ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΕΙΣ ΤΟΝ
ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ
ΟΜΙΛΙΑΙ ιθ'.

SANCTI PATRIS NOSTRI
CYRILLI
ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI
IN
PROPHETAM IEREMIAM
HOMILIÆ XIX.

ΟΜΙΛΙΑ α'

Τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὁ Θεὸς εἰς ἀγαθοποιΐαν πρόχειρός ἐστιν, εἰς δὲ τὸ κολάζειν τοὺς ἀξίους κολάσεως μελλητής· δυνάμενος γοῦν ἐπάγειν τὴν κόλασιν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις μετὰ σιωπῆς, μετὰ τοῦ μὴ προδιαμαρτύρεσθαι, οὐδαμῶς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ κἂν κα-

HOMILIA I.

Verbum Dei quod factum est ad Ieremiam filium Chelciæ,&c. Cap. 1. 1.

DEUS ad beneficentiam promptus est, sed ad eos qui supplicio digni sunt puniendos tardus: cùm igitur à se damnatis tacitè absque præuia contestatione supplicium inferre posset, nequaquam hoc facit; verùm etiam cùm con- *Deus præmonet antequam puniat.*

 demnat,

demnat, prædicit ipsi quid agatur, vt eum qui damnandus est reuocet à damnatione. Horum quidem exempla liceat è Scripturis capere quàm plurima; sed pauca tantùm quæ in præsenti occurrunt adferam, vt ad propositarum lectionum scopum veniamus. Niniuitæ enim peccatores erant, & à Deo condemnati. Adhuc tres dies, & Niniue erat euertenda. Non quòd hoc vellet, dixit Deus ipsam euersum iri; sed vt illis daret locum pœnitentiæ & conuersionis, misit Prophetam Hebræum, vt ipso dicente, *Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur*, hi qui damnandi erant minimè condemnarentur, sed pœnitentiam agentes misericordiam Dei consequerentur. Sodomitæ & Gomorrhæi condemnati erant, vti manifestum est ex verbis Dei ad Abraham; attamen quæ sua erant faciebant Angeli, volentes seruari eos qui salutem respuebant, dicentes Lot; *Sunt tibi hîc generi, aut filij, aut filiæ*; minimè nescij illos Lotum non secuturos, sed ea quæ mittentis se bonitatis ac benignitatis erant exequentes. Simile quid etiam reperietis in scriptis Ieremiæ.

Ionæ 3,4.

Gen. 19,12.

ταδικάζῃ, προλέγει αὐτῷ τὸ προκείμενον, ἐπὶ τῷ ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῆς καταδίκης τὸν καταδικασθησόμενον. Τούτων μὲν παραδείγματά ἐστιν ἀπὸ τῶν γραφῶν λαβεῖν πολλά· ὀλίγα δὲ προσάξω μόνον τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποπίπτοντα, ἵνα ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὸν σκοπὸν τῶν προκειμένων ἀναγνωσμάτων. Οἱ Νινευῖται γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνασιν, καὶ καταδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ ἔμελλε Νινευὴ κατασκάπτεσθαι. Οὐκ ἐθέλων εἶπεν, ὁ Θεὸς καταδικάσαι αὐτήν· ἀλλὰ διδοὺς αὐτοῖς τόπον μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς, ἔπεμψεν Ἑβραῖον προφήτην, ἵνα, εἰπόντος αὐτοῦ, Ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται, οἱ καταδεδικασμένοι μὴ καταδικασθῶσιν, ἀλλὰ μετανοήσαντες τύχωσι τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἐν Σοδόμοις καὶ Γομόρροις ἦσαν καταδεδικασμένοι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ τῶν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ἀλλ' ὅμως τὰ αὐτῶν πεποίηκαν οἱ Ἄγγελοι, θέλοντες σώζεσθαι τοὺς μὴ θέλοντας σώζεσθαι, λέγοντες τῷ Λώτ· Εἰσί τινές σοι ὧδε γαμβροὶ, ἢ υἱοὶ, ἢ θυγατέρες· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι οὐχ ἕπονται ἐκεῖνοι τῷ Λώτ, ἀλλὰ ποιοῦντες τὰ τῆς τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας. Τὸ ὅμοιον εὑρήσετε καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἱερεμίαν.

πεποιήκασι vel ἐποίησαν. sed et p. 44. est πεποίηκαν.

etiam de Ieremiæ amicis.

Ἀνα-

Ἀναγέγραπται ὁ χρόνος τῆς προφητείας αὐτοῦ, πότε ἤρξατο, καὶ μέχρι πότε προεφήτευσεν. Εἶτα ὁ ἐντυγχάνων, ἐὰν μὴ προσέχῃ τῇ ἀναγνώσει, μηδὲ ἐρετάζῃ τὸ βούλημα τῶν γεγραμμένων ἀναγνωσμάτων, ἐρεῖ ὅτι ἱστορία ἐστὶ, καὶ γέγραπται πότε ἤρξατο προφητεύειν Ἱερεμίας, καὶ μέχρι πότε προφητεύσας χρόνου κατέληξε προφητεύων. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ αὕτη ἡ ἱστορία; Ἀνέγνων ἔμαθον ὅτι ἤρξατο προφητεύειν ἐν ἡμέραις Ἰωσίου, υἱοῦ Ἀμὼς βασιλέως Ἰούδα, ἕως ἔτους τρισκαιδεκάτου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Εἶτα ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακεὶμ, υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα, προφητεύων ἕως τῆς συντελείας τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους Σεδεκίου, υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα· καὶ ἔμαθον ὅτι κατὰ τρεῖς βασιλεῖς ἡ προφητεία αὐτοῦ συνεξέτεινεν ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ πέμπτῳ μηνί. Τί οὖν διὰ τούτων διδασκόμεθα, ἐὰν προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει;

Κατεδίκασεν ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς, καὶ ἦσαν κριθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἐγκαταλειφθῆναι· ὅμως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐνεστηκότος τοῦ καιροῦ πέμπει καὶ τοῦτον τὸν προφήτην ἀνωτέρω τρίτης βασιλείας τῆς ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας· ἐδίδου γὰρ ἀνοχὴν ὁ μακρόθυμος Θεὸς, καὶ

Ieremias quando prophetarit.

Adſcriptum eſt tempus prophetiæ ipſius, quando cœperit, & quouſque prophetauerit. Deinde qui in hæc incidit, niſi attenderit lectionem, & ſcriptarum lectionum ſenſum indagarit, dicet hiſtoriam eſſe, adſcriptumque quando cœperit prophetare Ieremias, & quo tempore vaticinando exacto ceſſarit prophetare. Quid igitur ad me hæc hiſtoria? Legens didici cœpiſſe illum prophetare in diebus Ioſiæ, filij Amos Regis Iuda, vſque ad annum decimum tertium Regni eius. Deinde factum vt vaticinaretur in diebus Ioachim, filij Ioſiæ Regis Iuda, vſque ad conſummationem vndecimi anni Sedeciæ, filij Ioſiæ Regis Iuda; didicique ſub tribus Regibus prophetiam ipſius ſeſe coëxtendiſſe vſque ad captiuitaté Ieruſalem in quinto mẽſe. Quid igitur per hæc docemur, ſi lectionem attenderimus?

Deus iterat monitiones, vt retrahat à peccato.

Condemnauerat Deus Ieruſalem propter peccata ſua, erantque damnati vt in captiuitate relinquerentur; nihilominùs hominum amator Deus inſtante iam tempore mittit etiam hunc Prophetam iam inde à tertio Regno quod præceſſit captiuitatem; dederat nimirum inducias longanimis Deus, &

pridie (vt ita dicam) captiuitatis adhortans ad pœnitentiam auditores, vt cessaret captiuitas Hierosolymæ, prophetauerat Ieremias vsque ad quintum mensis illius quo cœperat captiuitas, & adhuc vaticinabatur quodammodò dicens: In captiuitatem redacti, vel sic etiam resipiscite: vobis enim pœnitentiam agentibus non prorogabitur captiuitas, sed misericordia Dei patrocinabitur. Hoc itaque vtilitatis habemus à Commentario qui vaticinij tempus continet, quòd pro suo in homines amore hortetur Deus auditores ne captiuitatem perpetiantur: cuiusmodi quoque nobis imminent, si peccauerimus, captiui & nos erimus. Nam *tradere huiusmodi satanæ*, nil differt à tradere Hierosolymitanos Nabuchodonosori. Quemadmodum enim illi propter peccatum traditi sunt vero Nabuchodonosori; etiam hos tradidit satanæ, vt discerent non blasphemare, ait de aliis peccatotibus Apostolus.

Captiuitas ex peccato accidit.

1. Cor. 5, 5.

Considera igitur quantum malum sit peccatum, vt propter hoc tradantur satanæ, in captiuitatem redigenti animas à Deo derelictas; non sine causa tamen & absq; iudicio deserente Deo quos deseruit. Cùm enim miserit

περὶ μιᾶς ἡμέρας (ὡς ἔστιν εἰπεῖν) τῆς αἰχμαλωσίας προτρέπων μετανοεῖν τοὺς ἀκούοντας, ἵνα παύσηται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλήμ. προεφήτευσεν Ἱερεμίας ἕως τοῦ πέμπτου μηνὸς ἧς ἤρξατο ἡ αἰχμαλωσία, καὶ ἔτι προεφήτευεν οἷον λέγων· Αἰχμάλωτοι γεγόνατε, κἂν οὕτω μετανοήσατε· μετανοησάντων γὰρ ὑμῶν οὐ προκόψει τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπισταθήσεται ὑμῖν. Ἔχομεν οὖν χρήσιμον ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς ἐχούσης τοὺς χρόνους τῆς προφητείας, ὅτι προτρέπει κατὰ φιλανθρωπίαν ἑαυτοῦ ὁ Θεὸς τοὺς ἀκούοντας μὴ παθεῖν τὰ τῆς αἰχμαλωσίας· τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστιν, ἐὰν ἁμαρτάνωμεν, αἰχμάλωτοι καὶ ἡμεῖς μέλλομεν γίνεσθαι. Τὸ γὰρ παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ, οὐδὲν διαφέρει τοῦ παραδοῦναι τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ τῷ Ναβουχοδονόσορ. Ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρεδίδοντο διὰ τὰς ἁμαρτίας ὄντι Ναβουχοδονόσορ, καὶ οὓς παρέδωκε τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν, φησὶ περὶ ἄλλων ἁμαρτωλῶν ὁ Ἀπόστολος.

Ὅρα οὖν πηλίκον κακόν ἐστι τὸ ἁμαρτάνειν, ἵνα παραδοθῶσι τῷ σατανᾷ, αἰχμαλωτίζοντι τὰς ψυχὰς τῶν ἐγκαταλειπομένων ὑπὸ Θεοῦ· οὐκ ἀναιτίως δὲ κἀκρίτως ἐγκαταλείποντος Θεοῦ οὓς ἐγκαταλέλιπε. Ἐπὰν γὰρ πέμψῃ τὸν

υἱὸν

ὑετὸν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, ὁ δὲ ἀμπελὼν φέρῃ ἀντὶ σταφυλῆς ἀκάνθας, τί ποιήσει ὁ Θεὸς, ἢ ταῖς νεφέλαις ἐντελεῖται τοῦ μὴ βρέξαι ὑετὸν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα. Ἐπίκειται οὖν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἡμῖν αἰχμαλωσία, καὶ μέλλομεν παραδίδοσθαι, ἐὰν μὴ μετανοῶμεν, τῷ Ναβουχοδονόσορ καὶ τοῖς Βαβυλωνίοις, ἵνα ἡμᾶς σπαράξωσιν οἱ νοητοὶ Βαβυλώνιοι. Ἐπικειμένων τούτων, οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, οἱ λόγοι τοῦ νόμου, οἱ λόγοι τῶν Ἀποστόλων, οἱ λόγοι τοῦ κυρίου, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγουσιν ἡμῖν περὶ μετανοίας, παρακαλοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἐπιστροφήν· ἐὰν ἀκούσωμεν, πιστεύωμεν τῷ εἰρηκότι· Μετανοήσω κἀγὼ περὶ πάντων τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Ταῦτα μὲν εἰς τὸ προοίμιον.

Μετὰ δὲ τὸ προοίμιον γέγραπται· Ὅτι ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς αὐτὸν, δηλονότι τὸν Ἱερεμίαν. Τί δὲ λέγει ὁ λόγος τοῦ κυρίου πρὸς αὐτόν; Ἐξαίρετον παρὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τοὺς λοιποὺς προφήτας. Τοῦτο γὰρ πρὸς οὐδένα εὕρομεν τῶν προφητῶν εἰρημένον. Ἀβραὰμ προφήτης ἐχρημάτισεν ἐν τῷ· Προφήτης ἐστὶ, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ· καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς πρὸ τοῦ, Μεταπλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας

pluuiam supra vineam, sed vinea tulerit pro vua spinas, quid faciet Deus, nisi nubibus imperet ne depluant in vineam istam. Imminet vtique propter peccata nostra etiam nobis captiuitas, & tradendi sumus, nisi pœnitentiam egerimus, Nabuchodonosori & Babyloniis, vt spiritales Babylonij nos discerpant. Hisce imminentibus, sermones Prophetarum, sermones Legis, sermones Apostolorum, sermones Domini ac seruatoris nostri Iesu Christi admonent nos de pœnitentia, adhortantur nos ad conuersionem; si audiuerimus, fidem adhibeamus dicenti: *Pœnitentiam agam & ego de omnibus malis quæ dixeram facere illis.* Hæc quidem quoad procemium. Ier. 18, 8.

Post procemium autem scriptum est: Quia *factum est verbum Domini ad eum*, scilicet Ieremiam. Quid porrò ait sermo Domini ad eum? Eximium quid præ eo quod dictum est ad reliquos Prophetas. Hoc enim ad neminem Prophetarum dictum reperimus. Abraham Propheta nuncupatus est eo loci: *Propheta est, & orabit pro te*: & non dixit ad eum Deus, *Antequam formarem te in vtero noui te; & antequam exires de vulua*

Ver. 4.

Ieremias eximius Propheta.

Gen. 20, 7.

Ver. 5.

scr. πρὸ τοῦ με πλάσαί σε ut sæpe infra et pag. 173. pag. 6, 9.

v. 9. ἐξαιρέτου εἴληχε δωρεᾶς

sanctificaui te; sed posteà demum
Gen. 12,1. sanctificatus fuit Abrahã, quando exiuit de terra sua, & de cognatione suâ, & de domo patris sui. Ex repromissione natus est Isaac, & neque ad illũ sermonem hunc factum reperimus. Et quid opus est me ceteros recensere? Ieremias hoc eximium donum habuit: *Antequã formarem te in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te.*

Minimè ignoramus hæc referre quosdam ad Seruatorem ac Dominum nostrum, vtpote Ieremiâ maiorem. Et sciendum multa quidem ipsi congruere, ac referri posse ad Seruatorem quæ proponam; pauca verò quædam è multis adaptari Seruatori. Quænam igitur sunt

(nam ad Ieremiam dicta Seruatori cõgruant.)

Vers. 7. quæ congruunt Seruatori? *Ad omnes, ad quos misero te, ibis: & iuxta omnia quæ mandauero tibi*
Vers. 8. *loquêris. Ne timeas à facie eorum; quia ego tecum sum, vt eruam te, dicit Dominus.* Nondum hæc disertè ad Seruatorem videantur referenda, sed quæ sequun-
Vers. 9. tur: *Et extendit Dominus manum suam ad me, & tetigit os meum,*
Vers. 10. *& dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in os tuum: ecce constitui te hodie super Gentes & Regna, vt eradices & destruas.* Quales Gentes Ieremias eradi-

ἡγίακά σε· ἀλλὰ ὕστερόν ποτε ἡγιάσθη ὁ Ἀβράαμ, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐξ ἐπαγγελίας γεγέννηται ὁ Ἰσαάκ, καὶ οὐκ εὕρομεν οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τοῦτον λεγόμενον τὸν λόγον. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν περὶ τῶν ἑξῆς; Ἱερεμίας ἐξαιρέτου εἶχε δωρεᾶς, Τῆς πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε.

Οὐκ ἀγνοοῦμεν ὅτι ταῦτα ἀναφέρουσί τινες, ὡς μείζονα Ἱερεμίου, ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν. Καὶ ἰστέον ὅτι τὰ μὲν πολλὰ αὐτῷ συνάδει, καὶ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα, ἃ παραθήσομαι· ὀλίγα δέ τινα πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐφαρμόζει τῷ σωτῆρι. Τίνα οὖν ἐστι τὰ ἐφαρμόζοντα τῷ σωτῆρι; Πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ· καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις. Μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος. Οὔπω ταῦτα ἐναργῶς πρὸς τὸν σωτῆρα δόξειαν ἀναφέρεσθαι, τὰ ἑξῆς δέ· Καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· Ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. Ἱερεμίας ποῖα ἔθνη ἐξερρίζω-

ἐρρίζωσε; ποίας κατέστρεψε βασιλείας; γέγραπται γάρ· Ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. Ποίαν δὲ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ Ἱερεμίας εἰς τὸ ἀπολλύειν; ὅπερ εἴρηται ὡς πρὸς Ἱερεμίαν ἐν τῷ καὶ ἀπολλύειν. Τίνας δὲ τοσούτους ᾠκοδόμησεν Ἱερεμίας, ἵνα λέγηται καὶ ἀνοικοδομεῖν; Ἱερεμίας φησίν· Οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς. Πῶς οὖν δέδοται αὐτῷ τὸ οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν; Πῶς ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἐφαρμόσει, τὸ καταφυτεύειν; ταῦτα ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἀναφερόμενα οὐ θλίβει τὸν ἑρμηνεύοντα· ὅτι ὁ Ἱερεμίας ἐν τούταις σύμβολον τοῦ σωτῆρός ἐστι. Τὰ δὲ παρατεθησόμενα πάνυ θλίβει καὶ τὸν πάνυ συνετὸν, βουλόμενον δεῖξαι, πῶς καὶ ταῦτα δύναται ἁρμόζειν ἐπὶ τὸν σωτῆρα· Καὶ εἶπα· Ὁ ὢν δέσποτα κύριε· ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν· ὅστις ἐστὶ σοφία, ὅστις ἐστὶ δύναμις Θεοῦ, ὃς ἤνεγκεν ἡμῖν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατῴκησεν ἐν αὐτῷ σωματικῶς. Πῶς οὖν δύναται ἁρμόζειν τὸ, οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, τῷ σωτῆρι; Ἀλλὰ καὶ τὸ νεώτερος ἐγώ εἰμι ἀπαγορεύεται πρὸς τὸν σωτῆρα, ὡς λέγοντα αὐτὸν οὐ καλῶς. Εἰ γὰρ αὐτῷ λέγει ὁ κύριος, Μὴ λέγε τόδε, δῆλον ὅτι, οὐ καλῶς λεγόμενον ἀπαγορεύει αὐτόν.

cauit? qualia Regna euertit? ſcriptum eſt enim: *Ecce conſtitui te hodie ſuper Gentes & Regna, vt eradices & deſtruas.* Qualem porrò Ieremias poteſtatem habuit ad diſperdendum? id quod dictum eſt quaſi ad Ieremiam in iſto, *& diſperdas*. Quos verò tantos ædificauit Ieremias, vt dicatur *& readifices*? Ieremias ait: *Non profui, nec profuit mihi quiſquam.* (Ier. 15. 10.) Quomodo ergo datum ſit illi vt ædificet & plantet? Quo pacto in Ieremiam quadret illud *plantes*? Hæc ad Seruatorem relata minimè torquent Interpretem; quia Ieremias in hiſce ſymbolum eſt Seruatoris. Sed quæ apponuntur valdè torquent etiam perquam peritum, dum vult demonſtrare, quo pacto etiam hæc quadrare poſſint in Seruatorem: (*Quæ nō congruant Seruatori.*) *Et dixi: Qui es Dominator Domine; ecce neſcio loqui:* (Ver. 6.) qui eſt ſapientia, qui eſt virtus Dei, qui attulit nobis plenitudinem diuinitatis, quę habitauit in ipſo corporaliter. (Coloſ. 2,9.) Quomodo igitur iſtud *neſcio loqui* congruere poſſit Seruatori? Quin & illud *iunior ego ſum* nefas ſit referre ad Seruatorem, quaſi non rectè loquentem. Cùm enim dicat illi Dominus, *Noli dicere* hoc, manifeſtum eſt vtique, ipſum hoc vt non rectè dictum prohibere.

Itaque non quadrant hæc in Seruatorem: illa videntur absurda quoad Seruatorem.

Dicebam autem hæc quidem ad Ieremiam, illa verò ad Seruatorem haud difficilè referri. ~~Beneuolus~~ certè Lector multùm torquebitur, cùm in hoc loco viderit dictos sermones in orationum serie distrahi siue ad Ieremiam, siue ad Seruatorem. Atqui dicere hæc non Christo, sed Ieremiæ congruere; & illa, quòd maiora sint Ieremiâ, non Ieremiæ, sed Christo conuenire insulsorum est. Totum igitur ad Ieremiam referatur, & quæ videntur esse maiora Ieremiâ explicentur.

Quis Gentes & Regna eradicet spiritaliter.

Omnis qui à Deo sermones accepit, & cælestium verborum gratiam habet, accepit illa super Gentes & Regna, vt eradicet & destruat. Ceterùm Gentes & Regna cùm eradicare dicitur quisquis à Deo sermones accepit, ne corporaliter mihi intelligas Gentes & Regna, sed considerans humanas animas regi à peccato, iuxta quod dictum est ab Apostolo: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore.* (Rom. 6,12.) Videns verò etiam multas species peccatorum, ~~ad mores transfert &~~ Gẽtes, & Regna, ~~&~~ mala quæ in animis hominum

Οὐχ' ἁρμόζει οὖν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα· ἐκεῖνα δοκεῖ δυσωπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα.

Εἶπον δὲ ὅτι ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφέρεται, ἐκεῖνα δὲ ἐπὶ τὸν σωτῆρα, οὐ χαλεπόν. Ὁ μέντοι ἀγνώμων πάνυ θλιβήσεται, ἐν τῷ τόπῳ ὁρῶν ὅτι τὸ διακόψαι ἐν εἱρμῷ λόγων λόγους εἰρημένους εἴτε πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα. Καίτοι λέγειν ταῦτα οὐ τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ τῷ Ἱερεμίᾳ ἁρμόζειν· καὶ ταῦτα, ἐπεὶ μείζονά ἐστιν Ἱερεμίου, οὐ τῷ Ἱερεμίᾳ, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ ἁρμόζειν ἀγνωμόνων ἐστίν. Ὅλον οὖν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφερέσθω, καὶ ταῦτα τὰ δοκοῦντα εἶναι μείζονα Ἱερεμίου ἑρμηνευέσθω.

Πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ἔχων τὴν χάριν τῶν οὐρανίων λόγων, ἔλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. Ἀλλὰ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐὰν λέγηται ἐκριζοῦν πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ Θεοῦ, μὴ σωματικῶς μοι νόει τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, ἀλλὰ κατανοήσας τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς βασιλευομένας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι. Βλέπων δὲ καὶ τὰ πολλὰ εἴδη τῶν ἁμαρτημάτων, ἐπιλογεῖ καὶ τὰ ἔθνη, καὶ τὰς βασιλείας, καὶ τὰ φαῦλα τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὄντα,

ἀναφέρεσθαι

Iudicio prædiṫus

v. 10. scribe bis εἶτα.

Hæc benè ab hoc patre iudicantur.

a locutionis quadam specie dicit

ὄντα, ἅτινα ἐκριζοῦται, καὶ κατασκάπτεται ὑπὸ τῶν δεδομένων εἴτε Ἱερεμίᾳ, εἴτε ᾧτινι οὖν λόγων τοῦ Θεοῦ. Καὶ δύναται καὶ τὰ πρῶτα, τὰ θλίβοντα ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ, καὶ τὰ δεύτερα ὁμοίως τῷ εἰδότι τροπολογεῖν ἐφαρμόσαι τῷ αὐτῷ.

Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκουόντων, Γύμνασον καὶ τὸν ἄλλον λόγον, καὶ ὅλα πειράθητι παραστῆσαι τὰ γεγραμμένα ἁρμόζοντα τῷ σωτῆρι· περὶ τῶν δευτέρων μὴ ἀγωνία. Φαίνεται γὰρ ὅτι ὁ σωτὴρ ἐξερρίζωσε τὰς διαβόλων βασιλείας, καὶ τὰ ἔθνη κατέσκαψε, τὸν ἐθνικὸν βίον καθελών.

Ἐνταῦθα, κατὰ τὸ δοκοῦν, δύσφημον, ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, γύμνασόν πως τὸν λόγον. Πῶς δύναται λέγειν ὁ σωτὴρ, Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁρᾷς ὅτι ὁ λόγος στενοχωρεῖται; Τὸν σωτῆρα οἴδαμεν κύριον. Ζητοῦμεν κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου, καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν. Μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς Γραφάς· ἀμάρτυροι γὰρ αἱ ἐπιβολαὶ ἡμῶν καὶ αἱ ἐξηγήσεις ἄπιστοί εἰσιν. Ἐπὶ στόματι δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. Μᾶλλον ἁρμόζει ἐπὶ τῶν διηγήσεων ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἵνα στήσω τὰ ῥήματα τῆς ἑρμηνείας, λαβὼν μάρτυρας δύο ἀπὸ

ſunt, quæ eradicantur ac deſtruuntur à datis ſiue Ieremiæ, ſiue cuicumq; alteri verbis Dei. Quin poſſunt etiam priora, quæ difficultatem mouent quoad Seruatorem, accommodari Ieremię, & poſteriora ſimiliter eidem adaptari ab eo qui norit moralizare.

Dicet mihi quiſpiam ex auditoribus, Exerce etiam alium ſermonem, & conare in ordinem diſponere vniuerſa quæ congruunt Seruatori: de poſterioribus non eſt contentio. Conſtat enim Seruatorē eradicaſſe regna diabolorū, & Gentes deſtruxiſſe gentilē vitam è medio tollendo.

Hîc, prout apparet, infandum, quantum ad Seruatorem, exerce quoquo modo ſermonem. Quâ ratione poteſt dicere Seruator, *Neſcio loqui, quia iunior ego ſum,* & quæ ſequuntur. Viden' vt in arctum cogatur oratio? Seruatorem nouimus Dominum. Quærimus pro dignitate orationis, & ſecundùm veritatem hæc ad Seruatorem referre. Teſtes oportet ſumere Scripturas; nam ſine teſtimoniis conceptus & expoſitiones noſtræ fide carent. *In ore duorū aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* Magis id locum habet in enarrationibus quàm in hominibus, vt confirmem verba interpretationis, ſumens duos teſtes à

Quomodo ea quæ infirmitatis ſunt, Seruatori cōgruant.

Matth. 18, 16.

nouo & antiquo Testamento; ac-
cipiens testes tres ab Euangelio, à
Propheta, ab Apostolo: sic enim
statuetur omne verbum. Quo-
modo igitur possumus hæc ad
Seruatorem referre? Agedum
testem vetus Testamentum:
Isai. 7, 16. *Quoniam antequam cognoscat puer
bonum vel malum, reprobat mali-
tiam eligendo bonum.* Et planè
hæc de Seruatore in Isaia dicta
Ibid. 14. sunt: *Ecce virgo in vtero habebit, &
pariet filium, & vocabunt nomen
eius Emmanuel.* & ibidem sub-
iungitur: *Antequam cognoscat
puer.* Si verò etiam ab Euangelio
sumendum sit exemplum: Iesus
non vir factus, sed adhuc puer
existens, quoniam exinaniuerat
Luc. 2, 52. semet ipse, proficiebat. Nemo
enim proficit iam perfectus, sed
proficit indigens profectu. Ita-
que proficiebat ætate, proficiebat
sapientiâ, proficiebat gratiâ apud
Deum & homines: siquidem exi-
naniuerat semet ipse huc descen-
dens; cumque seipsum exi-
naniuisset, resumebat rursum
ea quibus semetipsum exina-
niuerat, sponte semetipsum
exinaniens: quid absurdi, ip-
sum etiam profecisse sapientiâ
& ætate & gratiâ apud Deum
& homines? & verificari in ip-
Isai. 7, 16. so illud, Antequam ipse cog-
noscat bonum vel malum, eliget

καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης· λαβὼν μάρτυρας τρεῖς ἀπὸ Εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου, ἀπὸ Ἀποστόλου· οὕτως γὰρ σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. Πῶς οὖν δυνάμεθα ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν; Φέρε μάρτυρα παλαιὰν διαθήκην· Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. Καὶ ἄντικρυς ταῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ λέλεκται· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. καὶ ἐκεῖ ἐπιφέρεται· Πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον. Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ Εὐαγγελίου δεῖ λαμβάνειν παράδειγμα· Ἰησοῦς οὐκ ἀνὴρ γενόμενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὢν, ἐπεὶ ἐκένωσεν ἑαυτὸν, προέκοπτεν. Οὐδεὶς γὰρ προκόπτει τετελειωμένος, ἀλλὰ προκόπτει δεόμενος προκοπῆς. Οὐκοῦν προέκοπτεν ἡλικίᾳ, προέκοπτε σοφίᾳ, προέκοπτε χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις· εἰ γὰρ ἐκένωσεν ἑαυτὸν καταβαίνων· ἐνταῦθα καὶ κενώσας ἑαυτὸν, ἐλάμβανε πάλιν ταῦτα ἀφ' ὧν ἐκένωσεν ἑαυτὸν, ἑκὼν κενώσας ἑαυτόν· τί ἄτοπον, αὐτὸν καὶ προκεκοφέναι σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις; καὶ ἀληθεῦσαι περὶ αὐτὸν, Τὸ πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν καλὸν ἢ πονηρὸν, ἐκλέξεται

τὸ

τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἀπειθεῖ πονηρίᾳ; Τοῦτο παρεθέμην ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις· Εἰ δύνασαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν τὸ οὐκ οἶδα, καὶ δύνασαι λέγειν ἐπὶ τὸν σωτῆρα τὸ τοιοῦτο, καὶ παιδίον αὐτὸν λαμβάνειν. Οὐ προσκόπτει σοι ταῦτα λέγειν περὶ τοῦ μονογενοῦς, περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, περὶ τοῦ πρὶν συλλήψεως εὐαγγελισθέντος, κατὰ τό· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· καὶ λέγει, Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν; Ὅρα, εἰ δύνασαί τι ἀξιόλογον καὶ μέγα περὶ τὸν σωτῆρα ἐν τῷ τόπῳ ἰδεῖν· ὅτι τινὰ μὴ ἐπιστάμενος, μείζων ἐστὶ μὴ ἐπιστάμενος, ἢ ἐπιστάμενος αὐτά· καὶ χρῶμαι αὐτοῦ τῇ φωνῇ μαρτυρουμένου ὅτι τινὰ οὐκ ἐπίσταται. Λέγει γοῦν τοῖς φάσκουσιν αὐτῷ, Οὐ τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. Ἆρα τὸ οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς ἐκεῖ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, οὐκ ἐλάττονα τὴν δύναμιν αὐτοῦ παρίστησιν, ἀλλὰ μείζονα καὶ θαυμασιωτέραν, διότι τοὺς χείρονας καὶ τοὺς ἀπολλυμένους οὐκ ἔγνων· ἔγνω γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ κρείττονα. Καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· καὶ εἴ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖται. Οὐκ οὖν ὁ ἁμαρτωλὸς ἀγνοεῖται ὑπὸ τοῦ

bonum, & reprobabit malitiam? Hoc attuli ex Isaia.

Sed dicet aliquis: Si potes ad Seruatorem referre illud *nescio*, etiam potes dicere de Seruatore quid simile, & puerum ipsum sumere. Non sunt tibi offendiculo ista dicere de vnigenito, de primogenito omnis creaturæ, de illo qui ante conceptionem euangelizatus est, iuxta illud; *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*; & hic dicit, *Nescio loqui*? Considera, vtrùm possis aliquid laudabile ac magnum de Seruatore in hoc loco videre: quia quædam nesciens, maior est nesciendo, quàm sciendo illa: & vtor ipsius voce testimonium perhibentis se quædam nescire. Ait itaque dicentibus sibi, *Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Discedite à me, numquam noui vos.* Vtique illud *numquam noui vos* ibi dictum à Seruatore, haud minorem virtutem eius declarat, sed maiorem & admirabiliorem, eò quòd prauos ac perditos non norit: nouit enim excellentia præstantioraque. Et nouit Dominus qui sunt eius; & si quis ignorat, ignoratur. Ergóne peccator ignoratur à Deo?

Col. 1. 15.

Luc. 1, 35.

Nescire quædā præstat quàm scire.

Mat. 7. 22.

Quo sensu Christus nesciat loqui.

Deo? dicet mihi aliquis auditorum: ostendisti quia non nouit peccatores; ostendisti quia non nouit operantes iniquitatem: non enim digni sunt notitiâ ipsius. Quo pacto autem probabis magnum quid & honorificum esse illud *nescio loqui* dictum à Seruatore? Loqui humanum est; loqui est vti dialecto, vt ita dicam, Hebræorum, v. g. linguâ quid efferre, vel Græcorum quorumdam. Si ascenderis ad Seruatorem, & videris ipsum Verbum in principio apud Deum, videbis quia nescit loqui: si verò etiam Angelorum linguas cum hominum linguis comparaueris, & videris hunc etiam Angelis maiorẽ esse, prout in Epistola ad Hebræos testatur Apostolus, dices ipsum etiam Angelorum linguâ maiorem esse, quando Deus erat Verbum apud Patrem. Discit igitur, & quodammodò assumit scientiam non magnorum, sed inferiorum, & minorum. Et sicut disco, vim mihimet ipse inferens, balbutire, quando puerulos alloquor; (nesciens enim pueriliter, vt ita dicam, loqui, vim mihi facio, cùm sim perfectus;) sic etiam in magnificentia gloriæ Dei existens non loquitur humana, nescit loqui inferioribus: quando autem in corpus humanum descendit, sub initium dicit,

Ioan. 1.

Θεοῦ; ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκροατῶν· ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἁμαρτωλούς· ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· οὐ γὰρ ἄξιοί εἰσι τῆς γνώσεως αὐτοῦ. Πῶς δὲ παραστήσεις μέγα καὶ ἔνδοξον εἶναι τὸ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος; Τὸ λαλεῖν ἀνθρώπινόν ἐστι· τὸ λαλεῖν διαλέκτῳ χρήσασθαί ἐστιν, ὥστε εἰπεῖν, Ἑβραίων φέρε εἰπεῖν φωνήν, ἢ Ἑλλήνων τινῶν. Ἐὰν ἀναβῇς ἐπὶ τὸν σωτῆρα, καὶ εἰδῇς αὐτὸν λόγον ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, ὄψει ὅτι οὐκ ἐπίσταται λαλεῖν· ἐὰν δὲ καὶ Ἀγγέλων γλώσσας συγκρίνῃς ἀνθρώπων γλώσσαις, καὶ εἰδῇς ὅτι οὗτος μείζων ἐστὶ καὶ Ἀγγέλων, ὡς ἐμαρτύρησεν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ Ἀπόστολος ἐπιστολῇ, ἐρεῖς ὅτι καὶ τῆς Ἀγγέλων γλώσσης μεῖζον ἦν, ὅτε Θεὸς ἦν λόγος πρὸς τὸν Πατέρα. Μανθάνει οὖν, καὶ οἱονεὶ ἀναλαμβάνει ἐπιστήμην οὐ μεγάλων, ἀλλ' ὑποδεεστέρων, καὶ μικροτέρων. Καὶ ὥσπερ μανθάνω, βιαζόμενος ἐμαυτόν, ψελλίζειν, ὅτε παιδίοις διαλέγομαι· (οὐ γὰρ ἐπιστάμενος παιδιστί, ἵν' οὕτως εἴπω, λαλεῖν, βιάζομαι, τέλειος ὤν·) οὕτως καὶ ἐν τῇ μεγαλιότητι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ τυγχάνων οὐ λαλεῖ ἀνθρώπινα, οὐκ οἶδε φθέγγεσθαι τοῖς κάτω· ὅτε δὲ ἔρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον, λέγει κατὰ τὰς ἀρχάς,

Οὐκ

Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. Νεώτερος δὲ διὰ τὴν γένεσιν τὴν σωματικὴν, πρεσβύτερος δὲ κατὰ τὸ πρωτότοκος πάσης τῆς κτίσεως. Νεώτερος, ὅτι ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἦλθεν, καὶ ὕστερον τῷ βίῳ ἐπιδεδήμηκε. Λέγει οὖν τὸ, Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν. Οἶδά τινα μείζονα τοῦ λαλεῖν, οἶδά τινα μείζονα τοῦ φθόγγου τούτου τοῦ ἀνθρωπίνου· θέλεις με λαλεῖν ἀνθρώποις, οὔπω διάλεκτον ἀνθρωπίνην ἀνείληφα, ἔχω διάλεκτόν σου τοῦ Θεοῦ, Λόγος εἰμί σου τοῦ Θεοῦ, σοὶ οἶδα προσδιαλέγεσθαι, ἀνθρώποις οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος εἰμί. Καὶ λέγει κύριος· Μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι· ὅτι πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ· οὕτως ἐκτείνει τὴν χεῖρα, ἅπτεται τοῦ στόματος αὐτοῦ, δίδωσιν αὐτῷ λόγους· καὶ δίδωσιν αὐτῷ λόγους διὰ τὰς βασιλείας, ἵν' ἐκριζώσῃ. Οὐ χρείαν δὲ εἶχεν ἐκριζούντων λόγων, ὅτε ἦν ἐν Πατρὶ· οὐ χρείαν εἶχε κατασκαπτόντων λόγων, καὶ καθαιρούντων τὰ χείρονα· οὐδὲν γὰρ ἦν ἄξιον κατασκαφῆς ἐκεῖ, οὐδὲν ἦν ἄξιον ἐκριζώσεως. Μέγα οὖν ἐστιν, ὡς τὸ, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστὲ ἀνομίας· οὕτως ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λεγόμενον διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἴσον γοῦν δυνάμενον τῷ, Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν ἀνθρώπινα, τὸ, Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν.

Nescio loqui, quia iunior ego sum. Iunior nimirum propter natiuitatem corporalem, senior verò secundùm quod est *primogenitus omnis creaturæ.* Iunior, quia in consummatione sæculorum venit, & posterior ad hanc vitam accessit. Dicit ergo istud, *Nescio loqui.* Noui quædam maiora locutione, noui quædam potiora voce humanâ: vis me loqui hominibus, necdum humanam dialectum assumpsi, habeo tuam Dei dialectum, sum tuum Dei Verbum, te scio alloqui, hominibus *nescio loqui, quia iunior sum. Et dixit Dominus: Noli dicere quia iunior sum; quoniam ad omnes, ad quos misero te, ibis:* sic extendit manum, tangit os eius, dat illi verba; & quidem verba dat illi aduersus Regna, vt extirpet ea. Minimè opus habebat verbis eradicantibus, quando erat in Patre, non opus habebat verbis destruentibus, & praua euertentibus: nihil enim ibi erat destructione dignum, nihil erat dignum eradicatione. Magnum quid igitur est, sicut & illud, *Nescio vos, quia operarij estis iniquitatis:* quod sic à Seruatore dictum propter immensam magnitudinem gloriæ ipsius. Itaque istud *Nescio loqui* equiualet isti, Nescio loqui humana.

Christus quo sensu iunior.

Col. 1, 15.

Lucæ 13, 27.

Cete-

Ceterùm ſiue ad Ieremiam, ſiue ad Seruatorem dicatur, *Antequam formarem te in vtero noui te*, legens Geneſin, & obſeruans ea quæ de mundi creatione dicta ſunt, reperies Scripturam perquam diſertiſſimè non dixiſſe, Antequam fecerem te in vtero noui te. Quando nimirum ſecundùm imaginem creabatur, dicebat Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã.* Non dixit *Fingamus*: ſed quando ſumpſit puluerem de terra, non fecit hominem, ſed finxit hominem, & poſuit in paradiſo hominem quem plaſmauerat, vt operaretur eam & cuſtodiret. Si potes, obſerua differentiam facturæ, quia loquens Dominus ad hunc ſiue Ieremiam, ſiue ad Seruatorem, non dixit: Antequam facerem te in vtero noui te. Nam id quod faciendo producitur, non in ventre naſcitur, ſed quod plaſmando formatur de puluere terræ, hoc in vtero creatur: *Antequam formarem te ex vtero noui te.* Si omnes norit Dominus, quomodo dicit, Neſcio loqui, quandoquidem omnes nouit Dominus? Dicendum nempe quomodo tamquam quid eximium dixerit Ieremiæ iſtud, *Noui te.* Itaque tamquam eminentes nouit Deus: dignos notitiâ ſuâ nouit

Verſ.5.

Gen.1, 26.

Gen.2, 7.

Inter facere & formare quid interſit.

Εἴτε δὲ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα λέγεται, Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, ἀναγνοὺς τὴν γένεσιν, καὶ τηρήσας τὰ εἰρημένα περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, εὑρήσεις ὅτι ἡ γραφὴ πάνυ διαλεκτικώτατα οὐκ εἶπεν, Ὅτι πρὸ τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε. Ὅτε μὲν γὰρ ὁ κατ' εἰκόνα ἐκτίζετο, εἶπεν ὁ Θεός· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. Οὐκ εἶπε Πλάσωμεν· ὅτε δὲ ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, οὐ πεποίηκε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν. Εἰ δύνασαι, ὅρα διαφορὰν ποιήσεως· ὅτι ὁ λέγων κύριος πρὸς τὸν εἴτε Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα, οὐκ εἶπε· Πρὸ τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε. Τὸ γὰρ ποιούμενον, οὐκ ἐν κοιλίᾳ γίνεται, ἀλλὰ τὸ πλασσόμενον ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς, τοῦτο ἐν κοιλίᾳ κτίζεται· Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐκ κοιλίας ἐπίσταμαί σε. Εἰ πάντας ἠπίστατο ὁ Κύριος, πῶς λέγει τό, Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ἐπεὶ πάντας ἠπίστατο ὁ κύριος; Λεκτέον γὰρ ὡς ἂν ὥς τι ἐξαίρετον ἔλεγε τῷ Ἱερεμίᾳ τὸ καί, Ἐπίσταμαί σε. Οὐκοῦν ὡς διαφέροντας ἐπίσταται ὁ Θεός, τοὺς ἀξίους τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ Θεός·

Θεός· καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· τοὺς δὲ ἀναξίους οὐκ ἐπίσταται ὁ Θεός· ὡς οὐδὲ ὁ σωτὴρ λέγων· Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. Ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες, ὅσον προσκόπτομεν; κρίνομέν τινα ἄξια ὄντα τοῦ ἐπίστασθαι ἡμᾶς αὐτά· κἄτινα οὐδὲ ἀκούειν θέλομεν, ἵνα μὴ αὐτὰ ἐπιστάμεθα, μηδὲ εἰδῶμεν· τινὰ δὲ θέλομεν ἐπίστασθαι. Εἰ δὲ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς οὐ θέλει ἐπίστασθαι τὸν Φαραὼ, οὐ θέλει ἐπίστασθαι τοὺς Αἰγυπτίους, οὐκ εἰσὶ ἄξιοι τῆς ἐπιστήμης τοῦ Θεοῦ· Μωσῆς δὲ ἄξιος, καὶ ἐκτὸς τῶν προφητῶν τηλικοῦτος. Πολλά σε δεῖ κατορθῶσαι, ἵνα ὁ Θεὸς ἀξιοῖ σε ἐπίστασθαι· τὸν μὲν γὰρ Ἱερεμίαν πρὸ τοῦ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ ἐπίστατο· ἄλλον δὲ ἄρχεται ἐπίστασθαι τριάκοντα ἔτη γεγονότα, τεσσαράκοντα ἔτη γεγονότα. Λόγοι Θεοῦ εἰσιν ἀπόρρητοι· περὶ μὲν οὖν τοῦ σωτῆρος οὐ ζητούμενοι, περὶ δὲ τοῦ Ἱερεμίου τοῖς ὦτα ἔχουσιν ἐπιστάσεως δεόμενοι.

Πῶς λέγει· Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε· ὁ Θεὸς ἑαυτῷ ἁγιάζει τινάς· τοῦτον οὐ περιέμεινεν, ἵνα ἐλθόντα εἰς γένεσιν ἁγιάσῃ, ἀλλὰ πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἤδη ἡγίασεν. Ἐὰν ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναφέρῃς, οὐ χαλεπὸν εἰ-

Deus: & nouit Dominus qui sunt eius: indignos autem non nouit Deus; vti nec Seruator dicens: *Numquã noui vos.* Nos homines Mat. 7. 23.
cùm simus, quantũ impingimus? iudicàmus quædam esse digna cognitione nostrâ; quædam item nec audire volumus, vt ea neque noscamus, neq; sciamus; quædam verò nosse volumus. Si autẽ vniuersorum Deus non vult nosse Pharaonem, non vult nosse Ægyptios, non sunt digni scientiâ Dei; Moyses verò dignus, etiam extra Prophetarum numerum tantus. Multa te oportet præclarè gerere, vt Deus suâ te notitiâ dignum cẽseat; nam Ieremiam quidem antequam formaret in vtero nouerat; alium verò triginta annos natum, quadraginta annos natũ nosse incipit. Rationes Dei sunt arcanę, quæ quoad Seruatorem quidem non sunt quærendę, quoad Ieremiam verò attentionis aures habentibus opus habẽt.

Quomodo dicit; *Antequam formarem te in vtero noui te: & antequam exires de vulua sanctificaui te*; Deus sibimet ipse quosdam sanctificat: hunc non exspectauit, vt ad natiuitatem venientem sanctificaret, sed antequam exiret de vulua iam sanctificauerat. Si ad Seruatorem hoc retuleris, haud difficile di- Ieremias in vtero sanctificatus.

ctu,

ctu, ipsum antequam exiret de vulua sanctificatum fuisse. *Prophetam in gentes posui te.* Obserua in iis quæ sequuntur, vt iubeatur prophetare in omnes gentes, Ælam, Damasco, Moab: & habemus ipsum prophetasse in omnes gentes, ita vt ad litteram de illo sit illud: *Prophetam in gentes posui te.* Quoad anagogen verò, si quidem ad Ieremiā referatur, iam antè diximus; sin verò ad Seruatorem, quid etiam dicto est opus? Hic verè in omnes gentes prophetauit. Est enim sicut millena alia, sic & Propheta; sicuti est summus Sacerdos, sicuti est Seruator, sicuti est medicus, sic & Propheta. Moyses vtique de ipso prophetans, non solùm Prophetam, sed per excellentiam vocauit dicens: *Prophetam ex fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus sicut me, ipsum audite: & quicumque non audierit Prophetam istum, exterminabitur de populo suo.* Hic igitur est Propheta in Gentes constitutus, & accepit gratiam à Deo effusam in labiis suis, vt non solùm quando corpore præsens aderat, verùm etiam nunc quando virtute adest, & Spiritu prophetat in omnes gentes, ita vt ex omnibus gentibus suam compleat prophetiam, trahatque homines ad salutem.

Deut. 18,15.

πεῖν, ὅτι πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίασαι. Προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε. Τήρησον ἐν τοῖς ἑξῆς, ὅτι κελεύεται προφητεῦσαι ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, τῇ Αἰλὰμ, τῇ Δαμάσκῳ, τῇ Μωάβ· καὶ ἔχομεν ὅτι προεφήτευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν, Ὅτι προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε, πρὸς ἐκεῖνον. Ἑώς δὲ πρὸς ἀναγωγὴν, ἐὰν μὲν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν, προειρήκαμεν· ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, τί δεῖ καὶ λέγειν; Οὗτος ἀληθῶς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη προεφήτευσεν. Ἔστι γὰρ ὥσπερ ἄλλα μυρία, οὕτως καὶ προφήτης. ὡς ἔστιν ἀρχιερεὺς· ὡς ἐστὶ σωτὴρ, ὡς ἔστιν ἰατρὸς, οὕτως καὶ προφήτης. Μωσῆς γοῦν προφητεύων περὶ αὐτοῦ, οὐχὶ προφήτην μόνον, ἀλλὰ ἐξαιρέτως εἶπεν εἰπών· Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ Θεὸς ὡς ἐμὲ, αὐτοῦ ἀκούετε· καὶ ἔσται ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Οὗτος οὖν ἐστιν, ὃς προφήτης εἰς ἔθνη τεθειμένος, καὶ ἔλαβε χάριν ἀπὸ Θεοῦ ἐκχυθεῖσαν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ μόνον ὅτε παρῆν τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ νῦν ὅτε πάρεστι δυνάμει, καὶ τῷ Πνεύματι προφητεύει ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὥστε ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀνύειν αὐτοῦ τὴν προφητείαν, καὶ ἕλκειν ἀνθρώπους ἐπὶ σωτηρίαν.

Καὶ

Καὶ εἶπα, Ὁ Ὤν, Δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν· ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. Καὶ εἶπε κύριος πρός με· Μὴ λέγε, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι· ὅτι πρὸς πάντας, οὓς ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ.

Πολλάκις εἴπομεν, ὅτι ἔστι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κἂν ἐν γεροντικῇ τις ᾖ ἡλικίᾳ σώματος· ἔστι δὲ ποτὲ, κατὰ τὸν ἔξω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κατὰ δὲ τὸν ἔσω ἄνδρα γέροντα. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἱερεμίας, ἤδη ἔχων τὴν χάριν ἀπὸ Θεοῦ ἔτι ὢν ἐν τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ κατὰ τὸ σῶμα· διό φησιν αὐτῷ ὁ κύριος· Μὴ λέγε, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι· σημεῖον δὲ τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν νεώτερον, ἀλλ' ἄνδρα τέλειον, τό· Πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ· καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις· μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν.

Οἶδεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὅτι οἱ πρεσβεύοντες τὸν λόγον κινδυνεύουσιν ἐν τοῖς ἀκούουσιν· ἐλεγχόμενοι γὰρ μισοῦσιν αὐτοὺς, ἐπιπλησσόμενοι διώκουσι· πᾶν ὅτι οὖν πάσχουσιν οἱ προφῆται. Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὃ πρώην ἐμνημονεύομεν. Οἶδεν οὐ μόνον Θεὸς πέμπων τὸν προφήτην, ὅσους κινδύνους ἀναδέξεται, ἀλλὰ καὶ λέγει αὐτῷ· Μὴ φοβηθῇς ἀπὸ

Et dixi, O On, Dominator Domine, ecce nescio loqui; quia iunior ego sum. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, quia iunior ego sum; quoniam ad omnes, ad quos misero te, ibis. Vers. 6. Ille existens,

Sæpenumerò diximus fieri posse, vt quis secundùm interiorem hominem puer sit, etiamsi ætate corporis sit senili: quandoque verò accidit, vt secundùm exteriorem hominem puer sit, sed secundùm interiorem virum senex. Talis erat Ieremias, qui iam inde à prima quoad corpus ætate puerili gratiam habebat à Deo: quamobrem dicit ei Dominus: *Noli dicere, quia iunior ego sum*: in signum autem quòd non iunior, sed vir perfectus esset, ait: *Ad omnes, ad quos misero te, ibis: & iuxta omnia quæ mandauero tibi loqueris: ne timeas à facie eorum.*

Nouerat Dei Verbum prædicatores verbi periculum subire in auditoribus; reprehensi enim oderunt illos, increpiti persequuntur: id quod omne perpetiuntur Prophetæ. *Non est Propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua*, id quod pridem commemorauimus. Nouerat non solùm Deus cùm mitteret Prophetam quanta pericula subiturus esset, verùm etiam ait illi: *Ne timeas à*

Prædicandi munus arduū.

Mar. 6, 4.

Propheta multa passi.

Vers. 8.

facie eorum; quia ego tecum ſum, vt eruam te, dicit Dominus. Quæ perpeſſus eſt Ieremias litteris mandata ſunt: in lacum cœni proiectus, manſit ibi per multos dies vix panem comedens, & aquam ſolam bibens: quin & innumera quæ perpeſſus eſt prophetia ipſius

Act. 7, 52. declarauit. *Quem Prophetarũ non perſecuti ſunt patres veſtri?* dictum ad Iudæos. Et neceſſe eſt eos qui volunt piè viuere in Christo Ieſu, omnino ab aduerſariis poteſtatibus per ea quæ reperiunt vaſa perſecutionem pati. Quamobrem imperturbato animo perſecutionem ſuſtinentes omnia faciant, ſolummodò orantes vt iniuſtè & non iuſtè perſecutionem patiantur, non propter iniuſtitiam, non propter peccatum, non propter auaritiam. Si autem perſecutionem quis ſuſtineat aliquando propter iuſtitiam, audiat & hoc:

Pati pro iuſtitia beatũ.

Mat. 5, 11. *Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint; gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas qui fuerunt ante vos.*

Verſ. 8. *Quia tecum ſum, vt eruam te,*

Verſ. 9. *dicit Dominus. Et extendit Dominus manum ſuam ad me, & tetigit os meum, & dixit Dominus ad me.* Obſerua differentias inter Ieremiam & Iſaiam. Iſaias ait: *Im-*

Differentia quæ ſit inter Ieremiã & Iſaiam.

προσώπου αὐτῶν· ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι, τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος. Ἃ πέπονθεν Ἱερεμίας ἀναγέγραπται· εἰς λάκκον βορβόρου βέβληται, ἔμεινεν ἐκεῖ μόλις ἄρτον ἐσθίων πολλὰς ἡμέρας, καὶ ὕδωρ μόνον πίνων· καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἃ πέπονθεν ἡ προφητεία αὐτοῦ δεδήλωκεν. Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; εἴρηται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς θέλοντας ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, πάντως ὑπὸ δυνάμεων ἀντικειμένων δι' ὧν εὑρίσκουσι σκευῶν διώκεσθαι. Διὰ τοῦτο μὴ ξενιζόμενοι οἱ διωκόμενοι πάντα πραττέτωσαν, μόνον εὐχόμενοι ἵνα ἀδίκως διώκωνται καὶ μὴ δικαίως, μὴ δι' ἀδικίαν, μὴ δι' ἁμαρτίαν, μὴ διὰ πλεονεξίαν. Ἐὰν δὲ διώκηται ποτέ τις διὰ δικαιοσύνην, καὶ ἀκουέτω τοῦ· Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίζωσιν ὑμᾶς, καὶ διώκωσι· χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

Ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος. Καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρός με, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρός με. Τήρει διαφορὰς Ἱερεμίου καὶ Ἡσαΐου. Ὁ Ἡσαΐας φησίν· Ἀκάθαρτα

θαρτα χείλη ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ· καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. Καὶ ἐπεὶ ἐξωμολογήσατο οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα, ἀλλὰ μόνον ῥήματα (μέχρι γὰρ τούτου ἁμαρτωλὸς ἦν) οὐκ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ· τὸ δὲ ἓν τῶν Σεραφὶμ ἥψατο τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνομίας σου. Ἐπειδὴ οὗτος ἡγιάσθη ἐκ μήτρας, οὐ λαβὶς αὐτῷ πέμπεται, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἄνθραξ, οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον τοῦ πυρός, ἀλλ' αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου ἥψατο αὐτοῦ· διὸ λέγει· Ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρός με, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου· καὶ εἶπε κύριος πρός με· Ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐκριζοῦν. Τίς οὗτος μακάριός ἐστιν, ὃς τὰς βασιλείας πολλὰς οὔσας ἃς δείκνυσιν ὁ διάβολος, βασιλείας οὔσας δυνάμεων ἀντικειμένων, βασιλείας κατὰ τὰς ἁμαρτίας, ἐκριζοῦν τοῖς διδομένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λόγοις. Γέγραπται γάρ· Ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας. Ὥσπερ δὲ βασιλεῖαί εἰσιν, οὕτως καὶ ἔθνη. Οἷον, βασιλεία ἐστὶ τῆς πορνείας, ἔθνη τῆς πορνείας· ἑκάστη πορνεία μία βασιλεία ἐστίν. Αὐτεξουσίως

munda labia habens in medio populi immunda labia habentis ego habito: & Regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis. Isaiæ 6, 5. λαοῦ Et cùm confeſſus fuerat ſe non habere opera immunda, ſed verba tantùm (eatenus enim peccator erat) non extendit Dominus manum ſuam; ſed vnus Seraphim tetigit manu ſuâ labia ipſius, & dixit: Ecce abſtuli iniquitates tuas. Cùm hic ſanctificatus fuerit de vulua, non forceps ei mittitur, neque de altari carbo, nec habuit quidquam igne dignum, ſed ipſa manus Domini tetigit eum; quapropter dicit: *Extendit Dominus manum ſuam ad me, & tetigit os meum; & dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in os tuum: ecce conſtitui te hodie ſuper Gentes & Regna, vt eradices.* Quis hic beatus eſt, qui regna multa cùm ſint quæ oſtendit diabolus, quæ ſunt regna virtutum aduerſariarum, regna peccatorum, vt eradicet datis à Deo verbis. Scriptum eſt enim: *Ecce dedi verba mea in os tuum: ecce conſtitui te hodie ſuper Gentes & Regna.* Vers. 10. Prout autem Regna ſunt, ſic & Gentes. Exempli causâ, regnum eſt fornicationis, gentes fornicationis: vnaquæque fornicatio vnum regnum eſt. Sponte

Regna peccati qualia.

ἐκριζοῖ, aut ſcrib. οὕτως μακάριός ἐστιν, ὡς

suâ natum peccatum auaritiæ &
defraudationis. Et sunt multa
quidem regna iis qui multas ha-
bent species peccatorum. Deinde
in vnoquoque peccatore cogita
mihi Gentes Regno, vt sic dicam,
subditas: quia quidam habet
gentes multas regni defrauda-
tionis, regni contradictionis, re-
gni iræ. Opus est verborum Dei
super Gentes & Regna emisso-
rum eradicare & destruere. Era-
dicare nonnulla docuit Serua-
Matth. tor dicens: *Omnis plantatio*,
15,13. *quam non plantauit Pater meus ca-*
lestis, eradicabitur. Sunt quæ-
dam in animabus quæ non plan-
tauit Pater cælestis: omnes enim
cogitationes prauæ, cædes, adul-
teria, furta, falsa testimonia, blas-
phemiæ, stirpes sunt nequaquam
à cælesti Patre plantatę. Si vis au-
tem videre cuius plantę sint istius-
Matth. modi cogitationes, audi, quia *ini-*
13,25. *micus homo hoc fecit, qui superse mi-*
nauit zizania in medio tritici. In-
stitit igitur Deus habens semi-
na, & diabolus. Si demus locum
diabolo, inimicus superseminat
plantam, quam non plantauit Pa-
ter cęlestis, prorsus eradicandam.
Si non dederimus locum diabo-
lo, sed demus locum Deo, gau-
dens Deus seminat semina sua in

ἁμάρτημα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀποστερήσεως. Καὶ εἰσὶ πολλαὶ βασιλεῖαι μετὰ τοῖς πολλὰ εἴδη ἔχουσιν ἁμαρτημάτων. Εἶτα καθ' ἕκαστον τῶν ἁμαρτωλῶν νόει μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὴν βασιλείαν, ὡς εἰπεῖν· ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν ἀποστέρησιν, τῆς κατὰ τὴν καταλαλίαν, τῆς κατὰ τὴν ὀργήν. Ἔργον ἐστὶ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐξαποσταλέντων ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. Ἐκριζοῦν τινα ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. Ἔστι τινὰ ἔνδον ταῖς ψυχαῖς ἃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος· πάντες γὰρ οἱ διαλογισμοὶ οἱ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι, φυτεῖαί εἰσι πεφυτευμέναι οὐχ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου Πατρός. Εἰ θέλεις δὲ ἰδεῖν τίνος εἰσὶ φυτεῖαι οἱ τοιοῦτοι διαλογισμοὶ, ἄκουε ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο πεποίηκεν, ὁ ἐπισπείρας τὰ ζιζάνια μέσον τοῦ σίτου. Ἐφέστηκεν οὖν ὁ Θεὸς ἔχων τὰ σπέρματα, καὶ ὁ διάβολος. Ἐὰν δίδωμεν τόπον τῷ διαβόλῳ, ὁ ἐχθρὸς ἐπισπείρει φυτείαν, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος, πάντως ἐκριζωθησομένην. Ἐὰν μὴ δίδωμεν τόπον τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ δίδωμεν τόπον τῷ Θεῷ, χαίρων ὁ Θεὸς σπείρει τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ

ἡγε-

ἡγεμονικὸν ἡμῶν. Μὴ νόμιζε τοίνυν τὸν Ἱερεμίαν σκυθρωπόν τι εἰληφέναι δῶρον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἔτι καθίσταται ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν ἀγαθὸς ὁ Θεός. Ἔστι διὰ τῶν λόγων ἐκριζοῦν τὰ φαῦλα, τὰς ἐχθρὰς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῇ βασιλείᾳ· τὰ πολεμικὰ ἔθνη τῷ ἔθνει τῷ τοῦ Θεοῦ ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν.

Ἔστι τις οἰκοδομὴ διαβόλου· ἔστι τις οἰκοδομὴ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπὶ τὴν ἄμμον, οἰκοδομὴ τοῦ διαβόλου ἐστὶν· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐστήρικται ἑδραίῳ καὶ βεβαίῳ καὶ ἡνωμένῳ· ἡ δὲ οἰκοδομὴ ἡ ἐπὶ τὴν πέτραν τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Ὅρα τί λέγεται τοῖς τοῦ Θεοῦ· Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε. Οἱ λόγοι τοίνυν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας εἰσὶν ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν· ἐὰν ἐκριζωθῇ μὲν, μὴ ἀπόληται δὲ τὸ ἐκριζωθέν· ἐὰν κατασκαφῇ μὲν, οἱ λίθοι δὲ τῆς κατασκαφῆς μὴ ἀπόλωνται, ἔστι τὸ κατασκαφέν. Ἔργον οὖν ἐστι τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὸ ἐκριζῶσαι ἀπολέσαι τὸ ἐξερριζωμένον, μετὰ τὸ καθελεῖν ἀπολέσαι τὸ καθῃρημένον. Ἀνάγνωθι ἐπιμελῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολλυμένων καὶ ἐκριζουμένων, πῶς ἀπόλλυνται τὰ τοιαῦτα. Τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσατε πυρὶ ἀσβέστῳ. Καὶ δήσατε δεσμὰς τὰ ζιζάνια, καὶ παράδοτε αὐτὰ πυρί· οὕτως μετὰ τὸ ἐκρι-

mentem nostram. Ne puta igitur Ieremiam triste aliquod accepisse munus à Deo: adhuc constitutus est super Gentes & Regna, vt eradicet ea bonus Deus. Licet verbis eradicare mala; inimica Regna Regno cælorum; hostiles gentes genti Dei eradicare atque destruere.

Est quædam ædificatio diaboli: est quædam ædificatio Dei. Quæ super arenam fit, ædificatio diaboli est; nam nullo stabili & firmo atque compacto nititur fundamento: sed ædificatio supra petram Dei est. Considera quid dicatur iis qui Dei sunt: *Dei agricultura, Dei ædificatio estis.* Verba igitur Dei super Gentes & Regna sunt ad eradicandum, & destruendum, & perdendum: si eradicatum quidem fuerit, sed eradicatum non perierit: si destructum quidem fuerit, sed destructionis lapides non interierint, exstat id quod destructum est. Opus igitur est bonitatis Dei, post eradicationem perdere id quod eradicatum est, post euersionem delere quod euersum est. Lege diligenter de perditis & eradicatis, quo pacto intereant, similia. *Paleam autem comburet igni inextinguibili. Et alligate in fasciculos zizania, & tradite illa igni*: sic postquam eradicata

Ædificatio Dei & diaboli qualis.

1. Cor. 3,9.

Matth. 3,12.

Matth. 13,30.

Mala penitus destruenda. Leuit. 14.

sunt pereunt. Si vis videre etiam post euersionem vt pereant ædificia malè materiata: puluis fit domus ista, quæ propter lepram euersa est, & in puluerem redacta eiicitur extra ciuitatem, ita vt ne lapis quidem remaneat. Simile est istud: *Vt lutum platearum delebo eos.* Oportet enim vt nullibi subsistant praua. Destruebatur autem, ne lapides vsui essent ad aliud ædificium, quod prauus ædificare posset. Eradicabatur, ne rursus ex radicitus euulsis semina reperirentur ad zizania denuò superseminanda: si enim zizaniorum semina haberet, illa vtique superseminaret. Idcircò alligate in fasciculos zizania, & comburite illa igni, vt postquam eradicata sunt pereant, & post destructionem ædificatio diaboli aboleatur.

Psalm. 17,43.

Verùm nec in hisce sistuntur verba Dei, vt eradicent, & destruant, & perdant. Esto enim vt sint eradicata à me mala, destructa deteriora, quid mihi prodest, si non pro eradicatis meliores plantæ substituantur? Quid mihi prodest, si non pro hisce præstantiora reædificentur? Idcircò Dei verba efficiunt primùm necessaria, scilicet extirpare & destruere, ac

Bona pro malis substituenda.

ζοντα ἀπόλλυται. Εἰ θέλεις ἰδεῖν καὶ μετὰ καθαίρεσιν τὰ ἀπολλύμενα τῆς οἰκοδομῆς τῆς ὕλης τῆς φαύλης· χοῦς γίνεται ἡ οἰκία ἐκείνη, ἡ διὰ τὴν λέπραν καθῃρημένη, καὶ ἐκβάλλεται χοῦς γενομένη ἔξω τῆς πόλεως, ἵνα μηδὲ λίθος ᾖ μένων. Ὁμοίως τὸ ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς. Δεῖ γὰρ μηδαμοῦ συνεστάναι τὰ χείρονα. Κατεσκάφη δὲ ἵνα μὴ οἱ λίθοι ἔσωσιν χρήσιμοι πρὸς τὴν ἄλλην οἰκοδομὴν, ἣν δύναται οἰκοδομεῖν ὁ πονηρός. Ἐξερριζώθη, μὴ πάλιν ἐκ τῶν ἐξερριζωμένων εὕρῃ σπέρματα, ἵνα ἐπισπείρῃ πάλιν τὰ ζιζάνια· πάντως γὰρ ἔχων τὰ σπέρματα τῶν ζιζανίων, ἐπέσπειρεν αὐτά. Διὰ τοῦτο δήσατε τὰ ζιζάνια, καὶ κατακαύσατε αὐτὰ πυρὶ, ἵνα μετὰ τὸ ἐκριζωθῆναι ἀπόληται, καὶ μετὰ τὸ κατασκαφῆναι ἡ τοῦ διαβόλου οἰκοδομὴ ἀπόληται.

Ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τούτοις ἵστανται οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῷ ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν. Ἔστω γὰρ ἐξερριζωμένα ἀπ᾽ ἐμοῦ τὰ φαῦλα, κατασκαφέντα τὰ χείρονα, τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τῶν ἐκριζωθέντων καταφυτευθῇ τὰ κρείττονα; τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τούτων ἀνοικοδομηθῇ τὰ διαφέροντα; Διὰ τοῦτο οἱ τοῦ Θεοῦ λόγοι ποιοῦσι πρῶτον ἀναγκαῖα, τὸ ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολ-

ἀπολλύειν τὰ φαῦλα· μεθ' ἃ καὶ καταφυτεύσῃ τὰ κρείττονα. Καὶ ἀεὶ ἐν τῇ γραφῇ τετηρήκαμεν τὰ σκυθρωποφανῆ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, πρῶτα ὀνομαζόμενα, εἶτα τὰ δοκοῦντα εἶναι ἱλαρὰ δεύτερα λεγόμενα. Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω. Τίνα ἀποκτενῶ; Παῦλον τὸν προδότην, Παῦλον τὸν διώκτην· καὶ ζῆν ποιήσω, ἵνα γένηται Παῦλος Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα εἰ γενοήκεισαν οἱ ταλαίπωροι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, οὐκ ἂν αὐτὰ συνεχῶς προέφερον ἡμῖν λέγοντες· Ὁρᾷς Θεὸν τοῦ νόμου, πῶς ἐστιν ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ λέγει· Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω. Οὐ βλέπεις ἐν ταῖς γραφαῖς ἀπαγγελίαν ἀναστάσεως νεκρῶν; ἢ οὐχ ὁρᾷς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἤδη προοιμιαζομένην καθ' ἕκαστον; Συνετάφημεν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. Οὐκοῦν ἀπὸ σκυθρωποτέρων μὲν φωνῶν, ἀναγκαίων δὲ, ἄρχεται, οἷον ἀποκτενῶ· εἶτα ἀποκτείνας, καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι. Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Πρῶτον πατάσσει, καὶ μετὰ τοῦτο ἰᾶται· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν. Οὕτω δὲ καὶ ἐνθάδε· Καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας,

disperdere mala; postmodum etiam plantant meliora. Et semper in Scripturis obseruauimus ea quæ apparent tristiora, vt sic dicam, primo loco nominari, deinde quæ videntur lætiora secundo loco referri. *Ego occidam, & viuere faciam.* Quemnam occidam? Paulum proditorem, Paulum persecutorem; & viuere faciam, vt fiat Paulus Apostolus Iesu Christi. Hæc si intelligerent miseri hæretici, nequaquam ista continuò nobis obiicerent dicentes: Viden' Deum legis, quàm ferus sit & inhumanus, & dicat: *Ego occidam, & viuere faciam.* Nónne vides in Scripturis annuntiationem resurrectionis mortuorum? aut non cernis resurrectionem mortuorum in vnoquoque iam exordium fecisse? Consepulti sumus Christo per Baptismum, & consurreximus ipsi. Itaque à tristioribus quidem vocibus, necessariis tamen, exorditur, v. g. occidam; deinde vbi occidero, etiam viuere faciam: percutiam, & ego sanabo. *Quem enim diligit Dominus castigat; flagellat autem omnem filium quem suscipit.* Primùm percutit, & posteà sanat: ipse enim dolere facit, & iterùm recreat. Sic etiam hoc loco: *Constitui te hodie super Gentes & Regna,*

Scriptura semper præmittit tristia, & subiungit lætiora.

Rom. 6,4. Colos. 2,12.

Heb. 12,6.

vt eradices, & destruas, & disperdas, & readifices, & plantes. Verumtamen primùm ista mala sunt à nobis amolienda. Non potest in loco prauæ ædificationis ædificare Deus. *Quæ enim participatio iustitiæ & iniquitati? Quæ communicatio luci ad tenebras?* Oportet malitiam funditus eradicari, oportet ædificium prauitatis ex anima nostra aboleri, vt posteà Dei verba ædificentur. Non possum enim omnino intelligere quæ hîc scripta sunt: *Ecce dedi sermones meos in os tuum.* Quid efficiunt sermones? eradicare, & destruere, & disperdere. Verba eradicant Gentes, verba destruunt Regna, hæc corporea mundanaque digna verbis destruentibus, digna verbis eradicantibus. Considera quæ eradicanda sint à verbis, quæ destruenda sint à verbis. Vtique modò in dictis non est virtus, nisi Deus dederit, iuxta istud: *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multâ.* Virtus eradicans est, si quæ infidelitas, si quæ hypocrisis, si quæ nequitia, si quæ incontinentia; destruens est, sicubi idolium ædificatum sit in corde, vt illo destructo ædificetur templum Dei, & gloria Dei

1.Cor. 6,14.

Dei verba destruunt mala, & struunt bona.

Psal. 67,12.

ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν. Πλὴν πρῶτόν ἐστιν ἐκεῖνα τὰ φαῦλα ῥηθῆναι ἀφ' ἡμῶν. Οὐ δύναται εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς τῆς φαύλης οἰκοδομεῖν ὁ Θεός. Τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Δεῖ τὴν κακίαν ἐκ βάθρων ἐκριζωθῆναι, δεῖ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κακίας καταναλωθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα μετὰ ταῦτα οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ οἰκοδομηθῶσιν. Οὐ δύναμαι γὰρ ὅλως νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. Τί ποιοῦσιν οἱ λόγοι; ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν. Λόγοι ἐκριζοῦσιν ἔθνη, λόγοι κατασκάπτουσι βασιλείας ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικάς, ἀξίας λόγων κατασκαπτόντων, ἀξίας λόγων ἐκριζούντων. Νόει τὰ ἐκριζούμενα ὑπὸ λόγων, τὰ κατασκαπτόμενα ὑπὸ λόγων. Ἆρα ἄρτι ἐν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἔστι δύναμις, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς διδῷ, κατὰ τὸ· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. Δύναμις ἐκριζοῦσα, εἴ τις ἀπιστία, εἴ τις ὑπόκρισις, εἴ τις πονηρία, εἴ τις ἀκολασία· ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ που εἰδωλεῖον ᾠκοδόμηται εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα ἐκείνου κατασκαφέντος οἰκοδομηθῇ ναὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ

ἀρε-

εὑρεθῇ ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ναῷ, καὶ γένηται οὐκ ἄλσος, ἀλλὰ φυτεία παράδεισος τοῦ Θεοῦ· ὅπου ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

reperiatur in templo reædificato, & non fiat lucus, sed plantatio sit paradisus Dei: vbi templum Dei in Christo Iesu; cui est glória & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ β΄. εἰς τό·

Πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν· κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος.

HOMILIA II. in istud:

Quomodo conuersa es in amaritudinem vinea aliena? Si laueris te in nitro, & multiplicaueris tibi herbam; maculata es in iniquitatibus tuis coram me, dicit Dominus. Cap. 2, 21.

Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐν ἀπωλείᾳ ζώντων· ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὐδὲ ᾅδου βασίλειον ἐπὶ γῆς. Εἶτα ὀλίγον ὑπερβὰς τὸ ῥητὸν ἐρῶ. Πόθεν οὖν θάνατος εἰσῆλθε; Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. Ἐπεὶ οὖν ἀρετὴν περὶ ἡμᾶς ὁ Θεὸς πεποίηκεν, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς ἐκτίσαμεν τὴν κακίαν καὶ τὰς ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο καὶ ἐνθάδε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνώσματος ἡ ἐν τῷ προφήτῃ ὀλ ἐπαπορητικῶς ἐλέγχει πρὸς τοὺς πικρότητα ἐσχηκότας ἐν τῇ ψυχῇ, ἐναντίαν τῇ γλυ-

Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuorum: creauit enim vt essent omnia, & salutares generationes mundi, & non est in iis medicamentum exterminij, neque inferorum regnum super terram. Deinde, paululùm progressus ~~textum enarrabo~~ [in textu, dicam.]. Vnde igitur mors intrauit? *Inuidiâ autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Cùm igitur virtutem propter nos Deus fecerit, nos autem nobismetipsi malitiam & peccata creauerimus; idcircò etiam hîc exordium huius propheticæ lectionis ad eos qui amaritudinem in anima, contrariam sua-

Sap. 1, 13. Mors vnde sit orta.

Sap. 2, 24.

uitati quam Deus in ea creauerat, habebant, per modum addubitationis dixit:

Quomodo conuersa es in amaritudinem vinea aliena? Quasi diceret: Claudicationem non fecit Deus, sed valentes pedibus creauit omnes. Quæ porrò causa est cur claudi claudicent? Et fecit Deus membra omnia ex instituto sana: quæ porrò causa est cur aliqua patiantur? Eodem modo anima non primi solius, sed omnis hominis ad imaginem facta est. Nam istud, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, pertinet ad omnes homines: &, prout in Adamo illud secundùm imaginem plerique intelligunt, est antiquius eo quod sibi assumpsit, quando per peccatum portauit imaginem terreni; ita in omnibus id quod est ad imaginem Dei antiquius est imagine deterioris. Portauimus cùm peccatores eramus imaginē terreni, portemus pœnitentes imaginem cælestis. Verumtamen creatio fuit secundùm imaginem cælestis. Quærit igitur hoc loco ad peccatores increpatoriè sermo dicens:

Quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena? Ego enim plantaui te vitem fructiferam

Omnes recti à Deo facti.

Gen. 1, 26.

Omnes ad imaginem Dei facti.

Virtus vitio antiquior.

κύτητι ἣν ὁ Θεὸς κατεσκεύασεν αὐτῇ·

Πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; Ὡσεὶ ἔλεγε· Χωλότητα οὐκ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἀρτίποδας πεποίηκε πάντας. Τίς αἰτία δὲ γεγόνηται τοῦ χωλανθῆναι τοὺς κεχωλωμένους; Καὶ πεποίηκεν ὁ Θεὸς τὰ μέλη πάντα προηγουμένως ὑγιαίνοντα· γέγονε δὲ τίς αἰτία τοῦ παθεῖν τινα; Τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ οὐ τοῦ πρώτου μόνου γέγονε κατ' εἰκόνα, ἀλλὰ παντὸς ἀνθρώπου. Τὸ γὰρ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, φθάνει ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους· καὶ, ἔστι πρεσβύτερον, ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἐκεῖνο ὃ οἱ πολλοὶ νοοῦσι τὸ κατ' εἰκόνα, τοῦ προσειλημμένου αὐτῷ, ὅτε ἐφόρεσε διὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ· οὕτως ἐν πᾶσι πρεσβύτερον τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ τῆς εἰκόνος τοῦ χείρονος. Ἐφορέσαμεν ἁμαρτωλοὶ ὄντες τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν μετανοοῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Πλὴν ἡ κτίσις γέγονε κατ' εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Ἀπορεῖ οὖν ἐνθάδε πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐλεγκτικῶς λέγων ὁ λόγος·

Πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; Ἐγὼ γὰρ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν

πᾶσαν ἀληθινήν. Ἐν τοῖς πρὸ τούτων λέλεκται, καὶ ἐπαναλαβὼν ὀλίγα πείσω ὑμᾶς· ὅτι Θεὸς μὲν καλὴν ἄμπελον ἐφύτευσε τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχήν, ἕκαστος δὲ στραφεὶς γέγονεν ἐναντίος τῷ βουλήματι τοῦ κτίσαντος. Ἐγὼ δὲ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν, οὐκ ἐκ μέρους ἀληθινήν· οὐδὲ τὴν μὲν ἀληθινήν, τὴν δὲ ψευδῆ· ἀλλ' ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. Πῶς ἐστράφης ἐμοῦ κτίσαντός σε πᾶσαν ἀληθινὴν ἄμπελον; σὺ πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, καὶ γέγονας ἀλλοτρία ἄμπελος; Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τό·

Ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν· κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος. Ἄρα ᾤετό τις ἁμαρτήσασα ψυχὴ νίτρον λαβοῦσα, καὶ ἀποπλυναμένη νίτρῳ αἰσθητῷ ὅτι παύεται τῆς κηλῖδος, καὶ παύεται τῆς ἁμαρτίας· ὑπελάμβανε δέ τις, πόαν ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ γῆς λαβών, καὶ ἀποπλυνάμενος, καὶ ἀποσμηξάμενος, καθαρθῆναι τὴν ψυχήν· ὅτι λέγει ἐνταῦθα ὁ λόγος τῇ στραφείσῃ εἰς πικρίαν καὶ γενομένῃ ἀλλοτρίᾳ ἀμπέλῳ· Ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν· κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος.

Ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὡς ὁ λό-

omnem veram. In præcedentibus dictum, & resumens pauca persuadebo vobis; vt Deus quidem pulchram vineam plantauerit hominis animum, vnusquisque verò peruersus factus sit contrarius voluntati creatoris. *Ego autem plantaui te vineam fructiferam omnem*, non ex parte, *veram*; neque hanc quidem veram, illam verò falsam; sed, ego plantaui te vineam fructiferam omnem veram. Quomodo conuersa es me creante te omnem veram vineam? tu quomodo conuersa es in amaritudinem, & facta es vinea aliena? Posteà videamus illud:

Si laueris te in nitro, & multiplicaueris tibi herbam; maculata es in tuis iniquitatibus coram me, dicit Dominus. Fortè putaret aliqua peccatrix anima nitrum accipiens, ac sensibili nitro se abluens maculam cessaturam, & peccatum abolitum iri, existimauerit verò quis, herbam hanc de terra ortam accipiens, seseque abluens, & abstergens animam emaculari; quia sermo hic in amaritudinem conuersæ & alienæ viti factæ dicit: *Si laueris te in nitro, & multiplicaueris tibi herbam; maculata es in iniquitatibus tuis coram me, dicit Dominus*.

Nitrū non eluit peccatum.

Ceterùm sciendum, vt verbum

Verbũ Dei omnem habet virtutem.

bum omnem virtutem habet; ita verbum habet omnis medicamenti virtutem, eſtque omnis purgantis vis, & maximè abſterſiuum. *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Et ſi quid dixeris, quo opus ſit, hoc eſt in virtute ſermonis. Eſt igitur ſermo aliquis nitrum, & eſt ſermo aliquis herba, qui prolatus iſtiuſmodi maculas ac ſordes emundat. Quandoquidem ab iſtiuſmodi ſermone, qui eſt nitrum, & ab iſtiuſmodi ſermone, qui eſt herba, non omne peccatum curatur; ſed ſunt peccata, quæ neque nitro neque herbâ indigent: ad eam, quæ putabat ſe habere peccata, quæ quaſi in nitro & herba lauari poſſent, dicitur illud: *Si laueris te in nitro, & multiplicaueris tibi herbam, maculata es in tuis iniquitatibus coram me, dicit Dominus.* Et ſicut quædam ſunt vulnera, quæ malagmate curantur, & alia oleo ſanantur, item alia debent alligari, & ſic ſanitati reſtituuntur: alia verò ſunt vulnera, de quibus dicitur: *Non eſt malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas. Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ igne ſuccenſæ:* ita ſunt quædam peccata, quæ maculant animam, indigetque homo pro

Heb. 4, 12.

Diuerſa peccata diuerſis remediis curanda.

Iſaiæ 1, 6, 7.

γος πᾶσαν δύναμιν ἔχει· οὕτως ὁ λόγος ἔχει παντὸς φαρμάκου δύναμιν, καὶ παντὸς τοῦ καθαρίζοντος δύναμίς ἐστι, καὶ σμηκτικώτατος. Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. Καὶ ὃ ἐὰν εἴπῃς, οὗ ἐστι χρεία, τοῦτό ἐστιν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ λόγου. Ἔστιν οὖν τις λόγος νίτρον, καὶ ἐστί τις λόγος πόα, ὅστις τοὺς τοιούτους ῥύπους καθαίρει λαληθείς. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ τοιούτου λόγου, ὅστις ἐστὶ νίτρον, καὶ ἀπὸ τοῦ τοιούτου τοῦ λόγου, ὅς ἐστι πόα, οὐ πᾶσα ἁμαρτία θεραπεύεται· ἀλλ' ἔστιν ἁμαρτήματα, οὐ δεόμενα νίτρου οὐδὲ πόας· λέγεται πρὸς τὴν οἰομένην ἁμαρτήματα ἔχειν, ὡς δυνάμενα ἀποπλυθῆναι ἐν νίτρῳ καὶ πόᾳ, τό· Ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου, λέγει κύριος. Καὶ ὥσπερ τῶν τραυμάτων τινά ἐστιν, ἃ μαλάγματι θεραπεύεται, καὶ ἄλλα ἐλαίῳ θεραπεύεται, καὶ ἄλλα δεῖται καταδέσμου, καὶ οὕτως ὑγιάζεται· ἄλλα δέ ἐστι τραύματα, ἐφ' οἷς λέγεται· Οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους. Ἀλλὰ ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι· οὕτως ἔστι τινὰ ἁμαρτήματα, ἃ ῥυποῖ τὴν ψυχήν, καὶ δεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τούτοις

τοῖς

τοῖς ἁμαρτήμασι λόγου, νίτρου λόγου, πόας. Ἔστι δέ τινα ἁμαρτήματα, ἃ οὐχ οὕτως θεραπεύεται· οὐδὲ γὰρ ῥύπῳ παραβάλλεται. Διὰ τοῦτο τὰς διαφορὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιστάμενος ὁ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ κύριος, ὅρα πῶς λέγει τό· Ἐκπλυνεῖ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών· καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως, καὶ πνεύματι καύσεως. Εἰ πρὸς θάνατον ἥμαρτες, πλὴν ἥμαρτες ἐν ῥύπῳ, ἐκπλυνεῖ οὖν ὁ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν. Εἶτα ἀνταπόδοσις πρὸς μὲν τὸν ῥύπον πνεύματι κρίσεως. Καὶ δεόμεθα οἱ πολλοί, ὅταν χείρονα ἁμαρτάνωμεν, οὐ νίτρου οὐδὲ τοῦ πλυθῆναι πόαν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τῆς καύσεως.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς βαπτίζει (τάχα νῦν εὑρίσκω τὸν λόγον) ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· οὐχ ὅτι τὸν αὐτὸν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί, ἀλλὰ τὸν μὲν ἅγιον ἐν τῷ Πνεύματι ἁγίῳ· τὸν δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι ἁγίου Πνεύματος, πάλιν ἡμαρτηκότα, λούει ἐν πυρί· ὡς μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι βαπτιζόμενον ὑπὸ Ἰησοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. Μακάριος οὖν ὁ βαπτιζόμενος ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ μὴ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός·

peccatis istis sermone nitro, sermone herbâ. Sunt autem quædam peccata, quæ non ita curantur: neque enim cum sordibus comparantur. Propterea cùm differentias peccatorum pernosset in Isaia Dominus, vide quomodo dicat istud: *Abluet Dominus sordes filiorum & filiarum Sion: & sanguinem emundabit de medio eorum in spiritu iudicij, & spiritu combustionis.* Si ad mortem peccasti, verumtamen peccaueris in sordibus, abluet vtique Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum. Deinde retributio quoad sordes quidẽ fit in spiritu iudicij. At plerique, cùm deteriora peccemus, non opus habemus nitro nec lotione herbæ, sed spiritu combustionis.

Isaiæ 4. 4.

Idcircò Iesus baptizat (cuius fortè nunc reperio rationem) *in Spiritu sancto & igni:* non quòd eumdem in Spiritu sancto & igni, sed sanctum quidem in Spiritu sancto; eum verò, qui postquam crediderat, postquam Spiritu sancto dignus fuerat habitus, denuò peccauerat, lauet in igne; ita vt non vnus idemque sit qui à Iesu in Spiritu sancto & igni baptizatur. Beatus igitur qui baptizatur in Spiritu sancto, & ignis baptismate non opus habet: ter

Lucæ 3, 16. *Baptismi diuersitas qualis.*

ter miser autem ille quisquis indiget igni baptizari. Verumtamen
Isaiæ 11,1. vtraque habet Iesus. *Egredietur* enim *virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet*. Virga super pu-
Heb. 12,29. niendos: hoc modo *Deus ignis con-*
1.Ioan. 1,5. *sumens est*: item *Deus lux est*. Ignis consumens peccatoribus, lux iu-
Apoc. 20,6. stis & sanctis. *Beatus qui habet partem in resurrectione prima*; qui custodiuit baptisma sancti Spiritus.

Baptismus ignis quis. Quis est qui in altera seruatur resurrectione? Is qui indiget baptismate, quando venerit ad ignem illum, & ignis probabit eum, & repererit ignis ille ligna, fœnum, & stipulam, vt ista comburat. Quamóbrem hisce dictis, sermones Scripturarum, quantum valemus, conferentes, in corde reponamus, & secundùm illos viuere conemur; vt ante exitum puri euadere, & operibus nostris ad egressum ritè comparatis hinc emigrantes in bonis istis excipi, & in Christo Iesu seruari mereamur; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

τρισάθλιος δὲ ἐκεῖνος ὅστις χρείαν ἔχει βαπτίσασθαι τῷ πυρί. Πλὴν ἀμφότερα ἔχει ὁ Ἰησοῦς. Ἐξελεύσεται γὰρ ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται. Ῥάβδος ἐπὶ τοὺς κολαζομένους· οὕτως ὁ Θεὸς πῦρ καταναλίσκον ἐστί· καὶ ὁ Θεὸς φῶς ἐστι. Πῦρ καταναλίσκον τοῖς ἁμαρτωλοῖς, φῶς τοῖς δικαίοις καὶ ἁγίοις. Καὶ μακάριος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ὁ τηρήσας τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τίς ἐστιν ὁ ἐν ἑτέρᾳ σωζόμενος ἀναστάσει; Ὁ δεόμενος βαπτίσματος, ὅταν ἔλθῃ ἐπὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καὶ τὸ πῦρ αὐτὸν δοκιμάζῃ, καὶ εὕρῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο ξύλα, χόρτον, καὶ καλάμην, ὥστε αὐτὰ κατακαῦσαι. Διὰ τοῦτο τούτων λεγομένων, ὅση δύναμις συναγαγόντες τοὺς λόγους τοὺς τῶν γραφῶν εἰς τὴν καρδίαν ἀποθέμεθα ώ αὐτούς, καὶ κατ' αὐτοὺς πειραθῶμεν ζῆν· ἵνα δυνηθῶμεν πρὸ τῆς ἐξόδου καθαροὶ γενέσθαι, καὶ ἑτοιμάσαντες εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα ἡμῶν ἐξελθόντες ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγαθοῖς παραληφθῆναι, καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωθῆναι· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMI-

ΟΜΙΛΙΑ γʹ. εἰς τὸ· Μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη, καὶ τὰ ἑξῆς.

Φησὶν ὁ κύριος ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγνωσθέντων περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἔρημος αὐτῷ οὐκ ἐγένετο, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη. Τίς οὖν γενόμενος ἐν τῷ τόπῳ, οὐκ αἰτήσει ἐξετάζων τὸ βούλημα τοῦ γεγραμμένου; Ἔστω ὁ Θεὸς ἐν τῷ Ἰσραὴλ οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐ γέγονεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ γῆ κεχερσωμένη. Ἆρα οὖν ἔρημος γέγονεν ὁ κύριος τῷ Ἰσραὴλ σήμερον, ἢ γῆ κεχερσωμένη νῦν αὐτῷ ἐστιν; ὅτι ἦν ὅτε τῷ Ἰσραὴλ ἦν οὐκ ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσιν ἦν ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη· εἰ γὰρ πᾶσιν ἀεὶ οὐκ ἔρημός ἐστι, καὶ πᾶσιν ἀεί ἐστιν οὐ γῆ κεχερσωμένη. Τίς χρεία τοῦτο ἰδίως πρὸς τὸν Ἰσραὴλ κατ' ἐξαίρετον λεχθῆναι, Μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη.

Ἀλλ' ἔστιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ· εἶτα μετὰ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπὶ τὰς ἰδικὰς καταβαίνειν. Οὐδενὶ ἔρημός ἐστιν ὁ Θεὸς, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς· οὐδενὶ κεχερ-

HOMILIA III. in istud: *Numquid solitudo factus sum domui Israël, vel terra desolata,* &c. Cap. 2. 31.

Ait Dominus in principio eorum quæ lecta sunt de Israël, se minimè factum illi solitudinem, aut terram desolatam. Quis igitur in hunc locum incidens, non quærat, inuestigans sensum huius scripti? Esto Deus in Israël non sit factus solitudo, non sit factus in Israël terra desolata. Ergóne Dominus Israëli hodie factus est solitudo, vel terra desolata nunc illi existit? Quia quando Israëli non erat solitudo, nec terra desolata, Gentibus erat solitudo, & terra desolata: si enim omnibus semper non solitudo est, & semper omnibus est terra minimè desolata. Quid opus est seorsum ad Israël per exceptionem dici, *Numquid solitudo factus sum domui Israël, vel terra desolata?*

Ceterùm licet venire ad vniuersalia Dei beneficia; deinde post vniuersalia eius beneficia descendere ad particularia. Nemini Deus est solitudo, *qui Solem suum oriri facit super bonos & malos*: nemini terra deso- *Vniuersim Deus nemini solitudo est.* Matth. 5, 45.

lata

lata est, *qui pluit super iustos & iniustos.* Quomodo sit solitudo qui oriri facit diem, & noctem concedit ad quietem? quomodo sit solitudo qui terram facit frugiferam? Quomodo solitudo qui vnumquemque regit secundum animam, vt ratione præditus sit, vt scientiam acquirat, vt quod ex vsu suo sit exerceat per sensus? Nemini igitur est solitudo quoad vniuersalem rationem Deus.

ἀνατέλλειν imo, ἀνάπαλιν

– quodque mel[illegible] τῶν κατὰ τὴν ψυχήν.

eorum quæ sunt in anima

Israëli quando Deus sit factus solitudo.

Quantum autem ad particularem attinet, venio ad res gestas in Israël, & aio: Neque solitudo, neque terra desolata erat, quando in Ægypto faciebat signa & prodigia populo. Si quod autem tempus fuit quando derelicti erant, quodammodò ipsis solitudo, idque non frustrà, iis factus est. Quando vtique non erat Israëli Deus solitudo, neque terra desolata; tunc Gentibus secundùm iustam rationem solitudo ac terra desolata erat: quando autem auersatus est Israëlem, & factus ipsi solitudo & terra desolata; tunc effusa est gratia super Gentes, & factus est in nobis Iesus Christus non solitudo, sed plenus, & non terra desolata, sed frugifera. *Quia multi filij deserta, magis quàm eius quæ habet virum.* Et minatur iis quibus non erat factus solitudo, nec terra de-

Galat. 4,27.

σωμένη γῆ ἐπιβρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Πῶς ἔρημος ἀνατέλλων ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ἀνάπαυσιν ποιῶν; πῶς ἔρημος τὴν γῆν ποιῶν καρποφορεῖν; Πῶς ἔρημος ἕκαστον οἰκονομῶν κατὰ τὴν ψυχὴν, ἵνα λογικὸς ᾖ, ἵνα ἐπιστήμην ἀναλαμβάνῃ, ἵνα γυμνάζηται τὸ συντελὲς αὐτοῦ κατὰ τὰ αἰσθητήρια; ἔστιν οὖν οὐδενὶ ἔρημος ὡς πρὸς τὸν καθόλου λόγον ὁ Θεός.

Εἰ δὲ πρὸς τὸν ἰδικὸν, ἐρχόμενος ἐπὶ τὰ Ἰσραὴλ πράγματα, φημί· Οὔτε ἔρημος, οὔτε γῆ κεχερσωμένη ἦν, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ ἐποίει τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα τοῦ λαοῦ. Εἰ δέ τις καιρὸς γέγονεν ὅτε ἐγκατελείφθησαν, οἱονεὶ ἔρημος αὐτοῖς, οὐδὴ καὶ τοῦτο μάτην, αὐτοῖς ἐγένετο. Ὅτε μέντοι οὐκ ἦν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη· τότε ἔθνεσι κατὰ τὸν δίκαιον λόγον ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη ἦν· ὅτε δὲ ἀπεστράφη τὸν Ἰσραὴλ, καὶ γέγονε τοῦ Ἰσραὴλ ἐκείνῳ ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη· τότε ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ γέγονεν ἐν ἡμῖν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐκ ἔρημος, ἀλλὰ πλήρης, καὶ οὐ γῆ κεχερσωμένη, ἀλλὰ καρποφοροῦσα. Πολλὰ γὰρ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Καὶ ἀπειλεῖ αὐτοῖς οἷς οὐ γέγονεν ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερ-

χερ-

χειρουμένη. Ὑμεῖς δὲ εἰρήκατε· Οὐ κυριευθησόμεθα, οὐχ ἥξομεν πρός σε ἔτι. Ἀλλ' εἰρήκασιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, Ἀπονενοήμεθα· ὡς κατὰ τὴν λέξιν, Οὐ κυριευθησόμεθα.

ΟΜΙΛΙΑ δ'. εἰς τὸ· Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρός με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου, καὶ τὰ ἑξῆς.

Αὐτὸ τὸ ῥητὸν τῆς ἀναγνωσθείσης λέξεως ἔχει τι ἀσαφὲς, ὅπερ πρότερον νοηθήτω· καὶ μετὰ τοῦτο, ἐὰν ὁ Θεὸς διδῷ, εἰσόμεθα τὸ βούλημα αὐτοῦ τὸ μυστικόν. Οὐκοῦν θέλει ἡμᾶς εἰδέναι ἐν τούτοις ὅτι, ὡς ἐν ταῖς βασιλείαις γέγραπται, διῃρέθη ὁ λαὸς ἐν τοῖς χρόνοις Ροβοὰμ εἰς τὴν ὑπὸ Ἱεροβοὰμ βασιλείαν τῶν δέκα φυλῶν, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Ροβοὰμ δύο φυλῶν. Καὶ ἐκλήθησαν οἱ μὲν ὑπὸ τῷ Ἱεροβοὰμ Ἰσραὴλ, Ἰούδα δὲ οἱ ὑπὸ τῷ Ροβοὰμ· καὶ ἔμεινεν αὕτη ἡ διαίρεσις τοῦ λαοῦ, ὅσον ἐπὶ τὴν ἱστορίαν, μέχρι τοῦ δεῦρο. Οὐκ οἴδαμεν γὰρ ἱστορίαν συνάγουσαν τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδαν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἥμαρτεν οὖν πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, πλείονα ὁ ὑπὸ τῷ Ἱεροβοὰμ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ· καὶ τοσαῦτα ἡμάρτε παρὰ τὸν Ἰούδαν, ὥστε αὐτοὺς καταδικασθῆναι ὑπὸ τῆς προνοίας

solata. Vos autem dixistis : Non subdemur dominio, neque veniemus ad te ampliùs. Ceterùm dixerant filij Israël, Rebellauimus; quasi ad verbum, Non subdemur dominio.

HOMILIA IV. in istud: *Et dixit Dominus ad me in diebus Iosiæ, &c.* Cap. 3, 6.

IPse textus litteræ præsentis lectionis obscuri quid continet, quod priùs intelligendum; & postmodum, si Deus dederit, intelligemus sensum eius mysticum. Itaque vult nos hîc scire, quomodo, vt in libris Regum scriptum est, temporibus Roboam diuisus fuerit populus in Regnum quod sub Ieroboamo erat decem tribuum, & illud quod sub Roboamo duas tribus continebat. Et vocabantur illi quidem sub Ieroboamo Israël, qui verò sub Roboamo erant Iuda; & mansit hæc diuisio, quantum ex historia liquet, vsque in hunc diem. Non scimus enim historiam quæ Israëlem & Iudam in vnum congreget. Itaque quantum ad Israël, hic sub Ieroboamo & posteris eius plura peccauit; tantaque deliquit præ Iuda, vt à diuina pro-

Diuisio Regni sub Roboamo qualis.

Primum Israëlita præ Iuda magis peccarunt.

prouidentia ad Aſſyriorum captiuitatem condemnati ſint, prout Scriptura dicit, vſque in præſentem diem. Poſteà peccarunt etiam filij Iuda, & damnati ſunt ad Babylonicam captiuitatem, non vſque in hodiernum diem, prout Iſraël, ſed ad annos ſeptuaginta: de quibus Ieremias vaticinatus eſt; de quibus etiam diuinitus edoctus eſt Daniel, ſi hæc intelligamus quantum ad illum populum qui tunc erat. Vide dicta Prophetæ, vtrùm non tale quid declarent: incuſat enim peccata Iſraël ad verbum, & ait: Tantis peccatis ab Iſraële admiſſis, cùm audiuiſſet congregatio Iuda illorum flagitia, & quâ ratione tradiderim ipſos in captiuitatem, non fuiſſe emendatam, ſed peccata peccatis addidiſſe; adeò vt incremento peccatorum cum peccatis Iſraëlis collato, iuſtitia reperiretur in Iſraël præ Iuda. Deinde ſuper his iubetur Propheta vaticinari, quaſi Iuda præ Iſraële deterior euaſerit. Exinde vt poſt peccata conuertatur, poſt prophetiam quæ iubet Iſraëlem conuerti, vaticinatur Propheta fore vt ſimul conueniant Iſraël & Iuda, & amborum aliquando vnum fiat Regnum. Huc itaque referantur verba to-

Deinde Iuda grauius peccauit.

γενέσθαι αἰχμαλώτους εἰς Ἀσσυρίους, ὡς λέγει ἡ γραφή, μέχρι τῆς σήμερον. Μετὰ τοῦτο ἥμαρτον καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ κατεδικάσθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ὁ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη· περὶ ὧν ὁ Ἱερεμίας προεφήτευσεν· περὶ ὧν ἐμυήθη καὶ ὁ Δανιήλ, εἰ νοοῦμεν ταῦτα ὡς πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον τὸν τότε. Ἴδε τὰς λέξεις τοῦ προφήτου, εἰ μὴ τοιοῦτό τι δηλοῦσι· κατηγορεῖ γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς λόγον, καί φησιν· Ὅτι τοσούτων ἁμαρτημάτων γεγενημένων τῷ Ἰσραήλ, ἀκούσασα ἡ Ἰούδα συναγωγὴ τὰ ἐκείνων πταίσματα, καὶ τίνα τρόπον πεποίηκα αὐτοὺς γενέσθαι ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οὐκ ἐπαιδεύθη, ἀλλὰ προσέθηκε ταῖς ἁμαρτίαις· ὥστε διὰ τὴν προσθήκην τῶν ἁμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ Ἰσραήλ, δικαιοσύνην εὑρῆσθαι ἐν τῷ Ἰσραὴλ παρὰ τὸν Ἰούδαν. Εἶτα ἐπὶ τούτοις κελεύεται ὁ προφήτης προφητεῦσαι, ὡς χείρονος γενομένου τοῦ Ἰούδα παρὰ τὸν Ἰσραήλ. Εἶτα ἵνα μετὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐπιστρέψῃ, μετὰ τὴν προφητείαν οὖν τὴν πρὸς Ἰσραὴλ κελεύουσαν ἐπιστρέψαι αὐτὸν προφητεύει ὁ Προφήτης ὅτι μέλλουσιν ἅμα γίνεσθαι Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδας, καὶ γίνεσθαί ποτε μίαν ἀμφοτέρων βασιλείαν. Ὧδε γοῦν λαβέτω τὰ ῥήματα τοῦ ὅ-

λης

λῆς σήμερον ἀναγνώσεως, καὶ τότε ὄψεται τὰ νοήματα δεδηλωκώς.

Καὶ εἶπε κύριος πρός με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως· Εἶδες ἃ ἐποίησά μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ; οὐκ Ἰούδα, ἀλλὰ τοῦ Ἰσραήλ. Πρῶτον ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἐπόρνευσε. Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν πάντα ταῦτα· Ἀνάστρεψον πρός με· καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. Καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα. Καὶ εἶδον οἱ ἀπὸ Ἰούδα, διότι περὶ πάντων ὧν κατελήφθη, ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ· καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. Δέον παιδευθῆναι τὴν Ἰούδαν· ἐξαπέστειλα γὰρ τὴν συναγωγὴν Ἰσραήλ, ἐξενήνοχα αὐτοὺς εἰς Ἀσσυρίους. Καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστάσεως εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς. Καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα. Μετὰ τοσαῦτα δὲ ἃ ἐποίησε τῷ Ἰσραήλ, ἐξαποστείλας αὐτὴν, δοὺς βιβλίον ἀποστασίου, δέον παιδευθῆναι τὴν Ἰούδα συναγωγὴν ἐξ ὧν πεπόνθασιν ἐκεῖνοι. Οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπαιδεύθησαν, ἀλλὰ προσέθηκαν τοῖς ἁμαρτήμασιν· ὥστε τὰ ἁμαρτήματα τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς συγκρίσει τῶν ἁμαρτημάτων τῆς συναγωγῆς τῆς Ἰούδα, δικαιοσύνην εἶναι δοκεῖν.

tius hodiernæ lectionis, & tum videbuntur sensus esse declarati.

Et dixit Dominus ad me in die- Ver. 6.
bus Iosiæ Regis: Vidisti quæ fecit mi-
bi domus Israël? non Iuda, sed
Israël. Primùm *iuit super omnem*
montem excelsum, & subter omne
lignum frondosum, & fornicata
est. Et dixi postquam fornicata e- Ver. 7.
rat hæc omnia; Ad me reuertere:
& non est reuersa. Et vidit praua-
ricationem ipsius congregationis Is-
raël prauaricatrix Iuda. Et vide- Ver. 8.
runt hi de Iuda, quia pro omnibus
in quibus deprehensa est, in quibus
mœchata est domus Israël: & di-
misi eam, & dedi ei libellum repu-
dij. Oportuerat corrigi Iudam; siquidem dimisi congregationem Israël, emisi illos ad Assyrios. *Et*
dedi ei libellum repudij in manus
eius. Et non timuit prauaricatrix
Iuda. Post tanta autem quæ fe- Ver. 9.
cerunt Israëli, dimittens illum, dans ei libellum repudij, oportuerat emendari Synagogam Iuda ex iis quæ perpessi fuerant illi. Hi verò non tantùm non emendati sunt, verùm etiam addiderunt peccatis; ita vt peccata congregationis Israël comparatione peccatorum congregationis Iudæ, iustitia esse viderentur.

Repudiatio Israël non correxit Iudam.

Et dedi ei libellum repudij in manus eius: & non timuit præuaricatrix Iuda ſoror eius, *& iuit, & fornicata eſt etiam ipſa, & facta eſt in nihilum fornicatio ipſius: & mœchata eſt in lignum & lapidem.*
Ver. 10. *Et in omnibus his non eſt reuerſa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde ſuo, ſed in mendacio reuerſa eſt ad me.* Non agnouerunt me ex his quæ feceram Iſraëli, vt plenè conuerteretur, ſed oportuerat ipſam conuerti in veritate; ſed ipſa conuerſa eſt in mendacio, & in his omnibus non eſt reuerſa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde ſuo, ſed in mendacio.
Ver. 11. *Et dixit Dominus ad me: Iuſtificauit animam ſuam Iſraël præ præuaricatrice Iuda.* Peccata Iſraël collata cum peccatis Iuda, facta ſunt iuſtificatio animæ congregationis Iſraël.
Verſ. 12. *Vade igitur, & lege ſermones iſtos contra Aquilonem.*

Cùm iam textus benè intellectus ſit, videamus quid hiſce velit declarare. Quando in Gentes principatum obtinuit ex delicto Iſraëlis, etiam Apoſtoli prædicantes Iudæorum Synagogis aiunt: Quia vobis erat miſſum verbum ſalutis; cùm verò voſmetipſos indignos iudicetis, ecce conuertimur ad Gentes. Et Apoſtolus

Deſertio Iudæorũ ſalus eſt Gentium.
Act. 13, 46.

† lego, εἰσαγωγὴ introductio

Καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσυνώθετος Ἰούδα ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς, καὶ ἐπορεύθη, καὶ ἐπόρνευσε καὶ αὐτή, καὶ ἐγένετο αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία· καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. Καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρός με ἡ ἀσυνώθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε πρός με. Οὐκ ᾔδεσάν με ἐξ ὧν ἐποίησα τῷ Ἰσραήλ, ἵνα τελείως ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ δέον αὐτὴν ἐπιστρέφειν ἐν ἀληθείᾳ· ἡ δὲ ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρός με ἡ ἀσυνώθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. Καὶ εἶπε κύριος πρός με· Ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτῆς Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου Ἰούδα. Τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Ἰσραὴλ συγκρινόμενα τοῖς πταίσμασιν Ἰούδα, γέγονε δικαίωσις τῆς ψυχῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς. Πορεύου οὖν, καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βορρᾶν.

Εἰ νενόηται τὸ ῥητόν, ἴδωμεν τί βούλεται ἐν τούτοις δηλοῦσθαι. Κἂν εἰς τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν ἔσχεν ἐκ τοῦ παραπτώματος τοῦ Ἰσραήλ, λέγουσιν οἱ Ἀπόστολοι κηρύξαντες ταῖς τῶν Ἰουδαίων συναγωγαῖς· Ὅτι ὑμῖν ἦν ἐξαπεσταλμένος ὁ λόγος τῆς σωτηρίας· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτούς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. Καὶ ὁ Ἀπόστολος

περὶ

περὶ τούτων εἰδὼς, ἃ οἶδε λέγει· Τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς. Οὐκοῦν αἱ πολλαὶ ἁμαρτίαι ἐκείνου τοῦ λαοῦ πεποιήκασιν αὐτὸν ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ ἡμᾶς ἥκειν ἐπὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, τοὺς ἀλλοτρίους τῶν εὐαγγελίων. Πόθεν γὰρ ἐμοὶ ὁπουποτοῦν γινομένῳ ξένῳ τῆς λεγομένης ἁγίας γῆς, νῦν περὶ τῶν εὐαγγελίων διαλέγεσθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστεύειν εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατριαρχῶν, Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν προκεκηρυγμένον ὑπὸ τῶν προφητῶν χάριτι Θεοῦ παραδέξασθαι. Εἰ νοεῖς τοὺς δύο τούτους λαοὺς τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα· ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐκείνου τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ περὶ ἐκείνου νόει μοι γεγράφθαι· Ἐξαπέσταλκα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. Ἐξαπέστειλε γὰρ τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὁ Θεὸς, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ βιβλίον ἀποστασίου. ὅσπερ τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ τῶν γεγαμηκότων· Ἐὰν δυσάρεστος ᾖ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, λέγει ὁ Μωσέως νόμος, βιβλίον ἀποστασίου ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐγίνετο, καὶ ἐξαπεστέλλετο ἡ γυνή· καὶ ἐξῆν τῷ ἀποστείλαντι τὴν προτέραν γυναῖκα, διὰ τὸ δοκεῖν ἠσχημονηκέναι, γαμεῖν ἑτέραν γυναῖκα. Οὕτως τῷ λόγῳ ἴδε ἐκείνους λαμβάνοντας βιβλίον ἀποστασίου· καὶ ἐπεὶ ἐλα-

horum peritus, quæ nouerat dicit: *Illorum delicto salus est Gentibus, vt illos æmulentur.* Rom. 11,11. Itaque multa peccata illius populi fecerunt vt ipse desereretur, nosque succederemus in spem salutis, qui peregrini eramus à pactis seu testamentis, alieni ab Euangeliis seu promissis. Vnde enim mihi vndequaque (ubicunque) peregrino existenti dictæ terræ sanctæ, vt nunc loquar de Euangeliis Dei, & credam in Deum Patriarcharum, Abraham, & Isaac, & Iacob, ac Iesum Christum à Prophetis prænuntiatum gratiâ Dei suscipiam. Si nosti hos duos populos, scilicet illum ex Israël, & illum ex Iuda; super illo populo qui ex Israël erat, & de illo intellige mihi scriptum: *Dimisi eam, & dedi ei libellum repudij.* Dimisit enim populum illum Deus, & dedit illi libellum, repudij. qui istiusmodi est in coniugatis: Si displicebat vxor viro, ait lex Moysis, libellus repudij à viro fiebat, & dimittebatur vxor; & licebat illi qui priorem vxorem dimiserat, eò quòd inhoneste se gessisse videretur, ducere aliam vxorem. Eadem ratione vide illos capientes libellum repudij; & quia recepe-

Lex de libello repudij qualis.

ubicunque sive enim in Grecia sive in Aegypto versor, ubique sum peregrinus, quia non sum Iudaeus.

Iudæi penitus repudiati à Deo. tant libellum repudij, idcircò deserebantur omninò. Vbi enim Prophetæ apud ipsos ampliùs? vbi signa ampliùs apud illos? vbi apparitio Dei? vbi cultus religionis? templum, sacrificia, eiecta sunt à loco ipsorum. Dedit itaque Israëli libellum repudij.

A. puncto, τελείως γι- γνη distinguendum.

Christiani quoque à primo spiritu multùm defecêre. Exinde nos Iuda (Iuda autem propter Seruatorem ex tribu Iuda oriundum; siquidem manifestum est Dominum nostrum ex Iuda ortum habuisse) conuersi sumus ad Dominum, & nouissima nostra (quæ vtinam non pridem sint) similia videntur fieri nouissimis illorum, si non fortassis etiam deteriora. Nostratia enim talia in consummatione sæculi huius fore, manifestum fit ex iis quæ in Euangelio à Seruatore nostro dicta sunt, vbi ait:
Matth. 24, 12. *Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Et faciet signa & prodigia qui venturus est,
Ibid. 24. *ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Et istiusmodi sunt nostratia, vt Seruator de aduentu suo dicat, ex tot tantisque ecclesiis fidelem vix repertum iri.
Lucæ 18, 8. *Verumtamen Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Et verè si iudicemus

σιον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου, διὰ τοῦτο ἐγκαταλελείφθησαν πάντη. Ποῦ γὰρ προφῆται ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ σημεῖα ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ ἐπιφάνεια Θεοῦ; ποῦ ἡ λατρεία; ὁ ναὸς, αἱ θυσίαι ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ τόπου ἑαυτῶν. Ἔδωκεν οὖν τῷ Ἰσραὴλ βιβλίον ἀποστασίου.

Εἶτα ὑμεῖς Ἰούδα (Ἰούδα δὲ διὰ τὸν σωτῆρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατείλαντα· πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν) ἐπεστρέψαμεν πρὸς κύριον, καὶ τὰ τελευταῖα ἡμῶν (ἅπερ εἴθε μὴ ἤδη εἴη) παραπλήσια ἔοικε γίνεσθαι τοῖς ἐκείνων τελευταίοις, εἰ μὴ ἄρα καὶ χείρονα. Ὅτι γὰρ τοιαῦτα τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου ἔσται, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐν Εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένων. ἐν οἷς φησι· Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. Καὶ ποιήσει σημεῖα καὶ τέρατα ὁ ἐλευσόμενος, ὥστε ἀποπλανᾶσθαι εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Καὶ τοιαῦτά ἐστι τὰ καθ' ἡμᾶς, ὥστε τὸν σωτῆρα λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιδημίας, ὡς ἐκ τῶν τοσούτων ἐκκλησιῶν πιστοῦ ταχέως μὴ εὑρισκομένου. Πλὴν ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἄρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Καὶ ἀληθῶς ἐὰν κρίνωμεν

τὰ

v.4 num pro συναρμένους legendum, συνερχομένους.

τὰ πράγματα ἀληθείᾳ, καὶ μὴ ὄχλοις, καὶ κρίνωμεν τὰ πράγματα προαιρέσει, καὶ μὴ τῷ βλέπειν πολλοὺς συνηγμένους, εὑρόμεθα νῦν ὡς οὐκ ἐσμὲν πιστοί. Ἀλλὰ τότε ἦσαν πιστοί, ὅτε τὰ μαρτύρια τῇ γενεᾷ ἐγίνοντο· ὅτε ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων προπέμψαντες τοὺς μάρτυρας, ἠρχόμεθα ἐπὶ τὰς συναγωγάς, καὶ ὅλη ἡ Ἐκκλησία μὴ ἐκθηκομένη παρεγίνετο, καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις κατηχοῦντο, καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν μέχρι θανάτου, μὴ πειρώμενοι μηδὲ ταρασσόμενοι ἐπὶ τὸν ζῶντα Θεόν. Τότε οἴδαμεν καὶ σημεῖα ἑωρακότας παράδοξα καὶ τεράστια. Τότε ἦσαν πιστοὶ ὀλίγοι μέν, πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδεύοντες ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωήν. Νῦν δὲ ὅτε γεγόναμεν πολλοί, ἐπεὶ οὐ δύναται εἶναι πολλοὺς ἐκλεκτούς· (οὐ γὰρ ψεύδεται ὁ εἰπὼν Ἰησοῦς· Πολλοὶ οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί·) ἐκ γὰρ τοῦ πλήθους τῶν ἐπαγγελλομένων θεοσέβειαν σφόδρα εἰσὶν ὀλίγοι, οἱ καταντῶντες ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μακαριότητα. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὡς πρὸς τό· Ἐξαπέστειλα διὰ τὰ ἁμαρτήματα τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἐξαπέστειλα εἰς μετοικίαν αὐτόν· ὁ δὲ Ἰούδα ἀκούων τὰ γινόμενα τῷ Ἰσραήλ, οὐκ ἐπέστρεψε·

res veritate, & non perturbationibus, & consilio maturo, ac non confertim simul multa videndo res diiudicemus, videbimus modò nos non esse fideles. Sed tunc erant fideles, quando martyria isti generationi fiebant; quando à cœmeteriis præmittentes Martyres, veniebamus ad Synagogas, totaque Ecclesia minimè exanimata aderat, & catechumeni super martyriis catechizabantur, & super mortibus confitentium veritatem vsque ad mortem, non tentati neque turbati super viuente Deo. Tunc nouimus etiam eos signa vidisse mirabilia & prodigiosa. Tunc erant fideles pauci quidem, sed reuerà fideles, qui angustam & arctam ingrediebantur viam quæ ducit ad vitam. Modò autem quando facti sumus multi, cùm non possint esse multi electi: (non enim mentitur Iesus qui dixit: *Multi vocati, pauci verò electi*:) nam ex multitudine profitentium religionem valdè pauci sunt, qui pertingant ad electionem Dei atque beatitudinem. Cùm igitur dicat quoad illud; *Dimisi propter peccata Israëlem, ipsumq; emisi in exilium; Iuda autem audiens quæ facta erant Israëli, non est conuersus;*

Olim erant pauci, sed veri fideles.

Matth. 7,14.

Matth. 20,16.

Nunc multi vocati, sed pauci electi.

hoc dicit de nostris peccatis, quando leguntur ea quę Israëli euenerant.

Deinde delicta istius populi oportebat nos metuere, ac dicere : Si naturalibus ramis non pepercit, quantò magis nec nobis parcet? si illis gloriosis frugiferæ oliuæ ramis radicatis in radice Patriarcharum, Abraham, & Isaac, & Iacob non parcens, suauis simul & hominum amator Deus illos excidit, quantò magis nobis non parcet? Vide benignitatem ac seueritatem Dei: non enim benignus quidem, sed non seuerus; neque seuerus quidem, sed non benignus: nam si benignus tantùm esset, at seuerus non esset, vt plurimùm contemneremus benignitatem eius: sin seuerus quidem foret, sed minimè benignus, fortassis vtique desperaremus propter peccata nostra. Nunc autem tamquam Deus vtrumque habet: homines namque pœnitentiam agentes benignitate illius opus habent, sed in peccatis perseuerantes seueritate. Si benignus est & seuerus Deus, & loquitur nobis per Prophetas, & ait: *Vidisti quæ fecit mihi domus Israël.* Israëlem intellige mihi populum istum, qui *iuit super omnem montem excelsum, & subter omne*

Rom. 11,21.

Deus clemens simul & seuerus.

λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ὅτε ἀναγινώσκονται τὰ τῷ Ἰσραὴλ συμβεβηκότα.

Εἶτα πταίσματα περὶ ἐκεῖνον τὸν λαὸν δέον ἡμᾶς φοβεῖσθαι, καὶ λέγειν· Εἰ τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον οὐδὲ ἡμῶν φείσεται; εἰ ἐκείνοις τοὺς αὐχοῦνας εἶναι καλλιελαίου τοὺς ἐρριζωμένους εἰς τὴν ῥίζαν τῶν πατριαρχῶν, Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακὼβ μὴ φεισάμενος, ὁ χρηστὸς ἅμα καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐξέκοψεν, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; Ἴδε χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ· οὐ γὰρ χρηστὸς μέν, οὐκ ἀπότομος δέ· οὐδὲ ἀπότομος μέν, χρηστὸς δὲ οὔ· εἰ γὰρ χρηστὸς μόνον ἦν, ἀπότομος δὲ μὴ ἦν, ἐπὶ πλεῖον ἂν κατεφρονήσαμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ· εἰ ἀπότομος μὲν ἦν, χρηστὸς δὲ μὴ ἦν, τάχα ἂν κατέγνωμεν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Νῦν δὲ ὡς Θεὸς ἀμφότερον ἔχει· χρῄζομεν γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦντες τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἐμμένοντες δὲ ταῖς ἁμαρτίαις τῆς ἀποτομίας. Εἰ χρηστός ἐστι καὶ ἀπότομος ὁ Θεός, καὶ λαλεῖ ἡμῖν διὰ τῶν προφητῶν, καὶ λέγει· Εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ. Τὸν Ἰσραὴλ τὸν λαόν μοι νόει ἐκεῖνον, ὃς ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλόν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου

ξύλου κατασκίου. Ἐὰν ἴδῃς τὸν Φαρισαῖον εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαίνοντα ἀλαζονικῶς, καὶ μὴ τύπτοντα ἑαυτοῦ τὸ στῆθος, μηδὲ κηδόμενον τῶν ἰδίων κακῶν, ἀλλὰ λέγοντα· Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί· ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ τὰ ὑπάρχοντά μου· ὄψῃ ὅτι ἀναβέβηκεν ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν ψεκτῶς, καὶ ἀγαπήσας μεγαλοφροσύνην, καὶ κατὰ τὴν ὑπερηφανίαν. Ὃς δὲ ἀναβέβηκε ἐπὶ πάντα βουνὸν ὑψηλὸν, καὶ γέγονεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου, οὐ καρπίμου, ἀλλ' ἀλσώδους. Ἄλλο γὰρ τὸ ἀλσῶδες ξύλον, ἄλλο τὸ καρποφόρον. Εἰς ἄλση ὅταν φυτεύωσι, ξύλα φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ συκῆν, οὐδὲ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα ξύλα. Τοιούτους εὑρήσεις τοὺς λόγους τῶν ἑτεροδόξων, καὶ τὰ κάλλη τῶν πιθανοτήτων αὐτῶν, οὐκ ἐπιστρεφόντων τοὺς ἀκούοντας. Ὅταν οὖν τοῖς τοιούτοις λόγοις τίς ἑαυτὸν ἐπιδιδῷ, πεπόρευται ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους. Οὐκ εἴρηκε παντὸς ξύλου, καὶ σεσιώπηκεν, οὐδὲ πάλιν προσέθηκε παντὸς ξύλου τοῦ καρπίμου, ἀλλ' εἴρηκεν, Ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους.

lignum frondosum. Cùm videris Pharisæum in templum iactabundè ascendentem, & non tundentem pectus suum, neque malorum suorum curam gerentem, sed dicentem; *Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum; raptores, iniusti, adulteri; velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo*; videbis ipsum super omnem montem excelsum culpabiliter iactantiam diligendo & per superbiam ascendisse. Qui autem ascenderat super omnem collem excelsum, etiam subter omne lignum, non frugiferum, sed frondosum fuit. Aliud enim lignum frondosum, seu nemorosum, aliud frugiferum. In nemoribus quando plantant, ligna plantant minimè frugifera, non ficum, neque vitem, sed solius oblectationis ergô ligna infrugifera. Istiusmodi reperies esse sermones heterodoxorum, & elegantias persuasibilium verborum ipsorum, quæ minimè conuertũt auditores. Quando igitur istiusmodi sermonibus quispiam semet ipse addicit, abit subtus omne lignum nemorosum. Non dixit omne lignum, & siluit, neque rursus addidit omne lignum frugiferũ, sed dixit, Subtus omne lignum nemorosum.

Superbi super montē ascendunt.

Lucæ 18,11.

Descēdunt subter lignum frondosum.

Heterodoxi sunt lignum frondosum.

Per hoc intelliges, quid omninò legiſlator dicat: *Non plantabis omne lignum apud altare Domini Dei tui, & non facies lucum.* Etenim habes nomen luci vetitum, & fornicati ſunt ibi. *Et dixi, poſtquam fornicata erat hac omnia, Ad me reuertere, & non eſt reuerſa: & vidit prauaricationem eius prauaricatrix Iuda.* Increpamur & nos, dico peccantes, & ſtatuta Dei non obſeruantes, neque videntes ipſos perdidiſſe teſtamentum, cùm nobiles eſſent ex Abraham oriundi, qui acceperant promiſſionem. Oportebat igitur nos cogitare illos excidiſſe benedictionibus atque promiſſionibus, nec quidquam profuiſſe ipſis, quòd ex patribus eſſent oriundi: quantò magis nos peccantes deſerendi ſumus. Si filij Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis, ait ipſis Seruator. & iterùm Ioannes: *Ne cœperitis dicere in vobiſmetipſis, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* Lapides inſinuans nos, qui cor durum gerimus, & contra veritatem obdurati ſumus. Et verè qui potens eſt Deus ſuſcitauit filios Abrahæ de lapidibus, ſi perman-

Deut. 16,21.

Lucum facere prohibitum.

Oportebat nos cautos fieri exẽplo Iudæorum repudiatorum.

Ioan. 8,39.

Lucæ 3,8.

Nos ex lapidibus facti ſumus filij Abrahæ.

Διὰ τοῦτο νοήσεις, τί δήποτε ὁ νομοθέτης λέγει· Οὐ φυτεύσεις πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος. Ἔχεις γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλσους ἀπηγορευμένον, καὶ ἐπόρνευσαν ἐκεῖ. Καὶ εἶπα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, Πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε· καὶ εἶδε τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα. Λελοιδορήμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγω οἱ ἁμαρτάνοντες, καὶ μὴ τηροῦντες τὰς συνθήκας τοῦ Θεοῦ, μηδὲ βλέποντες ὅτι ἀπολωλέκασιν ἐκεῖνοι τὴν διαθήκην, εὐγενεῖς ὄντες ἐξ Ἀβραὰμ ὄντες, ἐπαγγελίαν λαβόντες. Δέον οὖν ἡμᾶς λογίζεσθαι, ὅτι ἐκπεπτώκασιν ἐκεῖνοι τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν, καὶ οὐδὲν ὤνησεν αὐτοὺς τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν πατέρων· πόσῳ πλέον ἡμεῖς ἁμαρτάνοντες ἐγκαταλειφθησόμεθα. Εἰ ἦτε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἂν ἐποιεῖτε, λέγει αὐτοῖς ὁ σωτήρ. καὶ πάλιν ὁ Ἰωάννης· Μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. Λίθους αἰνιττόμενος ἡμᾶς, τοὺς σκληρὰν ἔχοντας τὴν καρδίαν, καὶ ἐσκληρωμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἀληθῶς ὁ δυνατὸς Θεὸς ἤγειρε τέκνα τῷ Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν λίθων, ἐὰν μένω-

μεν

μεν ἐν τῇ τεκνογονίᾳ, καὶ τηρήσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας.

Εἶδεν οὖν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς τῆς κατοικίας τοῦ Ἰσραὴλ ἡ ἀσυνθετος Ἰούδα, ἡ μὴ τηρήσασα τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Θεὸν, καὶ εἶδεν ὅτι περὶ πάντων ὧν κατελείφθη ἐκείνη. Ταῦτα γὰρ πάντα ἡμεῖς βλέπομεν οἱ Ἰούδα· ἀναγινώσκομεν τὴν γραφήν· ὅτι περὶ πάντων ὧν κατελείφθη ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο· ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ὁ Θεὸς, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου· καὶ δέον ἡμᾶς παιδευθῆναι ἐξ ὧν ἐκείνοις ἐποίησε, κρίνας αὐτοὺς κατὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἐγκαταλιπὼν, καὶ παραδοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ παραδοὺς εἰς φόνον, καὶ παραδοὺς τοῖς πολεμίοις. Δέον ἐκ τούτων ἡμᾶς ἐπιστρέψαι, καὶ ἕκαστον ἡμῶν λογίζεσθαι· Ὅτι εἰ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται, εἰ τοὺς ἀπὸ τῶν πατέρων οὕτως ἐξέωσε γινομένους ἁμαρτωλοὺς, τί ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες πεισόμεθα; ἡμεῖς οὐδὲν τούτων ἐλογισάμεθα κληθέντες, ἵνα παραζηλώσῃ ἐκεῖνος ὁ λαὸς ὁρῶν τὸν δοῦλον τετιμημένον, βλέπων τὸν ἀγενῆ προσεληλυθότα. Εἰ ἤδη τοσαῦτα ἐκεῖνοι πεπόνθασι, πόσῳ πλέον ἐὰν ἁμαρτάνωμεν ἡμεῖς ἐγκαταλειφθησόμεθα; Ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοι-

ferimus in filiorum generatione, & custodiuerimus spiritum adoptionis.

Vidit itaque præuaricationem ipsius domus Israël preuaricatrix Iuda, quæ pactum Dei non seruauerat, & vidit in quibus omnibus deprehensa fuerit illa. Hæc vtique omnia nos cernimus, qui sumus Iuda: legimus Scripturam; quia in omnibus comprehensa est domus Israël, in quibus mœchata fuit: dimisit eam Deus, & dedit ei libellum repudij; & oportuerat nos emendari ex eis quæ ipsis fecerat, secundùm peccata illos iudicans, deserens, ac tradens in captiuitatem, & tradens ad necem, & tradens inimicis. Oportebat ex his nos conuerti, & vnumquemque nostrûm cogitare: Quia si Deus naturalibus ramis non pepercit, quantò magis nobis non parcet? si ex patribus oriundos sic execratus est peccatores factos, quid nos è Gentibus vocati patiemur? Nos nihil horum cogitabamus vocati, vt æmuletur ille populus videns seruum honoratum, videns ignobilem admissum. Si pridem tot ac tanta illi perpessi sunt, quantò potiùs nos deserendi simus? Quia mœchata erat do-

Cauendum ne à statu filiorum excidamus.

nempe Iudaeus, p. 37, 3.

mus

mus Israël, dimisi eam, & dedi ei libellum repudij in manus eius. Et non timuit præuaricatrix Iuda quæ feci domui Israël; quia dimisi eam, & dedi ei libellum repudij: non timuit ex iis quæ illis contigerant.

Seruus capit exemplum ab aliis seruis qui eiecti sunt è familia.

Introiuit quispiam in domum patrisfamilias, recens emptus est, percontatur quempiam priorum seruorum, vtrùm paterfamilias aliquem famulorum ignominiosè tractauerit, & quam ob causam? considerans, si velit esse in domo patrisfamilias, sibi cauendum ne incidat in eadem quæ fecerant priores serui, qui & peccarant, & eiecti erant, & supplicio traditi: deinde discens quæ gesserint priores serui probi, & in multis libertatem consecuti, eosdem æmulatur. Sed & nos non eramus serui Dei, ast idolorum & dæmonum, Gentiles, ab heri & nudiustertius accessimus ad Deum, legimus Scripturam.

Videamus quis iustificatus, quis condemnatus sit, imitemur iustificatos, caueamus incidere in ea, in quæ inciderunt illi qui à Deo in captiuitatem dati, & eiecti sunt. *Et non timuit præuaricatrix Iuda, & iuit, & fornicata est etiam ipsa.* Cùm prius fornicatus

Peccatũ est fornicatio.

κία τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς. Καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἃ πεποίηκα τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ· ὅτι ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου· οὐκ ἐφοβήθη ἐκ τῶν ἐκείνοις γεγενημένων.

Εἰσῆλθέ τις εἰς οἰκίαν οἰκοδεσπότου, νεώνητός ἐστι, πυνθάνεταί τινα τῶν προτέρων οἰκετῶν ἂν ὁ οἰκοδεσπότης τίνας ἠτίμασε τῶν οἰκετῶν, καὶ διὰ τί; κατανοήσας εἰ βούλεται εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότου, φυλάσσεσθαι τούτοις περιπεσεῖν ἃ πεποιήκασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι, καὶ ἡμαρτηκότες, καὶ ἐκβεβλημένοι, καὶ κολάσει παραδεδομένοι· εἶτα μαθὼν τίνα πεποιηκέναι οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ δεδοκιμηκότες, καὶ ὅτι πολλάκις ἐλευθερίας τετυχήκασι, ζηλοῖ ἐκείνους. Καὶ ἡμεῖς οὐκ ἦμεν δοῦλοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων, ἐθνικοί, χθὲς καὶ πρώην προσεληλύθαμεν τῷ Θεῷ, ἀναγινώσκομεν τὴν γραφήν.

Ἴδωμεν τίς ἐδικαιώθη, τίς κατεδικάσθη, μιμησώμεθα τοὺς δικαιωθέντας, φυλαξώμεθα περιπεσεῖν τούτοις, οἷς περιπεπτώκασιν οἱ αἰχμαλωτισθέντες, οἱ ἐκβληθέντες ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἐπορεύθη, καὶ ἐπόρνευσεν καὶ αὐτή. Πρότερον πεπορνεύ-

σαν-

σαντος τοῦ Ἰσραὴλ, πεπόρνευκεν ὕστερον καὶ Ἰούδα, καὶ ἐγένετο εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία αὐτῆς· καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. Ὅταν ἁμαρτάνωμεν, οὐδὲν ἄλλο ποιοῦμεν· καὶ λιθοκάρδιοι γινόμενοι μοιχεύομεν τὸν λίθον. Ὅταν ἁμαρτάνωμεν, καὶ πορνεύωμεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἡμεῖς μοιχεύομεν τὸ ξύλον. Καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρός με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. Εἰ ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὸν Θεὸν, ἐλλιπῶς δὲ, ἐγκαλούμεθα ὡς οὐκ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπιστρέψαντες. Διὸ οὐκ εἶπε, Καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἔστη· ἀλλὰ, Καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρός με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε. Ἡ οὖν ἀληθῶς ἐπιστροφή ἐστιν ἀναγνῶναι τὰ παλαιὰ, εἰδέναι τοὺς δικαιωθέντας, μιμήσασθαι αὐτοὺς, ἀναγνῶναι ἐκεῖνα, ἰδεῖν τοὺς μεμφθέντας, φυλάξασθαι προσπεσεῖν ταῖς μέμψεσιν ἐκείναις, ἀναγνῶναι τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης, τῶν Ἀποστόλων τοὺς λόγους μετὰ τὸ ἀναγνῶναι γράψαι ταῦτα πάντα εἰς τὴν καρδίαν, βιῶσαι κατ' αὐτὰ, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν δοθῇ βιβλίον ἀποστασίου, ἀλλὰ δυνηθῶμεν ἡμεῖς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν τὴν ἁγίαν μετὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἐθνῶν σωθέντος, δυνηθῇ καὶ τότε ὁ Ἰσραὴλ εἰσελθεῖν.

fuisset Israël, postmodum etiam fornicata est Iuda, *& facta est in nihilum fornicatio ipsius: & mœchata est lignum & lapidem.* Quando peccamus, nihil aliud facimus; & lapidei cordis effecti mœchamur lapidem. Quando peccamus, & fornicamur subtus omne lignum frondosum, etiam nos adulteramus lignum. *Et non est reuersa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde suo, sed in mendacio.* Si conuersi sumus ad Deum, sed imperfectè, arguimur tamquam non ex toto corde conuersi. Quamobrem non dixit, Et non est reuersa præuaricatrix Iuda, & stitit; verùm, *Et non est reuersa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde suo, sed in mendacio reuersa est.* Vera igitur conuersio est recognoscere vetera, nosse iustificatos, ad imitandum illos, reuocare ista, inspicere reprehensos, cauere ne in reprehensiones istas incidamus, legere libros noui Testamenti, sermones Apostolorum, post lectionem hæc omnia cordi inscribere, secundùm ista viuere, ne & nobis detur libellus repudij, sed possimus nos ad hereditatem sanctam cum plenitudine Gentium seruata, possitque tunc etiam Israël introire.

Conuersio debet esse ex toto corde.

imitari

Rom. 11,25. ire. *Cùm enim plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Israël saluabitur, & fient vnum o-* Ioan. 10,16. *uile, & vnus pastor*, docens glorificare omnipotentem in ipso Christo Iesu; cui honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

θεῖν. Ἐὰν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καὶ γενήσονται μία ποίμνη, καὶ εἷς ποιμὴν, διδάσκων δοξάζειν τὸν παντοκράτορα ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA V. in istud:

Cap. 3, 22. *Reuertimini filij reuertentes: & sanabo contritiones vestras.* vsque ad illud: Cap. 4, 8. *Accingite vos ciliciis.*

ΟΜΙΛΙΑ ε΄. εἰς τὸ·

Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν. μέχρι τοῦ· Περιζώσασθε σάκκους.

Euangelium Iudæis primùm annunciatum.

DIsertè quidem in Apostolorum Actis scriptum est, Apostolos primùm ingressos in Synagogam Iudæorum, annunciantes ipsis, tamquam cognatis propter Abraham, & Isaac, & Iacob, quæ erant de aduentu Iesu Christi: quando autem illis dicta non admittentibus oportebat esse alios eorum quæ dicebantur auditores, tunc præmissâ excusatione ipsos deseruerunt. Scriptum est enim: Act. 13,46. *Quia vobis oportebat annunciari verbum Dei: sed quoniam indignos vos iudicatis, ecce conuertimur ad Gentes.* Hoc autem perspicuè dictum in Actis Apostolorum, virtute multis in locis &

ΣΑφῶς μὲν ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων γέγραπται πράξεσιν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εἰσῄεσαν πρῶτον εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν, καταγγέλλοντες αὐτοῖς, ὡς συγγενέσι διὰ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, τὰ περὶ τῆς παρουσίας Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτε δὲ ἐκείνων τὰ λεγόμενα μὴ δεχομένων ἔδει ἑτέρους εἶναι τοὺς ἀκροατὰς τῶν λεγομένων, τότε ἀπολογησάμενοι ἐκείνοις κατελίμπανον αὐτούς. Γέγραπται γάρ· Ὅτι ὑμῖν ἔδει καταγγελθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. Τοῦτο δὲ σαφῶς εἰρημένον ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, δυνάμει πολλαχοῦ καὶ

καὶ πολλαχοῦ διὰ τῶν virtute (sensu eodem) multis locis per prophetas est τῶν dictum.

τῶν προφητῶν λέλεκται. Καὶ γὰρ προηγουμένως μὲν λαλεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν προφητῶν τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκείνου· εἰ δέ ποτε, μετὰ τὰ πολλὰ εἰρηκέναι, οὐκ ἠκούσθη, προφητεύει τὸν λόγον τὸν κηρυχθησόμενον τοῖς ἔθνεσι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ σήμερον ἀναγνώσματος γέγονε, ἐπειδήπερ πρὸ μὲν τοῦ αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται τό· Πατέρα με καλέσετε, καὶ ἀπ' ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήσεσθε. Πλὴν ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνόντα αὐτῇ· οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ λέγει κύριος. Καὶ ὅτε προηγουμένως ταῦτα εἴρηται τὰ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· Ὅτι ἠδίκησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ἐπελάθοντο Θεοῦ ἁγίου αὐτῶν. Ἑξῆς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μετατίθησι τὸν λόγον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, καί φησιν· Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν οἱ πεπληρωμένοι συντριμμάτων· ἕκαστος εἴποι ἄν, εἰ καὶ νῦν κεκαθάρισται, καὶ ἰᾶται ἀπὸ τῶν συντριμμάτων. Ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους. Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία

Prophetis insinuatum reperitur. Etenim principaliter quidem Spiritus sanctus per Prophetas loquitur iis qui de isto populo sunt: si quando autem, postquam multa dixerat, non est auditus, vaticinatur verbum Gentibus prædicatum iri. *Deinde Gentibus.* Id ipsum quoque in principio hodiernæ lectionis factum est, quandoquidem in præcedentibus dicitur Israëlitis istud: *Patrem me vocabitis, & à me non auertemini. Verumtamen sicut præuaricatur mulier in cohabitantem ei; sic præuaricata est in me domus Israël, dicit Dominus.* *Cap. 3, 19.* Et quando principaliter hæc dicta sunt de Israël, & audiuerunt filij Israël: *Quoniam iniustè egerunt in viis suis, & obliti sunt Dei sancti sui.* *Vers. 21.* Deinceps etiam Spiritus sanctus transfert sermonem ad nos qui sumus ex Gentibus, & ait: *Conuertimini filij reuertentes: & sanabo contritiones vestras.* Nos enim sumus repleti contritionibus: quod vnusquisq; dicere posset, etsi modò emundatus sit, & à contritionibus sanetur. *Omnes indigemus curatione.* Siquidem sumus & nos infideles, insipientes, errantes, seruientes cupiditatibus ac voluptatibus multis variisque, in malitia & inuidia versantes, execrabiles, inuicem odientes. Quando autem benignitas & humanitas appa-

apparuit Seruatoris nostri Dei, per lauacrum regenerationis effudit misericordiam suam super nos.

Ceterùm & illud Apostolicum dictum, cuius semel memini, magis elucidare conabor. Non enim dixit; Quoniam eramus aliquando insipientes, increduli; sed Paulus ipsemet ex Israël, qui secundùm eam quæ in lege est iustitiam factus erat inculpatus, ait: *Eramus enim aliquando & nos,* qui ex Israël, *increduli, insipientes.* Itaq; non solùm qui ex Gentibus insipientes erant, neque soli qui ex Gentibus increduli, neque soli illi peccatores: quin & nos legem edocti, tales eramus ante aduentum Christi. Post illa igitur quæ ad Israël dicta sunt, ad nos qui ex Gentibus sumus dicitur: *Conuertimini filij reuertentes: & sanabo contritiones vestras.* Verùm dicet nonnemo: Hæc dicta sunt ad Israël, sed tu trahis ea ad illos qui ex Gentibus sunt. Volumus ostendere, quomodo non post multa, sed statim, vbi vult ad Israël dicere de conuersione, apponat nomen Israël. Consequenter nempe dicitur: *Si conuersus fuerit Israël, ait Dominus, ad me, conuertetur: & si abstulerit abominationes suas de ore suo, & à fa-*

Etiam fideles egent conuersione.

Tit. 3, 3.

Cap. 4, 1.

ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἐπέχεε τὸ ἔλεον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς.

Καίτοι κἀκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν, ἅπαξ μνησθεὶς, σαφέστερον πειράσομαι παραστῆσαι. Οὐ γὰρ εἴρηκεν· Ἦμεν γάρ ποτε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς· ἀλλὰ Παῦλος ὁ αὐτὸς ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γενόμενος ἄμεμπτος, λέγει· Ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ποτε, οἱ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀπειθεῖς ἀνόητοι. Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνόητοι ἦσαν, οὐδὲ μόνοι οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπειθεῖς, οὐδὲ μόνοι ἐκεῖνοι ἁμαρτωλοὶ καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ τὸν νόμον δεδιδαγμένοι, τοιοῦτοι ἐτυγχάνομεν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Λέγεται οὖν μετὰ τὰ εἰρημένα τῷ Ἰσραὴλ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν. Ἀλλ' ἐρεῖ τις· Ταῦτα εἴρηται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, σὺ δὲ αὐτὰ ἕλκεις ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Θέλομεν παραστῆσαι, ὅτι οὐ μετ' οὐ πολλὰ, ἀλλ' εὐθὺς, ὅτε βούλεται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγειν τὰ περὶ ἐπιστροφῆς, προστίθησι τὸ τοῦ Ἰσραὴλ ὄνομα. Ἑξῆς γοῦν λέγεται· Ἐὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος, πρὸς με, ἐπιστραφήσεται· καὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσ-

σώπου

σώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ, Ζῇ κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. Τὰ πρῶτα τοίνυν εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Εἶτ' ἐπεὶ ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, κατὰ τὰ εἰρημένα παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ.

Πρόσχες τίνα τρόπον ὁ μὲν Θεὸς προτρέπεται ἡμᾶς ἐπιστρέφοντας τελείως ἐπιστρέφειν· ἐπαγγελλόμενος, ὅτι ἐὰν ἐπιστρέφοντες ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτὸν, ἰάσεται ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ συντρίμματα· ἡμεῖς δὲ ἀποκρινόμενοι, οἱ μὴ μέλλοντες, μηδὲ βραδύνοντες περὶ τῆς σωτηρίας, ὡς ἐκεῖνος ὁ Ἰσραὴλ, φαμέν. Ἰδοὺ δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι. Ὁ μὲν Θεὸς εἶπεν· Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· Δοῦλοι ἐσόμεθα ἡμεῖς, οὐ πρότερον ὄντες, σοὶ, ἀλλὰ δαιμόνων ὄντες, ἀλλὰ δυνάμεων ἀντικειμένων τυγχάνοντες. Ὅτε γὰρ διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ἐγενήθημεν ἡμεῖς οὐ μερὶς αὐτοῦ, οὐδὲ μετὰ τοῦ λαοῦ Ἰακὼβ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ, ἀλλὰ γεγόναμεν ἄλλων μερίδες. Ὅμως δὲ ἡμεῖς, οἱ γενόμενοι ἄλλων ποτὲ εἰπόντος ἡμῖν, Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέ-

cie mea reueritus fuerit, & iurauerit, Viuit Dominus, cùm veritate & iudicio, & iustitia; & benedicent in eo Gentes. Prima igitur dicta sunt ad eos qui ex Gentibus sunt. Deinde quoniam cùm plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Israël saluus fiet, secundùm ea quæ ab Apostolo dicta sunt in Epistola ad Romanos. Rom. 11,25.

Attende quo pacto quidem Deus hortetur nos conuertentes perfectè conuerti; promittens, quòd si conuertentes conuersi fuerimus ad ipsum, sanaturus sit per Iesum Christum nostras contritiones: nos autem minimè cunctabundi, neque tardi de salute, vt ille Israël, respondentes dicimus: *Ecce serui nos erimus tibi.* Deus quidem dixerat: *Conuertimini filij conuertentes: & sanabo contritiones vestras*: at illi de Gentibus: *Serui erimus nos*, cùm prius non essemus, *tibi*, sed dæmonum essemus, sed virtutum aduersariarum essemus. Quando enim diuisit Altissimus Gentes, facti sumus non oues ipsius, neque cum populo Iacob funiculus hereditatis eius, sed partes eramus aliorum. Nihilominùs eramus nos, qui eramus aliorum aliquando, ipso dicente nobis, *Conuertimini filij reuer-*

Conuersio perfecta esse debet.

Cap. 3, 22.

Nos facti serui & pars Dei.

Gentes vocatæ statim venerunt.

tentes; & sanabo contritiones vestras, respondemus, Partes tuæ nos: solam enim vocationem expectabamus. Non prout illi vocati etiam renuerunt, ita & nos vocati recusamus: habemus namque in parabolis Euangelicis, vt ex quibusdam primo loco inuitatis nonnemo quidem dixerit: *Vxorem duxi, habe me excusatum*; alius verò, *Iuga boum emi quinque, & eo probare illa, habe me excusatum*. Non sic vtique nos, qui ex Gentibus vocati sumus, etiam excusamus: circa qualem enim agrum, vt acquiramus; circa qualem vxorem sapientem; quin imò circa quid tandem aliud occupari possemus? Dixit igitur Deus nobis: *Conuertimini filij reuertentes; & sanabo contritiones vestras*. Et videntes nostras ipsorum contritiones, & sanitatis promissionem, statim nos respondemus, ac dicimus: *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster*. Obedientes igitur & dicentes, *Erimus tui*, meminerimus nos subesse Deo, repetentes id ipsum: *Serui erimus tibi*: & addicentes ipsi *Erimus tui*, nullius alterius fiamus, non spiritus iræ, non spiritus tristitiæ, non spiritus concupiscentiæ, non ipsius diaboli, neq;

Lucæ 14,18, 19.

Nos vnicum Dominum habemus Deum.

promisisse, ὑπεχόμεθα

φοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν, ἀποκρινόμεθα, Μερίδες σου ἡμεῖς· καὶ γὰρ περιεμένομεν τὴν κλῆσιν μόνον. Οὐχ᾽ ὡς ἐκεῖνοι ἐκλήθησαν καὶ παρῃτήσαντο, οὕτω καὶ ἡμεῖς καλούμενοι παραιτούμεθα· ἔχομεν γὰρ ἐν ταῖς τοῦ Εὐαγγελίου παραβολαῖς, ὅτι τινῶν κεκλημένων προηγουμένως· Ὁ μέν τις ἔλεγε γυναῖκα ἔγημα, ἔχε με παρῃτημένον· ὁ δέ τις· Ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔχε με παρῃτημένον. Οὐχ᾽ οὕτως οὖν ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκλήθημεν, καὶ παραιτούμεθα· περὶ ποῖον γὰρ ἀγρὸν, ἵνα καταγινώμεθα· περὶ ποίαν γυναῖκα σοφήν· ἀλλὰ καὶ περὶ τί ἄλλο ἀσχοληθῶμεν; Εἴρηκεν οὖν ὁ Θεὸς ἡμῖν· Ἐπιστρέφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν. Καὶ βλέποντες ἑαυτῶν τὰ συντρίμματα, καὶ περὶ τῆς ἰάσεως ἐπαγγελίας, εὐθέως ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα, καὶ λέγομεν· Ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ὑπακούσαντες οὖν καὶ εἰπόντες, Ἐσόμεθά σοι, μνημονεύωμεν ὅτι ὑπεχόμεθα Θεῷ, λέγοντες αὐτὸ τὸ· Δοῦλοι ἐσόμεθά σοι· καὶ εἰπόντες αὐτῷ τὸ Ἐσόμεθά σοι, μηδενὸς ἄλλου γινώμεθα, μὴ πνεύματος ὀργῆς, μὴ πνεύματος λύπης, μὴ πνεύματος ἐπιθυμίας, μὴ τοῦ διαβόλου γινώμεθα, μὴ τῶν ἀγγε-

ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀλλὰ κληθέντες, καὶ εἰπόντες, Ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, δείξωμεν τοῖς ἔργοις, ὅτι ἐπαγγειλάμενοι γενέσθαι αὐτοῦ, οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν, καὶ λέγομεν· Ὅτι σὺ κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ. Οὐδένα γὰρ Θεὸν ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, οὐ τὴν κοιλίαν ὡς οἱ γαστρίμαργοι· ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία· οὐ τὸ ἀργύριον, ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία· οὐδὲ ἄλλο τι ἐνθεοῦμεν, καὶ θεοποιοῦμεν, ὧν οἱ πολλοὶ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ ἡμῖν ὁ ἐπὶ πᾶσιν, ὁ διὰ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι Θεός ἐστι, καὶ ἠρτήμεθα τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ. λέγομεν· Ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Εἶτα καταγνόντες τῶν προτέρων ἡμῶν κακῶν, ὅτε μεγάλα μὲν ἐνομίζομεν, καὶ ὑψηλὰ τὰ εἴδωλα προσεκυνοῦμεν, καὶ θαυμαστὰ ἐνομίζομεν οἷς ἐλατρεύομεν· νῦν δὲ κατέγνωμεν ὅτι ἐκεῖνα πάντα ψευδῆ ἦν, καὶ οὐδὲν ἐτύγχανεν, λέγομεν ἐπιστρέφοντες· Ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί· καὶ ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων ὑψηλῶν, καὶ τῶν προτέρων θαυμασίων, καὶ τάχα ἐὰν φιλοτεχνῶμεν, εὑρήσομεν τὴν διαφορὰν τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι βουνῶν καὶ ὀρέων· ἅτινα καταλι-

angelorum eius; sed vocati, ac dicentes, *Ecce nos erimus tui*, monstremus operibus, quod promittentes nos eius fore, nulli alteri quàm ipsi nosmetipsi addixerimus, & dicamus: *Quia tu Dominus Deus noster es.* Nullum enim Deum nos confitemur, non ventrem sicut gulosi; *quorum Deus venter est*; non argentum, vt amatores pecuniæ, & auaritiam, quæ *est idolorum seruitus*: neque aliud quidquam pro Deo habemus, ac deificamus, quæ plurimi in deos referũt, sed nobis qui super omnes, qui per omnia, qui in omnibus Deus est, & coagmentati sumus charitate quæ est ad Deũ. Nam dilectio agglutinat nos Deo. dicimus: *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster.*

Philip. 3,19.

Ephes. 5,5.

Deinde damnantes priora nostra mala, quando magna quidem putabamus, & excelsa idola adorabamus, & admiranda censebamus quibus diuinum cultum deferebamus; nunc autem agnouimus quia ista omnia falsa erant, & nihil fuerunt, dicimus reuertentes: *Verè in mendacium erant colles*: & nos cognoscentes priora excelsa, & priora mirabilia, si fortassis etiam accuratè indagauerimus, reperiemus differentiam eorum quæ in Gentibus sunt collium montiumque; quæ desen-

Pristina mala deserenda.

Cap. 3, 23.

rentes & dicentes, *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster es*, condemnant ea tamquam mendacia, cùm colles, tum montes. Quænam igitur differentia eorum quæ in Gentibus sunt montium & collium, quos damnantes dicimus: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium*? Hoc dicimus nos damnantes priora quæ à Gentibus adorabantur partim tamquam dij, partim vt Heroës: ~~nam & ipsi confitentur quibus antè addi ti essent, & honorem diuinum exhiberent~~: Herculem adorant non tamquam deum natum, sed vt hominem propter virtutem in deum mutatum: quando autem adorant horum patres ab ipsis nuncupatos, deos adorant, non quasi deos ex hominibus translatos, sed, vt ipsi opinantur, à principio deos existentes. Erant itaque primitus quidem dij putati à Gentibus montes, & fortitudo montium: qui verò æstimati ab ipsis nunc quidem esse dij, sed priùs homines fuerunt, hi sunt colles.

Falsi dij mēdacia

Heroū & deorum differentia.

Cùm scirent igitur ambos illos ordines adorari, aiunt: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium.* Nunc enim sibi persuadent qui ista colebant hæc esse mendacia. Quamobrem ora-

πόντες, εἴποντες· Ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ, κατηγοροῦσιν αὐτῶν ὡς ψευδῶν, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ τῶν ὀρέων. Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀρέων καὶ βουνῶν, ὧν κατεγνωκότες λέγομεν· Ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων; Τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων τὰ προσκυνούμενα παρὰ τοῖς ἔθνεσι τὰ μὲν προσκυνεῖται ὡς θεοὶ, τὰ δὲ ὡς ἥρωες· ὁμολογοῦσι γὰρ καὐτοὶ περί τινων πρότερον ἦσαν, καὶ ἐπεθειώθησαν· Ἡρακλέα προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς γεγεννημένον θεὸν, ἀλλ' ὥσπερ ἄνθρωπον δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβηκότα· ὅταν δὲ προσκυνοῦσι τοὺς πατέρας τούτων ὀνομαζομένους παρ' αὐτοῖς, θεοὺς προσκυνοῦσιν, οὐχ ὡς μεταβληθέντας ἐξ ἀνθρώπων θεοὺς, ἀλλ', ὡς ἐκεῖνοι οἴονται, θεοὺς ἀρχῆθεν ὄντας. Ἔσονται μὲν οὖν ἀρχῆθεν μὲν θεοὶ νομιζόμενοι τοῖς ἔθνεσι τὰ ὄρη, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων· οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν μὲν εἶναι θεοὶ, πρότερον δὲ ἀνθρώποι γεγονέναι, οὗτοί εἰσιν οἱ βουνοί.

Ἐγνωκότες οὖν ἀμφότερα προσκυνούμενα τάγματα, φησιν· Ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων. Νῦν γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οἱ αὐτὰ λατρεύοντες ὅτι ψευδῆ ἐστι ταῦτα. Διόπερ οἴον-

ται

ται τοὺς χρησμοὺς καὶ τὰς θεραπείας ἀληθινὰς εἶναι θεραπείας, οὐχ ὁρῶντες διαφορὰν πάσης δυνάμεως καὶ σημείων, καὶ τεράτων ψεύδους, ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις, γινομένων πρὸς πᾶσαν δύναμιν σημείων καὶ τεράτων ἀληθείας. Ἃ μὲν γὰρ ἐποίει Χριστὸς Ἰησοῦς, ταῦτα ἦν σημεῖα ἀληθείας· καὶ πρὸ αὐτοῦ μὲν ἃ ἐποίει Μωσῆς, δύναμις ἦν ἀληθείας· ἃ δὲ ἐποίουν οἱ Αἰγύπτιοι, σημεῖα ἦν καὶ τέρατα ψεύδους· οὕτως δὲ καὶ ἃ ἐποίει Σίμων μετὰ τὸν Ἰησοῦν ὁ Μάγος, ὥστε ἀποπλανᾶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, καὶ νομίζειν αὐτὸν εἶναι δύναμιν Θεοῦ· καὶ αὐτὰ ἦν σημεῖα καὶ τέρατα ψεύδους. Ὅταν οὖν καταγνῶμεν τὰ ἐκείνων, λέγομεν οἱ κατεγνωκότες· Ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων.

Εἶτα ἐπεὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἴσμεν, ὅτι τῷ παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ὁδὸν ἐλάβομεν σωτηρίας, καὶ ἐκεῖνοι ἔξω εἰσὶν ἐκβεβλημένοι, μέχρι τὸ πλήρωμα ἡμῶν εἰσέλθῃ· ἴσμεν δέ, ὅτι ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, μετὰ τοῦτο πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Διὰ τοῦτο φαμέν, πρῶτον μὲν τὸ ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων· δεύτερον δὲ περὶ τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸν

cula & cultus istos veros existimant esse cultus, non cernentes differentiam omnis virtutis mendacis cùm signorum, tum prodigiorum, in omni deceptione iniquitatis perditis factorum, relatam ad omnem virtutem signorum & prodigiorum veritatis. Quæ enim Christus Iesus faciebat, hæc erant signa veritatis; & ante ipsum quidem quæ fecerat Moyses, virtus erant veritatis: quæ verò Ægyptij faciebant, signa erant & prodigia mendacij: sic etiam quæ post Iesum faciebat Simon Magus, vt gentem Samariæ deciperet, atque existimarent ipsum esse virtutem Dei: atque ista erant signa & prodigia mendacij. Quando igitur ista deprehendimus, postquam pernouimus dicimus: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium.*

Signa & prodigia vera à falsis qui differant.

cum damnaverimus, nos qui damnavimus, dicimus:

Deinde quoniam nos, qui sumus ex Gentibus, scimus delicto Israëlis viam nos cœpisse salutis, & illos foras eiectos, donec plenitudo nostra intraret: scimus item, postquam plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnem Israël saluum futurum. Idcircò dicimus primùm quidem, verè in mendacium fuisse colles, & montium fortitudinem; secundò autem de Israële, ipsum

Gentes præcedunt Iudæos ad salutem.

sal-

saluum fore post Gentium plenitudinem: verumtamen per Dominum Deum nostrum salus Israëlis. Cùm autem semel meminerimus Apostolici textus dicentis, delicto, quo corruit Israël, salutem ortam Gentibus; & quando plenitudo Gentium intraret, Israële foris manente, post ingressum plenitudinis Gentium, omnem Israëlem saluatum iri.

Reliquiæ Iudæorum quomodo seruandæ sint.

Agedum, ea quæ ad hæc loca pertinent explicemus. Erat Israël seruandus: excidit multus Israël: sed reliquiæ secundùm electionem gratiæ superfuerunt: de quibus reliquiis mysticè in Helia dictum: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.* idque interpretans de reliquiis hisce Apostolus ait: *Sic ergo in hoc tempore reliquiæ secundùm electionem gratiæ saluæ factæ sunt.* Itaque Israëlis reliquiæ seruandæ derelicto Israële.

3. Reg. 19, 18. Rom. 11, 4.

Ibid. 5.

sc. οὖν

Vterq; ordo ad nos qui referatur.

Hos porrò duos ordines, si potes, transfer mihi etiam ad eos qui ex Gentibus sunt. Non enim ait, Quandò omnes Gentes seruatæ fuerint, tunc omnis Israël saluus fiet; sed, Quando plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Israël saluus fiet. Non ~~quidam~~ omnis Israël saluus fiet post omnes

Scribo, πᾶς pro τις. quidam et sensus vult, et praecedentia.

σωθησόμενον μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν· πλὴν διὰ κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἐμνήσθημεν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ λέγοντος, ὅτι τῷ παραπτώματι, ᾧ περιέπεσεν ὁ Ἰσραήλ, ἡ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσι· καὶ ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, ἔξω μένοντος τοῦ Ἰσραήλ, μετὰ τὸ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.

Φέρε, τὰ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ἀναπτύξωμεν. Ἦν Ἰσραὴλ σωζόμενος· ἐξέπεσεν ὁ πολὺς Ἰσραήλ· ἀλλὰ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονε· περὶ οὗ λείμματος μυστικῶς ἐν Ἡλίᾳ λέλεκται· Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλ. καὶ ἑρμηνεύων περὶ τοῦ λείμματος τούτου ὁ Ἀπόστολός φησιν· Ἄρ' οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν. Οὐκ ἦν τοῦ Ἰσραὴλ λεῖμμα σωζόμενον καταλειφθέντος τοῦ Ἰσραήλ.

Ταῦτα δὲ δύο τάγματα, εἰ δυνατὸς εἶ, μετάγαγέ μοι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ὅταν πάντα τὰ ἔθνη σωθῇ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· ἀλλ', Ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Οὐ τις Ἰσραὴλ σωθήσεται μετὰ πάντα τὰ ἔθνη,

ἔθνη, ἀλλὰ μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν. Εἴ τις δύναται, τὸ λοιπὸν (ὥσπερ εὗρεν τὸν Ἰσραὴλ σωζόμενον μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν) διαβὰς τῷ λόγῳ, κατανοησάτω ὅτι πότε πάντες δουλεύσουσιν (κατὰ τὰ ἐν τῷ Σοφονίᾳ εἰρημένα) τῷ Θεῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα, καὶ ἐκ περάτων Αἰθιοπίας οἴσουσιν θυσίας αὐτῷ· ὅτι, ὡς ἐν ξζ' λέγεται Ψαλμῷ, Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ. Καὶ ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς προστάσσει ὁ λόγος λέγων· Ἄσατε τῷ κυρίῳ, ψάλατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Οὐκοῦν λέγομεν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν περὶ ἑαυτῶν μετανοοῦντες ἐπὶ τοῖς ψεύδεσιν, ἃ ἐνομίζομεν εἶναι ἀληθῆ· Ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων. Πρὸς δὲ τοῦ μετ' ἡμᾶς σωθησομένου Ἰσραήλ· Πλὴν διὰ κυρίου Ἰησοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ. Εἶτα ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν οἷς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν γεγόνασι, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰδωλολατρεύοντες φαμέν· Ἡ δὲ αἰσχύνη κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν, καὶ τοὺς βόας αὐτῶν, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν. Οὐκοῦν εἰ μέλλει καταναλίσκεσθαι ὁ μοχθηρὸς μόχθος, καὶ τὸ ψευδὲς ἔργον τῶν πατέρων αἰσχύνην δεῖ γενέσθαι· (πρὶν γὰρ αἰσχύνης οὐ καταναλίσκεται) ὁ μόχθος τῶν πατέρων ἡ-

Gentes, sed post Gentium plenitudinem. Si quis potest, residuum (prout reperit Israëlem saluum fore post Gentium plenitudinem) traijciens oratione, cogitet omnes aliquando seruituros (iuxta illa quæ in Sophonia dicta sunt) Deo sub iugo vno, & de finibus Æthiopiæ allaturas victimas ei; quia, sicut in Psal. 67. dicitur, *Æthiopia præueniet manus eius Deo.* Et Regibus terræ præcipit sermo dicens: *Cantate Domino, psallite Deo Iacob.* Itaque nos ~~in nobismetipsis poenitentiam agentes de mendaciis,~~ quæ putabamus esse vera, dicimus: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium.* De Israële autem qui post nos saluandus est: Verumtamen per Dominum Iesum nostr~~um~~a est salus domus Israël. Exinde confitentes de peccatis, in quibus etiam patres nostri fuerunt, etiam nosipsi idololatræ dicimus: *Confusio autem consumpsit labores patrū nostrorum ab adolescentia eorum, oues eorum, & vitulos eorum, filios eorum, & filias eorum.* Itaque si nefarius labor, & mendax opus patrum in confusionem abire debet; (ante confusionem enim non consumitur labor patrum no-

Soph. 3, 9.

Psalm. 67, 32.

, qui ex gentibus sumus, de nobis ipsis, ob mendacia poenitendo, περὶ ἑαυτῶν male interpr. coniunxit cum μετανο- nempe

Confusio conuersionē operatur.

strorum, & quæ subinferuntur;) propterea peccatorum differentias consideremus. Sunt qui peccent, & non confunduntur, neque verecundiam concipiunt, nec erubescunt de peccatis suis: istiusmodi sunt, qui desperantes, semetipsos tradiderunt omni impudicitiæ, & omni immunditiæ. Vides enim illos qui ex Gentibus sunt quodammodò quasi optima subinde narrare fornicationes & adulteria, neque confundi confiteri se talia patrasse: & non vocant illa peccata, in quantum non confunduntur, neque consumuntur ipsorum labores, non consumuntur eorum peccata. Principium bonorum est, aliquem confundi ob ea quorum pudore non afficiebatur. Quamobrem ego non æstimo execrationem quod in Prophetis dicitur: *Confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion.* Consentaneum enim est, vt qui pudoris sensum non habent, in operum conscientiam veniant, vt confusi possint consumere labores & peccata sua.

porro adferuntur.

Ephes. 4.19.

scribo ...

Pudor peccati est initium salutis.

Psalm. 128, 5.

Scribo εὔχεται. Optat

Irrationales porrò patrum motiones vocauit oues ac vitulos. Nõ enim omnia bruta laudabilia; sed sunt bruta quædam digna vituperio, sicut oues patrũ peccatorum:

Bruta qua laudabilia, qua nõ.

μῶν, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα·) διὰ τοῦτο κατανοήσωμεν ἁμαρτανόντων διαφοράς. Εἰσὶν ἁμαρτάνοντες, καὶ οὐκ αἰσχυνόμενοι, οὐδὲ αἰδούμενοι ἐπὶ τῇ ἁμαρτίαις αὐτῶν, οὐδὲ ἐρυθριῶντες· τοιοῦτοί εἰσιν, ἀπηλγηκότες, καὶ ἑαυτοὺς παραδόντες πάσῃ ἀσελγείᾳ, καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ. Βλέπεις γὰρ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τινα τρόπον, ὡς ἀριστείας ἔθος καταλέγουσιν τὰς πορνείας καὶ τὰς μοιχείας ἑαυτῶν, οὐδὲ αἰδούμενοι ὁμολογεῖν τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι· καὶ οὐ λέγουσιν αὐτὰ ἁμαρτήματα, ὅσον οὐκ αἰσχύνονται, οὐκ ἀναλίσκονται αὐτῶν οἱ μόχθοι, οὐκ ἀναλίσκεται αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα. Ἀρχὴ ἀγαθῶν ἐστι, τὸ αἰσχυνθῆναί τινα ἃ οὐκ ᾐσχύνετο. Διὰ τοῦτο ἐγὼ οὐ κατάραν νομίζω ἐν τοῖς προφήταις λεγόμενον· Ἐντραπήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες οἱ μισοῦντες Σιών. Ἔχεται γὰρ, τοὺς ἀναισθήτους τῆς αἰσχύνης, ἔργων εἰς συναίσθησιν ἔρχεσθαι, ἵνα αἰσχυνθέντες δυνηθῶσιν ἀναλῶσαι τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν.

Τὰ δὲ ἄλογα τῶν πατέρων κινήματα πρόβατα εἶπεν καὶ μόσχους. Οὐ γὰρ πάντα τὰ ἄλογα ἐπαινετά· ἀλλ' ἔστιν ἄλογά τινα ψεκτά, ὥσπερ τὰ πρόβατα τῶν πατέρων τῶν ἡμαρτηκότων·

ὧσ

ἔστι δέ τινα ἄλογα ἐπαινετά, οἷον· Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι. Πρόβατα ἦν καὶ ταῦτα οἷς ἀνάλογον ἔχομεν τὸν λόγον, ἔχοντες τὸν ποιμένα τὸν καλὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ἐπὰν γὰρ λέγῃ ὁ σωτὴρ· Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· οὐκ ἀκούω μόνον καθολικῶς, ὡς πάντες ἀκούουσιν, ὅτι ποιμήν ἐστι τῶν πιστευόντων· (καὶ τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ὑγιὲς καὶ ἀληθές·) ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ ὀφείλω ἔχειν ἔνδον μου τὸν Χριστὸν, ἔνδον μου τὸν καλὸν ποιμένα, ποιμένοντα τὰ ἐν ἐμοὶ ἄλογα κινήματα, ἵνα μηκέτι ἐπὶ τὴν νομὴν, ὡς ἔτυχεν, ἐξέρχηται· ἀλλ' ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιμένος, ταῦτα τὰ ἀλλότριά ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ, ἴδια γένηται αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο νῦν ἐὰν ποιμὴν ᾖ ἐν ἐμοὶ ὃς ἄρχει μου τῶν αἰσθήσεων, οὐκέτι εἰσὶν ὑπὸ νοῦν ἀλλότριον, ἢ ὑπὸ Φαραὼ, ἢ ὑπὸ Ναβουχοδονόσωρ, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα. Καὶ αἰσχύνη συγκατηνάλωσε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν, καὶ τοὺς βόας αὐτῶν.

Ἔστιν ἐν ἡμῖν γεωργεῖν ἡμᾶς, ἤτοι καλῶς ἢ κακῶς, εἴγε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ τοῦ γεωργοῦντος ἢ καλῶς. Εἰ μὲν οὖν τις κακῶς γεωργεῖ, μόχθος ἐστὶ τῶν πατέρων, καταναλισκόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν· εἰ δὲ καλῶς

ſunt autem bruta quædam laude digna, iuxta illud: *Oues mea vocem meam audiunt.* Oues erant etiam hæ, quibus ~~non abſimilem~~ habemus ~~rationem~~, habentes paſtorem bonum in animabus noſtris. Quando enim Seruator ait; *Ego ſum paſtor bonus*; non capio ſolùm hoc communiter, prout omnes accipiunt, ipſum eſſe paſtorem credentium: (quamquam & hoc ſanum & verum:) verùm etiam in anima mea habere debeo intra me Chriſtum, intra me bonum paſtorem, qui in me regat motus irrationales, ne ampliùs pabulatum, prout ſolent, egrediantur; ſed à paſtore ducti, qui ab eo alieni quandoque erant, ipſius proprij fiant. Quamobrem modò cùm paſtor ſit in me qui regit meos ſenſus, non ampliùs ſubſunt menti alienæ, vel Pharaoni, vel Nabuchodonoſori, ſed bono paſtori. *Et confuſio conſumpſit labores patrum noſtrorum ab adoleſcentia eorum, oues eorum, & boues eorum.*

Eſt in nobis excolere nos, ſcilicet benè vel malè, ſi in agricultore iſtud malè vel benè dicendum ſit. Siquidem ergo quis malè agrum ſuum colat, labor eſt patrum, conſumendus à confuſione ipſorum; ſin benè

conuenientem ſermonem

Homines hîc oues adpellantur. Deum paſtorē in nobis habere debemus.

conueniens illis ſermo, Ineptum enim eſt, ἀνάλογος λόγος.

excolat, non est patrum labor; sed labor est eorum à quibus primogenita offeruntur super altare Dei. *Filios eorum, & filias eorum*, Dicunt hi: Quorum eorum? An patrum filij consumuntur à confusione ipsorum, item filiæ?
Dicunt hi.
Animi fœtus quales. Sæpè diximus inter animæ fœtus cogitationes quidem esse filios, opera verò & actus quæ corpore fiunt esse filias. Cùm igitur sint quædam cogitationes prauæ (quales hi qui ex Gentibus erant excogitabant) sint item opera praua; propter hoc filij & filiæ consumuntur ab auctoribus suis, cùm confusio ipsis ingenerata fuerit de iis quæ peccauerant. Absit autem à nobis vt faciamus filios & filias quæ consumi debeant à confusione.

Vers. 25. Posthæc illi qui confessi sunt aiunt istud; *Dormiuimus in confusione nostra*; & posteà subdunt; ***Et coöperuit nos ignominia nostra.*** Sæpè nobis sermo fuit de velamine, quod incumbit super faciem eorum qui non conuertuntur ad Dominum.
Peccatoribus incumbit velamen. Idcircò velamen, si legatur Moyses, peccator non intelligit ipsum; quia velamen cordi ipsius impositum est. Quamobrem velamen, si legatur vetus Testamentum, non intelliges cùm audieris. Propterea

γεωργεῖ, οὐκ ἔστι τῶν πατέρων μόχθος· ἀλλὰ μόχθος ἐστὶν ἀφ' ὧν τὰ πρωτότοκα ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Θεοῦ. Τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν, Λέγουσιν οὗτοι· Τίνων αὐτῶν; Ἢ τῶν πατέρων υἱοὶ ἀναλίσκονται ἀπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες; Πολλάκις εἴπομεν τὰ τῆς ψυχῆς γεννήματα ὅτι τὰ νοήματα μέν εἰσιν υἱοί, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ τοῦ σώματος θυγατέρες. Ἐπεὶ οὖν ἐστί τινα νοήματα μοχθηρὰ (ὁποῖα ἐνοήσαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν) ἔστι δὲ καὶ ἔργα μοχθηρά· διὰ τοῦτο υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἀναλίσκονται ἀπὸ τῶν πεποιηκότων, ἐὰν αἰσχύνη αὐτοῖς ἐγγένηται περὶ τῶν ἡμαρτημένων. Ἡμᾶς δὲ ἀπείη ποιεῖν υἱοὺς καὶ θυγατέρας δεομένους ἀναλώσεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχύνης.

Μετὰ ταῦτα λέγουσιν οὗτοι οἱ ἐξομολογούμενοι τό· Ἐκοιμήθημεν ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν· καὶ μετὰ τοῦτο φασίν· Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν. Περὶ τοῦ καλύμματος πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τοῦ ἐπικειμένου τῷ προσώπῳ τῶν μὴ ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον. Διὸ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται Μωσῆς, ὁ ἁμαρτωλὸς οὐ νοεῖ αὐτόν· κάλυμμα γὰρ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ κεῖται. Διὸ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται ἡ παλαιὰ διαθήκη, οὐ συνήσεις ἀκούων. Διὸ

κάλυμμα καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον. Ἐλέγομεν τοίνυν περὶ τοῦ καλύμματος, ὅτι ἡ αἰσχύνη ἐστὶ τὸ κάλυμμα. Ὅσον γὰρ ἔχομεν τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης, δῆλον ὅτι ἔχομεν τὸ κάλυμμα, κατὰ τὸ εἰρημένον τοῦ ἐν μ΄ καὶ γ΄ Ψαλμῷ· Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με. Παρεθέμην, ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχύνης ἔργα, οὐκ ἔχει κάλυμμα. ὁποῖος ἦν ὁ Παῦλος λέγων· Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα. Παῦλος οὖν ἀνακεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον· οὐ γὰρ ἔχει αἰσχύνης ἔργα. Ὡς οὖν ἐκεῖ, Ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με, εἴρηται ἐν μ΄ καὶ γ΄ Ψαλμῷ· τὸν αὐτὸν τρόπον εἴρηται ἐνθάδε· Ἐκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν. Ὅσον ἀτιμίας ἔργα ἐργαζόμεθα, κάλυμμα ἔχομεν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν κείμενον· εἰ θέλομεν τὸ κάλυμμα τὸ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ἀποθέσθαι, ἐπὶ τὰ τῆς τιμῆς ἔργα καταντήσωμεν, καὶ νοήσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένον· Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· νοήσωμεν καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις. Ὁ δίκαιος ὡς τιμᾷ τὸν Πατέρα, τιμᾷ τὸν Υἱόν. Ἡ ἀτιμία, ὅταν ἀτιμάζω τὸν Υἱόν,

velamen quoque Euangelium iis qui pereunt est absconditum. Dicebamus itaque de velamine, confusionem esse velamen. In quantum enim habemus opera confusionis, manifestum est nos habere velamen, iuxta quod dictum est alicubi in 43. Psalmo: *Et confusio faciei meæ operuit me.* Adiecerim ego illum, qui non habet opera confusionis, non habere velamen. cuiusmodi erat Paulus dicens: *Nos autem omnes reuelatâ facie gloriam Domini speculamur.* Paulus itaque reuelatam habet faciem: non enim habet opera confusionis. Quemadmodum igitur ibi, *Confusio faciei meæ operuit me*, dictum in Psalmo quadragesimo tertio; eodem modo dictum est hîc: *Cooperuit nos ignominia nostra.* In quantum ignominiæ opera operamur, velamen habemus super cor nostrum positum: si volumus velamen ignominiæ deponere, ad honoris opera grassemur, & cogitemus illud quod à Seruatore nostro dictum est; *Vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*; cogitemus & quod ab Apostolo dictum: *Per præuaricationem legis Deum inhonoras.* Iustus sicut honorat Patrem, honorat Filium. Ignominia, quando inhonoro Filium,

Velamen ablatū est iusti.

2. Cor. 3, 18.

Ioan. 5, 23.

Rom. 2, 23.

lium, eadem secundùm quam inhonoro Patrem, velamen fit faciei meæ, & dico: *Cooperuit nos ignominia.* Idcircò considerantes velamen, quod incumbit ab operibus confusionis, ab ignominiæ actibus auferamus velamen. In nostra potestate est amoliri velamen, nullius alterius. Quando enim conuersus est ad Dominum Moyses, auferebatur velamen. Viden' vt Moyses quandoque illud sumat etiam super populo, in quantum non reuertebatur ad Dominum, symbolum existens populi ad Dominum minimè conuersi, velamen habuit positum super faciem suam; quando autem reuertebatur ad Dominum, symbolum existens conuersorum ad Dominum, tunc demebat velamen, idque non quale Deus ei iusserat. Non enim dixit Dominus ad Moysen, Circumpone velamen; sed cùm videret Moyses, quia non poterat populus videre gloriam suam, circumponebat velamen super faciem suam: & non expectauit Deum dicentem, ~~Circumpone~~ velamen, quando reuertebatur ad Dominum. Hoc itaque scriptum, vt & tu velamen cùm imposueris faciei tuæ per opera ignominiæ & confusionis, ipsemet etiam des ope-

Velamen aufertur per conuersionem ad Deũ.

Exodi 34.

Velamẽ Moysis quale.

αὐτῇ καθ' ἣν ἀτιμάζω τὸν Πατέρα, ἐπικάλυμμα γίνεται τοῦ προσώπου μου, καὶ λέγω· Ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία. Διὰ τοῦτο νοήσαντες τὸ κάλυμμα, τὸ ἐπικείμενον ἀπὸ τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων, ἀπὸ τῶν τῆς ἀτιμίας πράξεων περιελώμεθα τὸ κάλυμμα. Ἐφ' ἡμῖν ἐστι περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, οὐδενὸς ἄλλου ἐστίν. Ἡνίκα γὰρ ἐπέστρεψε πρὸς κύριον Μωσῆς, περιῃρεῖτο τὸ κάλυμμα. Ὁρᾷς ὡς Μωσῆς ποτὲ τοῦτο λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὅσον οὐκ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον, σύμβολον ὢν τοῦ λαοῦ τοῦ μὴ ἐπιστρέφοντος πρὸς κύριον, κάλυμμα εἶχεν ἐπικείμενον αὐτοῦ τῷ προσώπῳ· ὅτε δὲ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον, σύμβολον γινόμενος τῶν ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον, τότε περιῃρεῖτο τὸ κάλυμμα, καὶ οὐχ οἷον ὁ Θεὸς αὐτῷ ἐκέλευε. Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς Μωσῆν, Περίθου τὸ κάλυμμα· ἀλλ' ἰδὼν Μωσῆς, ὅτι οὐ δύναται ὁ λαὸς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε ἐπετίθει τὸ κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον· καὶ οὐ περιέμεινε Θεὸν λέγοντα, Περιελοῦ τὸ κάλυμμα, ἡνίκα ἂν ἐπιστρέφῃ πρὸς κύριον. Τοῦτο οὖν γέγραπται, ἵνα καὶ σὺ τὸ κάλυμμα ἐπιθεὶς σου τῷ προσώπῳ διὰ τῶν τῆς ἀτιμίας, καὶ τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων, αὐτὸς ἐργά-

σῃ

ςη, καὶ τὸ περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα. ἐὰν ἐπιστρέψης πρὸς κύριον, τότε περιαιρεῖς τὸ κάλυμμα, καὶ οὐκέτι ἐρεῖς τό· Ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν. Οἷον ὀργὴ ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ ἡμῶν, κατά τινα ἐπίκειται κάλυμμα ἡμῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον. Διὰ τοῦτο εἰ θέλομεν προσευχόμενοι εἰπεῖν, Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου κύριε, περιαίρωμεν τὸ κάλυμμα, καὶ ποιήσωμεν τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο τό· Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν. Ἐὰν περιέλωμεν τὴν ὀργήν, περιείλομεν τὸ κάλυμμα· ὡσαύτως, ἐὰν τὰ πάθη πάντα· ὅσον δὲ ταῦτά ἐστιν ἐν τῷ νῷ ἡμῶν, ἐν τῷ λογισμῷ ἡμῶν, ἐπίκειται τῷ ἔνδον προσώπῳ ἡγεμονικῷ ἡμῶν τὸ κάλυμμα καὶ ἡ ἀτιμία, τοῦ μὴ βλέπειν ἡμᾶς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ λάμπουσαν.

Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ὁ ἀποκρύπτων αὐτοῦ τὴν δόξαν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κακίας ἀποτιθέντες τῷ ἡγεμονικῷ· διότι ἔναντι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Εἴθε καὶ ἡμεῖς λέγωμεν ὡς οὗτοι κατὰ τὴν προσωποποιΐαν τοῦ προφήτου, Ἡμάρτομεν. Οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ ἡμάρτομεν, τῷ ἁμαρτάνομεν. Ὁ μὲν γὰρ ἔτι ἐν ἁμαρτίᾳ, ὢν μὴ λε-

[Latin column]

ram, vt velamen illud amoueatur, si conuersus fueris ad Dominum, tunc auferes velamen, nec ampliùs dices istud: *Cooperuit nos ignominia nostra.* Verbi gratiâ ira dum incumbit animæ nostræ, secundùm quid impositum est velamen super faciem nostram. Quamobrem si volumus precantes dicere, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, auferamus velamen, & faciamus iuxta illud Apostolicum: *Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira & disceptatione.* Si iram abstulerimus, velamen amouerimus; similiter, si passiones omnes: in quantum autem hæ sunt in mente nostra, in cogitatione nostra, interiori faciei mentis nostræ impositum est velamen & ignominia, ne splendidam Dei gloriam intueamur.

Non est Deus qui abscondit gloriam suam à nobis, sed nos qui velamen malitiæ menti imponimus; *quia coram Deo nostro peccauimus nos, & patres nostri.* Vtinam quoque nos diceremus sicut hi secundùm prosopopœiam Prophetæ; *Peccauimus.* Nequaquam idem est peccauimus, quod peccamus. Qui enim adhuc in peccato est, non dixerit,

[Margin notes: περιαιρε- (handwritten); Ira & alia passiones sūt velamina. Psal. 4, 7. 1. Tim. 2, 8. Deus non se abscondit, sed nos velamen sumimus malitia. Cap. 3, 25. Qualiter cōfitendū sit. Handwritten in left margin: ἐπι-... ut in ... tert (illegible annotations)]

rit, Peccauimus; sed qui anteà peccauerat, & exactam egit pœnitentiam, dicat Peccauimus, prout in Daniele describitur confessio ampliùs peccantium dicentium: Dan. 9, 5. *Peccauimus, iniquitatem fecimus*. Psalm. 78, 8. & in Psalmis, *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum*, ait Propheta. Etiam nos igitur peccata confiteamur, vtinam non hesterna, vtinam non triduana, sed vtinam confitentes confiteremur de peccatis ante quinque ac decem annos commissis, eò quòd post illa quinque ac decem annorum spatia non ampliùs haberemus peccata: at si heri peccauimus, necdum sumus idonei qui confiteamur de peccatis nostris; neque spatium habemus abstergendi hæc peccata nostra: *Quoniam peccauimus nos & patres nostri ab adolescentia nostra vsque in diem hanc*. Illa quidem aliàs dicta sint ad tradendum modum optimæ confessionis: hæc autem sunt accusatio multi temporis peccando exacti, *Ab adolescentia*, inquit, *vsque in diem hanc, & non obediuimus* vsq; in præsentiarum. Deinde resipiscentes, & initium conuersionis habentes aiunt: *Peccauimus, & non obediuimus*. Neque enim simul ac volumus obedire, continuò obedimus. Etenim tem-

γέτω, Ἡμάρτομεν· ὁ δὲ προαμαρτήσας ἀκριβῶς δὲ μετανοήσας, λεγέτω Ἡμάρτομεν, ὡς καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται ἐξομολόγησις τῶν μηκέτι ἁμαρτανόντων λεγόντων· Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν. καὶ ἐν Ψαλμοῖς, Μὴ μνησθῇς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων, φησὶν ὁ προφήτης. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐξομολογησώμεθα τὰς ἁμαρτίας, εἴθε μὴ χθιζὰς, εἴθε μὴ τριημερινὰς, ἀλλ' εἴθε ἐξομολογούμενοι ἐξομολογησώμεθα περὶ ἁμαρτημάτων πρὸ πέντε καὶ δέκα ἐτῶν γεγενημένων, τῷ μηκέτι ἁμαρτίαν ἔχειν μετ' ἐκεῖνα ἐπὶ πέντε καὶ δέκα ἔτη· εἰ δὲ χθὲς ἡμάρτομεν, οὔπω ἀξιόπιστοι ἐσμὲν ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν· οὐδὲ χώραν ἔχει ἀπαλεῖψαι τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ταῦτα· Διότι ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπὸ νεότητος ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. Ἐκεῖνα μὲν ἄλλως λελέχθω εἰς διδασκαλίαν τὴν περὶ τρόπου ἀρίστου ἐξομολογήσεως· ταῦτα δέ ἐστι κατηγορία τοῦ ἐκ πολλοῦ ἁμαρτάνειν, Ἀπὸ νεότητός, φησιν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν ἕως τοῦ παρόντος. Εἶτα ἐπιστρέψαντες, καὶ ἀρχὴν ἔχοντες ἐπιστροφῆς λέγουσι τό· Ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν. Οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ θέλειν ὑπακοῦσαι, εὐθέως ὑπακούομεν. Καὶ

γὰρ

γὰρ ἐπιχέοντι δεῖ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τραυμάτων πρὸς τὴν ἴασιν, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ τελείως καὶ καθαρῶς ἐπιστρέψαι πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐπὶ τούτοις περὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγει Θεός· Ἐὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ πρός με, λέγει κύριος, καὶ ἐπιστραφήσεται. τουτέστιν· Ἐὰν τελείως ἐπιστρέψῃ, καὶ ἐπιστραφήσεται ἐπιστροφῇ οἱονεὶ ἄρξηται ἐπιστρέφειν. Εἶτά φησι· Καὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ, Ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. Ἐὰν τάδε ποιήσωσιν, εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. Τίνα δὲ τάδε ποιήσωσιν, ἵνα εὐλογήσωσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη; Ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Τί δὲ τὸ περιελεῖν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ; Ὅσα κακῶς λέγομεν βδελύγματά εἰσιν ἐν τῷ στόματι ἡμῶν. Περιέλωμεν τοίνυν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν, περιαιροῦντες καταλαλίας, λόγους ματαίους, ἀργοὺς λόγους, καὶ μέλλοντας ἡμᾶς ποιεῖν ἐγκαλεῖσθαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ. Εἴπερ οὖν θέλομεν ἀπαντῆσαι ἡμῖν τὸ, Καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσι τῷ Θεῷ ἐν Ἱερουσαλήμ,

pore opus est sicut in vulneribus ad curationem, sic in conuersione ad plenè ac purè conuertendum se ad Deum.

Ad hæc de Israële Deus ait: *Si conuersus fuerit Israël ad me, dicit Dominus, etiam conuertetur.* id est: Si perfectè conuersus fuerit, etiam conuertetur conuersione prout cœperat conuerti. Deinde dicit: *Et si abstulerit abominationes suas de ore suo, & à facie mea reueritus fuerit, & iurauerit, Viuit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia; & benedicent in eo Gentes.* Si hæc fecerint, *benedicent in eo Gentes.* Quænam porrò illa fecerint, benedicentur in eo Gentes? *Si abstulerit abominationes suas de ore suo.* Quid porrò est auferre abominationes de ore suo? Quæcumque malè dicimus abominationes sunt in ore nostro. Auferimus igitur abominationes de ore nostro, auferendo contradictiones, sermones inanes, verba otiosa, & quæ efficiunt vt in die iudicij accusemur, seu culpemur. *Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Siquidem igitur volumus obtingere nobis illud, *Et benedicent in eo Gentes, & in eo laudem dicent Deo in Ierusalem,* facia-

Cap. 4. 1.

Abominationes auferē de ore nostro.

Matth. 12,37.

delerem. vel scriberem ἐπι

ἄρξεται quasi coeperit vertere se incipiet.

faciamus quæ à principio dicta sunt. Quale autem est primum? Auferre abominationes de ore nostro. Cui adhæret etiam illud: *A facie mea reueritus fuerit.* Alterum est, vt hoc faciamus non simplici ratione, vt reuereamur quomodocumque: quoniam nimirum est quædam reuerentia quæ oriatur, sed non à facie Dei. Qui igitur non scitè timent, sed præ se ferunt timorem, non à facie Dei reuerentur: qui autem cum scientia reuerentur, eò quòd semper intueantur, & in semetipsis ad viuum exprimant faciem Dei, quæ est *super facientes mala, vt perdat de terra memoriam illorum,* hi sunt qui à facie Dei reuerentur. *Si abstulerit abominationes suas de ore suo, & à facie mea reueritus fuerit, & iurauerit, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.*

Reuerentia à facie Dei qualis.

Psalm. 33,17.

Nos ipsi nos inspiciamus qui iuramus, quonam modo non in iudicio iuremus, sed sine iudicio, ita vt iuramenta nostra consuetudine potiùs quàm iudicio fiant. Perstringimur itaque, & idipsum reprehendens sermo ait: *Et si iurauerit, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* Scimus in Euangelio dictum à Domino ad discipulos: *Ego au-*

Iuramentũ quale debeat esse.

Matth. 5,34.

ποιήσωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰρημένα. Ποῖον δὲ πρῶτον; Περιελεῖν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν. Ἑξῆς ἐστι καὶ τό· Ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθήσῃ. Δεύτερον, τοῦτο ποιήσωμεν οὐχ ἁπλῶς, ἵνα εὐλαβηθῶμεν· τάχα γάρ ἐστιν εὐλάβεια γινομένη, οὐκ ἀπὸ προσώπου δὲ τοῦ Θεοῦ. Οἱ γοῦν οὐκ ἐπιστημόνως φοβούμενοι, προσποιούμενοι δὲ φοβεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ εὐλαβοῦνται· ὅσοι δὲ μετ' ἐπιστήμης εὐλαβοῦνται, τῷ ἀεὶ βλέπειν, καὶ ἀναζωγραφεῖν ἑαυτοῖς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, γινόμενον ἐπὶ τοὺς ποιοῦντας τὰ κακὰ, τοῦ ἐξολοθρευθῆναι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ εὐλαβούμενοι. Ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ, Ζῇ κύριος, ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ.

Ἴδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ ὀμνύοντες, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὀμνύομεν, ἀλλ' ἀκρίτως, ὥστε γίνεσθαι ἡμῶν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. Συναρπαζόμεθα γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησί· Καὶ ἐὰν ὀμόσῃ, Ζῇ κύριος, ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ. Οἴδαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἐγὼ δὲ λέ-

δὲ λέγω ὑμῖν, Μὴ ὀμόσαι ὅλως. Ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· Καὶ ἐὰν δίδῳ Θεός, συνεξετασθήσεται τὰ ἀμφότερα. Τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὀμόσαι ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· ἵνα μετὰ τοῦτο προκόψας τις, ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως· ἀλλ' ἔχῃ ναί, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι τὸ ναί· καὶ ἔχῃ οὔ, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς οὔ. Καὶ ὀμόσῃ οὖν, Ζῇ κύριος, ἐν ἀληθείᾳ. Ἐν τῷ ὀμνύοντι πρῶτον ζητῶ τό, μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθές, ἵνα μετὰ ἀληθείας ὀμόσῃ· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ ἐπιορκοῦμεν. Ἀλλ' ἔστω μετὰ ἀληθείας, οὐδὲ καλῶς ὅρκος γίνεται, ἀλλ' ἐν κρίσει. Διδόσθω δὲ ἔθει ὀμνύω ἐν κρίσει· εἰ δέον παραλαμβάνειν εἰς τὸν τοιοῦτον ὅρκον τὸν Θεὸν τὸν τοῦ παντὸς καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ἐπὶ τόδε τὸ πρᾶγμα; Πηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα ἵνα τὰ γόνατα θῶ καὶ ὀμόσω; πρὸς λόγου ἀπιστίαν γινομένην ἔν τισι περὶ τοῦ λόγου μου θεραπεύων τοῦτο ποιήσαιμί ποτε; Εἰ δὲ ὡς ἔτυχεν εἰ οὕτως ὀμνύοιμι, ἁμάρτοιμι ἄν;

Ἐὰν οὖν ὀμόσῃ, Ζῇ κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, μὴ ἀκρίτως, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, μὴ ἀδίκως· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. Ἥνωσεν ἀμφότερα, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ τὸν Ἰσραήλ· εἶπε

tem dico vobis, Non iurare omnino. Quin & hoc dictum videamus: *Et si dederit Deus, connumerabuntur vtraque.* Fortassis enim primùm oportet iurare in veritate, & in iudicio, & in iustitia; vt posteaquam profecerit quis, dignus fiat non iurare omnino: sed habeat *ita*, non egens testibus vt sit ita; & habeat *non*, minimè indigens testibus vt sit ipsum verè non. *Et iurauerit* igitur, *Viuit Dominus, in veritate.* In iurante primùm requiro, nè falsum, sed verum, vt cum veritate iuret: nos autem miseri etiam perierauimus. Sed esto cum veritate, necdum rectè iuramentum fit, verùm in iudicio: Detur autem vt consuetudine iurem in iudicio; vtrùm deceat in istiusmodi iuramento assumere Deum vniuersi & Christum eius ad hocce negotium? Cuiusmodi sit oportet negotium vt genua flectam & iurem? ad quam fidem sermoni meo in aliquibus derogatam resarciendam hoc facere possim aliquando? Si autem prout occurrit sic iurem, peccabóne?

Requirit veri[illegible] iu[illegible] & iustitiã.

Si igitur *iurauerit, Viuit Dominus, cum veritate, & in iudicio*, non indifferenter, *& in iustitia*, non iniustè; *& benedicent in eo Gentes.* Coniunxit vtraque, illos ex Gentibus & Israëlem: pronuntiauit

Gentes cum Iudæis coniunguntur.

de Gentibus, pronuntiauit etiam de Israële. Subiungit: *Et benedicent in eo Gentes; & in eo laudem dicent Deo in Ierusalem. Hæc enim dicit Dominus viris Iuda, & habitantibus Ierusalem.* Allocutus est illos ex Gentibus, affatus est etiam eos ex Israël, loquitur iis ex Iuda. Memini pridem dictorum de Iuda & habitantibus Ierusalem tropologicè. Habitamus enim nos, si Deus dederit, in Ierusalem; quoniam vbi thesaurus, ibi & cor. Si thesaurizemus in cælo, etiam habemus cor in Ierusalem superna, de qua

Galat. 4,26. Apostolus ait: *Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est; quæ est mater nostra, sicut scriptum est*, &c.

Vers. 3. *Hæc* itaque *dicit Dominus viris Iuda, & habitatoribus Ierusalem: Nouate vobis noualia, & nolite serere super spinas.* Hic sermo potissimùm doctoribus dicitur, vt non priùs dicta concredant auditoribus, quàm noualia fecerint in animis eorum: quando enim aratro manum adhibentes noualia fecerint in animabus eorum qui hæc audiunt iuxta terram bonam ac probam, tunc seminantes non seminant super spinas: si autem ante arationem, &

Animi auditorum præparandi ad semen verbi excipiendū.

περὶ τῶν ἐθνῶν, εἶπε καὶ περὶ τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπιφέρει· Καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη· καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσι τῷ Θεῷ ἐν Ἱερουσαλήμ. Ὅτι τάδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. Εἴρηκε τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, εἴρηκε καὶ τοῖς ἀπὸ Ἰσραὴλ, λέγει τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰούδα. Μέμνημαι τῶν πρώην εἰρημένων περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλὴμ τροπολογικῶς. Κατοικοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἐὰν ὁ Θεὸς διδῷ, ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ· ἐπειδὴ ὅπου ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία. Ἐὰν θησαυρίζωμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔχομεν τὴν καρδίαν ἐν Ἱερουσαλὴμ τῇ ἄνω, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολός φησιν· Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐλευθέρα ἐστίν· ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, ὡς γέγραπται, καὶ τὰ ἑξῆς.

Τάδε οὖν λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ· Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ᾽ ἀκάνθαις. Ὁ λόγος οὗτος μάλιστα τοῖς διδάσκουσι λέγεται, ἵνα μὴ πρότερον ἐμπιστεύσωσι τὰ λεγόμενα τοῖς ἀκροαταῖς, πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν· ὅταν γὰρ ἀρότρῳ ἐπιβαλόντες τὴν χεῖρα νεώματα ποιήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς κατὰ τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν τούτων ἀκουόντων, τότε σπείροντες οὐ σπείρουσιν ἐπ᾽ ἀκάνθαις· ἐὰν δὲ πρὸ τοῦ ἀρότρου, καὶ

περὶ

πρὶν τὰ νεώματα ποιῆσαι ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀκουόντων, λάβῃ τις τὰ σπέρματα τὰ ἅγια, τὸν περὶ τοῦ Πατρὸς λόγον, τὸν περὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναστάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ κολάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναπαύσεως, τὸν περὶ νόμου, τὸν περὶ προφητῶν, καὶ ἅπαξ ἁπλῶς ἑκάστου τῶν γεγραμμένων, καὶ σπείρῃ, παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολὴν πρώτην, Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα· δεύτερον, Καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθας.

Ἀλλὰ ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων· Ἐγὼ οὐ διδάσκω, οὐχ ὑπόκειμαι ταύτῃ τῇ ἐντολῇ. Καὶ σὺ γεωργὸς γενοῦ σεαυτοῦ, καὶ μὴ σπείρῃς ἐπ' ἀκάνθαις, ἀλλὰ νέωμα ποίησόν μοι τὸ χωρίον ὃ πεπίστευκέ σοι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Κατανόησον τὸ χωρίον, ἴδε ποῦ εἰσὶν ἄκανθαι, ποῦ μέριμναι βιωτικαὶ καὶ πλούτου φιληδονία· καὶ κατανοήσας τὰς ἀκάνθας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ σου, ζήτησον τὸ λογικὸν ἄροτρον, περὶ οὗ Ἰησοῦς φησι τό· Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστι τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ζητήσας αὐτὸ, καὶ εὑρὼν, ἀπὸ τῶν Γραφῶν συναγαγὼν τοὺς βοῦς, τοὺς ἐργάτας τοὺς καθαροὺς, ἀροτρίασον, καὶ νέωσον τὴν γῆν, καὶ ἵνα μηκέτι ᾖ παλαιὰ, ποίησον αὐτὴν νέαν, ἐκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσά-

priusquam noualia facta sint in mente auditorum, exceperit quis semina sancta, v. g. sermonem de Patre, de Filio, de Spiritu sancto, sermonem de resurrectione, sermonem de suppliciis, sermonem de requiete, de lege, de Prophetis, & simul ac semel de qualibet Scriptura, & seminauerit, præuaricatur mandatum quod ait, *Nouate vobis noualia*; deinde, *Et nolite serere super spinas.*

Verùm dicet nonnemo auditorum: Ego non doceo, non subdor huic mandato. Etiam tuimetipsius cultor existe, ac noli serere super spinas, & nouale fac agrum quē concredidit tibi Deus vniuersorum. Considera agrum, vide vbi sint spinæ, vbi curæ temporales & diuitiarum luxus; & vbi cognoueris spinas quæ sunt in anima tua, quære aratrum rationale, de quo Iesus ait: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei.* Cùm quæsiueris, atque inueneris, à Scripturis conducens boues, operarios integros ac sinceros, aratro subige, & innoua terram, & ne ampliùs sit vetusta, fac ipsam nouam, exuens veterem hominem cùm actibus suis, & in-

Anima cuique sua excolida.

Lucæ 9,62.

Ephes. 4,22.

ducens nouum qui renouatus ſit ad agnitionem, facies tibimetipſi nouale: & vbi feceris nouale, ſume ſemina à Doctoribus, cape ſemina à lege, accipe à Prophetis, ab Euangelicis Scripturis, Apoſtolicis ſermonibus; & acceptis iſtis ſeminibus, ſere animam per recordationem & meditationem, ſponte naſcentia hæc videberis quidem ſupprimere, ſed verè haud ea ſupprimis poſt memoriam eorum, ſed Deus auxit. Et ſi quis potuerit intelligere Scripturas, hic fecit nouale; & cùm fecerit nouale, ſeminauit non in ſpinis. Hæc ſemina diſpenſantur à Deo, ne derepentè fiant ſpicæ, ſed, ſicut in Euangelio ſecundùm Marcum legitur, primùm herba, deinde ſpica, deinde paratum fit ad meſſem: quando iam paratum fuerit ad meſſem, venient hi qui ad meſſem emiſſi ſunt, ad quos ſermo ait: *Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia alba ſunt iam ad meſſem.* Olim itaque nobis ait: *Nouate vobis noualia, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Si autem priuſquam purgaueris animam tuam, habens ſpinas proceſſeris ad eum qui docere vel poſſit, vel putetur, vel promittat, & petas diſciplinas

Marci 4,28.

Ioan. 4,35.

Anima præparanda ad ſemẽ Dei.

μενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν, ποιήσεις σεαυτῷ νέωμα· καὶ ἐὰν ποιήσῃς τὸ νέωμα, λάβε σπέρματα ἀπὸ τῶν διδασκόντων, λάβε σπέρματα ἀπὸ τοῦ νόμου, λάβε ἀπὸ τῶν προφητῶν, ἀπὸ τῶν Εὐαγγελικῶν Γραφῶν, Ἀποστολικῶν λόγων· καὶ λαβὼν ταῦτα τὰ σπέρματα, σπεῖρον τὴν ψυχὴν διὰ τῆς μνήμης καὶ τῆς μελέτης, αὐτόματα ταῦτα δόξῃ μὲν ἀνατέλλειν, τὸ ἀληθῶς δὲ οὐκ αὐτὰ ἀνατέλλεις μετὰ τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ηὔξησε. Καὶ εἴ τίς γε δεδύνηται κατανοῆσαι τὰς Γραφὰς, οὗτος πεποίηκε νέωμα· καὶ ποιήσας νέωμα, ἔσπειρεν οὐκ ἐν ἀκάνθαις. Ταῦτα τὰ σπέρματα οἰκονομεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐκ αἰφνίδιον γενέσθαι στάχυς, ἀλλ', ὡς ἐν τῷ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίῳ, πρῶτον χόρτος, εἶτα στάχυς, εἶτα ἕτοιμον γίνεται πρὸς θερισμόν· ὅταν γένηται ἕτοιμον πρὸς θερισμὸν, ἐλεύσονται οἱ ἐπὶ τὸν θερισμὸν ἐξαποστελλόμενοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος φησίν· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσατε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμόν. Ἤδη φησὶν οὖν ἡμῖν· Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις. Ἐὰν δὲ πρὶν καθάρῃς σου τὴν ψυχὴν, ἔχων ἀκάνθας προσίῃς τῷ διδάσκειν ἢ δυναμένῳ, ἢ νομιζομένῳ, ἢ ἐπαγγελλομένῳ, καὶ αἰτεῖς μαθήματα

καὶ

προσίῃς
αἰτῇς

καὶ σπέρματα πνευματικά, παραβαίνεις τὴν λέγουσαν ἐντολήν, Μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις· καὶ ἑξῆς τοῦτο λέγεται· Περιτμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν. ὅπου ἀναγκαίως πρόσκειται τό, τῷ Θεῷ ὑμῶν.

Νοήσεις δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ αἰσθητοῦ. Περιτέμνονται, κατὰ τὸ αἰσθητὸν λέγω, οὐ μόνον οἱ ἐκ περιτομῆς κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Αἰγυπτίων. Εἰδώλοις οἱ ἱερεῖς περιτέμνονται· ἀλλ' ἐκείνη ἡ περιτομὴ εἰδώλοις περιτομή ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι τῷ Θεῷ γινομένη περιτομή· ἡ δὲ Ἰουδαίων τάχα πάντως δὲ τότε τῷ Θεῷ ἐγίνετο. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ λόγος, Περιτμήθητε τῷ Θεῷ ἡμῶν, νοήσας τὸ ῥητὸν, μετάβηθι καὶ ἐπὶ τὴν τροπολογίαν, ἵνα εὕρῃς, πῶς τῶν περιτεμνομένων τροπολογικῶς (ὡς ἂν εἰπεῖν, τάχα τινὲς αὐτῶν ἡμεῖς ἐσμὲν ἡ περιτομή·) οἱ μὲν περιτέμνονται τῷ Θεῷ, οἱ δὲ περιτέμνονται μὲν, οὐ τῷ Θεῷ δέ. Εἰσὶν δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἀληθείας, παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἐκκλησίας. περιτέμνονται τὰ ἤθη, καὶ τὴν καρδίαν, ὡς εἰπεῖν, σωφρονίζουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες, σωφρονίζουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, καὶ γίνεται αὐτοῖς περι-

ac ſemina ſpiritalia, præuaricaris dictum mandatum, *Nolite ſerere ſuper ſpinas*; & deinde hoc dicitur: *Circumcidimini Deo veſtro, & circumcidite præputium cordis veſtri.* vbi neceſſariò additur iſtud, *Deo veſtro.*

Hoc autem intelliges ab exemplo ſenſibili. Circumciduntur, ſecundùm id quod ſenſibile eſt inquam, non ſolùm hi qui ex circumciſione ſunt ſecundùm legem Moyſis, verùm etiam alij multi Ægyptiorum. Idolis ſacerdotes circumciduntur; ſed iſta circumciſio idolis circumciſio eſt, & non eſt circumciſio quæ fit Deo: at illa Iudæorum fortaſſis: omnino tunc fiebat Deo. Cùm igitur dicat hic ſermo, *Circumcidimini Deo veſtro*, intellecto textu, tranſi etiam ad ſenſum moralem, vt reperias, quomodo eorum qui tropologicè circumciduntur (vt ita dicam, fortaſſis quidam eorum nos ſumus circumciſio:) hi quidem circumciduntur Deo, illi verò circumciduntur quidem, ſed non Deo. Sunt porrò & alij ſermones præter ſermonem veritatis, præter ſermonem Eccleſiæ. circumcidunt mores, & cor, vt ſic dicam, ad modeſtiam componunt philoſophantes, ad modeſtiam hortantur hæretici, & fit ipſis circum-

Circūciſio nō omnis fit Deo.

Cir-

post τάχα distinguendum.

cumcisio; at circumcisio quidem, sed non Deo: siquidem ista circumcisio fit ab illis sermone mendaci. Quando autem secundùm Ecclesiasticam regulam iuxta propositum sanæ doctrinæ particeps existis, non solùm circumcideris, verùm etiam circumcideris Deo.

Quis Deo circumciditur.

Vers. 4. Itaque *circumcidimini Deo vestro, & circumcidite præputium cordis vestri.* Quis ista non præterit tamquam clara? Itaque est quoddam præputium cordis, & illud oportet circumcidere. Qui accurat sermonem, istiusmodi quærens hoc loco expendet. Præputium connascitur, circumcisio adscititia est, & quod ex generatione venit, hoc tollit circumcisio. Si igitur auferre iubet sermo præputium; quid tamdem auferendum, vt quis cordis præputium circumcidat? si quis considerauerit illud, *Eramus naturâ filij iræ, sicut & ceteri:* si quis considerauerit hoc corpus humilitatis in quo nati sumus: si quis considerauerit istud, *Nemo purus à sordibus, neque si vna dies fuerit vita eius; numerabiles autem menses eius;* videbit quonam modo nati sumus cum impuritate & præputio cordis nostri.

Ephes. 2, 3.

Præputium cordis quale.

Vt autem simplicius aliquod

τομή· ἀλλὰ περιτομὴ μὲν, οὐ τῷ Θεῷ δέ· περιτομὴ γὰρ λόγῳ ψευδεῖ παρ' ἐκείνοις γίνεται. Ὅταν δὲ κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν κανόνα κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας κοινωνικὸς ᾖς, οὐ περιτέτμησαι μόνον, ἀλλὰ καὶ περιτέτμησαι τῷ Θεῷ.

Περιτμήθητε οὖν τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν. Τίς ταῦτα οὐ παρέρχεται ὡς σαφῆ; Οὐκοῦν ἐστί τις ἀκροβυστία τῆς καρδίας, καὶ ταύτην δεῖ περιτέμνεσθαι. Ὁ ἀκριβώσας τὸν λόγον, τοιαῦτα ζητῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐξετάσει. Ἡ ἀκροβυστία συγγεννᾶται, ἡ περιτομὴ ἐπίκτητός ἐστι, καὶ ὅσαπερ ἐκ γενέσεως ἐλήλυθε, τοῦτο περιαιρεῖ ἡ περιτομή. Εἰ τοίνυν περιαιρεῖσθαι κελεύει ὁ λόγος τὴν ἀκροβυστίαν· τί δήποτε περιαιρεθῆναι δεῖ, ἵνα τις περιτέτμηται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας; Ἐάν τις νοήσῃ, Ἤμεθα τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί· ἐάν τις νοήσῃ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἐν ᾧ γεγεννήμεθα· ἐάν τις νοήσῃ τὸ, Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδὲ εἰ μία ἡμέρα εἴη ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ἀριθμητοὶ δὲ μῆνες αὐτοῦ· ὄψεται τίνα τρόπον γεγεννήμεθα μετὰ ἀκαθαρσίας καὶ ἀκροβυστίας τῆς καρδίας ἡμῶν.

Ἵνα δὲ κατὰ τὸ ἁπλούστερον περά-

παράδειγμα λεχθῇ, δυνάμενον προσαγαγεῖν ὑμᾶς τῷ ἰδεῖν τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας, παραθήσομαι ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ψευδοδοξίαι πάντως γίνονται ἐν τῇ ψυχῇ. Οὐ γὰρ οἷόν τέ ἐστιν, ἀρχῆθεν ἀληθῆ δόγματα καθαρὰ λαβεῖν τὸν ἄνθρωπον, προενόησατο δὲ ὁ Θεὸς λόγον ἱστορίας καὶ γραφῆς τῆς κατὰ τὸ ῥητὸν, ἵνα θρέψῃ, τὸν κατὰ σάρκα γεγεννημένον τῷ Ἀβραὰμ, ἐν τοῖς κατὰ σάρκα πρῶτον λόγοις, καὶ γένηται πρῶτος ὁ ἐκ τῆς παιδίσκης, εἰς τὸ δυνηθῆναι μετὰ τοῦτον γεννηθῆναι τὸν τῆς ἐλευθέρας, καὶ τὸν διὰ τῆς ἐπαγγελίας. Εἰ νενόηται τοῦτο διὰ τί παρελήφθη, δύναται νοεῖσθαι ἡ ἀκροβυστία τῆς καρδίας προγινομένη τῆς περιτομῆς. Χρεία οὖν ὑμῖν τὸν λόγον παραλαβεῖν τὸν καθαίροντα τὰ δόγματα, καὶ περιαιροῦντα πάντα τὰ γινόμενα κατὰ ψευδοδοξίαν ἐν ἡμῖν. Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ ἀποθέσθαι τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ἡμῶν. Εἰ γὰρ καρδία ἐστὶν ἔχουσα καθ' ἡμᾶς τὸ ἡγεμονικὸν, ἔνθα ἐστὶ τὰ νοήματα ὅθεν οἱ διαλογισμοὶ ἐξέρχονται οἱ πονηροί. Ὁ περιαιρούμενος τοὺς διαλογισμοὺς τοὺς πονηροὺς, τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας περιαιρεῖται. Ὁ ἀποτιθέμενος τὴν ψευδοδοξίαν, περιτέτμηται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ γίνεται ἀνὴρ Ἰούδα, καὶ κατοικῶν Ἱερουσαλὴμ,

exemplum proponatur, quod possit vos adducere ad præputium cordis cognoscendum, addam vt in prima ætate falsæ omnino opiniones gignantur in anima. Neque enim fieri potest, vt à sui exordio vera pura dogmata capiat homo, sed priùs excogitauit Deus verbum historiæ & Scripturæ secundùm textum, vt nutriret eum, qui secundùm carnem Abrahamo natus est, in iis primùm qui secundùm carnem sunt sermonibus, ac nasceretur primus qui ex ancilla est, vt post hunc nasci posset is qui ex libera, & per promissionem existit. Si hoc intellectum fuerit ad quid assumptum sit, potest intelligi præputium cordis ante circumcisionem prognatum. Oportet igitur nos assumere sermonem qui expurget dogmata, & auferat omnia quę secundùm falsam opinionem nobis innata sunt. Hoc igitur est deponere præputium cordis nostri. Si enim cor in nobis obtinet principatum, ibi sunt intellectiones è quibus prauæ exeunt cogitationes. Is qui aufert prauas cogitationes, præputium cordis aufert. Qui deponit falsam opinionem, circumcidit præputium cordis sui, & fit vir Iuda, & habitator Ierusalem, Quomodo auferendum.

purè circumcisus. Si quis verò non deposuerit præputium cordis sui, videamus quid ipsi hic sermo comminetur.

Ne quando, inquit, *egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendetur, & non erit qui extinguat*. Egreditur itaque sicut ignis indignatio Domini super eos qui non sunt circumcisi Deo, super eos qui non deposuerunt præputium cordis sui, & non est qui extinguat à facie nequitiæ adinuentionum ipsorum. Ignis iste materiam habet nequitiam adinuentionum ipsorum. Vbi non est nequitia adinuentionum, non habet ignis quod depascatur. Porrò materiam istius ignis esse nequitiam adinuentionum, audi Prophetam dicentem: *Et non erit qui extinguat à facie nequitia adinuentionum vestrarum: annuntiate in Iuda, & in Ierusalem audiatur: dicite, annuntiate, significate tubâ super terram, & clamate fortiter.*

Nequitia est ignis materia.

Hæc, inquit, quæ annuntiata sunt dicite in Iuda, iis qui de tribu Iuda sunt Christi. Manifestum enim est Seruatorem nostrum ex tribu Iuda exortum esse. *Significate tubâ super terram.* Sermo sublimis excitans auditorem, præparans ipsum ad bellum contra passiones, ad

Sermo Dei tuba est.

καθαρῶς περιτεμνόμενος. Ἐὰν δέ τις μὴ ἀπόθηται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἴδωμεν τί ἀπειλεῖ αὐτῷ ὁ λόγος.

Μήπως ἐξέλθῃ, φησὶν, ὡς πῦρ ὁ θυμός μου, καὶ ἐκκαυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων. Ἐξέρχεται οὖν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς τοῦ κυρίου ἐπὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῷ Θεῷ, ἐπὶ τοὺς μὴ ἀποθεμένους τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν. Τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὕλην ἔχει τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν. Ὅπου οὐκ ἔστι πονηρία ἐπιτηδευμάτων, οὐκ ἔχει τὸ πῦρ ὅπου νεμηθῇ. Ὅτι δὲ ἡ ὕλη ἐκείνου τοῦ πυρὸς ἡ πονηρία ἐστὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν· ἀναγγείλατε ἐν τῷ Ἰούδᾳ, καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀκουσθήτω· εἴπατε, ἀναγγείλατε, σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κράξατε μέγα.

Ταῦτα, φησι, τὰ ἀπαγγελλόμενα εἴπατε ἐν τῷ Ἰούδᾳ, τοῖς ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ Χριστοῦ. Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν. Σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ λόγος ὁ ὑψηλὸς ὁ διεγείρων τὸν ἀκροατὴν, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν παθῶν, εἰς

τὸν

τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων· ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς τὰς ἑορτὰς τὰς οὐρανίους· (εἰς ἀμφότερα γὰρ ταῦτα λέγεται·) παραλαμβάνεται σάλπιγξ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς. Ὁ τοιοῦτος λόγος σάλπιγξ ἐστὶν, οἷα ἐμοὶ κελεύει ὁ λόγος, καὶ εἴ τινι ἄλλῳ· δέδοται δὲ τῷ βουλομένῳ καὶ ζητήσαντι τὸν νοῦν τῶν γραφῶν. Κελεύει ποιῆσαι σάλπιγγας ἀργυρᾶς ἐλατάς. Οὕτω φησὶν ὁ λόγος· Σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κεκράξατε μέγα· εἴπατε, Συνάχθητε· καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις. Εἰς ἀτείχιστον πόλιν οὐ βούλεται ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς τετειχισμένην. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ τετειχισμένη ὑπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ λόγου. Οὗτος γάρ ἐστι τὸ τεῖχος ἐν τῷ ιζʹ Ψαλμῷ· ὅτι καὶ τεῖχός ἐστιν ὁ Θεός. Ἀναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών. Ὅσοι ἐστὲ ἔξω τῆς Σιὼν, ἀναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών· σπεύσατε, μὴ στῆτε. Οἱ ἐν τῇ προκοπῇ, σπεύσατε ἐπὶ τὸ σκοπευτήριον· ὅτι κακὰ ἐγὼ ἐπάγω ἀπὸ Βοῤῥᾶ, καὶ συντριβὴν μεγάλην τῶν ἐπαγομένων κακῶν ἀπὸ Βοῤῥᾶ. Βοῤῥᾶ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς πολλάκις λέλεκται. Ὃς ἐὰν εὑρεθῇ μὴ σπεύσας, μηδὲ εἰσελθὼν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις, μὴ γινόμενος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔξω ἑστηκὼς, αὐτὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων

bellum contra instinctus virtutum aduersariarum; præparans ipsum ad festa cælestia: (ad vtraque enim hæc dicuntur:) accipitur pro tuba in Numeris. Istiusmodi sermo tuba est, qualem mihi, & si cui alteri, præcipit hic sermo: datur autem volenti & quærenti sensum Scripturarum. Iubet fieri tubas argenteas ductiles. Sic ait hic sermo: *Significate tubâ super terram, & clamate fortiter; dicite, Congregamini; & ingrediamur in ciuitates muratas.* In ciuitatem muris carentem non vult nos intrare sermo Dei, sed in muratam. Ecclesia viuentis Dei murata est veritate verbi. Hic enim murus est in Psalmo 17. quia etiam murus est Deus. *Assumentes fugite in Sion.* Quotquot estis extra Sionem, *assumentes fugite in Sion: festinate, nolite stare.* Qui proficitis, festinate in speculam; *quia mala ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam* malorum ingruentium ab Aquilone. Aquilo est aduersarij, vti sæpè dictum est. Si quis repertus fuerit minimè festinans, neque ingrediens in ciuitates muratas, cùm non sit in Ecclesia Dei, sed foris stet, ipse ab hostibus

Ecclesia est ciuitas murata.

comprehensus è medio tolletur.

Quis sit hostis videamus ex sequentibus quomodo describatur: *Ascendit leo de cubili suo, exterminans Gentes leuauit se.* Hic est hostis quem oportet nos fugere. Leo nos persequitur: quis iste? Petrus nos docet dicens: *Aduersarius noster diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret; cui resistite fortes in fide.* Et, iuxta nonum Psalmum, *insidiatur in abscondito, insidiatur vt leo in spelunca sua.* Et insidiatur hic leo non interdiu, sed quando nox fit. Nam, iuxta Psalmum 103. *posuisti tenebras, & facta est nox: in illa pertransibunt omnes bestiæ siluæ: catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi.* Ascendit igitur leo de spelunca sua: vbi? quando? deorsum cecidit, in infima terræ descendit. *Ascendit leo de cubili suo,* Homo sublimior diabolo: præstantior enim illo es, quiscumque tandem sis: ille per malitiam deorsum est. Ascendit igitur vt leo de cubili suo exterminare Gentes; extulit se ascendens de cubili suo, loco proprio supplicij sui: *exterminans Gentes leuauit se: exiuit de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinem.* Vult

Diabolus leoni comparatus.

1. Pet. 5, 8.

Psalm, 103, 20.

καταληφθεὶς ἀναιρεθήσεται.

Τίς ἐστιν ὁ πολέμιος ἴδωμεν ἐκ τῶν ἑξῆς τίνα τρόπον λέγεται· Ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρεν. Οὗτός ἐστιν ὁ πολέμιος ὃν δεῖ ἡμᾶς φυγεῖν. Λέων ἡμᾶς καταδιώκει· τίς οὗτος; Πέτρος ἡμᾶς διδάσκει λέγων· Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ· ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ ἐν τῇ πίστει. καί, κατὰ τὸν θʹ Ψαλμὸν, ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ. Καὶ ἐνεδρεύει οὗτος ὁ λέων οὐχ ἡμέρας, ἀλλ' ὅταν γένηται νύξ. Κατὰ γὰρ τὸν ργʹ Ψαλμὸν, ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ· σκύμνοι ὠρυόμενοι ἁρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς. Ἀνέβη οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ· ποῦ; πότε; κάτω ἐπιπεσὼν, εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς καταλήλυθεν. Ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ. Ἄνθρωπος ἀνωτέρω τοῦ διαβόλου· κρείττων γὰρ εἶ αὐτοῦ, ὁποῖος ἐὰν ᾖς· ἐκεῖνος διὰ τὴν κακίαν κάτω ἐστίν. Ἀνέβη οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ ἐξολοθρεύειν ἔθνη· ἐξῆρεν ἀναβὰς ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, τόπου τοῦ οἰκείου τῇ κολάσει ἑαυτοῦ· ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρεν· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, θεῖναι τὴν γῆν σου εἰς ἐρήμωσιν. Βούλεται

εἰ τελ-

εἰσελθεῖν σου εἰς τὴν γῆν, περὶ ἧς βραχέως ἐλέγομεν· ἕκαστον ἡμῶν βούλεται νεμηθῆναι. Ἔρχεται οὖν τοῦ θεῖναι τὴν γῆν σου ἐρήμωσιν, ἵνα καταπατήσῃ τὰ σπέρματα ὁ λέων, ἵνα ποιήσῃ ἔρημον σου τὴν γῆν· καὶ πόλεις σου καθαιρεθήσονται, παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι αὐτάς· ἐπὶ τούτοις περιζώσασθε σάκκους. Ἐπεὶ οὖν ἀνέβη λέων, καὶ ἀπειλεῖ σοι λέων, καὶ βούλεταί σου ἀφανίσαι τὴν γῆν, περίζωσαι σάκκον, κλαῖε καὶ πένθει, διὰ τῶν εὐχῶν παρακάλει τὸν Θεὸν, ἵνα τοῦτον τὸν λέοντα ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ σοῦ, καὶ μὴ ἐμπέσῃς αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα. Ὃν τρόπον γὰρ ὅταν ἐκσπάσῃ ὁ ποιμὴν ἐκ στόματος λέοντος δύο σκέλη, ἢ λοβὸν ὠτίου· οὕτως ὁ λέων ζητεῖ τῶν ὤτων σε λαβεῖν, ἵνα διὰ τῆς λιχνείας σου λόγους ψευδεῖς σοι παραβαλὼν ἐκστήσῃ σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας· βούλεταί σου ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἁρπάσαι τοὺς πόδας καὶ καταφαγεῖν. Ἀλλὰ σὺ περίζωσαι σάκκους, καὶ κόπτου, καὶ κλαῖε, καὶ ἀλάλαξε βλέπων τὸν πολέμιον τὸν ἐνεστηκότα, ἵνα ἀποστραφῇ θυμὸς ὀργῆς κυρίου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀποστραφέντος τοῦ θυμοῦ, δυνηθῇς ἐν ἀμεριμνίᾳ γενόμενος, μηκέτι τοῦ λέοντος ἐπερχομένου σοι, τῷ σε εἰσεληλυθέναι εἰς τὴν τετειχισμένην πόλιν, δοξάζειν τὸν ῥυόμενόν σε Θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

inuadere terram tuam, de qua breuiter dicebamus: vnumquemque nostrûm vult depascere. Venit itaque vt ponat terram tuam in solitudinem, vt conculcet semina leo, vt faciat terram tuam solitudinem: *& ciuitates tuæ destruentur, eò quòd non habitentur super his: accingite vos ciliciis.* Cùm igitur ascenderit leo, & minetur tibi leo, & velit abolere terram tuam, accingere cilicio, plora & dole, per preces Deum inuoca, vt leonem hunc exterminet à te, & non incidas in os eius. Quemadmodum enim cùm extrahit pastor de ore leonis duo crura, vel ansam auriculæ; ita hic leo quærit auribus te arripere, vt per gulositatem tuam sermones falsos tibi obiiciens auertat te à veritate; vult rapere à veritate pedes tuos ac deuorare. Verùm tu accinge te cilicio, & plange, & plora, & vlula videns hostem imminentem, vt auertatur furor Domini à te, & auerso furore, in securitate constitutus, leone non ampliùs te inuadente, quòd in ciuitatem muratam ingressus sis, glorificare possis liberantem te Deum in Christo Iesu; cui est honor & imperium in sæcula sęculorũ. Amen.

Cilicia est armatura contra diabolum.

HO-

HOMILIA VI. in istud: *Domine oculi tui ad fidem*, &c.

Cap. 5. 3.

Oculi Dei ad fidem, & reliquas virtutes.

DOmine, inquit, *oculi tui ad fidem*. Sicut oculi erant super iustos (nam ab iniquis auertit eos;) sic oculi erant ad fidem: ab infidelitate enim auertit illos. Quamobrem pulchrè dictum ab intelligente quid dicat in oratione, *Domine oculi tui ad fidem*. Quoniam sermonem sapientem si audierit intelligens, laudabit illum, & ad eum adiiciet. Vide quanta possint effici ab isto: *Domine oculi tui ad fidem*. Paulus ait: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.*

1. Cor. 13, 13.

Sicut oculi Domini ad fidem, oculi Domini ad spem, oculi Domini ad charitatem. Ceterùm cùm sit spiritus fortitudinis, & dilectionis, & temperantiæ; sicut oculi Domini ad dilectionem, sic oculi Domini ad fortitudinem; sicut oculi Domini ad temperantiam, oculi Domini ad iustitiam, sic ad omnes virtutes sunt oculi Domini. Si igitur volueris & tu radios spiritalium oculorum Dei ad te pertingere, assume virtutes; & erunt iuxta

ΟΜΙΛΙΑ ϛʹ. εἰς τό· Κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΚΥριε, φησιν, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν. Ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐπὶ δικαίους (ἀπὸ γὰρ ἀδίκων ἀποστρέφει αὐτοὺς·) οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν εἰς πίστιν· ἀπὸ γὰρ ἀπιστίας ἀποστρέφει αὐτούς. Διὸ καλῶς λέλεκται ὑπὸ τοῦ νοοῦντος τί λέγει ἐν τῇ εὐχῇ τὸ, Κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν. Ἐπειδὴ λόγον σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθήσει. Ὅρα πόσα ἐστὶ ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ· Κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν. Φησὶν ὁ Παῦλος· Νυνὶ δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη. Ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἐλπίδα, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην. Ἐπεὶ δὲ ἐστι πνεῦμα δυναμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ· ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην, οὕτως ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς δύναμιν· οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς σωφρονισμὸν, ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαιοσύνην, οὕτως ἐπὶ πάσας ἀρετὰς ὀφθαλμοὶ κυρίου. Εἰ οὖν βούλει καὶ σὺ τὰς ἀκτῖνας τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ φθάνειν ἐπὶ σὲ, ἀνάλαβε τὰς ἀρετὰς καὶ ἔσαι

ὡς

scr. ὧν ἐὰν κλίσῃ ἀγ. oculi tui respiciunt ad unumquodque quod creaveris bonorum. plene esset, ἕκαστον τούτων ὃ ἂν (vel ἐὰν) κλίσῃ.

κλίσῃ est ἀόρ. μέσου. Ignoravit ἐὰν etiam inveniri pro ἂν

ὡς τὸ, Κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς ἕκαστον ὧν ἐὰν κτίσῃ ἀγαθῶν. Καὶ ἐὰν τηλικοῦτος ἦς, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς κυρίου ἐλλάμπειν σοι, ἐρεῖς· Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου κύριε.

Εἶτα περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἴδωμεν τὸ λεγόμενον· Ἐμάστιγωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν. Αὗται αἱ αἰσθηταὶ μάστιγες ζώων περιφερόμεναι σώμασιν, εἴτε βούλονται, εἴτε μὴ βούλονται οἱ μαστιγούμενοι, πόνον ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς· αἱ δὲ τοῦ Θεοῦ μάστιγες τοιαῦταί εἰσιν, ὥστε τινὰς μὲν τῶν μαστιγουμένων πονεῖν, τινὰς δὲ τῶν μαστιγουμένων μὴ πονεῖν. Ἴδωμεν εἰ δυνάμεθα διηγήσασθαι, τί ἐστι τὸ πονεῖν ἀπὸ μαστίγων Θεοῦ, καὶ τί τὸ μὴ πονεῖν; καὶ ὅτι κακοδαίμονες οἱ μὴ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων Θεοῦ. Μακάριοι δὲ οἱ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων Θεοῦ. Φησὶν γὰρ ἡ Σοφία· Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα πανοῦργον, ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασί μου μὴ φείσωνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι μου μὴ ἀπολέσωσί με. Πρόσχες τῷ· Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας. Οὐκοῦν εἰσὶ μάστιγες τὸ διανόημα μαστιγοῦσαι. Αἱ μάστιγες τοῦ Θεοῦ τὸ διανόημα μαστιγοῦσι. Λόγος γὰρ κατανυττόμενος τῆς ψυχῆς, καὶ εἰς συνέσιν αὐτὴν ἄγων τῶν ἡμαρτημένων, μαστιγοῖ· μαστιγοῖ δὲ τὸν μὲν μακάριον

illud, Domine oculi tui ad vnumquodque eorum si possederis bonorum. Et si istiusmodi sis, vt oculi Domini illuceant tibi, dices: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Psalm. 4.7.

Flagella Dei qualia.

Deinde de peccatoribus videamus quod dictum est: *Flagellasti eos, & non doluerunt.* Sensibilia hæc flagella viuis corporibus adhibita, siue velint, siue nolint flagellati, dolorem ipsis infligunt: at Dei flagella sunt istiusmodi, vt aliquos quidem flagellatorum dolore afficiant, quosdam verò flagellatos minimè affligant. Videamus si exponere valeamus, quid sit illud dolere à flagellis Dei, & quid non dolere? & quòd infelices non doleant à flagellis Dei. Beati autem qui dolent à flagellis Dei. Ait enim Sapientia: *Quis dabit super cogitatu meo flagella, & super labia mea signaculum astutum, vt in ignorationibus meis non parcant, & peccata mea non perdant me.* Attende illud: *Quis dabit super cogitatu meo flagella?* Ergo sunt flagella quæ cogitationem flagellent. Flagella Dei cogitatum flagellant. Sermo enim animum pungit, & in conscientiam ipsam adducit peccatorum, flagellat; flagellat autem beatum

Eccli. 23,2.

Compungit conscientiam.

dolen-

dolentem ex flagellis: dicta enim ipsum feriunt, & increpantem minimè contemnit aut à se repellit. Quando autem quis repertus fuerit, vt sic dicam, insensibilis, dicetur de ipso; *Flagellasti eos, & non doluerunt*; eodem sermone increpatoriè allato; verbi gratiâ de eo qui mente non compungitur, quòd conscientiam peccato aliquo habeat commaculatam, hoc dictum, si quispiam auditorum non doleat; ita vt de ipso dici possit; Vidisti vt compunctus sit hic, vel ille; iste autem quidam auditorum minimè doleat, sed non sentiat increpationes? Manifestum est de illo qui nullum doloris sensum admittat dici posse: *Flagellasti eos, & non doluerunt.*

Non dolere malum signum est.

Videamus porrò, vtrùm habeamus etiam aliam expositionem. Accidunt in corporibus nonnullæ quarumdam partium mortificationes ac siccitates: & sæpenumerò istiusmodi membra mortificata præ viuis multa patiuntur; ita vt applicitis quidem cruciatuum instrumentis viuo membro dolorem ille cui admouentur percipiat, iisdem verò dolorificis insensibili membro admotis minimè sentiat; quandoquidem in illo insit mortificatio. Ista si in corpore perspicias,

Insensibiles sunt incurabiles.

plane sensib. πόνων

ser. ἦ

et sæpenumero mortificata membra juxta viva (vivis μετά- adhærentia) ita afficiuntur, ut adpl.

πονοῦντα ἐπὶ τῇ μάστιξι· καθικνεῖται γὰρ αὐτῷ τὰ λεγόμενα, καὶ οὐκ ἐξευτελίζει τὸν ἐλέγχοντα ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπὰν δέ τις εὑρεθῇ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἀναίσθητος, λεχθήσεται περὶ αὐτοῦ· Ἐμαστίγωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν· τοῦ αὐτοῦ λόγου λεγομένου ἐλεγκτικῶς· φέρε εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ μὴ καθικέσθαι διανοίας, τοῦ τὴν συνείδησιν μεμολυσμένου ἐπί τινι ἁμαρτίᾳ, τὸ λεγόμενον, ἐὰν ὁ μέν τις τῶν ἀκουόντων μὴ ἀλγήσῃ· ὥστε λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ· Ἑώρακας ὡς κατενύγη ὁ δεῖνα· ὁ δέ τις τῶν ἀκουόντων μὴ ἀλγήσῃ, ἀλλὰ ἀναισθητεῖ τῶν ἐλεγχόντων; Δῆλον ὅτι λεχθήσεται περὶ τοῦ μηδ' αἰσθανομένου· Ἐμαστίγωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν.

Ἴδωμεν δὲ, εἰ ἔχομεν καὶ ἑτέραν ἀνάπτυξιν. Γίνονταί τινες ἐν τοῖς σώμασι μερῶν τινῶν νεκρότητες καὶ ξηρότητες· καὶ πολλάκις τοιαῦτα πάσχει τὰ νενεκρωμένα μέλη παρὰ τὰ ζῶντα· ὥστε προσαγομένων μετὰ τῶν πόνων ποιῆσαι δυναμένων τῷ ζῶντι μέλει ἀλγεῖν ἐκεῖνον ᾧ προσάγεται τὸ ποιοῦν πονεῖν, προσαγομένων δὲ τῶν ποιούντων πονεῖν τῷ μέλει τῷ ἀναισθήτῳ οὐκ αἰσθάνεται ἐκεῖνος· ὅταν ἡ νεκρότης περὶ αὐτόν. Ταῦτα εἴπερ ἴδοις ἐπὶ τοῦ σώματος,

μετάθες ἐπὶ τὴν ψυχήν· καὶ ὅρα, ὅτι ἐστί τις καὶ ψυχὴ νενεκρωμένη τὰ μέλη, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τῶν μαστίγων, κἂν ἐπίπονά προσφέρηταί τινα. Διαπρισθήσεται, ἀλλ' οὐκ αἰσθανθήσεται ἡ ἐκείνη ψυχή· ἄλλη δὲ αἰσθανθήσεται, καὶ τάχα ὡς περιλυπεῖται μᾶλλον ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι. Εἴπερ ἐπὶ τῷ αἰσθάνεσθαι, ὁ μὴ αἰσθανόμενος ἀπὸ πόνων αὐτῷ προσφερομένων εὔχοιτο μᾶλλον πονεῖν, εἰ προσάγοιτο τὰ ἐπίπονα, ἐπεὶ σημεῖόν ἐστι τοῦτο τοῦ ζῆν αὐτόν, ἀηδίζοιτο δὲ ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐπιπόνοις. Ὥσπερ δὴ τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῶν σωμάτων, οὕτω νομίζω ἐν τῷ, Θελήσωσιν, εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι, τοιοῦτόν τι δηλοῦσθαι. Τοῦ πυρὸς προσφερομένου τινὶ καὶ μὴ αἰσθανομένου τοῦ καιομένου, θελήσωσιν ἐκεῖνοι, καταλαβόντες σύγκρισιν μὴ αἰσθανομένων ἐπὶ τῇ ἀλγηδόνι καὶ αἰσθανομένων, μᾶλλον αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τῷ πυρί, ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. Καὶ δέξαιτο ἄν τις, προσαγομένου κἀκείνου τοῦ συγκειμένου πυρὸς ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, αἰσθάνεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. Ταῦτα διὰ τό· Ἐμαστίγωσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν· συνετέλεσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν.

ad animam transfer; & considera quamdam quoque animam esse suis quasi membris mortificatam, ita vt flagellorũ sensum non percipiat, quantumuis molesta quædam inferantur. Dissecabitur anima illa, sed ad sensum non reducetur; alia verò ad sensum reuocabitur, & quodammodò fortassis plus tristatur de eo quòd non sentiat. Siquidem vt sentiat, qui non sentit dolorifica sibi applicita, optat potiùs dolere si molesta inferantur, cùm hoc signum sit ipsum viuere, ægrè ferens se molestias non percipere. Quemadmodum nempe hoc fit in corporibus, ita existimo in illo, *Vellent, si forent ambusti*, istiusmodi quidpiam declarari. q. d. Igne applicito alicui non capienti sensum adustionis, vellent illi, factâ comparatione sentientium & non sentientium in doloribus, sentire potiùs in igne, quàm non sentire. Etiam optarit vtique quispiam, istius ignis adusti comparatione ad peccatorem accommodatâ, sentire potiùs quàm non sentire. Hæc dicta sunt propter istud: *Flagellasti eos, & non doluerunt; consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam.*

Quando prouisor vniuersorum Deus pro animæ salute purgantia

Ὅτι καθαρτικὰ ποιεῖ ὁ προνοῶν τῶν ὅλων Θεὸς ἐπὶ ψυχῆς σωτη-

pro-

propinat, tunc ipsam consummauit. Intelliges autem illud, *Consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam*, ab exemplo eius qui tradit scientiam, & eius qui nolit scientiam ab eo qui tradit recipere. Omnia enim quæ sua sunt faciat præceptor, omniaque consummet ad scientiæ traditionem, ille autem dictata minimè accipiat; dixerim vtique de istiusmodi præceptore: Consummasti istum, & noluit recipere disciplinam. Quando igitur à prouidentia in nos fiunt omnia, vt consummemur, & perficiamur, nos autem non recipimus ea quæ sunt prouidentiæ nos ad perfectionem attrahentis, Deo ab intelligente dici posset: *Domine consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam: firmauerunt facies suas super petram*. Cognosces hoc etiam à crassioribus peccatoribus: siquidem aliqui audientes increpatoria verba, erubescunt de peccato, & subiguntur, & succumbunt sermoni increpatorio quo perstringuntur: alij verò sunt istiusmodi, vt rubore careant, nec reuereantur illa de quibus reprehenduntur, in quibus peccauerant. De illis itaque qui non verentur dixeris: *Firmauerunt facies suas super petram.*

Frustrà docet magister, si discipulus non recipiat doctrinam.

ρίᾳ, τότε αὐτὴν συνετέλεσε. Νοήσεις δὲ, Συντελέσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν, ἀπὸ παραδείγματος τοῦ χρηστοῦ τὸν παραδιδόντα τὴν ἐπιστήμην, καὶ τὸν μὴ βουλόμενον παραλαβεῖν τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τοῦ παραδιδόντος. Πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτὸν ποιείτω ὁ διδάσκαλος, καὶ συντελείτω πάντα εἰς παράδοσιν ἐπιστήμης, ἐκεῖνος δὲ μὴ παραδεχέσθω τὰ λεγόμενα· ἔποιμ' ἂν περὶ τοῦ τοιούτου τῷ διδασκάλῳ· Συνετέλεσας τόνδε, καὶ οὐκ ἠθέλησε δέξασθαι παιδείαν. Ἐπὰν οὖν τὰ ἀπὸ τῆς προνοίας γίγνηται πάντα εἰς ἡμᾶς, ἵνα συντελεσθῶμεν, καὶ τελειωθῶμεν, ἡμεῖς δὲ μὴ παραδεχώμεθα τὰ τῆς προνοίας τῆς ἐπὶ τελειότητα ἡμᾶς ἑλκούσης, λεχθείη ἂν ὑπὸ τοῦ νοοῦντος τῷ Θεῷ· Κύριε συνετέλεσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν· ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν. Νοήσεις καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν σωματικωτέρων τῶν ἁμαρτανόντων· οἱ μὲν ἀκούοντες λόγους ἐλεγκτικοὺς, ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐρυθριῶσι, καὶ καταδύονται, καὶ ὑποπίπτουσιν ἁπτομένους τοῦ λόγου τοῦ ἐλεγκτικοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ τοιοῦτοί εἰσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀνερυθριάστους εἶναι, μὴ αἰδουμένους ἐφ' οἷς ἐλέγχονται, ἐφ' οἷς ἡμαρτήκασιν. Εἴποις ἂν οὖν περὶ τούτων οἱ οὐκ αἰδοῦνται· Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν.

[Handwritten marginalia: "siv. παρ' αὐτοῦ"; "εἴπ-"; "firmasti facies eorum, sic et infra. sed pag. 81 rectius tamen, ἐστερέωσαν."]

Εἰ νενόηκας ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτὸ, μετάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν ψυχὴν, νοήσας πρόσωπον περὶ οὗ λέγεται· Τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καὶ ὅρα ψυχὴν στερεὰν (ὁποία ἦν ἡ καρδία Φαραὼ ἐσκληρυμμένη) ὥστε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς ἀπαγγελλομένοις ἑστάναι ἀντίτυπον, καὶ ὥσπερ ἀποβάλλεσθαι τὰ λεγόμενα, μὴ μορφουμένην κατὰ τὰ ἀπαγγελλόμενα· ἐκεῖ γὰρ εὑρήσεις ὅτι ἁρμόζει τό· Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. Κἀγὼ εἶπα· Ἴσως πτωχοί εἰσιν, ὅτι οὐκ ἠθέλησαν γνῶναι ὁδὸν κυρίου, καὶ κρίσιν Θεοῦ· πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἁδροὺς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς. Ταῦτα νοήσας περὶ τῶν μὴ θελόντων παιδευθῆναι, μὴ νοούντων ἐπὶ τῆς μάστιξι τοῦ Θεοῦ· φησι νενοηκὼς τὸ τούτων αἴτιον, πτωχή ἐστιν αὐτῶν ἡ ψυχή. Κἀγὼ εἶπα· Ἴσως πτωχοί εἰσι, διότι οὐκ ἠδυνήθησαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν κυρίου, καὶ κρίσιν Θεοῦ· πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἁδροὺς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς. Οἱ ἁδροὶ τῶν ψυχαῖς ἐν ἐπαίνῳ λέγονται· καὶ παρ' ἕλλησι γὰρ τὸ ἁδρὸν συνεχῶς ὀνομάζεται, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ὅταν γάρ τις μεγάλοις ἐπιβάλλῃ πράγμασι, καὶ προθέσεις ἔχῃ ἀξιολόγους, καὶ σκοπεῖ ἀεὶ τὰ δέοντα, πῶς βιώσῃ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπει-

Vbi hoc in corporeis intellexisti, transi ratione ad animam, intelligens faciem de qua dicitur: *Tunc autem facie ad faciem*: & vide animam duram (quale erat cor Pharaonis induratum) ita vt etiam monentibus refractaria resistat, & quasi reiiciens ea quæ dicuntur, secundùm monita minimè formetur: illi enim reperies congruere illud: *Firmauerunt facies suas super petram, & noluerunt reuerti. Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia noluerunt cognoscere viam Domini, & iudicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Hæc cùm intellexeris de iis qui nolunt instrui, nec cognoscunt de flagellis Dei; causam inquit horum percipies, quia inops est ipsorum anima. *Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia non potuerunt, quia non cognouerunt viam Domini, & iudicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Optimates animis ad laudem dicuntur; nam & apud Græcos ἁδρὸν *solidum* seu optimum nominatur, etiam id quod magnum & præstans est animæ rationalis. Quando enim quis magna opera aggreditur, & propositiones habet laudabiles, semperque se decentia spectat, quî ex recta ratione vitam instituat, nihil humi-

Refractarij nô corriguntur. 1. Cor. 13,12.

Ver. 3.

Magno animo opus est ad proficiendum.

le ac paruum cupiens neque spectans, istiusmodi quidpiam optimum ac magnificum habet in anima. Hi itaque, quòd essent inopes, sunt primi quos hic sermo reprehendit. Non audiuerunt, inquit Propheta: idcircò non audierunt, quia inopes sunt: *Ibo ad optimates, & loquar eis.* Et si beatum est verba facere ad aures audientium, felix est si quis nanciscatur optimatem, & magnum auditorem. Idcircò his ita dictis, scientes non tantum damnum esse dicentibus, quantum audientibus, cùm non recipiuntur quæ annunciantur: (quare incusat inopiam mentis & intelligentiæ ipsius:) vt verbum capiat incrementum excitabimus in nobis generositatem & animi amplitudinem, vt sacra sanctaque verba excipere valeamus in Christo Iesu; cui honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

νὸν καὶ μικρὸν θέλων μηδὲ ὁρῶν, ὁ τοιοῦτος τὸ ἁδρὸν καὶ τὸ μεγαλεῖον ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ. Οὗτοι οὖν, ἐπεὶ ἦσαν πτωχοὶ, οἱ πρότεροι οὓς ἔψεξεν ὁ λόγος. Οὐκ ἤκουσαν, φησὶν ὁ προφήτης· διὰ τοῦτο οὐκ ἤκουσαν ἐπεὶ πτωχοί εἰσι· Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἁδροὺς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς. Καὶ εἰ ἔστι μακάειον εἰπεῖν ἐπὶ τὸ λέγειν εἰς ὦτα ἀκουόντων, μακάειόν ἐστιν ἐὰν πορεύσῃ τις ἁδροῦ, καὶ μεγάλου ἀκροατοῦ. Διὰ τοῦτο τούτων οὕτως λεγομένων, εἰδότες ὅτι οὐ ζημία τοῖς λέγουσιν, ὅσον τοῖς ἀκούουσίν ἐστι, τὸ μὴ παραδέχεσθαι τὰ ἀπαγγελλόμενα· (διὸ καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ νοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς διανοίας·) παρακαλέσωμεν ἀπὸ τοῦ λαβεῖν αὔξοντος τοῦ λόγου ἐν ἡμῖν ἁδρότητα καὶ μεγαλειότητα ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἀκοῦσαι τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων λόγων δυνηθῶμεν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMI-

ΟΜΙΛΙΑ ζʹ. εἰς τό·

Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ Θεός σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν. μέχρι τοῦ· Οὕτως δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐχ ὑμῶν.

Ὁ κρίνων κατὰ βραχὺ Θεὸς τοὺς κολαζομένους, δίδωσι τόπον μετανοίας, καὶ οὐχ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι κολάζων, φέρει τὴν συντέλειαν τῆς κολάσεως ἐπὶ τὸν ἡμαρτηκότα· διὰ τοῦτο κατὰ βραχὺ κολάζων κολάζει. Καὶ τούτου τὸ παράδειγμά ἐστιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· ἐν γὰρ τῷ τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον ἀραῖς ἀναγέγραπται μετὰ τὰς κολάσεις τὰς προτέρας· Καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε, λέγει κύριος, προσθήσω ὑμῖν κἀγὼ πληγὰς ἑπτά. Καὶ πάλιν διηγεῖται ἄλλην κόλασιν· Καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε, ἀλλὰ πορεύσησθε πρός με πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν θυμῷ πλαγίῳ. Καὶ εὑρήσεις τὸν Θεὸν ἐπιμετροῦντα κολάσεις μετὰ φειδοῦς (ὡς βουλόμενον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν τὸν ἡμαρτηκότα) καὶ οὐκ ἀθρόως πάσας ἀποδιδόντα. Τοιαῦτα οὖν ὅσα ἐπὶ τῷ ῥητῷ ἐγγέγονε περὶ

HOMILIA VII. in istud:

Et erit in diebus illis, dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in consummationem. vsque ad istud: *Sic seruietis alienis in terra non vestra.* Cap. 5, 18.

Qui supplicio afficiendos iudicat sensim Deus, dat locum pœnitentiæ, & non simul atque peccatur puniens, infert consummationem pœnæ peccatori: quamobrem paulatim puniendo punit. Atque huius exemplum extat in Leuitico; nam in legem præuaricantium diris post priores pœnas adscriptum reperitur: *Et erit, si post hac non fueritis conuersi, dicit Dominus, adijciam vobis plagas septem.* Et rursus aliud supplicium enarrat: *Et erit, si post hac non fueritis conuersi, sed ambulaueritis erga me obliqui, ambulabo & ego vobiscum furore obliquo.* Et reperies Deum supplicia parcè admetiri (vt qui velit ad conuersionem adducere peccatorem) & non omnia confertim retribuere. Istiusmodi igitur qualia in textu circa popu-

Deus in puniendo lentus.

Leuit. 26, 21.

Ibid. 23.

lum

lum contigerunt, etiam comminitans ipsis sermo quæ post ista passuri sint ait: *Et erit in diebus illis, dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in consummationem.* Hæc maximè pertinent etiam ad futura supplicia. Ceteroquin qui potest ab his quæ in hac vita circa populum contigerunt, ad illa quoque transeat. Ego certè persuasus dixerim, sicut exemplo & vmbrę seruiunt supercælestium; ita in exemplum & vmbram verorum suppliciorum, punitum esse populum illum pro peccatis suis; ita vt omne supplicium, quod circa populum illum in lege ac Prophetis descriptum est, verorum suppliciorum vmbram exhibeat. Vt igitur illis consummatio super peccatis nondum obtigit, sed in fine aliquando obtinget; ita nec fortè erit etiam post exitum super peccatores *supplicium. Ceterùm consummatio super Ierusalem, quando etiam erat captiuitas Nabuthodonosoris, & tunc dixerit quispiam, quia neque tum consummatio: sed neq; sub Macchabęis. At consummatio populo adfuit in aduentu Dñi mei Iesu Christi. Quamdiu enim non dixerat ipsis Seruator, *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta,* non fuit derelicta: quando autem fleuit

Supplicia Iudaeorū sunt vmbra futurorum.

* scilicet cōsummatū.

Cōsummatio Iudaeorū post Christi necem.

Matth. 23,38.

τὸν λαὸν, καὶ ἀπειλῶν αὐτοῖς ὁ λόγος ἃ πείσονται μετ' ἐκεῖνά φησι· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ Θεός σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν. Ταῦτα μάλιστα φθάνει καὶ ἐπὶ τὰς μελλούσας κολάσεις. Εἰ δὲ μὴ ὁ δυνάμενος ἀπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ συμβεβηκότων περὶ τὸν λαὸν, μεταβάτω καὶ ἐπ' ἐκείνας. Ἐγὼ γὰρ πειθόμενος εἴποιμι, ὅτι ὡς ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· οὕτως ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ τῶν ἀληθινῶν κολάσεων, ἐκολάσθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν· ὡς εἶναι πᾶσαν κόλασιν, τὴν κατὰ νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἀναγεγραμμένην περὶ τὸν λαὸν, περιέχουσαν σκιὰν κολάσεων ἀληθινῶν. Ὥσπερ οὖν ἐκείνοις συντέλεια ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας οὔπω γέγονεν, ἀλλ' ἐπὶ τέλει ποτέ· οὕτω μήποτε ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐπὶ τοὺς ἡμαρτηκότας κόλασις. Συντέλεια δὲ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὅτε καὶ ἡ αἰχμαλωσία ἦν τοῦ Ναβουχοδονόσορ, καὶ τότε ἐρεῖ τις, ὅτι οὐδὲ τότε συντέλεια· ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς Μακκαβαϊκοῖς. Ἀλλὰ συντέλεια τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Ὅσον γὰρ οὐκ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ σωτὴρ, Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, οὐκ ἠφίετο· ὅτε δὲ ἔκλαυσεν

ἐπὶ

ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ λέγων· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ τοὺς προφήτας ἀποκτείνουσα, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· ἀφέθη ὁ οἶκος, κεκύκλωται ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ· ὡς ἀφεθέντος τοῦ οἴκου καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. Εἶτα μετὰ τὸ ἐκείνων παράπτωμα ἦλθεν ἡ σωτηρία ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν. Ἐκολάζοντο οὖν ἐκεῖνοι, καὶ συντέλεια οὐκ ἔφθανεν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἕως τῆς τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μου ἐπιδημίας.

Σκοπῶ δὲ μήποτε καὶ περὶ ἡμᾶς τοιαῦτά ἐστι, καὶ κολάσεις τινὲς γίνονται· ὥστε τοὺς μὲν μὴ πεῖραν ἔχειν δευτέρων κολάσεων, ἀλλὰ ἀρκεσθῆναι ταῖς προτέραις· ἄλλους δὲ ἥκειν καὶ ἐπὶ τὰς δευτέρας, οὐ μόνον καὶ ἐπὶ τὰς τρίτας· ἄλλους δὲ ἐλεύσεσθαι καὶ ἐπὶ τὰς τετάρτας. Τὸ γάρ, Προσθήσω πληγὰς ἑπτά, ὁ τί ποτε μυστήριον, δηλοῖ μιᾶς πληγῆς γινομένης καὶ δευτέρας καὶ τρίτης, μέχρι τῶν εἰρημένων ἑπτὰ ἐπί τινας. Οὐ πάντες δὲ ἑπτὰ πληγὰς πλήσσονται· ἀλλ᾽ οἶμαι τινὰς πληγήσεσθαι πληγὰς ἕξ, ἄλλους πέντε, ἄλλους τέσσαρας, ἄλλους τρεῖς ἢ δύο, τοὺς δὲ πάντων

ſuper Ieruſalem dicens; *Ieruſalem, Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta*; . relicta eſt domus, circumdata eſt ab exercitibus Ieruſalem: vtpote relictâ domo etiam deſolatio eius appropinquauit. Deinde poſt illorũ prçuaricationem nobis Gentibus ſalus aduenit. Illi itaq; puniebantur, & non peruenit ad illos conſummatio vſque ad Domini Ieſu mei aduentum. Matth. 23,37.

Conſidero autem ne fortè etiam circa nos talia fiant, & punitiones aliquæ exiſtant; ita vt aliqui quidem ſecundarum non capiant experimentum, ſed primis contenti ſint; alij verò etiam perueniant ad ſecundas, quin imò & ad tertias; alij porrò ad quartas etiam. Illud enim, *Adijciam plagas ſeptem*, myſterium aliquod declarat, nempe vnâ alterâque plagâ etiam tertiâ illatâ, vſque ad dictum numerum ſeptem quaſdam irrogari. Non omnes tamen ſeptem plagis feriuntur; ſed opinor quoſdam feriri plagis ſex, alios quinque, alios quatuor, alios tribus aut duabus, omnium autem *Plagarum menſura varia.* Leuit. 26,21.

postremos in suppliciis existimo feriri plagâ vnicâ. Nouit igitur Deus etiam quæ ad plagas pertinent; quamobrem scriptum hîc sub initium lectionis: *Et erit in diebus illis*, de quibus dictum, *non faciam vos in consummationem*. Sed non in diebus illis consummatio. Sunt enim quidam dies, quando faciet quos faciet consummationem. *Et erit quando dixeritis, Cur fecit Dominus Deus noster nobis omnia hæc? & dices eis: Pro eo quòd dereliquistis me, & seruiuistis diis aliis in terra vestra; sic seruietis alienis in terra non vestra.* Textus hic intelligatur, & sufficit in præsentiarum admonitionem audire valentibus ex hoc textu proponere. Nimirum filij Israël terram sanctam, & templum habebant domum orationis: oportebat illos seruire Deo; ast diuina mandata præuaricantes, etiam idola coluerunt, & idola Gentium assumpserunt, idolis dignos semetipsi reddiderunt, vt eijcerentur in terram idolorum, vt ibi essent vbi idola colebant. Ait igitur hîc sermo illis quoad textum: *Pro eo quòd dereliquistis me, & seruiuistis diis alienis in terra vestra.* Omnis autem qui quidpiam deificat, seruit diis alienis. Escu-

fors. οἷς

Israëlita relicto Deo idola coluerunt.

Idola peccatorum varia.

ὑποδεεστέροις ἐν κολάσεσι πληγὴν νομίζω πληγήσεσθαι μίαν. Οἶδεν οὖν ὁ Θεὸς καὶ τὰ περὶ τῶν πληγῶν· διὸ γέγραπται ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνώσματος· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τοῦ περὶ τῶν εἰρημένων, οὐ μὴ ποιήσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν. Ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συντέλεια. Εἰσὶν γάρ τινες ἡμέραι, ὅτε ποιήσει οὓς ποιήσει συντέλειαν. Καὶ ἔσται ὅταν εἴπητε, Τίνος ἕνεκεν ἐποίησε κύριος ὁ Θεὸς ἡμῖν πάντα ταῦτα; καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· Ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ με, καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἑτέροις ἐν τῇ γῇ ὑμῶν· οὕτως δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐκ ὑμῶν. Τὸ ῥητὸν νοηθήτω, καὶ ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ὑπόμνησιν τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐκ τοῦ ῥητοῦ παραστῆσαι. Οὐκοῦν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ἁγίαν γῆν, τὸν ναὸν εἶχον τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς· ἔδει αὐτοὺς λατρεύειν τῷ Θεῷ· παραβαίνοντες δὲ τὰς θείας ἐντολάς, καὶ εἰδωλολάτρουν, καὶ τὰ εἴδωλα παρελάμβανον τῶν ἐθνῶν, εἰδώλων ἀξίους ἑαυτοὺς ἐποίουν, καταβληθῆναι εἰς τὴν τῶν εἰδώλων γῆν, καταγίνεσθαι ἐκεῖ ὅπου προσεκύνουν τὰ εἴδωλα. Φησὶν οὖν ὁ λόγος αὐτοῖς κατὰ τὸ ῥητόν· Ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ με, καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἀλλοτρίοις ἐν γῇ ὑμῶν. Πᾶς δὲ ὁ θεοποιῶν τι, δουλεύει θεοῖς ἀλλοτρίοις. Ἐκθειάζεις

ζεις τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα; θεός σου ἐστὶν ἡ κοιλία. Τιμᾶς τὸ ἀργύριον ὡς μέγα ἀγαθὸν καὶ τὸν πλοῦτον τὸν κάτω; θεός σου ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς καὶ κύριος. Ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν εἶπε κύριον τῶν φιλαργύρων φάσκων· Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. Οὐδεὶς δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν. Οὐκοῦν ὁ τιμῶν τὸ ἀργύριον, καὶ θαυμάζων τὸν πλοῦτον, καὶ νομίζων ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς πλουσίους ὡς θεοὺς, τοὺς δὲ πένητας ὡς μὴ ἔχοντας τὸν θεὸν αὐτῶν ἐξουθενῶν, οὗτος θεοποιεῖ τὸ ἀργύριον.

Ἐάν τις ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ τυγχάνων προσκυνήσῃ θεοῖς ἀλλοτρίοις, θεοποιῶν τὰ μὴ θεοποιεῖσθαι ἄξια, ἐκβληθήσεται εἰς γῆν ἀλλοτρίαν, καὶ προσκυνείτω τοὺς θεοὺς, οὓς ἔνδον προσεκύνησε γενόμενος. Ἔξω φιλάργυρος ἔσω ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκβληθείς. Γαστρίμαργος ὁμοίως ἔξω ἔσω τῆς Ἐκκλησίας γενόμενος. Ταῦτα κατὰ μίαν τροπολογίαν, ἵνα μὴ νῦν περιεργάζωμαι τὰ ὑπὲρ ἐμαυτὸν, καὶ περὶ τῆς γῆς, περὶ ἧς εἶπε σωτήρ· Τὸ ἡμέτερον τίς δώσει ὑμῖν; Καὶ ὅτι γενομένης προσκυνήσεως ἐν τῇ γῇ τινος ἀλλοτρίου, οὕτως ὁ Θεὸς ᾠκονόμησεν ἐκβληθῆναί τινας ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν γῆν περὶ ἧς γέγραπται· Ἄκουε Ἰσραήλ· Τί ὅτι

lenta & poculenta vt deum colis? deus tuus venter est. Pecuniam ceu magnum bonum atque diuitias terrenas æstimas? deus dominusque tuus mammonas est: Iesus namque ipsum auarorum dominum appellauit dicens: *Non potestis Deo seruire & mammonæ. Nemo potest duobus dominis seruire.* Itaque qui pecuniam honorat, & diuitias admiratur, easque recenset in bonis, & diuites deorum instar excipit, & pauperes tamquam non habentes Deum suum vilipendit, hic pecuniam deificat.

Si quis in terra Dei Ecclesia existens adorauerit deos alienos, deificans illa quæ honore diuino indigna sunt, eijcietur in terram alienam, & adoret deos, quos intus existens adorabat. Foris sit auarus ab Ecclesia eiectus. Gulosus similiter foris sit extorris ab Ecclesia. Hæc secundùm vnam tropologiã, ne modò ea quæ supra meipsum sunt curiosè scruter, & circa terram, de qua Servator dixit: Quod vestrum est quis dabit vobis? Et quoniam factâ adoratione in terra alicuius alieni, ita Deus ordinauit vt eiicerentur aliqui è terra sua, & abirent in terram de qua scriptum est: *Audi Israel: Quid quòd in*

Idololatra eijciuntur in terram alienã.

Baruch 3, 9.

in terra inimicorum es? computatus es cum descendentibus in infernum: dereliquisti fontem vitæ Dominum: in via Dei si ambulasses, habitasses vtique in pace in sæculum. Nunc igitur in terra aliena versamur, & optamus contrarium facere, vt fecerant filij Israël in terra sancta: nam illi quidem aliena in terra sancta fecerunt, alienos adorarunt; nos autem in aliena terra alienum à terra adoramus Deum, alienum à negotiis terrenis. Siquidem hîc regnat Princeps huius sæculi, & ab illius filijs alienus est Deus. Cùm autem dixi alienum, non hoc dico, quòd mundum non creauerit; sed alienum à domino iniquitatis, alienum à peccatis præsentibus. Etenim à negotiis peccati alienum in terra hac afflictionis adorare volentes Deum, quid agamus inspiciamus. Non dicimus, *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Hunc ipsum locum quærimus ad cantandum canticum Domini, locum adorandi Dominum Deum nostrum in terra aliena. Quis igitur hic locus? inueni ipsum. Venit in hanc gerens corpus viuum, qui assumpsit corpus peccati in similitudine carnis peccati, vt in hoc

Israëlitæ in terra sancta alienos coluerunt, è contra Christiani

ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; συνελογίσθης μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς ᾅδου· ἐγκατέλιπες πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον· τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκησας ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα. Νῦν οὖν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ ἐσμὲν, καὶ εὐχόμεθα τὸ ἐναντίον ποιῆσαι, ὡς ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ, ἀλλοτρίοις προσεκύνησαν· ἡμεῖς δὲ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ τὸν ἀλλότριον τῆς γῆς προσκυνοῦμεν Θεὸν, ἀλλότριον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων. Ἄρχει μὲν γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐνθάδε, καὶ ἀλλότριος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐστιν ὁ Θεός. Ἀλλότριον δὲ ἂν εἰπὼν, οὐ τοῦτο λέγω, οὐ κτίσαντα τὸν κόσμον· ἀλλὰ ἀλλότριον τοῦ κυρίου τῆς κακίας, ἀλλότριον τῶν παρόντων ἁμαρτημάτων. Καίτοιγε καὶ θέλοντες τὸν ἀλλότριον τῶν τῆς ἁμαρτίας πραγμάτων προσκυνεῖν Θεὸν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς κακώσεως, τί ποιοῦμεν ἴδωμεν. Οὐ λέγομεν, Πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Τοῦτον τόπον ζητοῦμεν τοῦ ᾄδειν τὴν ᾠδὴν κυρίου, τόπον τοῦ προσκυνεῖν κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας. Τίς οὖν ὁ τόπος; εὗρον τοῦτον. Ἦλθεν ἐπὶ ταύτην φορέσας σῶμα τὸ σῶσαν, ἀναλαβὼν τὸ σῶμα τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, ἵν' ἐν τούτῳ

τῷ

τῷ τόπῳ διὰ τὸν ἐπιδημήσαντα Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ καταργήσαντα τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ καταργήσαντα τὴν ἁμαρτίαν, δυνηθῶ προσκυνῆσαι τὸν Θεὸν ἐνθάδε, καὶ μετὰ τοῦτο προσκυνήσω ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ. Εἰ γὰρ προσκυνήσας τις τὰ εἴδωλα ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ ἀπελήλυθεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀλλοτρίαν· προσκυνήσας τις τὸν Θεὸν ἐν τῇ γῇ τῇ ἀλλοτρίᾳ, ἀπελεύσεται ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ η΄. εἰς τό·

Κύριος, ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ. μέχρι τοῦ· Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.

Τρεῖς οἱονεὶ ἀρετὰς περιλαβὼν ὁ προφήτης τοῦ Θεοῦ, ἰσχὺν αὐτοῦ, καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, ἑκάστῃ αὐτῶν οἰκεῖόν τι ἔργον, τῇ μὲν ἰσχύϊ τὴν γῆν· Ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· τῇ δὲ σοφίᾳ τὴν οἰκουμένην· Ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν. Καὶ ἡμεῖς δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν (λέλεκται γὰρ πρὸς τὸν Ἀδάμ, Γῆ εἶ) χρείαν ἔχο-

ipſo loco per eum qui peregrè aduenit Chriſtum Ieſum, qui & deleuit principem ſæculi huius, & aboleuit peccatum, hîc poſſim adorare Deum, & poſteà adorem in terra ſancta. Si enim quis adorans idola in terra ſancta ablegatus ſit in terram alienam; vtique qui adorauerit Deum in terra aliena, abibit ad terram ſanctam in Chriſto Ieſu; cui honor & imperium in ſæcula. Amen.

HOMILIA VIII. in iſtud:

Dominus, qui fecit terram in fortitudine ſua. Cap. 10, 12. vſque ad illud: *Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia.* Ibid. 14.

TRes quodammodò virtutes complexus eſt Propheta Dei, ſcilicet fortitudinem ipſius, & ſapientiam ipſius, & prudentiam ipſius, cuilibet earum proprium quoddam opus [aſſignãs] fortitudini quidem terram; *Qui fecit terram in fortitudine ſua*; ſapientiæ verò orbem; *Qui erexit orbem in ſapientia ſua, & prudentiâ ſuâ extendit cælum.* Quin & nos ad terram noſtram (dictum enim ad Adam, *Terra es*) opus habe- Gen. 3, 19.

mus fortitudine Dei. Sine virtute autem Dei non possumus perficere illa, quæ non sunt secundùm prudentiam carnis. Mortificatis verò membris, quæ sunt super terram, existet id quod est secundùm voluntatem spiritus; quia spiritu, iuxta Apostolum, opera carnis mortificantur. *Dominus* itaque *qui fecit terram.* Si potes intelligere quod in Iobo scriptum, prout in accuratissimis exemplaribus reperimus, quia fundauit eam super nihilum; videbis vt fortitudine Dei in medio intimo sita sit. Venio etiam ad orbem habitatum: noui animam orbem habitatum: noui animam solitudinem: si enim non habet Deum, non habet Christum, qui dixit: *Ego & Pater meus veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus.* Si non habet Spiritum sanctum anima, solitudo est: est autem orbis habitatus, quando Dei plena est, quando habet Christum, quando Spiritus sanctus est in ipsa. Porrò variè ac diuersimodè in Scripturis dicitur illud, esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum in anima hominis. Dauid itaque in Psalmo confessionis pro hisce spiritibus postulat Patrem dicens: *Spiritu principali confirma me:*

Terra Dei fortitudine fundata. Iob 26,7.

Solitudo est anima Deo priuata & contrà.

Psalm. 50,14.

μετὰ τῆς ἰσχύος τοῦ Θεοῦ. Χωρὶς δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ οὐχ οἷοί τε ἐσμὲν ἐπιτελέσαι ταῦτα, ὅσα οὐ κατὰ τὸ φρόνημά ἐστι τῆς σαρκός. Νεκρωθέντων δὲ τῶν μελῶν, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται τὸ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ πνεύματος· ἐπεὶ τῷ πνεύματι αἱ πράξεις τῆς σαρκὸς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, θανατοῦνται. Κύριος οὖν ὁ ποιήσας τὴν γῆν. Εἰ δύνασαι ἰδεῖν τὸ ἐν τῷ Ἰὼβ γεγραμμένον, ὡς ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις εὕρομεν, ὅτι ἔστησεν αὐτὴν ἐπ' οὐδενί· ὄψει ὅτι ἰσχύϊ Θεοῦ κατὰ τὸ μεσαίτατον κεῖται. Ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὴν οἰκουμένην· οἶδα ψυχὴν οἰκουμένην· οἶδα ψυχὴν ἔρημον· εἰ γὰρ οὐκ ἔχει τὸν Θεὸν, οὐκ ἔχει τὸν Χριστὸν, τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. Εἰ οὐκ ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ψυχὴ, ἔρημός ἐστιν· οἰκουμένη δέ ἐστιν, ὅτε πεπλήρωται Θεοῦ, ὅτε ἔχει τὸν Χριστὸν, ὅτε Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν αὐτῇ. Ταῦτα δὲ ποικίλως καὶ διαφόρως ἐν ταῖς Γραφαῖς λέγεται τὸ, εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ. Ὁ γοῦν Δαβὶδ ἐν τῷ Ψαλμῷ τῆς ἐξομολογήσεως περὶ τούτων τῶν πνευμάτων αἰτεῖ τὸν Πατέρα λέγων· Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με·

πνεῦ-

πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. Τίνα τὰ τρία πνεύματα ταῦτα; Τὸ ἡγεμονικὸν ὁ Πατὴρ, τὸ εὐθὲς ὁ Χριστὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ταῦτα εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν οἰκουμένην, οὐκ ἄλλως γινομένην ἢ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἡ γὰρ σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας, τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει· σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ, καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ ἀνόητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτοῦ, φησὶν ἡ Σοφία, ἡ ἐπιγεγραμμένη Σολομῶντος. Διὰ τοῦτο ὅση δύναμις, ἐπεὶ ἀνορθοῦται ἡ οἰκουμένη ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ. Βουλόμεθα δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνορθωθῆναι ἡμῶν τὴν οἰκουμένην τάχα πεσοῦσαν. Πέπτωκε γὰρ αὕτη ἡ οἰκουμένη ἡνίκα ἡμάρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν, καὶ δέεται ἀνορθώσεως. Θεὸς οὖν ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐστί. Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον λαμβάνεις τὸ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ κοινότερον νοήσαις τὴν οἰκουμένην, ζήτει πόθεν ἀνορθώσας ἐστὶ τὴν οἰκουμένην· ζήτει τῆς οἰκουμένης πτῶσιν, ἵνα ἰδὼν αὐτῆς τὴν πτῶσιν, ἴδῃς αὐτῆς τὴν ἀνόρθωσιν. Εἴ τις οὖν ἐστιν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ταύτῃ (ἐὰν οὕτως νοήσῃς τὴν οἰκουμένην) δῆλον ὅτι δεῖται τῆς ἀνορθώσεως. Οὐδεὶς δὲ μὴ πεσὼν

ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis : & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Quinam ſunt hi tres ſpiritus? *Principalis* Pater, *rectus* Filius, & Spiritus eſt *ſanctus* : hi ſunt ad conſtituendum orbem habitatum, non aliter factum quàm in Dei ſapientiâ. Nam *ſapientia adiuuabit ſapientem ſuper decem poteſtatem habentes, qui ſint in ciuitate : ſapientiam verò & diſciplinam qui abijcit miſer eſt, & vacua ſpes eius, & labores eius ſine fructu, & inutilia opera eius,* ait Sapientia, quæ inſcribitur Salomonis. Ideò quanta eſt eius virtus, quandoquidem habitatus orbis Dei ſapientiâ erigitur. Quin & nos ipſi volumus orbem noſtrum erigi fortè cadentem. Corruit enim hic orbis quando peccauimus, impiè egimus, iniuſtè fecimus, & indiget erectione. Deus igitur eſt qui erexit orbem. Si autem illud *qui erexit orbem* hoc ſenſu non acceperis, ſed communiùs orbem intellexeris, quære vndenam ſit erigens orbem; quære orbis caſum, vt cùm eius lapſum repereris, videas eius erectionem. Si quis igitur eſt in hoc orbe (orbem ſcilicet ſic intelligendo) manifeſtum quia indiget erectione. Nemo autem qui non ceci-

Eccle. 7,20.

Sap. 3, 11.

Sapientia Dei orbem erigit.

cecidit indiget erectione. Manifestum est vnumquemque qui in orbe sit per peccatum cecidisse. Psalm. 145, 8. Dominus est qui erigit elisos, & sustentat omnes qui corruunt. In Adamo omnes moriuntur; & ita cecidit orbis, & opus habet erectione, vt in Christo omnes viuificentur. Itaque bifariàm tradidi quæ de orbe sunt; partim quidem quoad vnumquemque ostendens, quomodo quælibet anima siue orbis sit solitudo; partim verò in ipso terrarum orbe sermonem sistens.

Prudētia Dei cælos extēdit. *Et in prudentia sua extendit cælum.* Non casu fortuito prudentiam accepit de cælo. Inuenies enim in Prouerbiis dictum: Prou. 3, 19. *Deus in sapientia fundauit terram; parauit autem cælos in prudentia.* Est igitur quædam Dei prudentia, hanc mihi quære in Christo Iesu. Omnia enim quæcumque Dei sunt istiusmodi, sunt in ipso. Christus est omnis virtus Dei. Christus est sapientia Dei, ipse virtus Dei, ipse iustitia Dei, ipse sanctificatio, ipse redemptio, ipse prudentia Dei est. Verumtamen subiectum quidem est vnum, sed cogitationibus multa nomina in diuersis sunt. Neque vnum idemque cogitas de Christo, quando cogitas ipsum sapientiam, & quando cogitas ipsum iustitiam: quando enim co-

δεῖται τῆς ἀνορθώσεως. Δῆλον ὅτι πέπτωκεν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπὸ ἁμαρτίας. Καὶ κύριός ἐστιν ὁ ἀνορθῶν τοὺς κατερραγμένους, καὶ ὑποστηρίζει πάντας τοὺς καταπίπτοντας. Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι· καὶ οὕτως πέπτωκεν ἡ οἰκουμένη, καὶ δεῖται ἀνορθώσεως, ἵνα ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθῶσιν. Ὥστε διχῶς ἀποδέδωκα τὰ περὶ τῆς οἰκουμένης· πῆ μὲν ἐπὶ ἕνα ἕκαστον δεικνὺς, πῶς ἑκάστη ψυχὴ ἤτοι οἰκουμένη ἐστὶν ἡ ἔρημος· πῆ δὲ ἐπ' αὐτῆς στήσας τὸν λόγον τῆς οἰκουμένης.

Καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν. Οὐ συντυχικῶς τὴν φρόνησιν παρέλαβεν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. Εὑρήσεις γὰρ ἐν ταῖς Παροιμίαις λεχθέν· Ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν· ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει. Ἔστιν οὖν τις φρόνησις Θεοῦ, ἣν μοι ζήτει ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πάντα γὰρ ὅσα τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα, ἐν αὐτῷ ἐστιν. Ὁ Χριστός ἐστι σοφία τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς δύναμις Θεοῦ, αὐτὸς δικαιοσύνη Θεοῦ, αὐτὸς ἁγιασμὸς, αὐτὸς ἀπολύτρωσις, αὐτὸς φρόνησίς ἐστι Θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὑποκείμενον ἕν ἐστι, ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων ἐστί. Καὶ οὐ ταυτὸν νοεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτε νοεῖς αὐτὸν σοφίαν, καὶ ὅτε νοεῖς αὐτὸν δικαιοσύνην· ὅτε μὲν γὰρ σοφίαν,

φίαν, τὴν ἐπιστήμην λαμβάνεις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων· ὅτε δὲ δικαιοσύνην, τὴν τῆς κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὴν δύναμιν ἐν τῷ παντί· καὶ ὅτε ἁγιασμόν, τὸν περιποιητικὸν τοῦ ἁγίου γενέσθαι τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακειμένους τῷ Θεῷ. Οὕτως οὖν καὶ φρόνησιν αὐτὸν νοήσεις, ὅτε ἐπιστήμη ἐστὶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων. Ἐπεὶ οὖν χαρίζεται τοῖς ἐν οὐρανῷ κατοικοῦσιν, ἢ τοῖς τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦσι, χωρίσαντος τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἵνα μηκέτι μολύνηται ἐκεῖνος ὁ οὐρανὸς (διὰ τὸ τῇ φρονήσει τοῦ Θεοῦ ἐκτετάσθαι τὸν οὐρανὸν) μήτε ὁ δίκαιος, ὢν οὐρανὸς (ἔστι γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὐρανός, ὡς παραστήσω) εἴρηται· Καὶ ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν τῇ φρονήσει αὐτοῦ.

Πῶς οὖν ἐκτείνεται ὁ οὐρανὸς ἐκτεινούσης αὐτὸν τῆς Σοφίας; Δηλοῦται δέ, Ὡς ἡ Σοφία ἐκτείνει ἐν τῷ· Ἐπειδὴ ἐξέτεινον λόγους, καὶ οὐ προσείχετε· καὶ λέγει ἔκτασίν τινα εἶναι λόγων· οὕτως ἐκτείνεται ὁ οὐρανός. Καὶ ἐν τῷ ργ´ λέγεται Ψαλμῷ· Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν. Ἐκτείνεται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρότερον συνεσταμένη, ἵνα δυνηθῇ χωρῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Ἐλέγομεν περὶ τοῦ τὸν οὐρανὸν ἐν φρονήσει γεγονέναι· καὶ φαμὲν ὅτι οἱ τὸν οὐράνιον ἄνθρω-

gitas ſapientiam, ſcientiam accipis rerum diuinarum & humanarum; quando verò iuſtitiam, virtutem pro dignitate cuique ſua diſtribuentem; & quando ſanctificationem, eam quæ ſanctos efficiat credentes ac Deo deuotos. ἁγίους Hoc modo quoque ipſum cogitabis prudentiam, quando ſcientia eſt bonorum & malorum & neutrorum. Quoniam igitur ſegregatur iis qui in cælo habitant, vel cæleſtem hominem gerunt, ſeparando à bonis mala, ne ampliùs commaculetur illud cælum (quia prudentiâ Dei extenſum eſt cælum) neque iuſtus, cùm ſit cælum (eſt enim iuſtus cælũ, vti probabo) dictum: *Et extendit cælum prudentiâ ſuâ.*

Quomodo igitur extenditur cælum extendente ipſum Sapientiâ? Declaratur porrò, Sicut Sapientia extendit in iſto; *Quoniam extendi ſermones, & non attendiſtis*; & ait exceſſum quemdam eſſe ſermonum; ſic extenditur cælum. Item in Pſalmo 103. dicitur: *Extendens cælum ſicut pellem.* Extenditur verò etiam anima noſtra priùs conſiſtens, vt poſſit capere ſapientiam Dei. Ceterùm ad propoſitum reuertamur. Dicebamus de cælo ipſum in prudentia factum eſſe; & vt hi qui cæleſtem hominem

Cælum qualiter extendatur.

Pſalm. 103, 2.

nem gerunt, etiam ipsi sint cælum. Si enim ad peccantem dicitur; *Terra es, & in terram abibis*; ad iustum (cuius Regnum cælorum est) dici non poterit, Cælum es, & in cælum ibis? Vel propter terrenum quidem dicetur ei qui fert imaginem terreni; *Terra es, & in terram abibis*; sed propter cælestem, postquam tuleris imaginem cælestis, non amplius congruet dicere, Cęlum es, & in cælum ibis? Vnusquisque igitur nostrûm habet opera cælestia & terrena. Terrena sunt opera, quæ ad cognatam ipsis terram deducunt theasurizantem ea super terram, & non thesaurizantem in cælo. Rursus, cùm sint cognata operibus loca, cælestia adducunt thesaurizantem in cælo, gerentem imaginem cælestis, quæ fiunt ex virtute.

Gen. 3. 19

Homo terrenus in terrã, cælestis in cælũ abit.

Et eduxit nubes ab extremo terræ. Quæ operæ pretium est repetere, scientibus quidem ad maiorem elucidationem & dictorum memoriam refricandam; obliuiosis verò, vel non assecutis sensum, ad vberiorem eius, siue repetiti, & iam declarati, siue necdum vmquam intellecti explicationem. Dicimus autem sanctos esse nubes. Siquidem istud, *Veritas tua vsque ad nubes*, nequit referri ad nubes inanima-

Psalm. 134,7.

Sancti sunt nubes.

Psalm. 35.6.

τον φοροῦντες, καὶ αὐτοί εἰσιν οὐρανός. Εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἁμαρτάνοντα λέγεται· Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· πρὸς τὸν δίκαιον οὐκ ἂν λεχθείη (οὗ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν) Οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; Ἢ διὰ μὲν τὸν χοϊκὸν λεχθήσεται τῷ φοροῦντι τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ· Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· διὰ δὲ τὸν οὐράνιον, ἐπὰν φορέσῃς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οὐκέτι ἁρμόσει λέγεσθαι, Οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; Ἕκαστος οὖν ἡμῶν ἔχει ἔργα οὐράνια καὶ ἐπίγεια. Ἐπίγειά ἐστιν ἔργα, ἃ ἐπὶ τὴν συγγενῆ αὐτοῖς γῆν κατάγει τὸν θησαυρίζοντα αὐτὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μὴ θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ. Πάλιν, ἐπεὶ τὰ συγγενῆ τοῖς ἔργοις χωρία, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνάγει τὸν θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ, τὸν φορέσαντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, τὰ περιπλόμενα κατ' ἀρετήν.

Καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. Ἅπερ χρεία ἐστὶν ἐπαναλαβεῖν, τοῖς μὲν εἰδόσιν εἰς ἐπιπρόγνωσιν καὶ ὑπόμνησιν τῶν εἰρημένων· τοῖς δὲ ἐπιλαθομένοις, ἢ μὴ παρατετυχηκόσιν, εἰς σαφώσαι τούτου, εἴτε ἀποκαμπτομένου, καὶ φανεροῦ γινομένου, εἴτε οὔπω ποτὲ νοουμένου. Λέγομεν δὲ τοὺς ἁγίους εἶναι νεφέλας. Τὸ γὰρ, Ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν, οὐ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὰς ἀψύχους νεφέλας.

λας. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἕως τῶν νεφελῶν ἐστιν, αἵτινες ἀκούουσιν ἐντολῆς Θεοῦ, καὶ οἴδασιν ποῦ ἐκπέμπουσιν ὑετὸν, καὶ ἀπὸ τίνων κομίσωσιν, ὡς οὐσῶν γὰρ νεφελῶν, αἷς ἐντέλλεται ὁ Θεὸς μὴ βρέχειν ἢ βρέχειν. Γέγραπται· Ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ᾽ αὐτὸν ὑετόν. Ἐπὶ μὲν οὖν τούτων νεφελῶν ἐὰν μὴ ὑετὸς ᾖ, οὐκ ἐντέλλεται ὁ Θεὸς ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἢ τὴν χώραν ὑετόν. Ἀλλά του ὅλως οὐ φαίνεται νεφέλη, ὡς ἐν τῇ γ΄ τῶν βασιλειῶν γέγραπται· ὅταν παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀβροχίας νεφέλη οὐκ ἐφαίνετο. Ἡνίκα δὲ κατὰ τὸν λόγον τῆς προφητείας τοῦ Ἡλιοῦ ἔμελλεν ὁ ὑετὸς γίνεσθαι, ἴχνος ἐφάνη νεφέλης ὡς ἴχνος ἀνδρὸς, καὶ ἐγένετο νεφέλη ποιοῦσα τὸν ὑετόν. Ὡς δὲ ὑπαρχουσῶν μὲν τῶν νεφελῶν, κεκωλυμένων δὲ μὴ ὕειν, ὅταν ἀναξία ἡ ψυχὴ τοῦ ὑετοῦ τυγχάνῃ, λέγεται τό· Ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ᾽ αὐτὸν ὑετόν. Οὐκοῦν ἕκαστος τῶν ἁγίων νεφέλη ἐστί. Μωσῆς νεφέλη ἦν, καὶ ὡς νεφέλη ἔλεγε· Πρόσεχε οὐρανὲ, καὶ λαλήσω· καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα στόματός μου. Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου· καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου. ὡς νεφέλη λέγει· Ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ᾽ ἄγρωστιν, καὶ ὡσεὶ νε-

tas. Verumtamen veritas Dei vsque ad nubes est, quæ audiunt mandatum Dei, & norunt vbi emittant pluuiam, & à quibus educant, vtpote quæ sint nubes, quibus præcipit Deus vt pluant, vel non pluant. Scriptum est: *Nubibus mandabo ne pluant in eam imbrem.* Isaiæ 5,6. In his itaque nubibus nisi pluuia esset, non mandaret Deus nubibus ne pluerent super vineam vel regionem imbrem. Alibi omnino non apparet nubes, vt in tertio libro Regum scriptum reperitur; quando τρίτῳ (scil. βιβλίῳ) τῶν tempore siccitatis nubes non apparebat. Quando autem iuxta sermonem Heliæ Prophetæ futurum erat vt plueret, vestigium apparuit nubis adinstar vestigij viri, & facta est nubes afferens pluuiam. Porrò tamquam existentibus quidem nubibus, sed pluere prohibitis, quando anima indigna fuerit pluuiâ, dicitur istud *Nubibus mandabo ne pluant in eam imbrem.* Itaque vnusquisque sanctus nubes est. Moyses nubes erat, & tamquam nubes dicebat: Moyses nubes erat. *Attende cælum, & loquar: & audiat terra verba oris mei. Expectetur vt pluuia eloquium meum: & descendant sicut ros verba mea.* Deut. 32,1. tamquam nubes ait: T*amquam imber super herbam, & sicut imber*

ber super gramen: quoniam nomen Domini vocaui. Eodem modo tamquam nubes etiam Isaias ait: Isaiæ 1,2. *Audi cælum, & auribus percipe terra; quia Dominus locutus est.* Prophetæ sunt nubes. Et quoniam & ipse nubes erat, dicebat quoque nubes esse illos qui secum vnà vaticinabantur; & ait Isaiæ 5,6. vaticinans: *Nubibus mandabo ne pluant in eam imbrem.*

Quomodo educātur à terra extremis. Cùm autem à nobis iam intelligatur, quænam sint nubes, videamus quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Quomodo ab extremo terræ ait Marci 9,34. Seruator: *Qui voluerit in vobis esse primus, erit omnium nouissimus.* Confirmauit hoc mandatum Paulus, & erat nouissimus in hoc mundo; quamobrem ait: 1. Cor. 4,9. *Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tamquam morti destinatos; quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.* Si quis igitur sit obseruans mandati Seruatoris, & nouissimus effectus quoad vitam hanc, hic nubes fit, & adducit nubes Deus, non à primis terræ, non à viris consularibus adducit nubes, non à ducibus adducit nubes, non à diuitibus. Lucæ 6,20. *Beati* enim *pauperes, quia vestrum est Regnum Dei.* Viden' vt ab extremis adducat Deus, & corporet nubes? Quocirca si

φετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα. Οὕτως ὡς νεφέλη καὶ Ἡσαΐας λέγει· Ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ· ὅτι κύριος ἐλάλησε. Καὶ ἐπειδήπερ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγε δὲ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῷ· καί φησι προφητεύων· Ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν.

Εἰ δὲ νενόηται ἡμῖν τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ Θεὸς ἀνάγων ἐπὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. Πῶς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς φησιν ὁ σωτήρ· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος. Ἐστήριξε ταύτην τὴν ἐντολὴν Παῦλος, καὶ ἦν ἔσχατος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ· διό φησι· Δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις. Εἴ τις οὖν ἐστι τηρῶν τὴν τοῦ σωτῆρος ἐντολὴν, καὶ γενόμενος ἔσχατος ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦτον, οὗτος γίνεται νεφέλη, καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ Θεὸς, οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ὑπατικῶν ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων. Μακάριοι γὰρ οἱ πτωχοὶ, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ὁρᾷς πῶς ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀνάγει ὁ Θεὸς, καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; Διὰ τοῦτο εἰ βουλό-

βουλόμεθα γενέσθαι νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ἔσχατοι πάντων γινώμεθα, καὶ εἴπωμεν » ἔργοις καὶ διαθέσει τὸ· Δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξε. Κἂν μὴ Ἀποστόλῳ, ἀλλ' ἔξεστί μοι γενέσθαι ἐσχάτῳ, ἵνα ὁ Θεὸς ἀνάγων νεφέλας ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἀναγάγῃ με. Καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε. Λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ τῶν νε- » φελῶν γίνεται ἀλλήλαις προστριβομένων. Ὅπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυροβόλους λίθους ἐπὶ γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρουσάντων πῦρ γένηται, τοῦτο γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν φασι προσκρουομένων τῶν νεφελῶν κατὰ τοὺς χειμῶνας γίνεται ἡ ἀστραπή. Διὸ ὡς ἐπίπαν ἡ ἀστραπὴ ἅμα βροντῇ γίνεται, τῆς μὲν βροντῆς ἐμφαινούσης τὸν ἦχον τοῦ συγκρουσμοῦ τῶν νεφελῶν, τῆς δὲ ἀστραπῆς γινώσης τὸ φῶς.

Εἰ νενόηκας τὸ παράδειγμα, ἴδε μοι καὶ τὴν νοητὴν νεφέλην. Μωσῆς νεφέλη ἦν, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ νεφέλη ἦν· αὗται δὴ ὁμιλοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων αὐτῶν ἀστραπὴ γίνεται. Ἱερεμίας νεφέλη ἦν, Βαροὺχ νεφέλη ἦν· διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ἦλθεν ἡ ἀστραπὴ ἀπὸ τῶν λόγων Ἱερεμίου καὶ τῶν λόγων Βαροὺχ. Οὕτως εἰ δύνασαι, συνάγαγε ἀπὸ τῶν Γραφῶν τίνα τρόπον ἀστραπὴ ἔρ-

volumus esse nubes, ad quas veritas Dei pertinet, postremi omnium fiamus, & dicamus operibus & affectu illud: *Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit.* Etsi non Apostolo, licet tamen mihi fieri nouissimo, vt Deus adducens nubes ab extremo terræ adducat me. *Et fulgura in pluuiam fecit.* Qui in his versati sunt, tradunt ortum fulgurum à nubibus inter se collisis existere. Quod enim in terra cilicibus vsu venit, vt duobus inter se collisis ignis exoriatur, idem in nubibus fieri tradunt, vt duabus nubibus inter se collisis fulgur prodeat in lucem. Quapropter quasi vt plurimum fulgur vnà cum tonitru existit, tonitru quidem sonitu suo nubium collisionem declarante, fulguris verò nascentis lucem.

Psalm. 134.7.

Fulgura vnde existant.

Si perceperis exemplum, intellige mihi etiam nubem spiritalem. Moyses nubes erat, Iesus Naue nubes erat; hæ inter se colloquuntur, & à sermonibus eorum fulgur exoritur. Ieremias nubes erat, Baruch nubes erat; inuicem loquuntur, prodit fulgur à sermonibus Ieremiæ & à sermonibus Baruch. Hoc modo si vales, collige de Scripturis quâ ratione fulgur proueniat.

Ex spiritalibus nubibus qualia fulgura existãt.

G

ueniat. Etiam in nouo Testamento Paulus & Siluanus duæ nubes erant; conuenerunt in vnum, exortum est epistolæ fulgur. *Fulgura* igitur Deus *in pluuiam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis.* Considera, vt hi venti in thesauris sint. An non apparet horum natura spirantium super terram quâ ratione existat? Verumtamen sunt quidam ventorum thesauri, spirituum thesauri; spiritus sapientiæ & intelligentiæ, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus cognitionis ac pietatis, spiritus timoris Dei, spiritus virtutis, & dilectionis, & temperantiæ: & potes ipse à Scripturis colligere ventos hosce: spiritus isti in thesauris sunt. Quinam thesauri sunt? in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi? hi thesauri in Christo sunt. Inde igitur veniunt hi venti, spiritus isti. Vt hic quidem sapiens sit, ille verò fidelis, alius item sit habens scientiam, quidam denique acceperit qualecumque donum Dei. *Alij siquidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundùm eumdem spiritum: alteri fides in eodem spiritu. Adduxit* itaque *nubes ab extremo terræ, & fulgura in pluuiam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis.*

Ventorum & spirituum thesauri quales.

1. Cor. 12,8.

χεται. Καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ Παῦλος καὶ Σιλουανὸς δύο νεφέλαι ἦσαν· ἦλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ, γέγονεν ἡ τῆς ἐπιστολῆς ἀστραπή. Ἀστραπὰς οὖν ὁ Θεὸς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. Ὅρα, ὡς οὗτοι οἱ ἄνεμοι ἐν θησαυροῖς εἰσιν. Ἦ οὐχὶ φαίνεται ἡ τούτων φύσις πνεόντων ἐπὶ γῆς τίνα τρόπον ὑφίσταται; Ἀλλ' εἰσί τινες ἀνέμων θησαυροὶ, πνευμάτων θησαυροί· πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ, πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ· καὶ δύνασαι αὐτὸς ἀπὸ τῶν Γραφῶν συναγαγεῖν τοὺς ἀνέμους τούτους· τὰ πνεύματα ταῦτα ἐν θησαυροῖς ἐστιν. Οἱ θησαυροὶ τίνες εἰσίν; ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι; οὗτοι οἱ θησαυροὶ ἐν Χριστῷ εἰσιν. Ἐκεῖθεν οὖν ἔρχονται οἱ ἄνεμοι οὗτοι, τὰ πνεύματα ταῦτα. Ἵν' ὁ μέν τις ᾖ σοφὸς, ὁ δὲ πιστὸς, ὁ δέ τις ᾖ ἔχων γνῶσιν, ὁ δέ τις ὁποιονοῦν ἀναλαβὼν χάρισμα Θεοῦ. Ὧι μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι. Ἀνήγαγεν οὖν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.

Καὶ ἡμεῖς διὰ τὸν Θεὸν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐλπίζομεν καταντήσειν. Καὶ εἰσίν τινες πολλοὶ θησαυροί· τάχα κατὰ τάγματα τῶν ἀνισταμένων ἔσονται ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ Θεοῦ. Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν· Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐν τάγμασι γίνεται. φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. Καὶ ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχε συμφέρεται τὰ τάγματα· τόδε τὸ τάγμα ἔσται ἔν τινι θησαυρῷ Θεοῦ, καὶ τόδε τὸ τάγμα ἐν ἑτέρῳ θησαυρῷ Θεοῦ· καὶ τρίτον ἕτερον τάγμα ἔσται ἐν ἄλλῳ θησαυρῷ. Οὗτοι μέντοιγε πάντες οἱ θησαυροὶ ἵνα ἔχωσι θησαυρὸν ἐν ᾧ κατοικοῦσι. Διὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λέλεκται· Ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Καὶ ὥσπερ κτῶμαι τὸν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην διὰ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν· οὕτως ἔρχομαι ἐπὶ τὸν θησαυρὸν τῶν θησαυρῶν, τὸν κύριον τῶν κυρίων, τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων, ἐπὰν γένωμαι ἄξιος τῶν πνευμάτων τῶν ἀπὸ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ· ἐξήγαγε γὰρ ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.

Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως. Εἰ πᾶς ἄνθρωπος ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως ἐκ μέρους γινώσκων, καὶ ἐκ μέρους προφητεύων, ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως, δι' ἐσόπτρου βλέπων ἐν αἰνίγμα-

Et nos per Deum ad theſauros hoſce ſperamus nos peruenturos. Et ſunt nonnulli theſauri copioſi: ſcilicet iuxta ordines reſurgentium erunt requietes in theſauris Dei. Quod autem dico eſt iſtiuſmodi: Reſurrectio mortuorum fit certis ordinibus. ait enim Apoſtolus: *Vnuſquiſque autem in ſuo ordine.* Et cùm non caſu fortuito conferantur ordines; vnus ordo erit in aliquo theſauro Dei, & alius ordo in alio theſauro Dei; & alter tertius ordo erit in alio theſauro. Hi nimirum omnes theſauri vnum habent theſaurum in quo inhabitant. Quapropter à Paulo dictum: *In quo ſunt omnes theſauri & ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.* Atque quemadmodum obtineo vnam valdè pretioſam margaritam per multas margaritas; ita peruenio ad theſaurum theſaurorum, Dominum dominorum, Regem regum, poſtquam habitus fuero dignus ſpiritibus qui ſunt de theſauris Dei: eduxit enim ventos de theſauris ſuis.

Theſauri & ordines Dei diuerſi.

1. Cor. 15, 23.

Coloſ. 2, 3.

Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia. Si omnis homo ſtultus factus ſit à ſcientia ex parte cognoſcens, & ex parte prophetans, ſtultus factus eſt à ſcientia, per ſpeculum videns in ænigmate,

Verſ. 14.

Stultitia qualis à ſcientia.

te, videns multesimam particulam, &, si licet dicere, infinitesimam portiunculam rerum cernens & comprehendens. E diuerso autem intelliges istud: *Stultus factus est omnis homo à scientia.* Sunt peccata Ierusalem, peccata item Sodomorum: verumtamen comparatione deteriorum Hierosolymæ peccatorum, iustitia sunt Sodomorum peccata. Iustificata est enim, inquit, Sodoma ex te. Quemadmodum igitur nequaquam iustitia sunt Sodomorum peccata, sed iniustitia; respectu tamen maioris iniquitatis iustitia existunt: ita è diuerso scientia, quæ erat Paulo scientia, respectu scientiæ illius quæ in cælis est, tamquam ad perfectam scientiam collata, stultitia est. Idcircò *stultus factus est omnis homo à scientia.* Istiusmodi quid opinor complexus Ecclesiastes aiebat: *Dixi, Sapiens efficiar: & ipsa elongata est à me longè super id quod eram: & alta profunditas: quis inueniet eam?*

infinite parvam portiunculam

Eccle. 7,24.

Audebit hic etiam quidpiam tentare sermo, ac dicere: Quoniam id quod aduenit in hanc vitam exinaniuit semetipsum, vt exinanitione ipsius repleretur mundus: si autem exinaniuerit illud ipsum quod aduenit in hanc vitam, illud ipsum exinani-

Exinanitio Dei est nostra repletio.

τι, βλέπων πολλοστημόριον, καὶ, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, ἀπειροστημόριον βλέπων καὶ καταλαμβάνων τῶν πραγμάτων. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ νοήσεις τό· Ἐμαράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως. Ἔστιν ἁμαρτήματα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἁμαρτήματα καὶ Σοδόμων· ἀλλὰ συγκρίσει τῶν χειρόνων ἁμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ, δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα. Ἐδικαιώθη γάρ, φησι, Σόδομα ἐκ σοῦ. Ὥσπερ οὖν οὐχὶ δικαιοσύνη τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἀδικία· ὡς πρὸς τὴν πλείονα δὲ ἀδικίαν δικαιοσύνη ἐστίν· οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου γνῶσις, ἡ οὖσα Παύλῳ γνῶσις, ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκείνην τὴν οὖσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς πρὸς τὴν τελείαν γνῶσιν, μωρία ἐστί. Διὰ τοῦτο ἐμαράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως. Τοιοῦτόν τι οἶμαι καταλαμβάνων ὁ Ἐκκλησιαστὴς ἔλεγεν· Εἶπα, Σοφισθήσομαι· καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν· καὶ βαθὺ βάθος· τίς εὑρήσει αὐτό;

Μέλλει τι ἐπιτολμᾶν ὁ λόγος, καὶ λέγειν· Ὅτι τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ ἐκένωσεν ἑαυτόν, ἵνα τῷ κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσμος· εἰ δὲ ἐκένωσεν ἐκεῖνο τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κένω-

μα

μω σοφία ἦν· Ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. Εἰ ἐγὼ εἰρήκειν τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, πῶς ἂν οἱ φιλαίτιοι ἐνεκάλεσάν μοι, πῶς ἂν ἐμέμψαντό μοι, πῶς ἂν χιλίων μὲν εἰρημένων τῶν νομιζομένων καὶ αὐτοῖς καλῶν, τούτου δὲ, ὡς οἴονται, οὐ καλῶς εἰρημένου κατηγορήθην, διότι εἶπον τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ· νυνὶ δὲ Παῦλος ὡς σοφὸς, καὶ ἐξουσίαν ἔχων Ἀποστολικὴν, ἐτόλμησεν εἰπεῖν, πᾶσαν τὴν ἐπὶ γῆς σοφίαν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν ἐν Πέτρῳ, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις πᾶσαν τὴν ἐπιδημήσασαν τῷ κόσμῳ εἶναι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ· ὡς γὰρ πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν τὴν ὑπερουράνιον τὴν ὑπερκόσμιον, τοῦτο τὸ ἐπιδημῆσαν μωρὸν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· ποίων ἀνθρώπων; οὐ τῶν μωρῶν λέγω, ἀλλὰ σοφώτερόν ἐστι καὶ τῶν σοφῶν ἀνθρώπων· κἂν τοὺς σοφοὺς εἴπῃς τοῦ αἰῶνος τούτου, εἴτε ἄρχοντας, εἴτε προφήτας, τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ ὃ διηγησάμην σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.

Παράδοξόν τι μέλλει λέγειν ὁ λόγος· Ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστι, καὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου· ἄρα ἐν σοφίᾳ ἐμώρανε τὴν σοφίαν τοῦ κό-

tum sapientia erat: *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Si ego dixissem istud stultum Dei, quomodo queruli me inuasissent, quomodo me accusassent, quomodo millenis etiã ipsorummet iudicio rectè dictis, hoc autem non rectè, vt arbitrantur, prolato accusatus fuissem, quòd dicerem stultum Dei: nunc autem Paulus vt sapiens, & auctoritatem habens Apostolicam, non dubitauit dicere, omnem quæ in terra est sapientiam, cùm in se, tum in Petro, ceterisque Apostolis, omnem denique quæ in mundum aduenit esse stultum Dei: respectu enim sapientiæ cælestis ac mundo superioris, hoc ipsum quod aduenit stultum est Dei. Attamen id ipsum stultum Dei sapientius est hominibus: quibus illis? non stultis inquam, sed sapientius est sapientibus hominibus; licet sapientes dixeris sæculi huius, siue Principes, siue Prophetas, Principibus sæculi huius stultum Dei quod enarrabam sapientius est hominibus.

1. Cor. 1, 25. *Et stultũ Dei sapientius hominibus.*

Paradoxum quoddam prolatura est oratio: Quia *sapientia huius sæculi stultitia est apud Deũ,* & stultam fecit Deus sapientiam huius mundi; ergo in sapientia stultam reddidit huius mundi sa-

Sapientia mũdi stultitia apud Deum.

pientiam. Et potes capere ſapientiam, vt arguatur ſtulta eſſe huius mundi ſapientia. Pugnat enim ſapientia Dei cum ſapientia huius mundi, vt reſpectu illius arguatur; ſed pauxillulo aliquo eſt opus: quod pauxillulum ſtultum eſt Dei, vt hoc pauxillulo ſtulto Dei ſtulta reddatur ſapientia huius mundi, & arguatur. Non enim ferebat ſapientia huius mundi ſapientiam Dei. Exempli gratiâ, vt intelligas id quod ſtultum eſt Dei infatuaſſe ſapientiam huius mundi: Detur me, qui multò plura ſcire videor, certare cum inſipiente, & indocto, & nihil ſciente, nec de rationibus generoſis quibuſcumque tamdem contendente; num opus habeo Dialecticâ aduerſus illum, vel profundioribus ſpeculationibus? cùm ſint ſtultæ ipſius cogitationes, vel vnâ mihi dictiunculâ eſt opus paululùm acerbiore contra illius ſtultitiam. Eodem modo vt ſtulta reddatur ſapientia mundi huius, non opus eſt ſapientiâ Dei aduerſùs illam contendente; (hæc enim deorſum eſt;) ſed ſufficit ſtultum Dei: quia *quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus; & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Atque omnia contraria Seruator meus ac Dominus aſſum-

Diſſerendi arte. pag. 14. διαλεκτικώτατα.

σμου. Καὶ δύνασαι χωρῆσαι τὴν σοφίαν, ἵν᾽ ἐλεγχθῇ μωρὰ εἶναι ἡ τοῦ κόσμου σοφία. Ἀγωνίζεται γὰρ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐλεγχθῇ πρὸς αὐτήν· ἀλλ᾽ ὀλίγου τινὸς χρεία ἐστίν· ὅπερ ὀλίγον μωρὸν τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἵνα τούτῳ τῷ βραχεῖ μωρῷ τοῦ Θεοῦ μωρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου, καὶ ἐλεγχθῇ. Οὐ γὰρ ἔφερεν ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Οἷον ἐπὶ παραδείγματος, ἵνα νοήσῃς ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου· Διδόσθω με, ἀγωνίζεσθαι δοκοῦντά με εἰδέναι πολλὰ καὶ πλείονα, πρός τινα ἀνόητον, καὶ ἀπαίδευτον, καὶ μηδὲν συνιέντα, καὶ μὴ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ λόγων γενναίων ὁποίων δήποτε· ἆρα χρείαν ἔχω Διαλεκτικῆς πρὸς ἐκεῖνον, ἢ θεωρημάτων βαθυτέρων; ἐὰν ᾖ μωρὰ αὐτοῦ τὰ νοήματα, εἴθ᾽ ἑνός μοι λεξειδίου χρεία ἐστὶν ὀλίγου δριμυτέρου παρὰ τὴν ἐκείνου μωρίαν. Οὕτως ἵνα μωρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, οὐ χρεία τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἀγωνιζομένης πρὸς αὐτόν· (αὕτη γὰρ κάτω ἐστίν·) ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. Καὶ πάντα τὰ ἐναντία ὁ σωτήρ μου καὶ ὁ κύριος ἀντήλεξεν,

φεν, ἵνα τοῖς ἐναντίοις λύσῃ τὰ ἐναντία, καὶ ἡμεῖς ἰσχυροποιηθῶμεν ἀπὸ τῆς ἀσθενείας Ἰησοῦ, καὶ σοφισθῶμεν ἀπὸ τοῦ μωροῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰσαχθέντες ἐν τούτοις δυνηθῶμεν ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν σοφίαν ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ Θεοῦ Χριστὸν Ἰησοῦν· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

pſit, vt contraria contrariis diſſolueret, & nos fortes efficeremur ab infirmitate Ieſu, & ſapientes redderemur ab eo quod ſtultum eſt Dei; & inſtituti in his poſſimus aſcendere ad ſapientiam ac fortitudinem Dei Chriſtum Ieſum; cui eſt honor & imperium in ſæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ θʹ. εἰς τό·

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· Ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης. μέχρι τοῦ· Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων.

HOMILIA IX. in iſtud:

Verbum quod factum eſt à Cap. 11, 1.
Domino ad Ieremiam dicens: Audite verba teſtamenti huius. vſque ad iſtud: *Reuerſi ſunt* Ibid. 10.
ad iniquitates patrum ſuorum priores.

Κατὰ μὲν τὴν ἱστορουμένην παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· γέγονεν αὐτοῦ ἡ ἐπιδημία σωματικῶς καθολική τις καὶ ἐπιλάμψασα ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ὅτε ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἦν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν

QVod attinet quidem ad hiſtoriæ traditum aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti; contigit eius vniuerſalis quidem ac toti mundo conſpicuus in corpore aduentus, quando *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Ioan. 1, 14. *Erat enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* 9. *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & ſui eum*

Aduentus Dei diuerſus.

non receperunt. Sciendum vtique ipsum etiam priùs aduenisse, licet non corporaliter, prout in quolibet sancto est: & post aduentum suum hunc visibilem rursum ad nos venit. Et si velis horum capere demonstrationem, attende istud: *Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino dicens: Audite*, &c. Quod enim Verbum factum à Domino siue ad Ieremiam, siue ad Isaiam, siue ad Ezechielem, siue ad quemcumque tandem? *Quod in principio erat apud Deum.* Ego non noui aliud verbum Domini, quàm illud de quo dixit Euangelista: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Sed & hæc nos scire oportet, ad vnumquemque eorum, quibuscum maximè vnitur, existere aduentum Verbi. Quid enim mihi prodest, si Verbum venerit in mundum, ego autem ipsum nō cognouerim: è diuerso autem, licet in vniuersum mundum necdum aduentasset, da tamen me similem euasisse Prophetis, ego habeo Verbum, & dixerim vtique Christum venisse ad Moysen, ad Ieremiam, ad Isaiam, ad quemlibet iustum, & quod dictum ab ipso ad discipulos; *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque*

Ioan. 1,1.

Aduētus Dei quibus prosit.

Math. 28,20

οὐ παρέλαβον. Χρὴ μέντοιγε εἰδέναι ὅτι καὶ πρότερον ἐπεδήμει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ὡς ἐν ἑκάστῳ τῶν ἁγίων· καὶ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ταύτην τὴν βλεπομένην πάλιν ἡμῖν ἐπιδημεῖ. Καὶ εἰ βούλει τούτων ἀπόδειξιν λαβεῖν, πρόσεχε τῷ· Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· Ἀκούσατε, καὶ τὰ ἑξῆς. Τίς γὰρ ἐστιν ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου εἴτε πρὸς Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς Ἡσαΐαν, εἴτε πρὸς Ἰεζεκιὴλ, εἴτε πρὸς ὁνδήποτε; Ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐγὼ οὐκ οἶδα ἄλλον λόγον κυρίου, ἢ τοῦτον περὶ οὗ εἴρηκεν ὁ Εὐαγγελιστής· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ταῦτα γὰρ ἡμᾶς εἰδέναι χρὴ, ὅτι οἷς μάλιστα, ἐστὶν ἐνθάδε πρὸς ἕκαστον, ἐπιδημία ἐστὶ τοῦ Λόγου. Τί γάρ μοι ὄφελος, εἰ ἐπιδεδήμηκεν ὁ Λόγος τῷ κόσμῳ, ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ ἔγνων· ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ μηδέπω ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐπιδεδήμηκε, δός δέ με γεγονέναι κατὰ τοὺς προφήτας, ἐγὼ ἔχω τὸν Λόγον, καὶ εἴποιμι ἂν ὅτι ὁ Χριστὸς γέγονε πρὸς Μωσέα, πρὸς Ἱερεμίαν, πρὸς Ἡσαΐαν, πρὸς ἕκαστον τῶν δικαίων, καὶ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς· Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως

τῆς συν-

τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἔργῳ ἐσώζετο, καὶ ἐγίνετο καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ. Ἦν γὰρ μετὰ Μωσέως, καὶ ἦν μετὰ Ἠσαΐου, καὶ μετὰ ἑκάστου τῶν Ἁγίων. Πῶς δύναντο ἐκεῖνοι Λόγον Θεοῦ λελαληκέναι, τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ μὴ ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς; Ταῦτα δὲ μάλιστα καθ' ἡμᾶς τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς ἀναγκαῖον ἐστι γινώσκεσθαι, οἵτινες θέλομεν τὸν αὐτὸν εἶναι Θεὸν Νόμου καὶ Εὐαγγελίου, τὸν αὐτὸν Χριστὸν, καὶ τότε καὶ νῦν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἔσονται οἱ διακόπτοντες τὴν θεότητα τὴν πρεσβυτέραν τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος, ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ὑπολήψει, ἀπὸ τῆς θεότητος τῆς ἐπαγγελλομένης ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡμεῖς δὲ ἕνα οἴδαμεν Θεὸν, καὶ τότε, καὶ νῦν· ἕνα Χριστὸν καὶ τότε, καὶ νῦν. Ταῦτα διὰ τὸ· Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἰερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων.

Τί οὖν καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν; Ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης· καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. Ἄνδρες Ἰούδα ἡμεῖς ἐσμεν διὰ τὸν Χριστόν. Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰούδα ἐὰν παραστήσω, καὶ τὴν ὑπογραφὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἀναφερόμενον, ἄνδρες Ἰούδα οἱ ἀπιστοῦντες τῷ Χριστῷ Ἰουδαῖοι οὐκ

ad consummationem sæculi; re ipsâ seruabatur, & fiebat etiam ante aduentum ipsius. Erat enim cum Moyse, & erat cum Isaia, & cum vnoquoque Sanctorum. Quo pacto possent illi Verbum Dei locuti esse, non aduenien-te ad ipsos Verbo Dei? Hoc autem nobis potissimùm Ecclesiasticis scitu in primis necessarium est, qui volumus eumdem esse Deum Legis & Euangelij, eumdem Christum, & tunc & nunc in omnia sæcula. Erunt qui diuidant diuinitatem antiquiorem aduentu Seruatoris, quoad suum conceptum, à diuinitate sub Iesu Christo annuntiata. Nos autem vnum nouimus Deum & tunc, & nunc; vnum Christum & tunc, & nunc. Hęc propter illud: *Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino dicens.*

Idem Deus Legis & Euangelij.

Quid igitur etiam nos audiemus? *Audite verba testamenti huius: & loquêris ad viros Iuda, & ad habitatores Ierusalem.* Viri Iuda nos sumus per Christum. Manifestum est enim ex Iuda ortum duxisse Dominum nostrum. Et nomen Iuda si ob oculos posuero, eiusque descriptionem ad Christum referendam, viri Iuda non credentes in Christum Iudæi non

Viri Iuda sunt soli fideles.

unde hoc loqueris. certe e Lat. inter. pret. Tam LXX Ro... manae Edit.

erunt, sed nos, qui in Christum credimus. *Iuda te laudent fratres tui: manus tua super dorsum inimicorum tuorum.* Te laudent; non illum Iudam filium Iacob fratres eius laudarunt: hunc autem Iudam laudabunt fratres; quandoquidem dicat hic Iudas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Non dicitur ad illum Iudam: *Manus tua super dorsum inimicorum tuorum.* Vbi reperitur iste Iudas supra dorsum inimicorum manus imposuisse? Historia nihil eiuscemodi de ipso scripsit. At si consideraueris aduentum Domini Iesu diabolum euacuantis, exuentis principatus ac potestates, & traducentis ac triumphantis in ligno; viden' vt in hoc Iuda impleta sit prophetia quæ ait: *Manus tua super dorsum inimicorum tuorum?* Si hoc ita se habeat, sitque modò sermo ad viros Iuda, ad quos hoc dixerit nisi ad nos credentes in Christum, propter tribum Iuda dictum quodammodò Iuda?

Gen. 49. 8. — *Christus verus Iuda.* — *Psalm. 21, 23.* — *1. Cor. 15, 24.*

Ad viros Iuda profertur hic sermo, & ad habitatores Ierusalem, quæ est Ecclesia. Siquidem Ecclesia est & visio pacis: in illa est pax quam attulit nobis: si-

Christiani sunt viri Iuda & habitatores Ierusalem.

ἔσονται, ἀλλ' ἡμεῖς, ὅσοι πιστεύομεν ἐπὶ τὸν Χριστόν. Ἰούδα σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. Σὲ αἰνέσαισαν· οὐκ ἐκεῖνον τὸν Ἰούδαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακὼβ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ᾔνεσαν· τοῦτον δὲ τὸν Ἰούδαν αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί· ἐπεί φησιν οὗτος ὁ Ἰούδας· Διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. Οὐ λέγεται πρὸς ἐκεῖνον τὸν Ἰούδαν· Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. Ποῦ εὑρίσκεται ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας ἐκεῖνος ὁ Ἰούδας ἐπιθείς; Ἡ ἱστορία οὐδὲν τοιοῦτον ἀνέγραψε περὶ αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ νοήσῃς τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ καταργοῦντος τὸν διάβολον, ἀπεκδυομένου τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ δειγματίζοντος καὶ θριαμβεύοντος ἐν τῷ ξύλῳ· ὁρᾷς πῶς ἐπὶ τοῦτον τὸν Ἰούδαν πεπλήρωται ἡ λέγουσα προφητεία· Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου; Εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, λέγεται δὲ ὁ λόγος νῦν πρὸς ἄνδρα Ἰούδα, πρὸς τίνας ἂν λέγοι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ τὸν Χριστόν, διὰ τὴν φυλὴν Ἰούδα λεγομένους πῶς καὶ Ἰούδας;

Πρὸς ἄνδρας Ἰούδα λέγεται ὁ λόγος, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ, αὕτη ἐστὶν Ἐκκλησία. Ἔστι γὰρ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία ἡ ὅρασις τῆς εἰρήνης· ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἣν ἤγαγεν ἡμῖν·

εἴγε ἐσμὲν τέκνα εἰρήνης, πληθύνεται καὶ ὁρᾶται. Ἀκούσατε οὖν τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Τάδε λέγει κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν. Τίς μάλιστα ἀκούει τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ Θεὸς τοῖς πατράσιν· ἆρά γε οἱ πιστεύοντες ἐπ' αὐτὸν, ἢ οἱ μηδαμῶς πιστεύειν ἀποδεικνύμενοι, ἐκ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι ἐπὶ τὸν κύριον; Φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ πρὸς ἐκείνους· Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν· εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε; Οὐκοῦν ἐκεῖνοι εἰς Μωσέα οὐ πεπιστεύκασιν· ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν, πιστεύομεν τῇ διαθήκῃ τῇ διὰ Μωσέως. Καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγεται ἵνα μὴ κατάρατοι γενώμεθα· Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν. Ἐκεῖνοι οὖν ἔχουσι τὸ ἐπικατάρατοι εἶναι· οὐ γὰρ ἤκουσαν τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο ὁ Θεὸς τοῖς πατράσιν. Ἐν ἡμέρᾳ, φησὶν, ᾗ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς. Καὶ ἡμᾶς ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς, μάλιστα κατὰ

quidem sumus filij pacis, multiplicatur & cernitur. *Audite* igitur *verba testamenti huius, & dicetis ad viros Iuda & habitatores* Ver. 2.
Ierusalem: & dices ad eos: Hæc Ver. 3.
dicit Dominus Deus Israël: Maledictus homo qui non audiet verba testamenti huius, quod mandaui patribus vestris. Quis potissimùm audit verba testamenti, quod mandauit Deus patribus; vtrùm hi qui credunt in ipsum, vel qui numquam credere ostensi sunt, ex eo quòd non crediderint in Dominum? Ait enim Seruator ad illos: *Si crederetis Moysi, cre-* Ioan.
deretis & mihi: de me enim ille 5,46.
scripsit: si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis? Itaque illi in Moysem non crediderunt; nos autem credentes in Christum, credimus testamento per Moysem. Et ad nos dicitur ne maledicti fiamus: *Maledictus homo qui non audiet verba testamenti huius quod mandaui patribus.* Illi igitur habent quòd maledicti sint: non enim audiuerunt testamentum quod mandauit Deus patribus.
In die, inquit, *quâ eduxi eos de* Ver. 4.
terra Ægypti, de fornace ferrea. De Ægypto eductio.
Et nos duxit Deus de Ægypto, de fornace ferrea, præsertim iux-

hæc sunt valde absurda +

ta in-

ta intelligentem id quod in Apocalypsi Ioannis scriptum est. Quia locus vbi Dominus ipsorum crucifixus fuit vocatur spiritaliter Sodoma & Ægyptus. Si enim spiritaliter vocetur Ægyptus; non est autem hæc Ægyptus spiritaliter appellata Ægyptus: nam sensibilem hanc esse liquet, si cognoris illam quæ spiritaliter vocatur Ægyptus, & ex ea egressus sis. Tu es qui egressus es de terra Ægypti, & de fornace ferrea, & dicitur ad te: *Audite vocem meam, & facite omnia quæcumque mandauero vobis.* Promissio est Dei ad audientes, si fecerint quæ

Ver. 4. mandata sunt, dicens; *Et eritis mihi in populum; & ego ero vobis in Deum.* Non omnis qui se dicit

Christiani sunt Dei populus. esse populum Dei, populus Dei est. Illi nimirum annuntiati esse populus Dei, non populus meus vos audiuerunt in illo; *Quia non populus meus vos*; & dictum est ad populum illum: Non populus meus. Et iterum: Hic populus

Deut. 32,21. lus vocatus Non populus. *Ipsi enim ad zelum prouocauerunt me in non Deo.* De iis autem dicit: *Excitauerunt me in idolis suis, & ego prouocabo eos ad zelum in non gente: in gente stulta irritabo eos.*

Facti igitur nos Deo in po-

τὸν νοήσαντα τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννου. Ὅτι ὁ τόπος ὅπου ὁ κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος. Εἰ γὰρ πνευματικῶς καλεῖται Αἴγυπτος· οὐκ ἔστι δὲ αὕτη ἡ Αἴγυπτος ἡ πνευματικῶς καλουμένη Αἴγυπτος· αἰσθητὴ γὰρ δῆλον ὅτι, ἐὰν νοήσῃς τὴν πνευματικῶς καλουμένην Αἴγυπτον, καὶ ἐξέλθῃς ἀπ' αὐτῆς. Σὺ εἶ ὁ ἐξελθὼν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς, καὶ λέγεται πρὸς σέ· Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου, καὶ ποιήσατε κατὰ πάντα ταῦτα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαι ὑμῖν. Ἥτις ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ ἐστὶ πρὸς τοὺς ἀκούοντας, ἐὰν ποιήσωσιν ἃ ἐντέταλται, λέγουσα· Καὶ ἔσεσθέ μοι εἰς λαόν· κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς Θεόν. Οὐ πᾶς ὁ λέγων ὁ λαὸς εἶναι Θεοῦ, λαός ἐστι Θεοῦ. Ἐκεῖνοι οὖν οἱ ἐπηγγειλάμενοι εἶναι λαὸς Θεοῦ, οὐ λαός μου ὑμεῖς ἤκουσαν ἐν τῷ· Διότι οὐ λαός μου ὑμεῖς· καὶ ἐρρήθη πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον· Οὐ λαός μου. Καὶ πάλιν· Οὗτος ὁ λαὸς ἐκλήθη Οὐ λαός. Αὐτοὶ γὰρ παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ Θεοῦ. Περὶ ἐκείνων δὲ λέγει· Παρώργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς ἐπ' οὐκ ἔθνει· ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ αὐτούς.

Γεγόναμεν οὖν ἡμεῖς τῷ Θεῷ εἰς λαόν,

λαὸν, καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἀναγγέλλεται τῷ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Οὗτος γὰρ ὁ λαὸς τίκτεται ἀθρόως. Καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ εἴρηται· Εἰ ἐτέχθη ἔθνος ἅπαξ· ἐτέχθη δὲ ἔθνος εἰς ἅπαξ, ὅτε ἐπιδεδήμηκεν ὁ σωτὴρ· καὶ ἐπίστευσαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ χιλιάδες πέντε· καὶ προσετέθησαν ἄλλῃ ἡμέρᾳ χιλιάδες τρεῖς· καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὅλον λαὸν τικτόμενον λόγῳ Θεοῦ, καὶ ἀθρόως τίκτουσαν τὴν στεῖραν, τὴν πρότερον οὐ τεκοῦσαν, πρὸς ἣν λέγεται· Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Ἔρημος αὕτη νόμου, ἔρημος αὕτη Θεοῦ ἦν· ἔχουσα δὲ ἄνδρα τὸν νόμον, ἐκείνη ἡ Συναγωγὴ ἐλέγετο. Τί οὖν μοι ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός; Ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν, κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς Θεόν. Οὐκ ἔστι πάντων Θεὸς, ἀλλ' ἢ ἐκείνων οἷς χαρίζεται ἑαυτόν· ὥσπερ ἐχαρίσατο ἑαυτὸν τῷ Πατριάρχῃ ἐκείνῳ, ᾧ εἶπεν· Ἐγὼ Θεὸς σός. καὶ πάλιν ἄλλῳ· Ἐγὼ ἔσομαί σου Θεός. καὶ περὶ ἑτέρων· Ἔσομαι αὐτῶν Θεός. Πότε οὖν ἄρα ἡμεῖς ἐπιτυγχάνομεν (ὃ καθ' ἕκαστον λέγω) εἰς τὸ τὸν Θεὸν εἶναι ἡμῶν Θεόν; Εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν τίνων ἐστὶν ὁ Θεὸς, καὶ τίνι χαρίζεται τὴν ἑαυ-

pulum,& iuſtitia Dei annunciatur populo qui naſcetur, qui eſt ex Gentibus. Hic enim populus naſcitur confertim. Quin & in Propheta dictum: Si nata eſt gens ſemel: nata eſt autem gens ſimul, quando aduenit Seruator: & crediderunt in vna die quinque millia: & appoſiti ſunt aliâ die tria millia: & eſt videre integrum populum verbo Dei natum, & repentè parientem ſterilem, quæ priùs non pepererat, ad quam dicitur: *Lætare ſterilis quæ non paris: erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet virum.* Deſerta hæc à lege, deſerta hæc à Deo erat: quæ verò virum habebat legem, illa Synagoga dicebatur. Quid igitur mihi promittit Deus? *Eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Non eſt omnium Deus, ſed tantùm eorum quibus ſemet ipſe impertit; ſicut ſui copiam fecit Patriarchæ iſti, cui dixit: *Ego Deus tuus.* & iterum alteri: *Ego ero Deus tuus.* ac de aliis: *Ero eorum Deus.* Quando igitur nos eò pertingimus (quod ad vnumquemque dico) vt Deus ſit noſter Deus? Si autem ſcire velis quorum Deus ſit, & cui gratificetur ſui ipſius

Act. 4. 4.

Gal. 4. 27.

Deus quorum ſit propriè.

Exodi 3,6. sius appellationem: *Ego*, inquit, *Deus Abraham*, *Deus Isaac*, *Deus Iacob*. & id ipsum Seruator
Lucæ 20,38. exponens ait: *Deus non est mortuorum, sed viuentium.* Quis mortuus est? Peccator, qui non
Ioan. 11,25. habet eum qui dicit: *Ego sum vita*: qui habet opera mortua: qui necdum egit pœnitentiam pro mortuis operibus, de quibus
Hebr. 6,1. ait Apostolus: *Non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis.* Si igitur Deus non est mortuorum Deus, sed viuentium, & nouimus quis sit viuus, scilicet qui secundùm Christum vitam instituit, & cum eo manet. Si volumus vt noster sit Deus, nuntium mittamus operibus mortalitatis, vt promissionem suam impleat dicen-
Vers.4. tem: *Et ego ero vobis in Deum; vt statuam iuramentum meum, quod iuraui patribus vestris, daturum me eis terram fluentem lacte & melle.* Obserua enim quomodo dicat: Statuam iuramentum meum, quod iuraui patribus vestris, datarum me eis terram fluentem lacte & melle. Hæc enim non est terra, quam promisit Deus fluentem lacte & melle; sed illa, de qua docuit
Matth 5,4. Seruator dicens: *Beati mites, quoniam ipsi hereditabunt terram.*

Deinde ad ea quæ prædicta

τοῦ ἐπίκλησιν· Ἐγώ, φησί, Θεὸς Ἀβραὰμ, Θεὸς Ἰσαὰκ, Θεὸς Ἰακώβ. καὶ διηγούμενος τὸ τοιοῦτον ὁ σωτήρ φησιν· Ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Τίς ὁ νεκρός; Ὁ ἁμαρτωλὸς, ὁ μὴ ἔχων τὸν εἰπόντα· Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή· ὁ ἔχων νεκρὰ ἔργα· ὁ μηδέπω μετανοήσας ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων, περὶ ὧν φησιν ὁ Ἀπόστολος· Μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων. Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν Θεὸς, ἀλλὰ ζώντων, καὶ οἴδαμεν τίς ἐστιν ὁ ζῶν, ὅτι ὁ πολιτευόμενος κατὰ Χριστὸν, καὶ μένων μετ' αὐτοῦ. Εἰ βουλόμεθα ἵνα ἡμῶν ᾖ ὁ Θεὸς, ἀποταξώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς νεκρότητος, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ πληρώσῃ τὴν λέγουσαν· Καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς Θεόν· ὅπως στήσω τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Τήρει γὰρ ὅτι λέγει· Στήσω τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γῆ, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι· ἀλλ' ἐκείνη, περὶ ἧς ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

Εἶτα πρὸς τὰ προειρημένα

ἐπὶ

ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποκρίνεται ὁ προφήτης πρὸς τό· Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ταύτης· καί φησι· Καὶ ἀπεκρίθην, καὶ εἶπα· Γένοιτο κύριε. Τί γένοιτο κύριε; Ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμένει τοῖς λόγοις τῆς διαθήκης ταύτης. Καὶ εἶπε κύριος πρός με· Ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους ἐν πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἔξωθεν Ἱερουσαλήμ. Καὶ τοῖς ἔξω ἀναγινώσκομεν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, προσκαλούμενοι αὐτοὺς ἐπὶ σωτηρίαν, τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης· Καὶ ποιήσατε αὐτούς, καὶ οὐκ ἐποίησαν. Καὶ εἶπε κύριος πρός με· Εὑρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. Οὐκοῦν σπουδάσωμεν μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἁμαρτήμασι περὶ ἀνδρῶν Ἰούδα, εἰδότες ὅτι ἐσμὲν οἱ ἄνδρες Ἰούδα, διὰ τὸν Χριστὸν Ἰούδα προφητευθέντα, καὶ λεχθέντα. Μήποτε γὰρ ἐπεί, ἐν ἡμῖν εἰσιν ἁμαρτωλοί τινες, καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττοντες, διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· Εὑρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. Ὅταν γὰρ εὑρεθῇ ἔν τισι (ὡς χρηματίζουσιν οἱ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας) σύνδεσμος ἀδικίας, καὶ σύνδεσμος τῶν ἁμαρτημάτων (ὡς ἂν ἐφαρμόσαι ἐπὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ· Ταῖς σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται) λέγει ὁ Θεός·

sunt à Domino respondet Propheta ad istud : *Maledictus homo, qui non audiet verba testamenti huius:* & ait : *Et respondi, & dixi : Fiat Domine.* Quid fiat Domine ? Maledictus qui non manet in verbis testamenti huius. *Et dixit Dominus ad me: Lege verba hac in ciuitatibus Iuda, & foris Ierusalem.* Et iis qui foris sunt legimus verba Dei, aduocantes ipsos ad salutem, verba testamenti huius : *Et facite illa, & non fecerunt. Et dixit Dominus ad me : Inuenta est colligatio in viris Iuda, & in habitatoribus Ierusalem.* Itaque satagamus pœnitentiam agere pro dictis peccatis præ viris Iuda, scientes nos esse viros Iuda, propter Christum Iuda prophetatum, ac dictum. Ne fortè scilicet, quoniam inter nos sunt peccatores aliqui, & contra rectam rationem agentes, idcircò dicat Propheta : *Inuenta est colligatio in viris Iuda, & in habitatoribus Ierusalem.* Quando enim in aliquibus reperta fuerit (vt appellant Ecclesiastici) colligatio iniquitatis, & colligatio peccatorum (ita vt istud quadret in peccatorem : *Catenis autem peccatorum suorum vnusquisque constringitur*) dicit vtique Deus : *In-*

Vers. 5. *Maledictus qui non audit verba Dei.*

Ver. 6.

Ver. 7.

Ver. 9.

Colligatio in Iuda qualis.

Prou. 5, 22.

Inuenta est colligatio in viris Iuda. Verumtamen non reperiatur colligatio in nobis. Quomodo autem non reperitur colligatio in nobis, vel etiam vsque in hanc horam est in nonnullis colligatio? *Solue omnem colligationem iniquitatis: dissolue obligationes violentorum contractuum: omnem scripturam iniquam conscinde: frange esurienti panem tuum.* Inuenta est igitur colligatio in viris Iuda, & in habitatoribus Ierusalem: *Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores.* Reuersi sunt ad iniquitates: quorum? ait absolutè, patrum: quodnam istud auctarium, Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores? Dicebamus hæc ad nos referri, & ad eos qui inter nos peccant. Quo pacto igitur hi qui inter nos peccant, reuersi sunt non ad iniquitates patrum, sed patrum priores? Numquid fortè duplices sunt patres nostri, & est quidem in nobis forma patrum id quod deterius est? nam antequam crederemus, eramus filij (vt ita dicam) diaboli, quos demonstrat sermo Euangelicus dicens: *Vos ex patre diabolo estis*: quando verò credidimus, facti sumus filij Dei. Dum itaque peccamus, reuertimur ad iniquita-

Isaiæ 58,6.

Vers. 10.

Duplices patres nostri quales.

τίνων; λέγει ἁπλῶς, τῶν πατέρων. τίς κ τ.

Εὑρέθη συνδεσμὸς ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα. Ἀλλὰ μὴ εὑρεθείη συνδεσμὸς ἐν ἡμῖν. Πῶς δὲ οὐχ' εὑρίσκεται συνδεσμὸς ἐν ἡμῖν, ἢ καὶ μέχρι τοῦ δεῦρό ἐστι συνδεσμὸς ἔν τισι; Λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διάλυε στραγγαλίας βιαίων συναλλαγμάτων· πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα· διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου. Εὑρέθη οὖν σύνδεσμὸς ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ· Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων. Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας· τίνων λέγει ἁπλῶς τῶν πατέρων; τίς ἡ προσθήκη. Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων; Ἐλέγομεν ταῦτα λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντας. Πῶς οὖν οἱ ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντες, ἐπεστράφησαν οὐκ ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν πατέρων τῶν προτέρων; Μήποτε οὖν διττοί εἰσιν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔστι μὲν ἐν ἡμῖν εἶδος πατέρων τὸ χεῖρον; πρὶν πιστεῦσαι γὰρ, υἱοὶ ἦμεν (φὲρ' εἰπεῖν) τοῦ διαβόλου, οὓς δείκνυσιν ὁ λόγος ὁ Εὐαγγελικὸς λέγων· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· ὅτε δὲ πεπιστεύκαμεν, γεγόναμεν υἱοὶ Θεοῦ. Ἐὰν οὖν ἁμαρτάνωμεν, ἐπιστρέφομεν ἐπὶ τὰς ἀδικίας

κίας οὐχ ἅπαξ ἁπλῶς τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν προτέρων πατέρων. Εἰς δὲ τὸ παραστῆσαι ὅτι διττοὶ ἡμῶν εἰσιν οἱ πατέρες, χρήσομαι ῥητοῖς ἀπὸ τοῦ μδ´ Ψαλμοῦ, οὕτως ἔχουσιν· Ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. Πατὴρ λέγει· Ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· ὡς γὰρ πατὴρ λέγει· Ἄκουσον θύγατερ. Οὐκοῦν διττοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν εἰσι. Ἀλλὰ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου τοῦ προτέρου. Ἐὰν ἐπιλαθόμενος σου τοῦ οἴκου τοῦ προτέρου, πάλιν ἐπιστρέψῃς ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα, οὐ πεποίηκας τὰ λεγόμενα ἐνθάδε ἁμαρτήματα· Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων. Ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ διάβολος πρότερον ἦν ἡμῶν πατήρ, πρὶν γένηται ἡμῶν ὁ Θεὸς πατήρ. Εἴγε καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῶν ὁ διάβολος πατήρ; ὅπερ παραστήσομεν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου Καθολικῆς Ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ γέγραπται· Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται. Εἰ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται, οἱονεὶ τοσαυτάκις ἐκ τοῦ διαβόλου γεννώμεθα ὁσάκις ἁμαρτάνομεν. Ταλαίπωρος οὖν οὗτός ἐστιν ὃς ἀεὶ γεννᾶται ἐκ τοῦ διαβόλου· ὥσπερ πάλιν μακάριος ὁ ἀεὶ γεννώμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἅπαξ ἐρῶ τὸν δίκαιον γεγεννῆσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀεὶ γεννᾶσθαι καθ'

tes non semel absolutè patrum, sed priores patrum. Vt autem demonstrem vobis duplices esse patres, vtar verbis Psalmi 44. quæ sic habent: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere domum patris tui.* Pater est qui ait: *Obliuiscere domum patris tui:* tamquam pater enim ait: *Audi filia.* Itaque duplices sunt patres nostri. Verùm obliuiscere domum patris tui prioris. Si oblitus domum patris tui prioris, rursum reuersus fueris ad peccata, non fecisti peccata de quibus hîc sermo est: *Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores.* Dicebam vt etiam diabolus priùs esset pater noster, antequam noster pater fieret Deus. Vtinam etiamnum non sit pater noster diabolus! id quod probabimus etiam ex Ioannis epistola Catholica, in qua scriptum est: *Omnis qui facit peccatum, ex diabolo natus est.* Si omnis qui facit peccatum ex diabolo natus sit, toties quodammodò ex diabolo nati sumus quoties peccamus. Infelix igitur hic qui semper nascitur ex diabolo: sicut rursum beatus qui iugiter ex Deo nascitur. Non enim semel dixero iustum ex Deo natum, sed nasci iugiter per

Psalm. 44, 11.

bini

Ex diabolo nati omnes peccatores.

1. Ioan. 3, 8.

quodlibet opus bonum, in quo Deus iustum gignit. Si igitur in Seruatore hoc tibi ostendero, non ita Patrem genuisse Filium, vt ab eius generatione Pater vmquam destiterit, sed iugiter ipsum generet; ostenderim quid simile etiam in iusto. Videamus autem quis noster sit Seruator; *splendor gloriæ.* Hic splendor gloriæ non ita semel natus est, vt non nascatur; sed in quantum lux splendorem efficit, in tantum generatur splendor gloriæ Dei. Seruator noster est Dei sapientia: est autem sapientia splendor lucis æternæ. Si igitur Saluator perpetuò generatur; propter quod & dicit, Ante omnes colles gignit me; non autem, Ante omnes colles genuit me; sed, Ante omnes colles gignit me: & perpetuò gignitur Seruator à Patre. Sic & tu si habeas spiritum adoptionis, iugiter te gignit Deus in ipso, in quolibet opere, in qualibet cogitatione: & sic natus esto semper nascens filius Dei in Christo Iesu; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Iustus ex Deo nascitur.

ἑκάστην πρᾶξιν ἀγαθὴν, ἐν ᾗ γεννᾷ τὸν δίκαιον ὁ Θεός. Ἐὰν οὖν ἐπιστήσωσι ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, ὅτι οὐχὶ ἐγέννησεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἀεὶ γεννᾷ αὐτόν· παραστήσω καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου παραπλήσιον. Ἴδωμεν δὲ τίς ἡμῶν ἐστιν ὁ σωτήρ· ἀπαύγασμα δόξης. Τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης οὐχὶ ἅπαξ γεγέννηται, καὶ οὐχὶ γεννᾶται· ἀλλὰ ὅσον ἐστὶ τὸ φῶς ποιητικὸν τοῦ ἀπαυγάσματος, ἐπὶ τοσοῦτον γεννᾶται τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ὁ σωτὴρ ἡμῶν σοφία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· ἐστὶ δὲ ἡ σοφία ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου. Εἰ οὖν ὁ σωτὴρ ἀεὶ γεννᾶται· καὶ διὰ τοῦτο λέγει, Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με· οὐχὶ δὲ, Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεγέννηκέ με· ἀλλὰ, Πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾷ με· καὶ ἀεὶ γεννᾶται ὁ σωτὴρ ὑπὸ τοῦ πατρός. Οὕτως καὶ σὺ ἐὰν ἔχῃς τὸ τῆς υἱοθεσίας πνεῦμα, ἀεὶ γεννᾷ σε ἐν αὐτῷ ὁ Θεὸς, καθ᾽ ἕκαστον ἔργον, καθ᾽ ἕκαστον διανόημα· καὶ γεννώμενος οὕτως γίνῃ ἀεὶ γεννώμενος υἱὸς Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ι. εἰς τό· Γνώρισόν μοι κύριε, καὶ γνώσομαι. μέχρι τοῦ· Συνάξατε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ· καὶ ἐλθέτωσαν καταφαγεῖν αὐτῆς.

HOMILIA X. in istud: *Domine notum fac mihi, & cognoscam.* vsque ad illud: *Congregate omnes bestias agri; & veniant ad comedendam eam.*

Cap. 11,18. Cap. 12,9.

Εἰ Θεοῦ λόγιά ἐστιν ἐν νόμῳ, καὶ προφήταις, Εὐαγγελίοις τε καὶ Ἀποστόλοις, δεήσει τὸν μαθητευόμενον Θεοῦ λογίοις διδάσκαλον ἐπιγράφεσθαι Θεόν. Ὁ γὰρ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν, ὁ Θεός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς γέγραπται. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ μὴ δεῖν ἐπιγράφεσθαί τινα διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς λέγων· Καὶ ὑμεῖς μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος ὁ Πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Διδάσκει οὗτος ἤτοι καθ' αὑτὸν, ἢ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἢ διὰ Παύλου, φέρ' εἰπεῖν, ἢ διὰ Πέτρου, ἢ διά τινος τῶν ἄλλων ἁγίων, μόνον Θεοῦ Πνεῦμα καὶ Θεοῦ Λόγος ἐπιδημείτω, καὶ διδασκέτω. Ταῦτά μοι πρὸς τί εἴρηται; Ἐπειδήπερ φησὶν ὁ προφήτης· Γνώρισόν μοι κύριε, καὶ γνώσομαι. Οὐ γὰρ γνώσομαι, ἐὰν μὴ σύ μοι γνωρίσῃς· ἐὰν δὲ γνωρίζοντός σου ἐμοὶ γνῶ, τότε ὄψο-

Deus est præceptor Scripturarum.

CVm oracula Dei sint in Lege, & Prophetis, Euangeliisque & Apostolis, oportebit eum qui diuinis oraculis imbuitur præceptorem suum inscribere Deum. *Qui* enim *docet hominem scientiam*, Deus est, vt in Psalmis scriptum legitur. (Psalm. 93,10.) Quin & Seruator ipse testatur non oportere inscribere quemquam magistrum super terram dicens: Nolite vocare magistrum super terram: vnus enim est vester magister Pater qui in cælis est. (Matth. 23,8.) Docet hic siue per ipsum, siue per Christum, vel in Spiritu sancto, vel per Paulum, vt sic dicam, vel per Petrum, vel per aliquem reliquorum Sanctorum, vnicus Dei Spiritus & Dei Verbum aduenit, doceatque. Hæc à me ad quid dicta sunt? Quia nimirum ait Propheta: *Domine notum fac mihi, & cognoscam.* Non enim cognoscam nisi tu mihi notum feceris: cùm autem te mihi notum faciente cognouero, tunc vi-

debo studia eorum, & cognoscam quod vnusquisque agit, & cuiusmodi sint instituti. Hæc Vates. Cùm autem Seruator in Propheta sit, videamus quæ dicat. *Ego quasi agnus innocens ductus ad immolandum non cognoscebam. Super me cogitauerunt cogitationem malam dicentes: Venite, & mittamus lignum in panem eius, & exteramus eum de terra viuentium; & nomen eius non memoretur amplius.* Quemadmodum Isaias quoque Propheta dicit: Christus *sicut ouis ad victimam ductus est; & sicut agnus coram tondente mutus, sic non aperit os.* Ibi quidem de ipso Isaias id dicit; hîc verò Christus de se ipse: *Ego*, inquit, *quasi agnus innocens* ad necem *ductus ad immolandum non cognoscebam.* Non dixit quid non cognoscebat: non enim dixit, Non cognoscebam mala; non dixit, Non cognoscebam bona; neque dixit, Non cognoscebam peccatum; sed simpliciter, Non cognoscebam. Tibi igitur reliquit indagandum quid non cognoscebat. Et disce quid non cognoscebat ex eo: *Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit.* Nam nosse peccatum peccare est; sicut nosse iustitiam est iustè agere. Qui igitur annuntiat ea quæ sunt iustitiæ, & non iustè agit, non nouit iustitiam.

Christus quasi agnus immolatus.

Isaiæ 53,7.

Non nouit peccatum.

2. Cor. 5,21.

μαι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν, καὶ γνώσομαι ὃ ἕκαστος πράττει, καὶ ποίας ἐστὶ προαιρέσεως. Ταῦτα ὁ προφήτης. Εἰ δὲ ὁ σωτὴρ ἐν τῷ προφήτῃ, ἴδωμεν τίνα λέγει· Ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων. Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν λέγοντες· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι. Ὥς φησι καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας· Χριστὸς ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη· καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἐκεῖ μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ Ἡσαΐας λέγει· ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς περὶ αὐτοῦ· Ἐγώ, φησιν, ὡς ἀρνίον ἄκακον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων. Οὐκ εἶπε τί οὐκ ἔγνω· οὐ γὰρ εἴρηκεν, Οὐκ ἔγνων κακά· οὐκ εἴρηκεν, Οὐκ ἔγνων ἀγαθά· οὔτε εἴρηκεν, Οὐκ ἔγνων ἁμαρτίαν· ἀλλ' ἁπλῶς, Οὐκ ἔγνων. Σοὶ οὖν καταλέλοιπεν ἐξετάζειν τί οὐκ ἔγνω. Καὶ μάνθανε τί οὐκ ἔγνω ἀπὸ τοῦ· Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε. Γνῶναι γὰρ ἁμαρτίαν ἁμαρτῆσαί ἐστιν· ὡς γνῶναι δικαιοσύνην δικαιοπραγῆσαί ἐστιν. Ὁ γοῦν ἀπαγγέλλων τὰ περὶ δικαιοσύνης, καὶ μὴ δικαιοπραγῶν, οὐκ ἔγνω δικαιοσύνην.

Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν πονηρὸν λέγοντες· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ὅτι μὲν ἐσταύρωσαν αὐτὸν Ἰουδαῖοι δῆλον τοῦτό ἐστι, καὶ παῤῥησίᾳ τοῦτο κηρύσσομεν. Πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ, Ἐλογίσαντο ἐπ' ἐμὲ λογισμὸν λέγοντες· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ἔργον ἐστὶ νοῆσαι. Ὁ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ᾧ τρεφόμεθα. Ἐπεὶ τοίνυν διδάσκοντος αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ ἠθέλησαν τὸ σκάνδαλον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, προσθεῖναι διὰ τοῦ σταυρῶσαι αὐτὸν, εἶπον· Βάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ὅταν γὰρ τῷ λόγῳ τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας προστάπτηται, τὸ ἐσταυρῶσαι τὸν διδάσκαλον, εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ξύλον ἐμβέβληται. Ἐκεῖνοι μὲν ἐξ ἐπιβουλῆς βουλευσάμενοι λεγέτωσαν· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ παραδοξότερον ἐρῶ· Τὸ ξύλον ἐμβληθὲν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, κρείττονα τὸν ἄρτον πεποίηκε. Παράδειγμα λαμβάνω ἀπὸ τοῦ Μωσέως νόμου· Τὸ ξύλον βληθὲν εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐποίησεν αὐτὸ γλυκύ· οὕτως τὸ ξύλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλθὸν εἰς τὸν λόγον πεποίηκε τὸν ἄρτον αὐτοῦ γλυκύτερον. Πρὶν ἐλθεῖν γοῦν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ τὸ ξύλον, ὅτε ἄρτος μόνος ἦν, καὶ ξύλον οὐκ

Super me cogitauerunt cogitationem malam dicentes: Venite, & mittamus lignum in panem eius. Iudæos quidem ipsum cruci affixisse clarum est, & confidenter hoc prædicamus. Quomodo autem illud accommodabis isti, *Cogitauerunt super me cogitationem dicentes: Venite, & mittamus lignum in panem eius*, opus est intellectu. Panis Iesu verbum est quo nutrimur. Cùm igitur ipso docente in populo vellet scandalum obtendere doctrinæ eius, vt ipsum agerent in crucem, dicebant: *Mittamus lignum in panem eius.* Quando enim verbo doctrinæ Iesu adiunctum fuerit, cruci affixum fuisse præceptorem, in panem eius lignum immissum fuit. Illi igitur ex insidiis consilium ineuntes dicant: Venite, & mittamus lignum in panem eius. Ego autem admirabilius quid dicam: Lignum immissum in panem eius, panem ipsum meliorem reddidit. Exemplum capio à lege Moysis: Lignum missum in aquam amaram reddidit ipsam dulcem; ita lignum passionis Christi accedens ad verbum dulciorem reddidit panem eius. Priusquam igitur venisset in panem eius lignum, quando panis erat solus, & lignum non

בואו antiquissima est haec lectio.

Lignū in panē Iesu missū ipsum reddidit suauiorē.

erat in doctrina eius, in omnem terram minimè exiuit sonus eius; sed vbi panis per lignum in ipsum missum virtutem assumpsit, per hoc verbum doctrinæ ipsius vniuersum orbem depascebatur, & exinde lignum symbolum erat passionis Iesu, per quam aqua amara dulcis efficitur. Ego enim dico Legem minimè intellectam esse aquam amaram; cùm autem accesserit lignum Iesu, & doctrina Seruatoris mei aduenerit, dulcescit, & suauissima fit Lex Moysis lecta & intellecta. Dicebant itaque: *Venite, & mittamus lignum in panem eius.*

ὁ ἐμβέβληται εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, σύμβ-

Addunt etiam hoc: *Exteramus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.* Hoc modo ipsum occiderunt, vt abolerent nomen eius. Verùm Iesus nouerat quo pacto moreretur, & propter quid; quamobrem ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Itaque mors Iesu spica frumenti fit, quæ multiplicatam & fertilem reddit sementem; ita vt si ex suppositione nec cruci affixus neque mortuus esset, mansisset solùm granum frumenti, & plurimi non

Ioan. 12,24. Christus est granum frumenti.

ὡς, εἰ bene vertit.

ἦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν οὐκ ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ· ἀλλ᾽ ἐπεὶ προσέλαβε δύναμιν ὁ ἄρτος διὰ τοῦ ξύλου τοῦ βληθέντος εἰς αὐτὸν, διὰ τοῦτο ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ νενέμηται ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ τότε τὸ ξύλον ὁ σύμβολον ἦν τοῦ πάθους Ἰησοῦ, δι᾽ οὗ τὸ πικρὸν ὕδωρ γλυκὺ γίνεται. Ἐγὼ γὰρ λέγω ὅτι ὁ νόμος μὴ νοούμενος πικρὸν ὕδωρ ἐστίν· ἐὰν δὲ ἔλθῃ τὸ ξύλον Ἰησοῦ, καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σωτῆρός μου ἐπιδημήσῃ, γλυκάζεται καὶ ἥδιστος γίνεται ὁ Μωσέως νόμος ἀναγινωσκόμενος καὶ γινωσκόμενος. Εἶπον οὖν· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.

Λέγουσι δὲ καὶ τό· Ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι. Οὕτως αὐτὸν ἀπέκτειναν, ὡς ἐξαφανίζοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ Ἰησοῦς οἶδε πῶς ἀποθνήσκει, καὶ διὰ τί· διό φησιν· Ἐὰν μὴ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. Ὥστε ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ στάχυς σίτου γίνεται, ποιῶν πολλαπλασίονα καὶ πολύχουν τὸ ἐσπαρμένον· ὥστε εἰ καθ᾽ ὑπόθεσιν μὴ ἐσταύρωτο μηδὲ τεθνήκει, ἔμεινεν ἂν μόνος ὁ κόκκος τοῦ σίτου, καὶ πολλοὶ οὐκ ἐγί-

ἐγίνοντο ἐξ αὐτοῦ. Πρόσεχε οὖν αὐτοῦ τῇ λέξει, εἰ μὴ τοῦτο βεβούληται λέγων· Ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν μὴ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ τούτους πάντας ἐκαρποφόρησεν· εἰ δὲ ὁ θάνατος τούτους ἐκαρποφόρησε, πόσους καρποφορήσει ἡ ἀνάστασις;

Κύριε τῶν δυνάμεων κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν. Προφητικῶς ταῦτα εὔχεται ἰδεῖν, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν. Κικλύκωται γὰρ ἀπὸ στρατοπέδων ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς, καὶ εἴρηται αὐτῇ· Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ἴδοιμι οὖν τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐν αὐτοῖς· Ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμά μου. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς ἄνδρας Ἀναθώθ, τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχήν μου, τοὺς λέγοντας· Οὐ μὴ προφητεύσῃς ἐν ὀνόματι κυρίου· εἰ δὲ μὴ ἀποθανῇ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς. Οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται· καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσι λιμῷ, καὶ ἐγκατάλειμμα οὐκ ἔσται αὐτῶν. Ὅτι ἐπάξω κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθὼθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν. Προ-

extitissent ex ipso. Attende igitur ipsius dictionem, an non hoc voluerit dicens: *Granum* Ioan.
frumenti nisi cadens in terram 12, 24.
mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Mors Iesu hos omnes fructus tulit: si autem mors eius hosce fructus tulit, quantos fructus feret resurrectio?

Domine virtutum *iudicans iusta,* Vers.
probans renes & corda, videam 20.
eam, quæ à te, vltionem ex eis. *Vltio Dei de*
Prophetice hæc optat videre, *Iudæis qualis.*
scilicet eam quæ à Deo est vltionem ex eis. Circumdata enim fuit ab exercitibus Ierusalem, & appropinquauit desolatio eius, ac dictum est ipsi: *Ecce relinque-* Matth.
tur vobis domus vestra deserta. Vi- 23,38.
deam igitur eam, quæ à te est,
vltionem in ipsis: *Quoniam ad te* Vers.
reuelaui iustificationem meam. Id- 20,21.
circò *hæc dicit Dominus super viros Anathoth, qui quærunt animam meam, dicentes: Non prophetabis in nomine Domini: alioqui morieris in manibus nostris.*
Ecce ego visitabo super eos. Iuue- Vers.
nes eorum in gladio morientur: & 22.
filij eorum & filiæ morientur fame, & reliquiæ non erunt eorum.
Inducam enim mala su- Vers.
per habitatores Anathoth in 23.
anno visitationis eorum. Exempli

pli causâ seu specie tenus nomen Anathoth hîc sumitur: totum autem Iudaicum mysterium tropicè in illa traditum est. *Anathoth quid.* Interpretatur enim Anathoth exauditio Dei: in illo erat populo sicut & Regnum Dei, & factum est de Regno istud: Matth. 21,43. *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Secundùm hoc factum est & istud, vt viri Anathoth, qui erant in exauditione, quærerent animam non Ieremiæ. Neque enim historia narrat viros Anathoth quæsiuisse animam Ieremiæ. Habemus libros Regum; Scriptura ibidem mentionem facit Ieremiæ: nihil tale est in illis relatum, sed neque in libro Paralipomenon. Habemus enim librum ipsum Prophetæ. Nihil dixerunt viri Anathoth. Sed hæc dicuntur de Christo: *Qui quærunt animam meam dicentes: Non prophetabis in nomine Domini.* Prohibebant Iudæi docere Iesum: *Iudæi quali fame pereãt.* *Alioqui morieris in manibus nostris. Ecce ego visitabo super eos: iuuenes eorum in gladio morientur: & filij eorum & filiæ eorum morientur in fame.* Non tunc occiderunt in gladio, sed post euersionem. Modò fames venit super eos, non fames pa- Amos 8,11.

σχήματος ἕνεκεν τὸ ὄνομα τῆς Ἀναθὼθ ἐνθάδε λαμβάνεται· ὅλον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν μυστήριον τροπικῶς ἐν αὐτῇ εἴρηται. Ἑρμηνεύεται γὰρ Ἀναθὼθ ἐπακουσμὸς τοῦ Θεοῦ· ἐν ἐκείνῳ ἦν τῷ λαῷ ὡς καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τό· Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Κατὰ τοῦτο γέγονε καὶ τὸ, τοὺς ἄνδρας Ἀναθὼθ, τοὺς ὄντας ἐν τῷ ἐπακουσμῷ, ζητεῖν τὴν ψυχὴν οὐκ Ἱερεμίου. Οὐδὲ γὰρ ἡ ἱστορία λέγει ὅτι ἄνδρες Ἀναθὼθ ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν Ἱερεμίου. Ἔχομεν τὰς βασιλείας· μέμνηται ἡ γραφὴ ἐκεῖ τοῦ Ἱερεμίου· οὐδὲν τοιοῦτον ἐν αὐταῖς εἴρηται, ἀλλ' οὐδ' ἐν ταῖς Παραλειπομέναις. Ἔχομεν γὰρ αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ προφήτου. Οὐδὲν εἰρήκασιν οἱ ἄνδρες Ἀναθώθ. Ἀλλὰ ταῦτα λέγεται περὶ Χριστοῦ· Τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχήν μου τοὺς λέγοντας· Οὐ μὴ προφητεύσῃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου. Ἐκώλυσαν Ἰουδαῖοι διδάσκειν Ἰησοῦν· Εἰ δὲ μὴ ἀποθάνῃ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται· καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσιν ἐν λιμῷ. Οὐ τότε τετελευτήκασιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν πόρθησιν. Νῦν λιμὸς ἦλθεν ἐπ' αὐτούς, οὐ λιμὸς ἄρ-

του

του. οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλ' ὁ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου· Οὐκ ἔτι γὰρ τάδε λέγει, Κύριος παντοκράτωρ λέγεται παρ' αὐτοῖς. Αὕτη ἡ λιμὸς, ἵνα ἡ προφητεία μηκέτι ᾖ, καὶ τί λέγω προφητεία, οὐδὲ διδασκαλία· κἂν μυριάκις χρηματίζωσι παρ' αὐτοῖς σοφοὶ, οὐκ ἔστι λόγος κυρίου ἔτι ἐν αὐτοῖς, ἐπεὶ πεπλήρωται τὸ· Ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ ἰσχύοντα, καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν, καὶ δικαστὴν, καὶ προφήτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ πεντηκόνταρχον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν. Οὐκέτι ἐστὶ παρ' αὐτοῖς δυνάμενος εἰπεῖν· Ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα. Μετέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες, ἦλθον ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἔθηκαν τὸν θεμέλιον Ἰησοῦν Χριστὸν· τούτῳ ἐποικοδομοῦσι καὶ οἱ μετ' ἐκείνους.

Ἐν λιμῷ οὖν ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐγκαταλελειμμένοι εἰσίν. Ἐπάξω γὰρ ἐπ' αὐτοὺς κακὰ, ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθὼθ, ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν. Δίκαιος εἶ κύριε· ὅτι ἀπολογήσομαι πρὸς σέ· πλὴν κρίματά μου λαλήσω πρὸς σέ· Τί ὅτι, ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; εὐθήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα; Ἔτι ζη-

nis, nec sitis aquæ, sed fames audiendi verbum Domini: non amplius enim apud illos dicitur, Hæc dicit Dominus omnipotens. Hæc est fames, vt non amplius sit prophetia, & quid dico prophetia, neque doctrina; licet millies appellentur ab ipsis sapientes, non est verbum Domini amplius in eis, postquam impletum est illud: *Auferet Dominus à Iudæa & à Ierusalem validum & validam, gigantem & fortem, & hominem bellatorem, & iudicem, & Prophetam, & coniectorem, & presbyterum, & quinquagenarium, & admirabilem consiliarium, & sapientem architectum, & prudentem auditorem.* Isaiæ 3, 1.
Non est amplius apud ipsos qui possit dicere: *Vt sapiens architectus fundamentum posui.* Transierunt architecti, venerunt in Ecclesiam, posuerunt fundamentum Iesum Christum; huic superædificarunt etiam posteri illorum. 1. Cor. 3, 10.

In fame itaque populus iste derelictus est. *Inducam enim super eos mala, super habitatores Anathoth, in anno visitationis eorum. Iustus es Domine; quia satisfaciam tibi: verumtamen iudicia mea loquar ad te: Quid est, quòd via impiorum prosperatur? abundauerunt omnes qui præuaricantur præuaricationes?* Adhuc quærimus, Vers. 23. Cap. 12, 1. *Impij prosperantur in hac vita.*

rimus, an bonus sit Deus, qui Legem & Prophetas dedit, videntes viam impiorum prosperare, & impios non puniri. Abundauerunt omnes qui præuaricantur præuaricationes. Illi ipsi contra conditorem loquentes ipsúmque blasphemantes abundauerunt, plantati sunt, & radices egerunt, generarunt fructum filiorum. Quantus fructus Marcionis filios generantis, quantus Basilidis, quantus Valentini? Hoc nempe est de impiis prophetatum & dictum in

Vers.2. isto: *Filios fecerunt, & fecerunt fructum. Propè es tu ori eorum, & longè à renibus eorum.* Nuncupant nomen Iesu, sed non habent Iesum: non enim confitentur ipsum vt oportet. *Et tu Domine cognoscis me:* vidisti me: probasti cor meum coram te. *Purifica eos in diem occisionis ipsorum.* Quid faciam vt hæc de-

Supplicia sunt purificatio. clarem? Supplicia purificationem appellat punitorum. *Purifica* enim, inquit, *eos in diem occisionis ipsorum:* occidendo eos

Hebr. 12,6. purifica ipsos. *Quem enim diligit Dominus castigat; flagellat autem*

Vers.4. *omnem filium quem suscipit. Vsquequò lugebit terra, & omnis herba agri siccabitur à malitia habitantium in ea?* Ac si terra foret

ὥσπερ εἰ p.134,2. animata, etiam hîc differit Pro-

τῶν, εἰ ἀγαθὸς ὁ Θεός ἐστιν, ὁ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκὼς, ὁρῶντες ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται, καὶ οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς. Εὐθήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα. Αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λέγοντες δυσφημοῦντες αὐτὸν εὐθήνησαν, ἐφυτεύθησαν, καὶ ἐῤῥιζώθησαν, ἐτεκνοποίησαν καρπόν. Πόσος καρπὸς Μαρκίωνος τεκνοποιήσαντος, πόσος Βασιλείδου, πόσος Οὐαλεντίνου; Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ περὶ τῶν ἀσεβῶν προφητευόμενον καὶ λεγόμενον ἐν τῷ· Ἐτεκνοποίησαν, καὶ ἐποίησαν καρπόν. Ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν, πόῤῥω δὲ ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν. Ὀνομάζουσι τὸ Ἰησοῦ ὄνομα, οὐκ ἔχουσι δὲ τὸν Ἰησοῦν· οὐ γὰρ ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ὡς χρή. Καὶ σὺ κύριε γινώσκεις με· εἶδές με· ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐναντίον σου. Ἅγνισον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν. Τί ποιήσω ἵνα ταῦτα σαφηνίσω; Τὰς κολάσεις ἁγνισμὸν λέγει τῶν κολαζομένων. Ἅγνισον γὰρ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν, φησὶ, σφαγῆς αὐτῶν· διὰ τοῦ σφαγῆναι αὐτοὺς ἅγνισον αὐτούς. Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Ἕως πότε πενθήσει ἡ γῆ, καὶ ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ; Ὥσπερ εἰ ἐμψύχου τῆς γῆς, καὶ ἐνταῦθα διαλέγεται ὁ προφήτης,

φήτης, λέγων τὴν γῆν πενθεῖν διὰ τὴν κακίαν τῶν ἐπιβαινόντων ἐπ' αὐτήν. Καθ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν ἡ γῆ ἤτοι πενθεῖ, ἢ εὐφραίνεται· ἢ γὰρ πενθεῖ ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ, ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ χρηστότητος. Ἐφ' ἑκάστου οὖν ἡμῶν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ἢ εὐφραίνεται, ἢ πενθεῖ· εἰ δὲ ἡ γῆ, τάχα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα· ὁμοίως ἐρῶ καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τεταγμένος Ἄγγελος, ἵνα διηγήσωμαι καὶ τὴν γῆν πενθοῦσαν. Οὐ γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα ἡ γῆ πενθεῖ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ νόει μοι πρὸς τῇ διατάξει τοῦ παντὸς τεταγμένον τινὰ Ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄλλον τεταγμένον ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος, καὶ τέταρτον ἐπὶ τοῦ πυρός. Οὕτως ἀνάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν διάταξιν πᾶσαν τὴν ἐν ζώοις, τὴν ἐν φυτοῖς, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἄστροις, Ἄγγελός τις τέτακται, καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπὶ τῆς Σελήνης, ἄλλος καὶ ἐπὶ τῶν ἄστρων. Οὗτοι δὴ οἱ Ἄγγελοι μεθ' ὧν ἐσμέν, ὅσον ἐσμὲν ἐπὶ γῆς ἤτοι εὐφραίνονται, ἢ πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν. Ὅταν ἁμαρτάνωμεν πενθεῖ, φησιν, ἡ γῆ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. Ὁμωνύμως εἶπε τὸν Ἄγγελον τὴν αὐτὴν τῇ γῇ. Ὥσπερ γὰρ τὸ χειροποίητον ἐπικατάρατον αὐτὸ τὸ ἄψυχον· ἀλλ' εἴρηται χειροποίητον τὸ προσκαθεζόμενον τῷ ἀψύ-

pheta, dicens terram lugere propter malitiam eorum quæ venient super eam. Quoad vnumquemque igitur nostrûm terra vel luget, vel lætatur: vel enim luget à malitia inhabitantium in ea, vel lætatur de bonitate. De vnoquoque igitur nostrûm illud ipsum elementum aut lætatur, aut luget: si autem terra, vtique & reliqua elementa; similiter dicam & aqua, & qui aquæ præfectus est Angelus, vt explicem quoque terram lugentem. Neque enim hoc corpus terræ luget ab inhabitantibus in ea. Sed cogita mihi ad ordinem vniuersi quemdam Angelum terræ præfectum, & alterum aquæ præpositum, & alium aëri, & quartum igni. Hoc modo ascende mihi ratione ad omnem ordinem in animalibus, in plantis, in cælis, astris, Angelus quispiam constitutus, & in Sole, & in Luna, & alius in stellis. Hi vtique Angeli quibuscum versamur, quamdiu versamur in terra vel lætantur, vel lugent de nobis. Quando peccamus luget, inquit, terra ab inhabitantibus in ea. Communione nominis ipsius terrę dixit Angelum terram. Sicut manufactũ maledictum id ipsum inanimatum; sed appellatur manufactum id quod assidet inanima-

Elementa quomodo lugeant & lætentur.

nima-

nimato simulacro, atque illius nomine nuncupatur: pari vtique modo dicam etiam terram vocari Angelum terræ præpositum, & aquam appellari Angelum aquæ præfectum, prout di-
Psalm. 76,17. ctum est: *Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum, vocem dederunt nubes. Etenim sagittæ tuæ transeunt.*

Ver. 7. Christus relictis omnibus se totum pro nobis tradidit.

Reliqui domum meam: dimisi hereditatem meam: dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. Vide mihi illum qui in forma Dei erat in cælis existentem: vide domum eius supercælestem: si velis etiam altiùs contemplari, quia ego in Patre; vide ipsius domum esse Deum; relinquit patrem & matrem supernam Ierusalem, & venit ad locum terræ proximum, & ait: *Reliqui domum meam: dimisi hereditatem meam.* Illa enim erat hereditas ipsius, loca cum Angelis, ordo cum sanctis Virtutibus. *Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius.* Dedit animam suam in manus inimicorum animæ, in manus Iudæorum occidentium ipsum, in manus principum aduersus ipsum congregatorum, in manus Regum;

χῳ ἀγάλματι, καὶ χρηματίζειν ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι· οὕτως δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι τὸν ἐπὶ γῆς τεταγμένον Ἄγγελον, καὶ ὕδωρ λέγεσθαι τὸν ἐπὶ ὕδατος τεταγμένον Ἄγγελον, καθ' ὃ λέλεκται· Εἴδοσάν σε ὕδατα ὁ Θεὸς, εἴδοσάν σε ὕδατα, καὶ ἐφοβήθησαν, καὶ ἐταράχθησαν ἄβυσσοι. Πλῆθος ἤχους ὑδάτων, φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι. Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται.

Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου· ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου· ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς. Ἴδε μοι τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχοντα ὄντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἴδε αὐτοῦ τὸν οἶκον ἐπουράνιον· εἰ βούλει καὶ ὑψηλότερον ἰδεῖν, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ· ἴδε αὐτοῦ οἶκον ὄντα τὸν Θεόν· καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔρχεται εἰς τὸν περίγειον τόπον, καί φησιν· Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου· ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου. Ἐκείνη γὰρ ἦν ἡ κληρονομία αὐτοῦ, τὰ χωρία τὰ μετὰ τῶν Ἀγγέλων, ἡ τάξις ἡ μετὰ τῶν ἁγίων Δυνάμεων. Ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς. Παρέδωκεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ψυχῆς, εἰς χεῖρας Ἰουδαίων τῶν ἀποκτεινάντων αὐτὸν, εἰς χεῖρας ἀρχόντων συναχθέντων κατ' αὐτοῦ, εἰς χεῖρας βασιλέων·

ὅτε

ὅτε παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ. Αὕτη ἐπὶ γῆς κληρονομία αὐτοῦ ἣν κεκληρονόμηκεν, ἀπεθηριώθη πρὸς αὐτὸν, καὶ γέγονεν ἡ κληρονομία Ἰουδαῖοι, ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῷ· οὐ θαυμαστὸν εἰ τότε ἐγένετο ἡ κληρονομία αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῷ. Νῦν ἔτι ἐν δρυμῷ λέοντές εἰσι καταθεματίζειν θέλοντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ δυσφημοῦντες αὐτὸν, καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Ἐγενήθη οὖν ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ· ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν. Μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου τοῦ ἀποκτεῖναι τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ; Τότε γέγονε τὸ· Ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν· καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα πεπόνθασι, καὶ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ.

Εἰ δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀκοῦσαι βούλει τοῦ· δι' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῷ πᾶσα ἡ γῆ. Ἴδε τὴν ἐν σοὶ γῆν τίνα τρόπον ἠφανίσθη ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ· ἠφανίσθη γὰρ νεκρωθέντων τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ οὐκέτι ἡ γῆ ἐργάζεται τὰ ἑαυτῆς· οὐκέτι γίνεται παρὰ τῷ δικαίῳ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, οἷς ἔθαλλεν ἡ σάρξ· οὐκέτι πορ-

quando *adstiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Psalm. 2,2. *Facta est hereditas mea mihi quasi leo in silua.* Ver. 8. Hæc est super terram hereditas ipsius quam hereditauit, efferata est aduersus eum, & facti sunt hereditas Iudæi, efferati aduersus eum quasi leo in silua: non mirum si tunc hereditas eius facta sit quasi leo in silua. Etiamnum in silua leones sunt diris deuouere volentes Iesum, & calumniantes eum, atque fidelibus ipsius insidiantes. *Facta est* igitur *hereditas mea mihi quasi leo in silua: dedit super me vocem suam: ideò odiui eam. Nónne spelunca hyænæ hereditas mea* ad occidendum Christum Dei? Tunc factum est illud: *Relinquetur vobis domus vestra*: & propter ipsum hæc perpessi sunt, & abolitione deleta est omnis terra.

Si verò etiam sublimiori sensu audire velis istud; propter me abolitione deleta est omnis terra. Vide eam quæ in te est terram quâ ratione deleta sit adueniente Iesu: deleta est mortificatis membris quæ sunt super terram, & non ampliùs terra quæ sua sunt operatur: nō ampliùs in iusto fiunt opera carnis, quibus florebat caro: non ampliùs forni-

Terra in nobis spiritaliter abolenda.

nica-

nicatio, non ampliùs impuritas, non lasciuia, non idololatria, non incantatio, & reliqua. Sed & Ser-
Matth. 10,34. uator ait: *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram, non veni pacem mittere, sed gladium.* Verè enim antequam veniret, gladius non erat in terra, neque caro concupiscebat aduersus spiritum, neque spiritus aduersus carnem: quando autem venit, & edocti sumus, quæ quidem sint carnis, quę verò spiritus, doctrina instar gladij facta in terra diuisit carnem & terram à spiritu: &
2. Cor. 4,10. deleta quidem est terra, quando mortificationem Iesu in corpore nostro circumferimus, & non ampliùs viuimus secundùm car-
Gal. 6. 8. nem, sed omnia in spiritu, ne de carne metamus corruptionem, sed de spiritu vitam æternam.

Ver. 13. *Praui seminant frumẽta, & metunt spinas.* Dicitur autem peccatoribus: *Seminate frumenta, & spinas metite.* Etsi enim inter sanctos Dei conuersentur, qui non rectè cum ipsis conuersantur, neque eo quo decet modo vitam instituunt, neque credunt, seminant frumenta, & metunt spinas. Potissimùm autem hoc potest intelligi de heterodoxis in Scripturas incidentibus, & spinas non à Scripturis sed à propriis conceptibus metentibus; vitia

νεία, οὐκ ἔτι ἀκαθαρσία, οὐκ ἀσέλγεια, οὐκ εἰδωλολατρία, οὐκ φαρμακεία, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ λέγει· Μὴ νομίζετε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἀληθῶς γὰρ πρὶν μὲν ἐλθεῖν, μάχαιρα οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲ ἡ σὰρξ ἐπεθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος, οὐδὲ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ὅτε δὲ ἦλθε, καὶ διδάγμεθα, τίνα μέν ἐστι τῆς σαρκός, τίνα δὲ τοῦ πνεύματος, ἡ διδασκαλία ὥσπερ μάχαιρα γεγενημένη ἐν γῇ διεῖλε τὴν σάρκα καὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ πνεύματος· καὶ ἠφανίσθη μὲν ἡ γῆ, ὅτε τὴν νέκρωσιν Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρομεν, καὶ οὐκ ἔτι ζῶμεν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ πάντα εἰς τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ θερίσωμεν φθορὰν ἐκ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος ζωὴν αἰώνιον.

Λέγεται δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσι· Σπείρατε πυροὺς, καὶ ἀκάνθας θερίζετε. Κἂν γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ ὁμιλῶσιν, οἱ μὴ καλῶς αὐτοῖς ὁμιλοῦντες, μηδὲ ὃν δεῖ τρόπον βιοῦντες, μηδὲ πιστεύοντες, σπείρουσι πυροὺς, καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας. Μάλιστα δέ ἐστι κατανοῆσαι ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς, καὶ ἀκάνθας οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπινοιῶν θεριζόντων· αἱ κῆρες αὐτῶν

αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς. Ταῦτα καὶ πρὸ ἡμῶν ἄλλοι διηγήσαντο· καὶ ἐπειδὴ τοῦτ' ἀποδοκιμάζομεν, αὐτῶν τὴν διήγησιν εὐγνωμόνως φέρομεν αὐτὴν εἰς μέσον, οὐχ' ὡς ἱεροῦντες, ἀλλ' ὡς μεμαθηκότες καλὸν μάθημα. Οὗτος ὁ λόγος ὠφελήσει καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς, ἐὰν προφητεύῃ περὶ τῆς κληρονομίας ταύτης. Ἡ κληρονομία μου μή τι σπήλαιον ὑαίνης γέγονε; σπήλαιον ὑαίνης τῆς ἀγριωτάτης, τῆς νεκροβόρου, τῆς περὶ τὰ μνημεῖα τῆς ἐσθιούσης τὰ θνησιμαῖα σώματα. Μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί; ὡς σπήλαιον ἐπ' αὐτὴν κύκλῳ αὐτῆς. Βαδίζετε. Ἐπεὶ τοιοῦτοι γεγόνασι, κελεύω ὑμῖν τοῖς Ἀγγέλοις ἵνα βαδίσητε καὶ συναγάγητε τὰ θηρία, καὶ παραδῶτε αὐτοὺς τοῖς θηρίοις. Βαδίσατε, καὶ συναγάγετε τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν. Ἐλήλυθεν τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ διεσθίειν τὸν λαὸν ἐκεῖνον. Βλέπετε αὐτῶν τὰς καρδίας διεσθιομένας ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων· εἰ ἐκείνων ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ εἶπε, Βαδίζετε, συναγάγετε τὰ θηρία, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; ἐὰν μὴ ποιῶμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἐρεῖ πάλιν, Βαδίσατε, συναγάγετε τὰ θηρία, καὶ παράδοτε αὐτήν. Ἀλλ' ἡμεῖς παῤῥησίαν ἔχομεν ἵνα εἴπωμεν ἐν τῷ δι-

eorum non proderunt eis. Hæc etiàm ante nos alij explicuerunt: & quoniam hoc reprobamus, ipſorum expoſitionem ipſam candidè in medium adducimus, non quaſi conſecrantes, ſed quaſi imbuti pulchrâ diſciplinâ. Hic ſermo proderit tam vobis quàm nobis, ſi de hac hereditate vaticinetur. Hereditas mea nónne ſpelunca quædam hyænæ facta eſt? ſpelunca hyænæ ferociſſimæ, mortiuoræ, circa monumenta morticina corpora deuorantis. *Nónne ſpelunca hyænæ hereditas mea mihi? quaſi ſpelunca ſuper eam in circuitu eius. Pergite.* Cùm tales euaſerint, præcipio vobis Angelis vt eatis & congregetis feras, & tradatis ipſos beſtiis. *Pergite, & congregate omnes beſtias agri, & veniant ad comedendam eam.* Venerunt beſtiæ agri deuoratum populum illum. Videte ipſorum corda à virtutibus aduerſariis depaſta: ſi illis Ieſus non pepercit, ſed dixit, Pergite, congregate beſtias, quantò minus nobis parcet? ſi non fecerimus legem Dei, ſermonem Euangelij, dicet iterùm, Pergite, congregate beſtias, & tradite illam. Verumtamen nos fiduciam habemus in precibus dicendi:

di: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi. Confiteamur de delictis pœnitentiam agentes, & bestiis non trademur, sed Angelis sanctis nutritoribus futuris, qui nos sinu gerant, & transferant ab hoc sæculo ad futurum in Christo Iesu; cui est imperium & honor in sæcula sæculorum. Amen.

χαῖς· Μὴ παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι. Ἐξομολογησώμεθα περὶ τῶν παραπτωμάτων μετανοοῦντες, καὶ τοῖς θηρίοις οὐ παραδοθησόμεθα, ἀλλ' Ἀγγέλοις ἁγίοις τιθηνοῖς ἐσομένοις. ἐπὶ κόλπων βαστάζουσι μεταβιβάζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστι τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XI. in istud:

Cap. 12,11. *Propter me dissipatione dissipata est vniuersa terra.*

Cap. 13,1. & in istud: *Cinctorium.*

ΟΜΙΛΙΑ ια΄. εἰς τό·

Δι' ἐμὲ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ. καὶ εἰς τό· Περίζωμα.

QVis est qui ait, *Propter me dissipata est dissipatione vniuersa terra*? Christus hæc dicit non ante aduentum. Multa quidem à populo peccata commissa erant, sed non talia tamen vt omnino desererentur, & in diuturnam captiuitatem traderentur; nisi vbi mensuram patrum suorum expleuerant, & adijcerent, vt è medio tollerent Prophetas, ac iustos persequerentur. Attendamus quod scriptum est, nos qui videmur ex Clero vobis præsidere, vt nonnulli ad conditionem hanc pertingere cupiant. Scitis autem clericatum non omnino saluum reddere: si-

Dignitas status non minuit, sed auget delictum

πάντη

ΤΊς ἐστιν ὁ λέγων, Δι' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῷ πᾶσα ἡ γῆ; ὁ Χριστὸς ταῦτά φησιν οὐ πρὸ τῆς ἐπιδημίας. Πολλὰ μὲν γέγονε ἁμαρτήματα τῷ λαῷ, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ὥστε αὐτοὺς πάντα ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν πολυχρόνιον παραδοθῆναι· ὅτι δὲ ἐπλήρωσαν τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ προσέθηκαν, τὸ ἀνῃρηκέναι τοὺς προφήτας, καὶ δεδιωχέναι τοὺς δικαίους. Προσέχωμεν τῷ γεγραμμένῳ, οἱ δοκοῦμεν εἶναι ἀπὸ κλήρου τινὸς προκαθεζόμενοι ὑμῶν, ὥστε τινὰς θέλειν ἥκειν ἐπὶ τὸν κλῆρον τοῦτον. Ἔστι δὲ ὅτι οὐ πάντως ὁ κλῆρος σώζει· πλ-

ιστ

λοὶ

λοὶ γὰρ καὶ Πρεσβύτεροι ἀπολοῦνται· πολλοὶ καὶ λαϊκοὶ μακάριοι ἀποδειχθήσονται. Ἐπεὶ οὖν τινές εἰσιν ἐν Κλήρῳ οὐχ οὕτως βιοῦντες, ὥστε ὠφεληθῆναι καὶ κοσμῆσαι τὸν Κλῆρον· διὰ τοῦτο φασὶν οἱ Διηγησάμενοι γέγραπται· Οἱ Κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς. Τὸ γὰρ ὠφελοῦν οὐκ αὐτὸ τὸ καθέζεσθαι ἐν πρεσβυτερείῳ ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ βιοῦν ἀξίως τοῦ τόπου ὡς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος· ἀπαιτεῖ καὶ ὑμᾶς βιοῦν ὁ λόγος καλῶς καὶ ἡμᾶς. Ἀλλ' εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, Δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται. Πλεῖον ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν Διάκονον, πλεῖον ὁ Διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν· ὁ δὲ τὴν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν, ἐπὶ πλεῖον ἀπαιτεῖται. Διὰ τοῦτο, ὁ πεπιστευμένος τὰ μεγάλα, ὁ Ἀπόστολος, ἀκούετέ φησιν· Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ, καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ. Ὧδε λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ. Καὶ οὕτως σπάνιόν ἐστιν εὑρεθῆναι οἰκονόμον πιστὸν καὶ καλόν. Ἴσως ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν λέγει· Τίς, ἄρα, ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τοῖς δούλοις αὐτοῦ; Εἶτα μέμφεταί τινας οἰκο-

quidem multi etiam Presbyteri pereunt : multi quoque laici beati declarabuntur. Cùm igitur nonnulli sint in Clero qui non ita vitam instituant suam, vt Clero prosint atque ornamento sint ; idcircò tradunt Interpretes scriptum: *Clerieorum non* Vers. 13.
proderunt eis. Nam prodesse nequaquam idem est quod sedere in presbyterio, sed isto loco dignam vitam ducere prout ratio requirit: requirit item ratio tam vos quàm nos rectè viuere. Verùm si ita dicere oportet, Potentes potenter examinabuntur. Plus enim à me quàm à Diacono requiritur, & plus à Diacono quàm à laico; cui autem ipsemet omnium nostrûm in manus traditus est Ecclesiasticus principatus, multò plus exigetur. Quamobrem, cui magna concredita erant, Apostolus, Audite inquit:
Sic nos existimet homo vt ministros 1. Cor. 4, 1.
Christi, & dispensatores mysteriorũ Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Adeoque rarum est inuenire dispensatorem fidelem ac probum. Nimirum qui nouit omnia priusquam fierent ait: *Quis, putas, est* Lucæ 12, 42.
fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus eius supra familiam suam, vt det in tempore tritici mensuram seruis suis? Deinde incusat quosdam dispensatores,

tes, & ait: Si autem cœperit malus seruus dicere; *Moram facit dominus meus venire; & cœperit percutere conseruos suos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus serui illius in die quâ non sperat, & horâ quâ nescit, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.* Hæc quidem ad hoc: *Cleri eorum non proderunt eis.*

Ibid. 45.

Videamus porrò etiam eam quæ hinc sequitur necessariam castigationem, quàm bonum sit ad moralem locum assumere dum ait: *Confundimini à gloriatione vestra ab opprobrio in conspectu Domini.* Sunt quædam in quibus gloriamur per insipientiam, cùm non sint digna gloriatione. Vt si quis glorietur quòd diues sit, & multa possideat, dici posset ad ipsum: *Confundimini à gloriatione vestra.* Si quis de externâ hac nobilitate glorietur, dicetur ad ipsum: *Confundimini à gloriatione vestra.* Si glorietur quis de magno vestium pretio, de ædificatione domus opulenter extructæ, aliena est hæc gloriatio à gloriatione sanctorum; quamobrem dicetur ad talem: *Confundimini à gloriatione vestra.* Audi vocem Prophetæ Ieremiæ iubentis ne gloriemur: *Neque sapiens in sapien-*

Gloriatio vana parit confusionē.

λέγοιτ'

Ierem. 9.23.

νόμοις, καὶ λέγει· Ἐὰν δὲ ἄρξηται ὁ κακὸς δοῦλος λέγειν· Χρονίζει μου ὁ κύριος ἔρχεσθαι· καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε, καὶ πίνειν, καὶ μεθύσκεσθαι, ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. Ταῦτα μὲν εἰς τό· Οἱ Κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς.

Ἴδωμεν δὲ καὶ ἑξῆς ἐπίπληξιν ἀναγκαίαν, ἣν καλὸν εἰς τὸν ἠθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν λέγουσαν· Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἀπὸ ὀνειδισμοῦ ἐναντίον κυρίου. Ἔστι τινὰ ἐν οἷς καυχώμεθα διὰ τὴν ἄνοιαν, οὐκ οὖσιν καυχήσεως ἀξίοις. Οἷον ἐὰν καυχήσηταί τις ὅτι πλούσιός ἐστι, καὶ πολλὰ κέκτηται, λέγοιτ' ἂν πρὸς αὐτόν· Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν. Ἐὰν καυχήσηταί τις ἐπὶ εὐγενείᾳ ταύτῃ τῇ ἐκτὸς, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν. Ἐὰν καυχήσηταί τις ἐπὶ πολυτελείᾳ ἱματίων, ἐπὶ οἰκοδομῇ οἰκίας πλουσίως κατεσκευασμένης, ἀλλοτρία ἐστὶν ἡ καύχησις καυχήσεως ἁγίων· διὸ λεχθήσεται πρὸς τὸν τοιοῦτον· Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν. Ἀκούε τοῦ λόγου τοῦ προφήτου Ἰερεμίου κελεύοντος ἡμᾶς μὴ καυχᾶσθαι· Μηδὲ ὁ σοφὸς ἐπὶ τῇ σοφίᾳ

σίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος. Θέλεις καυχᾶσθαι, καὶ καυχώμενος μὴ ἀκοῦσαι, Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν; καύχησαι ὡς Ἀπόστολος, καὶ εἰπέ· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Θέλεις καυχᾶσθαι ἵνα μὴ ἐλεγχθῇς, Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν; ἄκουε Παύλου καυχωμένου, καὶ μάνθανε ὅταν λέγῃ· Ἥδιστα οὖν καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· ἄκουε οἷα καυχᾶται καυχήματα· Ἐν κόποις περισσοτέρως· τίς δύναται ἡμῶν τοῦτο εἰπεῖν; ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον· τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα. Μανθάνομεν οὖν καὶ καυχήσεως εἶναι διαφοράς· ὥς τινας μὲν καυχήσεις εἶναι αἰσχύνης ἀξίας· ἐφ' οἷς λέγοιτ' ἂν ἐκεῖνο τὸ Ἀποστολικόν· Καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. Ἐφ' οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις οἴονται δοξάζεσθαι.

tia sua, neque fortis in fortitudine sua; neque diues in diuitiis suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & nosse quia ego sum Dominus. Visne gloriari, & gloriando non audire, *Confundimini à gloriatione vestra?* gloriare prout Apostolus, & dic: *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Vin' gloriari vt nō reprehendaris isto, *Confundimini à gloriatione vestra?* audi Paulum gloriantem, & disce cùm ait: *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi:* audi quales glorietur gloriationes: *In laboribus plurimis:* quis potest nostrûm hoc dicere? *in carceribus abundantiùs, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas vna minùs accepi: ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci.* Discimus igitur etiam gloriationis esse differentias; ita vt nonnullæ quidem gloriationes sint dignæ confusione; de quibus Apostolicum illud dici posset: *Et gloria in confusione ipsorum.* De quibus oportebat eos confundi, de his existimant se honorari.

Gloriatio bona quæ. — Galat. 6,14. — 2.Cor. 12,9. — 2.Cor. 11,23. — Philip. 3,19.

Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὰ περὶ τοῦ περιζώματος· τάδε γὰρ λέ-

Post hæc videamus quæ ad cinctoriū pertinent; nam hæc di-

Cap. 13,1. cit Dominus: *Vade, & poßide*
tibi cinctorium lineum, & pone
Cinctorium *circa lumbum tuum, & per aquam*
Ieremiæ *non transibit.* Et poßedi cinctorium
quid si- *iuxta verbum Domini, & posui*
bi velit *circa lumbum meum. Et factus est*
Ver. 2.
Ver. 3. *sermo Domini ad me dicens:* Tolle
Ver. 4. *cinctorium quod circa lumbum*
tuum, & surge, & vade ad Euphratem, & absconde illud ibi in foramine petræ. Post dies aliquot vadit eò, reperitque hoc ipsum cinctorium cariosum; & subiungit Dominus occasionem præbens interpretationis cin-
Ver. 11. ctorij dicens: *Sicut adhæret cinctorium circa lumbum hominis, sic agglutinaui ad me domum Israël, & omnem domum Iuda,* dicit Dominus; *vt esset mihi in populum nominatum, & in gloriationem, & in gloriam, & non exaudierunt me.* Itaque Propheta pro Deo accipitur [complectitur] præcingens circa lumbum suum cinctorium lineum, prout Deus populum. Agglutinaui enim, inquit, ad me hunc populum, dicit Dominus, & adinstar cinctorij populus fit Dei. Cur autem cinctorium Dei fiat circa lumbum eius, is qui potest legere Ezechielem, & videre Deum sermone quodãmo-
Ezech. 1,27. dò corporatum, & aliquo quidem modo à lumbis ipsius deor-

γὰρ κύριος· Βάδιζε, καὶ κτῆσαι σεαυτῷ περίζωμα λινοῦν, καὶ περίθες περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἐν ὕδατι οὐ διελεύσεται. Καὶ ἐκτησάμην τὸ περίζωμα κατὰ τὸν λόγον κυρίου, καὶ περιέθηκα περὶ τὴν ὀσφύν μου. Καὶ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρός με λέγων· Λάβε τὸ περίζωμα τὸ περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἀνάστηθι, καὶ βάδισον ἐπὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ κατάκρυψον αὐτὸ ἐκεῖ ἐν τῇ τρυμαλιᾷ τῆς πέτρας. Μετὰ ἡμέρας τινὰς ἔρχεται ἐκεῖ, καὶ εὑρίσκει διασεσηπὸς τοῦτο τὸ περίζωμα· καὶ ἐπιφέρει ὁ κύριος διδοὺς ἀφορμὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ περιζώματος λέγων· Καθάπερ κολλᾶται τὸ περίζωμα πρὸς τὴν ὀσφὺν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἐμαυτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, φησὶν ὁ κύριος· τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστὸν, καὶ εἰς καύχημα, καὶ εἰς δόξαν, καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου. Οὐκοῦν ὁ προφήτης ἀντὶ τοῦ Θεοῦ παραλαμβάνεται περιζωννὺς περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ τὸ περίζωμα τὸ λινοῦν, ὡς ὁ Θεὸς τὸν λαόν. Ἐκόλλησα γὰρ πρὸς ἐμαυτὸν, φησι, τοῦτον τὸν λαὸν, φησὶν ὁ Θεὸς, καὶ οἱονεὶ περίζωμα ὁ λαὸς γίνεται τοῦ Θεοῦ. Διατί δὲ περίζωμα γίνεται τοῦ Θεοῦ περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ὁ δυνάμενος ἀναγινώσκων τὸν Ἰεζεκιὴλ, καὶ ὁρῶν τὸν Θεὸν τῷ λόγῳ οἱονεὶ σωματοποιούμενον, καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τῆς ὀσφύος κά-

τω

τῷ ἐστὶ πῦρ, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω ἐστὶν ἤλεκτρον· ἐρευνήσατο τὸν λόγον διὰ τί τὸ κάτω τοῦ Θεοῦ πῦρ ἐστι τὰ ἀπὸ ὀσφύος καὶ γενέσεως πράγματα, ταῦτα πῦρ ἐστι. Πάντα γὰρ τὰ ἐν γενέσει χρῄζει τοῦ καθαρσίου τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρός· πάντα τὰ ἐν γενέσει, χρῄζει τῆς κολάσεως· τὰ δὲ ἀνωτέρω τῆς ὀσφύος ὑπερβεβηκότα τὴν γένεσιν, ταῦτα ἐστὶν ὕλη αἷς ἐν κόσμῳ καθαρειωτάτη καὶ τιμιωτάτη. Λέγεται γὰρ τὸ ἤλεκτρον χρυσοῦ εἶναι τιμαλφέστερον. Ἐπεὶ οὖν παραδείγματι χρῆται ἡ Γραφὴ, ἵνα διδάξῃ τὸ Θεοῦ τὸ σῶμα τῶν ἀνωτέρω εἶναι τιμιώτερον, καὶ τὸ σῶμα τῶν κατωτέρω εἶναι ὑποδεέστερον· διὰ τοῦτο εἰσήγαγε τὸν Θεὸν ἐκ πυρὸς καὶ ἠλέκτρου συνεστηκότα, καὶ ὅτι σῶμα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸ ἐν γενέσει πῦρ ἐστιν.

Ἕκαστος ἡμῶν οὐκ ἐσμὲν τὸ ἤλεκτρον· ἐὰν δὲ ἀναβαίνωμεν, καὶ προκόπτωμεν (δυνατὸν γὰρ μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ σήμερον εἶναι ἐν τοῖς κατωτέρω, ὥστε γενέσθαι τοῦ Θεοῦ σῶμα τὸ ἀνωτέρω) ἐσόμεθα, διαβάντες τὸ πῦρ, ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ τὸ ὑψηλότερον. Κολλᾷ οὖν περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ τὸ περίζωμα τὸ λινοῦν· ἵνα τί; ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ λαὸς οἱονεὶ σκέπη ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Πρὸς γὰρ τοὺς βουλο-

ſum eſſe ignem, à lumbis verò ſurſum eſſe electrum; indaget rationem cur inferiora Dei ignis ſint [nempe] lumborum & generationis opera, hæc ignis ſunt. Omnia enim quæ in generatione verſantur opus habent expiatione per ignem: omnia quæ ad generationem pertinent, indigent caſtigatione; quæ autem lumbis ſuperiora ſunt transſcendentia generationem, materię ſunt puriſſimę pretioſiſſimæq; quæ in mundo ſit. Fertur enim electrum eſſe auro ſplendidiùs. Cùm igitur exemplis vtatur Scriptura, vt doceat Dei corpus quoad partem ſuperiorem eſſe pretioſius, idemque corpus quoad inferiora eſſe vilius; ideò introduxit Deum ex igne & electro conſtantem, atque adeò corpus Dei etiam ipſum in generatione ignem exiſtere.

Opera generationis indigēt expiatione.

Vnuſquiſque noſtrûm nequaquam electrum eſt: ſi autem aſcenderimus, & profecerimus (fieri enim poteſt vt tranſeamus à ſtatu hodierno, eoque inferiore ad hoc, vt ſimus corpus Dei ſuperius) erimus, cùm ignem tranſierimus, electrum quod ſit in corpore Dei ſublimius. Agglutinat igitur ad lumbum ſuum cinctorium lineum: ad quid? vt manifeſtaretur populum quodammodò eſſe tegumentum Dei. Aduerſus enim illos qui

Populus cinctorio aſsimilatus.

Deum accusare volunt opponit se populus, & quasi defendit ipsum, & non sinit quidquam absurdi dici in iis quæ ad Deum pertinent. Postquam autem peccauerimus, cinctorium hoc deponit sicut Propheta, & condemnat illud ad Euphratem fluuium, vt ibidem corrumpatur. Ita peccator abiicitur à lumbo Dei, & abiectus proiicitur in Euphratem fluuium, qui est Mesopotamiæ fluuius, vbi Assyrij Israëlis inimici, vbi Babylonij, ibique corrumpitur. Cùm enim tot essent flumina, mittitur Propheta ex Iudæa ad Euphratem fluuium, vt comparet & adducat inde cinctorium lineum. Cur autem & lineum? quia ortum habet è terra: plantæ enim genus est de terra ortum, deinde post agriculturam exsiccatum, & ablutum, & abstersum, atq; multo opere confectū, vt tale esset ex quo cinctorium fieret, aut aliud quidlibet. Atqui nos etiam omnes generationem habemus sicut cinctorium Dei; cumque generationem habeamus multi moliminis, opus est vt siccemur, vt abluamur, vt terræ colorem abijciamus. Alius enim natiuus lini color, & alius quem ab opere & industria obtinet: nam genuinus lini color obscurior existit, operæ autem

Peccator corrūpitur sicut cinctorium in Euphrate.

Linei cinctorij structura qualis.

μένους κατηγορεῖν τοῦ Θεοῦ ἵσταται ὁ λαὸς, καὶ ὥσπερ ὑπερασπίζει αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐᾷ τι ἄτοπον λέγεσθαι ἐν τοῖς περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐπὰν δὲ ἁμαρτήσωμεν, τὸ περίζωμα τοῦτο ἀποτίθεται ὡς ὁ προφήτης, καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαρῇ. Οὕτως ὁ ἁμαρτάνων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὀσφύος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκβληθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν τὸν τῆς Μεσοποταμίας ποταμὸν, ὅπου οἱ Ἀσσύριοι ἐχθροὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπου οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ διαφθείρεται. Ὄντων γὰρ τοσαύτων ποταμῶν, πέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, πραγματεύσασθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περιζωμάτιον λινοῦν. Διὰ τί δὲ καὶ λινοῦν; ὅτι τὴν γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς· φυτὸν γάρ ἐστιν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μετὰ τὸ γεωργηθῆναι ξαινόμενον, καὶ πλυνόμενον, καὶ σμηχόμενον, καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον, ἵνα γένηται τοιοῦτον ὥστε γενέσθαι περίζωμα, ἢ ὅτι δήποτε. Καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες τὴν γένεσιν ἔχομεν ὡς περίζωμα τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔχοντες τὴν γένεσιν ἀπὸ τῆς πολλῆς κατασκευῆς, χρῄζομεν ἵνα ξανθῶμεν, ἵνα πλυθῶμεν, ἵνα τὸ χρῶμα τῆς γῆς ἀποβάλωμεν. Ἄλλο γὰρ τὸ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χρῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας· τὸ μὲν γὰρ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χρῶμα μελανότερόν ἐστιν, ἀπὸ δὲ

τῆς ἐρ-

τῆς ἐργασίας γίνεται λαμπρότατον. Τοιοῦτον οὖν τι καὶ ἐπὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν γενέσει φθάνει· μέλανές ἐσμεν κατὰ τὴν ἐν τῷ πιστεύειν ἀρχήν· διὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων λέγεται· Μέλαινά εἰμι, καὶ καλή· καὶ Αἰθίοψιν ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς τῆς ψυχῆς ἐοίκαμεν, εἶτα ἀποσμηχόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενώμεθα (κατὰ τὸ· Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη;) καὶ γενώμεθα λινοῦν λαμπρὸν καὶ καθαρόν· εἶτα καὶ πλεκόμεθα ἐπὶ τὸ περίζωμα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀξιῶμεν κολλᾶσθαι τῷ Θεῷ. Οὐκ ἀποτίθεται ἡμᾶς ὁ Θεός, ἀπέθετο τὸν πρῶτον λαὸν πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, καὶ τὸν οἶκον Ἱερουσαλήμ, ἐγένετο εἰς τὸ μὴ χρησθῆναι ἔτι· οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς περιζώννυται· ἡμᾶς ἀντὶ ἐκείνων περιεζώσατο ὁ Θεός· οὐ γὰρ ἀποβαλὼν τὸ περίζωμα ἔμεινε γυμνός, ἀλλὰ ἄλλο περίζωμα ἑαυτῷ ὕφανε. Τοῦτο τὸ περίζωμα ἡ Ἐκκλησία ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἥτις ἴστω, ὅτι εἰ τῶν προτέρων οὐκ ἐφείσατο ὁ Θεός, πόσῳ πλέον οὐδὲ αὐτῆς ἁμαρτανούσης φείσεται, ἐὰν μὴ ᾖ ἀξία τῆς ὀσφύος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

industriâ splendidissimus efficitur. Simile quid igitur etiam ad nos in generatione versantes attinet: nigri sumus sub initium quando credere incipimus; quãobrem in principio Cantici Canticorum dicitur: *Nigra sum, & formosa*: & Æthiopibus nos sub principium quoad animam cõparamur, deinde abstergimur, vt splendidiores euadamus (iuxta illud: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?*) & euadamus linum candidum & mundum; deinde etiam plicemur ad cinctorium Dei, quando digni habiti fuerimus vt agglutinemur Deo. Non deponit nos Deus, deposuit priorem populum omnem domum Iuda, & domum Ierusalem, facta vt non comburatur ampliùs: non ampliùs enim illis se præcinget: nobiscum pro illis se præcinxit Deus: neque enim abiecto cinctorio nudus permansit, sed aliud cinctorium sibi ipse texuit. Hoc cinctorium est Ecclesia ex Gentibus; quæ sciat, si prioribus non pepercit Deus, multò minùs ipsi parciturum, nisi digna fuerit lumbis Dei. Ceterùm qui adhæret Domino, vnus spiritus est in Christo Iesu; cui honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Cant. 1,4.

Cant. 8,5.

Iudam reiecit Deus, & assumpsit pro eo Ecclesiam.

HOMILIA XII. in istud:

Cap. 13,12. *Et dices ad populum: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Omnis vter implebitur vino.* vsque ad
Ibid. 17. illud: *Et deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini.*

ID quod iubetur Propheta dicere à Deo, debet dignum esse Deo. Non apparet autem hoc dignum esse Deo hærentibus nobis in littera; ita vt alius nonnemo audiens hanc litteram dixerit, fatuitatem esse hasce litteras. Hoc autem dicet animalis:
1. Cor. 2,14. *Animalis enim homo non capit ea quæ sunt Spiritus Dei: fatuitas* enim ipsi est. Considera igitur textum quid dicat: *Et dices ad populum hunc: Hæc dicit Dominus Deus Israël.* Dignum sit Domino Deo Israël: *Omnis vter implebitur vino: & erit, si dixerint ad te: Nónne cognoscentes cognoscemus, quia omnis vter implebitur vino?* Et respondentes ad dictum hoc, stantes hæc dicunt, & asserunt se cognouisse omnem vtrem impletum iri vino. Sunt vtique vtres oleo vel aliâ materiâ

Omnis vter qui vino impleatur.

disting. -μενοι, ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ ἑστῶτες, verbis inhærentes, τὸ ῥητόν est hic, πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται -

ΟΜΙΛΙΑ ιβʹ. εἰς τό·

Καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαόν· Τάδε λέγει κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· Πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου, μέχρι τοῦ· Καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου.

Ὃ προστάσσεται ὁ προφήτης λέγειν ἀπὸ Θεοῦ, ὀφείλει ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ. Οὐ φαίνεται δὲ ὅτι τοῦτ' ἄξιόν ἐστι τοῦ Θεοῦ μενόντων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γράμματος· ὥστε εἰπεῖν ἄλλον τινὰ ἀκούσαντα τοῦ γράμματος, μωρία ἐστὶ ταῦτα τὰ γράμματα. Τοῦτο δὲ ἐρεῖ ψυχικός· Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν. Ὅρα οὖν τὴν λέξιν τί φησι· Καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον· Τάδε λέγει κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ. Ἄξιον ἔστω κυρίου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ· Πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου· καὶ ἔσται, ἐὰν εἴπωσι πρός σε· Μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα, ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου; Καὶ οἱ ἀποκεινόμενοι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, ἑστῶτες ταῦτα φασί, καὶ λέγουσιν ἐγνωκέναι ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. Εἰσὶν οὖν ἀσκοί, ἐλαίου πληρούμενοι, ἢ ἄλλης ὑγρᾶς οὐσίας·

ουτίας· ψεύδονται ἄρα, οὐ γὰρ πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. Ὅσον περ διηγήσεως κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν τοίας δε τάξεται, ἐὰν εἰδῶμεν τὰς τῶν οἴνων διαφορὰς, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῶν· καὶ ἀκολούθως αὐτοῖς περὶ τῶν ἀσκῶν ὀψόμεθα ὅτι ἀληθές ἐστι τό· Πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. Εἴτε γὰρ ἀγαθός τίς ἐστιν (ἵν' οὕτως ὀνομάσωμεν ἐν ἀσκοῖς) ἀσκὸς, πληρωθήσεται οἴνου κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα· εἴτε ἐστὶν (ὡς ἐν συγκρίσει ἀσκῶν, καὶ τῇ κρίσει τῇ περὶ αὐτῶν) μοχθηρὸς, καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ πληρωθήσεταί οἴνου μοχθηροῦ. Πῶς οὖν ἐστιν ἀπὸ τῆς Γραφῆς λαβεῖν περὶ τῶν διαφόρων οἴνων; περὶ μὲν τῶν χειρόνων τοιαῦτα γέγραπται· Ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόῤῥας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς. Θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνας αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίασος. Περὶ δὲ τῶν κρειττόνων· Τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον; Καὶ ἡ Σοφία συγκαλεῖ ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς κρατῆρα λέγουσα· Ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν. Ἔστιν οὖν οἶνος ἀπὸ Σοδόμων, καὶ ἔστιν οἶνος ὃν ἡ Σοφία κίρνησι. Καὶ πάλιν· Ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ

liquidâ replendi; ergo mentiun-
tur, quia non omnis vter imple-
bitur vino. Hæc aliqualem à no-
bis pro virili explicationem con-
ſequentur, ſi vinorum differen-
tias perſpectas habuerimus, &
quæ de iis dicuntur: & iiſdem
conſequenter de vtribus videbi-
mus verum eſſe iſtud: *Omnis vter*
implebitur vino. Siue enim bonus
quis ſit (vt hoc nomen in vtri-
bus vſurpem) vter, implebitur
vino ſecundùm ſuam ipſius bo-
nitatem: ſiue ſit (quaſi in com-
paratione vtrium, & iudicio
quod de iis fit) prauus, etiam
ipſe ſecundùm prauitatem ſuam
replebitur vino prauo. Quo pa-
cto ergo liceat à Scriptura de di-
uerſis vinis percipere cognitio-
nem? de deterioribus quidem
iſtiuſmodi ſcripta ſunt: *Nam ex* Deut.
vite Sodomorum vitis eorum, & 32,32.
palmes eorum ex Gomorrha: vua Vina praua qua.
eorum vua fellis, botrus amaritu-
dinis eis. Furor draconum vinum
eorum, & furor aſpidum inſanabi-
lis. De melioribus autem: *Calix* Pſalm.
tuus inebrians me quàm præclarus 22,5.
eſt! Et Sapientia inuitat ad ſuum
craterem dicens: *Venite, edite de* Prou.
meis panibus, & bibite vinum quod 9,5.
miſcui vobis. Eſt igitur vinum à
Sodomis, & eſt vinum quod Sa-
pientia miſcet. Et rurſum: *Vinea* Iſaiæ
facta eſt dilecto in cornu, in loco 5,1. Bona qua.

 pingui

pingui à Deo plantata, quæ vocata est vinea Sorec, cùm sit electa planè & admirabilis. Est porrò quædam etiam vinea Ægyptiorum, quam percutit Deus; iuxta quod scriptum: Quia *percußit* Deus *in grandine vineam eorum, & moros eorum in pruina.* (Psalm. 77, 47.)

(*Praui malo, probi bono vino implentur.*) Considera igitur mihi omnes homines esse tropicè modò capaces vini; & nomino ipsos hoc sensu vtres, ac dico, improbum quidem impleri vino de vitibus Sodomorum, impleri vino Ægyptio ac vino inimicorum Israël. Sanctus verò, & vir frugi impletur vino de vinea Sorec, ac vino, de quo scriptum reperitur: *Calix tuus inebrians quàm præclarus est!* (Psalm. 22, 5.) Et rursum impletur sanctus vino, de quo propinauit Sapientia. Hæc itaque intellecta sint à me quoad malitiam & virtutem, vt contemplemur quî omnis vter vino impleatur. Si verò etiam oportet videre tam quæ ob malitiam quàm ob virtutem irrogentur, supplicia quidem propter malitiam, benedictiones verò & promissiones propter virtutem; demõstremus è sacris Litteris, quonam pacto supplicia & promissiones quodammodò efferantur. *Sume calicem vini meri huius, & potabis omnes gentes, ad quas ego* (Ierem. 25, 15.)

πίονι πεφυτευμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡ καλουμένη ἄμπελος Σωὴκ, ἐκλεκτή τις οὖσα καὶ θαυμαστή. Ἔστι δέ τις καὶ ἄμπελος Αἰγυπτίων, ἣν πατάσσει ὁ Θεός· κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὅτι ἐπάταξεν ὁ Θεὸς ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν πάχνῃ.

Κατανόησον οὖν μοι πάντας ἀνθρώπους εἶναι τροπικῶς νῦν χωρητικοὺς οἴνου· καὶ ὀνομάζω αὐτοὺς κατὰ τοῦτο ἀσκοὺς, καὶ λέγω, ὅτι ὁ μὲν φαῦλος πεπλήρωται οἴνου ἀμπέλων Σοδόμων, πεπλήρωται οἴνου Αἰγυπτίου καὶ οἴνου τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ ἅγιος, καὶ ὠφέλιμος πεπλήρωται οἴνου ἀπὸ ἀμπέλου Σωρὴκ, καὶ οἴνου, περὶ οὗ γέγραπται· Τὸ ποτήειόν σου μεθύσκον ὡς κράτιστον; Καὶ πάλιν πεπλήρωται οἴνου ὁ ἅγιος, ἀφ᾽ οὗ ἐκέρασεν ἡ Σοφία. Ταῦτα μὲν οὖν νοείσθω μοι κατὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἵνα θεωρηθῇ τὸ πᾶς ἀσκὸς οἴνου πληροῦται. Εἰ δὲ δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰς διὰ τὴν κακίαν καὶ δι᾽ ἀρετὴν, κολάσεις μὲν τὰς διὰ τὴν κακίαν, εὐλογίας δὲ καὶ ἐπαγγελίας τὰς διὰ τὴν ἀρετὴν· παραστήσωμεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, τίνα τρόπον αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἐπαγγελίαι οἱονεὶ λέγεται. Λάβε τὸ ποτήειον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου τούτου, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη, πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαπο-

ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς. Ἱερεμίας ταῦτα λέγει ᾧ ἐπιφέρει· Καὶ πίονται, καὶ ἐξεμέσονται, καὶ ἐκμανήσονται, καὶ πεσοῦνται. Οὐκοῦν τὰς κολάσεις ὠνόμασεν ἐνταῦθα οἶνον ἄκρατον, ὃν πίνουσιν, οἱ ἀκράτου οἴνου, τουτέστιν, ἀκράτου κολάσεως ἄξιοι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι οἱ πίνοντες κόλασιν οὐκ ἄκρατον, ἀλλὰ κεκερασμένην. Ποτήριον γὰρ ἐν χειρὶ κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος. Ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη, πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς. Εἰ θέλεις καὶ ποτήριον εὐλογίας ἰδεῖν ὃ πίνουσιν οἱ δίκαιοι· ἤρκει μὲν οὖν καὶ τὸ τῆς Σοφίας, ἐφ' ᾧ ἔλεγε· Πίετε οἶνον ὃν ἐκέρασα ὑμῖν.

Ἴδε δέ μοι καὶ τὸν σωτῆρα πρὸς τὸ πάσχα ἀναβαίνοντα εἰς ἀνώγαιον μέγα ἐστρωμένον, καὶ κεκοσμημένον, καὶ ἑορτάζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ διδόντα αὐτοῖς τὸ ποτήριον, περὶ οὗ γέγραπται, οὐχ ὅτι ἐκέρασεν. Ὁ Ἰησοῦς γὰρ εὐφραίνων τοὺς μαθητὰς ἀκράτῳ εὐφραίνει, καὶ λέγει αὐτοῖς· Λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Τοῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἐὰν πίνητε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Καὶ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Οὐ μὴ πίω αὐτὸ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕως αὐτὸ πίω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ὁρᾷς τὴν

emittam te ad eos. Ieremias hæc ait, vbi subdit: *Et bibent, & euoment, & insanient, & cadent.* Itaque supplicia nuncupauit hîc vinum merum, quod bibant, qui vino mero, id est, supplicio mero digni sunt. Sunt porrò etiam alij qui bibant supplicium non merum, sed mistum: *Calix* (Psalm. 74, 9.) *enim in manu Domini vini meri plenus misto. Inclinauit ex hoc in illud: verumtamen fæx eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ.* Si velis etiam videre calicem benedictionis quem bibunt iusti; sufficiebat quidem illud Sapientiæ, in quo dicebat: *Bibite vinum quod miscui vobis.* (Prou. 9, 5.)

(*Calix Christi qualis.*) Ceterùm vide etiam mihi Seruatorem ad Pascha ascendentem in cœnaculum magnum stratum, & ornatum, & festum celebrantem cum discipulis, ac dantem ipsis calicem, de quo scriptum est, non quòd miscuerit. (Lucæ 22, 12.) Iesus enim recreans discipulos mero recreat, ac dicit eis: *Sumite, bibite, hic meus est sanguis, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* (Matth. 26, 27.) *Hoc facite quotiescumque biberitis in meam commemorationem.* (1. Cor. 11, 24.) & : *Amen dico vobis, Non bibam ipsum amodò, donec ipsum bibam vobiscum nouum in Regno Dei.* (Matth. 26, 28.) Viden' pro-

promiſſionem, quæ eſt calix noui Teſtamenti?

Calix pro meritis vnicuique miſcetur.

Viden' ſupplicia calicem vini meri? & aliud genus ſupplicij calicem mixtum, ita vt vnicuique miſceatur pro merito probæ actionis prauo operi admixtæ quæ potantur? Conſidera verò mihi aliquos quidem à pietate prorſus alienos, & non attendentes ſibi vllo modo, ſed prout fert caſus vitam inſtituentes, vinum purum bibentes, cui Ieremiæ verba accommodamus; alios verò non omnino deficientes, & peccatores, ſed dignos calice noui Teſtamenti, modò quidem proba, modò verò praua patrantes, vinum bibentes merum mixti. *Inclinauit* enim Deus *ex hoc in illud: verumtamen fæx eius non eſt exinanita.* Conſidera mihi calicem bonorum tuorum operum in vna manu Dei. Si autem velis audaciùs me loqui: Sit in dextera manu Dei calix tuorum operum proborum; in ſiniſtra verò manu Dei calix tuorum peccatorũ. Quando itaque propter peccata puniendus es, cùm etiam proba tibi ſint opera, calix in manu Domini eſt vini meri plenus mixto: & inclinauit ex hoc in illud, ex hoc quod eſt in ſiniſtra, in illud quod eſt in dextera:

Pſalm. 74.9.

ἐπαγγελίαν, τὸ ποτήριον τῆς καινῆς διαθήκης ὄντα;

Ὁρᾷς τῆς κολάσεως ποτήριον οἴνου ἀκράτου; καὶ ἄλλο εἶδος κολάσεως ποτήριον κεκερασμένον, ὥστε ἑκάστῳ κιρνᾶσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς χρηστῆς πράξεως ἀναμεμιγμένης μοχθηρᾷ πράξει ἃ πίεται; Νόει δέ μοι τοὺς μὲν πάντη ἀλλοτρίους τῆς θεοσεβείας, καὶ μηδαμῶς προσέχοντας αὑτοῖς, ἀλλ' ὡς ἔτυχε ζῶντας, πίνοντας τὸν ἄκρατον οἶνον, περὶ ὧν παρεθέμεθα τὰ ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου· τοὺς δὲ μὴ πάντη ἀποστάντας, καὶ ἁμαρτωλοὺς, ἀλλ' ἀξίους τοῦ ποτηρίου τῆς καινῆς διαθήκης, ποιοῦντας ὅτε μὲν χρηστοτέρας, ὅτε δὲ ἐναντίας, οἶνον πίνοντας ἀκράτου κεράσματος. Ἔκλινε γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη. Νόει μοι τὸ ποτήριον τῶν ἀγαθῶν σου ἔργων ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ βούλει τολμηρότερόν με εἰπεῖν· Ἔστω ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ποτήριον σου τῶν χρηστῶν ἔργων, ἐν τῇ ἀριστερᾷ δὲ χειρὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ποτήριον σου τῶν ἁμαρτημάτων. Ὅταν οὖν μέλλῃς κολάζεσθαι διὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἐπεὶ καὶ χρηστότερά σοι ἔργα γεγόνηται, ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος· καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, εἰς τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ.

οὔτε

οὔτε γὰρ μόνον δύνασαι πιεῖν τὸ τῶν ἀγαθῶν ποτήριον, ὡς οὐ μόνον ἀγαθὰ ἔργα πεποιηκώς· οὔτε δύνασαι πιεῖν μόνον τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ποτήριον, χρηστὰ γάρ σοι πέπρακταί τινα· διὰ τοῦτο ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἔργων σου κιρνᾶταί σοι ὁ θυμὸς καὶ ἡ κόλασις, ἵνα ἤτοι ὑδαρέστερον τὸ τῆς κολάσεως ᾖ σοι, ἢ δριμύτερον καὶ ἐπιπονώτερον. Κατὰ τὴν ἀναλογίαν γάρ, ὡς προεῖπον, τῶν ἁμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἀγαθοῖς ἀμβλύνεται πως, ἢ οὐκ ἀμβλύνεται ὁ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς ποσῶς διδομένης ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐὰν δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ᾖς ὅλος, λέγεις· Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι· καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι. Πᾶς οὖν ἀσκὸς εἴτε καλὸς εἴτε μοχθηρὸς πληρωθήσεται οἴνου, καὶ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ἀσκοῦ οἶνος βληθήσεται εἰς τὸν ἀσκὸν κατὰ τὸν λόγον τῶν ἐνταῦθα ὀνομαζομένων ἀσκῶν. Ἔλαιον οὖν οὐ βάλλεται εἰς τοὺς ἀσκούς, οὐδὲ ἄλλη τις ὑγρὰ ὕλη· ἀλλὰ πάντα ἀσκὸν δεῖ οἴνου πληρωθῆναι.

Εἶτα διδάσκει διὰ τοὺς ἁμαρτήσαντας, ὅσον κατὰ τὸ ῥητὸν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ τότε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ποταποῦ οἴνου μέλλει πληροῦν ὁ Θεὸς τοὺς ἀσκοὺς τούτους τοὺς ἁμαρτωλούς. Γέγραπται γάρ· Ἐὰν εἴπωσι

neque enim solùm poteris bibere calicem bonorum, vt qui non sola bona opera feceris; neque poteris bibere solum calicem peccatorum, quia bona quædam à te gesta sunt; quamobrem inclinauit ex hoc in illud: secũdùm proportionem operum tuorum miscetur tibi furor & supplicium, vt nimirum tibi vel dilutum magis sit supplicium, vel acerbius atque molestius. Secundùm proportionem enim, vti anteà dicebam, peccatorum probis operibus admixtorum obtunditur aliquo modo, aut non obtunditur id quod est calicis iræ vnicuique secundùm mensuram peccatorum irrogatæ. Si autem pulcher ac probus sis totus, dicis: *Calicem salutaris accipiam; & nomen Domini inuocabo.* Psalm. 115. 13. Omnis igitur vter siue bonus siue prauus implebitur vino, & iuxta capacitatem vtris vinum mittetur in vtrem pro ratione vtrum hîc nominatórum. Oleum itaque non mittitur in vtres, nec quæuis alia materia liquida; sed omnem vtrem oportet impleri vino.

fort. ἢ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς πόσις διδομένη aut: ὁ οἶνος ἀπὸ τ.

Deinde docet propter peccantes, quantum ad litteram in Ierusalem tunc & in Iudæa quolibet vino Deus esset impleturus vtres istos peccatores. Scriptum est enim: *Si dixerint* Vers. 12.

quanto, quam multo

ad

Deus non respicit personam, sed cuique pro meritu tribuit.

ad te: Nónne cognoscentes cognoscemus, quia omnis uter implebitur vino? & dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego impleo omnes habitatores terræ huius, & Reges eorum sedentes filios Dauid super thronum ipsius, & Sacerdotes. Nulli parcit supplicium sumpturus; non quia Propheta quis appellatus sit, habeat autem crimina, non implebitur dictis minis. Non quia Sacerdos quis nūcupatus fuerit, & visus sit excellentiâ nominis præstare ceteris, parcet ei Deus, quo minùs cùm peccauerit ipse puniatur. *Quæ autem de illis scripta sunt*, ait Apostolus, *scripta sunt propter nos, in quos fines sæculorum deuenerunt.* Si quis igitur etiam inter hosce Sacerdotes (ostendo autem nos Presbyteros) vel inter circumdantes populum Leuitas (dico autem Diaconos) peccet, luet hoc supplicio. Sicut rursus benedictiones quædam sunt sacerdotales, de quibus Deo dante breuî.

1. Cor. 10,11.

scribe λαὸν non putô παρὰ ὅλον τὸν λαόν

Ceterùm post sermonis prophetici inuestigationem intelligemus ea quæ in Numeris leguntur: nam de Sacerdotibus ibi nonnulla dicturus est, Itaque *& Sacerdotes, & Prophetas, & Iudam, & omnes habitatores Ie-*

πρὸς σέ· Μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα, ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου; καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Τάδε λέγει κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ πληρῶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ταύτην, καὶ τοὺς βασιλεῖς τοὺς καθημένους υἱοὺς τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἱερεῖς. Οὐδενὸς φείδεται ὁ μέλλων κολάζειν· οὐκ, ἐπεὶ προφήτης τις ἐχρημάτιζεν, ἔχει δὲ ἁμαρτήματα, οὐ πληρωθήσεται τῶν λεγομένων ἀπειλῶν. Οὐκ ἐπεὶ ἱερεύς τις ἐχρημάτισε, καὶ ἔδοξεν ὑπεροχὴν ὀνόματος ἔχειν τιμιώτερον παρὰ τὸν ὅλον, φείδεται αὐτοῦ ὁ Θεὸς, ὥστε αὐτὸν μὴ κολασθῆναι ἁμαρτήσαντα. Τὰ δὲ περὶ ἐκείνων ἀναγεγραμμένα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐγράφη δι' ἡμᾶς, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. Εἴ τις οὖν καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἱερεῦσι (δείκνυμι δὲ τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς) ἢ ἐν τούτοις τοῖς περιεστηκόσι τὸν λαὸν Λευίταις (λέγω δὲ τοὺς Διακόνους) ἁμαρτάνει, ἕξει ταύτην τὴν κόλασιν. Ὥς πάλιν εὐλογίαι τινές εἰσιν ἱερατικαί, περὶ ὧν Θεοῦ διδόντος οὐ μακράν.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ λόγου τοῦ προφητικοῦ ἰσόμεθα ἀναγινωσκομένων τῶν Ἀριθμῶν· περὶ γὰρ ἱερέων ἐκεῖ τινα μέλλει λέγεσθαι. Καὶ τοὺς ἱερεῖς οὖν, καὶ τοὺς προφήτας, καὶ τὸν Ἰούδαν, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσα-

ρουσαλὴμ, φησὶν ὁ Θεὸς, Πληρῶ μεθύσματος, καὶ διασκορπιῶ αὐτοὺς, ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ. Καὶ ταῦτα δὲ οὕτω νοήσωμεν. Τοὺς μὲν δικαίους συνάγει ὁ Θεὸς, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς διασκορπίζει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡνίκα μὲν οὐκ ἐκινοῦντο ἀπὸ Ἀνατολῶν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ ἐσκόρπισεν αὐτοὺς ὁ Θεός· ὅτε δὲ ἐκίνησαν ἀπὸ Ἀνατολῶν, καὶ εἶπεν ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· Δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν, καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ· φησὶν ὁ Θεὸς περὶ τούτων· Δεῦτε, καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν· καὶ συγχεῖται ἕκαστος, καὶ ἐπί τινα τῆς γῆς τόπον διασκορπίζεται. Καὶ ὁ λαὸς δὲ ὁ τοῦ Ἰσραὴλ μὴ ἁμαρτάνων μὲν, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν· ἁμαρτήσας δὲ διασκορπίζεται, ἔπειτα ἀπὸ τῆς οἰκουμένης, καὶ διασπείρεται πανταχοῦ. Τοιοῦτόν τι μοι νόει καὶ περὶ πάντων ἡμῶν. Ἔστι τις Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ὅπου Σιὼν ὄρος, καὶ πόλις Θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλὴμ ἐπουράνιος· οἱ μακάριοι ἐκεῖ συναχθήσονται, ἵνα ὁμοῦ ὦσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κολάζονται, τοῦ μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων οἱ ἁμαρτωλοί. Οἶδά τινας ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὑπὲρ κολάσεως βουλομένους νήσου

rusalem, ait Deus, *Impleo ebrietate, & dispergam eos, virum & fratrem eius, & patres eorum, & filios eorum pariter.* Ceterùm hæc etiam sic intelligamus. Iustos quidem Deus congregat, peccatores verò dispergit. Propterea etiam quamdiu non dimouebantur ab Oriente homines, minimè dissipabat eos Deus: sed quando ab Oriente recesserunt, & dixit homo ad proximum suum: *Venite, ædificemus nobismet- ipsis ciuitatem, & turrim, cuius caput erit vsque ad cælum:* ait de illis Deus: *Venite, & descendentes confundamus ibi linguam eorum:* & confunditur vnusquisque, & in quemdam terræ locum dispergitur. Quin & populus Israël dum quidem non peccabat, in Iudæa erat; peccato autem admisso, dissipatur postmodum ab orbe habitato, & quaquauersum dispergitur. Simile quid mihi considera etiam in omnibus nobis. Est quædam Ecclesia primogenitorum descriptorum in cælis, vbi Sion mons, & ciuitas Dei viuentis Ierusalem cælestis: Beati illic congregabuntur, vt simul sint. Quin & in hoc puniuntur, quòd inter se coniuncti non sint peccatores. Noui quosdam in hac vita pro supplicio velle insulæ ali-

Peccatores dispergiuntur.

Gen. 11,4.

Ibid. 7.

incuriosius dictum, ὑπὲρ κολ. pro ἐπὶ κολάσει
in gratiam punitionis, supplicii.

familiam

alicui tradi familiares eorum qui Regno molestiam attulerant, ac dissipare hinc quidem vxorem, isthinc verò filium vnum, aliò deinde alterum; ne in calamitate mater filio, aut frater fratre frueretur: Istiusmodi quoque quid cogita in iniquis. Gustare te oportet acerbiùs à Deo tractari peccatorem, vt castigatus serueris. Quemadmodum autem non torquere simpliciter volens puniendum à te famulum aut filium plectis, sed vt doloribus ipsum conuertas; sic etiam Deus eos qui sermone non conuertuntur, qui eruditione non curantur à laboribus disciplinarum, quandoquidem ad emendationem immittit quæ immittit, prout dictum est. Hierosolymæ labore & flagello assiduè castigatæ, quò erudiens labor augeretur, afflicti dissipantur ab inuicem, vt hic & ille non sint simul: siquidem molestiæ vehementia soluebatur solatio mutuæ vniuscuiusque cum altero societatis.

de πικροτέρου

Deus punit vt conuertat peccatores.

παιδεύσει, erudiet

pro μαθημ. lege παιδ.

quoniam disciplina (castigatio) acquirit, procurat, Vide in Kircheri concor. verba περιβάλλει. παιδεία.

Si verò huic rationi etiam altera dissipationis causa sit addenda; hoc insuper addiderim. Peruersi inter se coniuncti mala intendunt & augent; sicut probi probis coniuncti de bonis meditantur & colloquuntur; &

Malos dissipari bonum, etiam ipsis.

τινὶ παραδοῦναι τοὺς οἰκείους τῶν λυπησάντων τὴν βασιλείαν, καὶ διασκορπίσαντας ἐνταῦθα μὲν τὴν γυναῖκα, ἐνταῦθα δὲ τὸν ἕνα υἱὸν, εἶτα ἀλλαχοῦ τὸν ἕτερον· ἵνα μηδὲ ἐν τῇ συμφορᾷ ἀπολαύσωσιν ἡ μήτηρ τοῦ υἱοῦ, ἢ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ. Τοιοῦτόν τι νόει καὶ ἐπὶ τῶν ἀδίκων. Πικρότερόν τινος γεύσασθαί σε δεῖ τὸν ἁμαρτωλὸν διοικονομούμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα παιδευθεὶς σωθῇς. Ὥσπερ δὲ οὐχὶ βασανίσαι ἁπλῶς θέλων τὸν κολαζόμενον ὑπὸ σοῦ οἰκέτην ἢ υἱὸν κολάζεις, ἀλλ᾽ ἵνα τοῖς πόνοις αὐτὸν ἐπιστρέψῃς· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς μὴ ἐπιστρέφοντας τῷ λόγῳ, τοὺς μὴ θεραπευθέντας, παιδεύσει τοῖς ἀπὸ μαθημάτων πόνοις, ἐπεὶ παιδεία περιβάλλει ἃ περιβάλλει, κατὰ τὸ εἰρημένον. Διαπαντὸς πόνῳ καὶ μάστιγι παιδευθείσῃ Ἱερουσαλὴμ, ἵν᾽ οὖν αὐξήσῃ ὁ παιδεύων πόνος, διασκορπίζονται οἱ πονοῦντες ἀπ᾽ ἀλλήλων, ὡς μὴ εἶναι ἅμα τόνδε καὶ τόνδε· ἐλύετο γὰρ ἂν τὸ σφοδρὸν τοῦ πόνου διὰ τῆς παραμυθίας ἑνὸς ἑκάστου πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου.

Εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ ἄλλην αἰτίαν τοῦ διασκορπίζεσθαι· καὶ τοῦτο παραθήσομαι. Κακοὶ συνόντες ἀλλήλοις τὰ κακὰ σκοποῦσι καὶ αὔξουσιν· ὥσπερ οἱ ἀγαθοὶ συνόντες ἀγαθοῖς περὶ ἀγαθῶν σκέπτονται καὶ καταλέγονται· καὶ δια-

ἐπὶ καλῷ (ἀγαθῷ) τῷ κοινῷ

διαιρεῖται, ἡ κακὴ βουλὴ ἰσχύσασα κἂν μετὰ τῶν ὁμοίων, ὅτε διασκορπίζονται ἀλλήλων οἱ μοχθηροί· διὰ τοῦτο οἰκονομεῖ ὁ Θεὸς, μὴ εἶναι μετ᾽ ἀλλήλων τοὺς φαύλους. τάχα καὶ αὐτῶν προνοῶν, ἵνα μὴ συναυξήσῃ αὐτῶν ἡ κακία, ἀλλὰ μειωθῇ διαλυομένη. Ταῦτα διὰ τό· Σκορπιῶ αὐτοὺς, ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, λέγει κύριος. Οὐκ ἐπιποθήσω, καὶ οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν. Τοῖς τοιούτοις ῥητοῖς ἐπιβαίνουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων λέγοντες· Ὁρᾶς τὸν δημιουργὸν οἷός ἐστι, καὶ τὸν τῶν προφητῶν Θεὸν, ὅς φησιν· Οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν; Πῶς δύναται οὗτος εἶναι ἀγαθός; Ἐὰν δὲ λάβω παράδειγμα τὸν ἐπὶ καλῷ τῷ κοινῷ οὐκ οἰκτείροντα κριτὴν, δυνήσομαι ἀπὸ τοῦ παραδείγματος πεῖσαι, ὅτι πολλῶν φειδόμενος, οὐ φείδεται ἑνὸς ὁ Θεός. Ἅψομαι δὲ παράδειγμα καὶ ἰατρικὸν δεικνὺς, ὅτι φειδόμενος τοῦ ὅλου σώματος οὐ φείδεται μέλους ἑνός. οἷον, Ἔστω δικαστῇ τὸ προκείμενον τοῦτο τὴν εἰρήνην δημιουργῆσαι, καὶ κατασκευάσαι τοῖς ὑπ᾽ αὐτὸν ἔθνεσι τὰ συμφέροντα· προσεληλυθέτω δέ τις προσαγόμενος φονεὺς, ὡραῖος τὴν ὄψιν, καὶ καλὸς ἰδέσθαι· μήτηρ

prauum consilium, quod cum sui similibus præualebat, dissoluitur, quando peruersi ab inuicem dissipantur: propterea disponit Deus, vt praui non sint inter se coniuncti; vtique ipsismet etiam consulens, ne malitia ipsorum simul amplificetur, sed imminuatur dissoluta.
Hæc dicta sint propter illud: *Di-* Vers. 14.
spergam eos, virum & fratrem eius, & patres eorum, & filios eorum pariter, dicit Dominus. Non desiderabo, & non parcam, & non miserebor à perditione eorum. Istiusmodi dictis instant hæretici: Viden' conditorem cuiusmodi sit, & Prophetarum Deum, qui ait: *Non parcam, & non miserebor à perditione eorum?* Qui possit esse hic bonus? Si sumpsero in exemplum Iudicem qui pro communi bono non misereatur, potero ab exemplo persuadere Deum, vti multis parcat, vni alicui non parcere. Sumpserim item exemplum à medicina petitum, ostendens quo pacto vni membro non parcens toti parcat corpori. verbi gratiâ, Sit iudici propositum creare pacem, & genti sibi subditæ omnia quæ conducant comparare; aduenerit autem quispiam adductus homicida speciosus vultu, & pulcher visu; mater

Deus vt multis parcat, aliquos punit.

p. 147.

Exemplum Iudicis.

pacem procurare inter cives

acce-

accedat miserabiles obtrudens Iudici sermones, vt senectutis suæ misereatur: mulier huic indigno misericordiam exposcat, pro ipso liberos circumstantes interpellet. Super his quid communi conducit bono? an misereri huius, vel non misereri? Atqui misericordiam quidem consecutus ad illa ipsa reuertetur; non consecutus autem misericordiam morietur quidem ipse, sed communitas emendabitur. Eodem modo Deus si propitius pepercerit peccatori, ipsiusque fuerit misertus, ita vt illum non puniat; quis vtique flagitiosorum attereretur, & propter terrores suppliciorum cessans à peccatis non perdetur, non peior euadet? Istiusmodi etiam in Ecclesiis fieri videre licet. Peccauit quispiam, supplicauit post peccatum pro communione: si confestim misericordiam obtineat, perditur communitas, augentur delicta ceterorum. Sin ex ratione non tamquam immisericors, nec vt crudelis Iudex, sed vt prouidens etiam vni, magis tamen pluribus præ vno consulens, prospexerit futurum ex vnius communione atque condonatione peccati ipsius communitati detrimentum; manifestum est ipsum curaturum eijci vnum quò plures seruet. Vide

προσεληλυθέτω ἐλεεινοὺς προσφέρουσα λόγους τῷ δικαστῇ, ἵνα ἐλεηθῇ αὐτῆς τὸ γῆρας· ἡ γυνὴ τούτου τοῦ ἀναξίου ἐλεηθῆναι παρακαλείτω, περὶ αὐτοῦ, τέκνα περιεστηκότα δεέσθω. Ἐπὶ τούτοις τί συμφέρει τῷ κοινῷ; ἆρα ἐλεηθῆναι τοῦτον, ἢ μὴ ἐλεηθῆναι; Ἀλλὰ ἐλεηθεὶς μὲν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐπανελεύσεται· μὴ ἐλεηθεὶς δὲ αὐτὸς μὲν ἀποθανεῖται, τὸ δὲ κοινὸν βελτιωθήσεται. Οὕτως ὁ Θεὸς ἐὰν φείσηται τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἐλεήσῃ αὐτὸν, καὶ οἰκτειρήσῃ ὡς μὴ κολάζειν αὐτὸν· τίς οὖν ἐπιτριβήσεται τῶν φαύλων, καὶ διὰ τοὺς φόβους τῶν κολαστηρίων παυόμενος τῶν ἁμαρτημάτων οὐκ ἐπιτριβήσεται, οὐ χείρων ἔσται; Τοιαῦτα καὶ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις γινόμενά ἐστιν ἰδεῖν. Ἥμαρτέ τις, ἐδεήθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περὶ κοινωνίας· ἐὰν τάχιον ἐλεηθῇ, ἐπιτρίβεται τὸ κοινὸν, αὔξεται ἡ ἁμαρτία ἑτέρων. Ἐὰν δὲ λογισμῷ οὐχ ὡς ἀνελεήμων, οὐδ' ὡς ὠμὸς δικαστὴς, ἀλλ' ὡς προνοούμενος καὶ τοῦ ἑνὸς, πλεῖον δὲ προνοούμενος τῶν πολλῶν παρὰ τὸν ἕνα, σκοπήσῃ τὴν ἐσομένην ζημίαν τῷ κοινῷ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς συγχωρήσεως τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ· δῆλον ὅτι ποιήσει ἐκβαλεῖν τὸν ἕνα ἵνα σώζῃ τοὺς πολλούς. Ἴδε

μοι

preces interponant.

scrib. οὐχ

ἐδεήθη περὶ κοινωνίας

παρὰ τὸν ἕνα

μοι καὶ ἰατρόν, ἐὰν φεισόμενος ᾖ τοῦ τέμνειν ὅτε χρὴ τέμνειν, ἐὰν φεισόμενος τοῦ καυτηριάζειν διὰ τοὺς πόνους τοὺς ἐπακολουθοῦντας τοῖς τοιούτοις βοηθήμασι, τινὰ τρόπον ἡ νόσος αὔξεται, καὶ χείρων γίνεται· ἐὰν δὲ τολμηρότερον περιστέλλῃ τῇ τομῇ καὶ τῇ καύσει, θεραπεύσει διὰ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι, διὰ τοῦ δοκεῖν μὴ οἰκτείρειν, ἐκεῖνον τὸν καυτηριαζόμενον, καὶ τὸν τεμνόμενον. Οὕτως καὶ ὁ Θεὸς οὐχ ἕνα ἄνθρωπον οἰκονομεῖ, ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον οἰκονομεῖ, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ τὰ ἐν τῇ γῇ πανταχοῦ διοικεῖ· σκοπεῖ οὖν τί συμφέρει ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ πᾶσι τοῖς οὖσι κατὰ τὸ δυνατόν· σκοπεῖ καὶ τὸ συμφέρον τῷ ἑνί, οὐ μέντοι ἵνα γένηται ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κόσμου τὸ τοῦ ἑνὸς συμφέρον. Διὰ τοῦτο καὶ πῦρ αἰώνιον ἡτοιμάσθη, διὰ τοῦτο καὶ γέεννα ἦν προσέπισαι, διὰ τοῦτο ἐστί τι καὶ σκότος ἐξώτερον, ὧν χρεία οὐ μόνον διὰ τὸν κολαζόμενον, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὸ κοινόν.

γρ. ὃ — τὸ γ. — ἐπὶ ζημίᾳ δεῖ μάθη

Εἰ δὲ θέλεις τὴν Γραφὴν μάρτυρα λαβεῖν, ὅτι καὶ εἰς ἑτέρων παίδευσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ κολάζονται, κἂν οὗτοί ποτε ἀπεγνωσμένοι ὦσι περὶ θεραπείας· ἄκουε Σολομῶντος ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγοντος· Λοιμοῦ μαστιγουμένου ἄφρων πανουργότερος ἔσται. Οὐκ αὐτὸν τὸν μαστιγούμενον

item mihi Medicum, si parcus sit secandi cùm sectione opus fuerit, si parcus sit cauterizandi propter molestias istiusmodi præsidiis annexas, quodammodò vel augetur morbus, vel abit in deterius: sin audacter aggressus fuerit sectionem & vstulationem, non miserendo, & quasi durum se exhibendo, curabit illum cui sectio vstióve adhibebitur. Ita etiam Deus non vnicum dumtaxat hominem, sed totum mundum gubernat, cælestia vbique terrenaque iuxta moderatur: spectat igitur quid conducat mundo vniuerso, & quid omnibus quoad fieri potest expediens sit: considerat quoque quid vel vni prosit, dummodò ne fiat cum detrimento mundi quod vtile est vni. Idcircò etiam ignis æternus præparatus est, idcircò etiam gehenna in promptu est, idcircò sunt etiam tenebræ quædam exteriores, quibus non solùm propter eos qui puniendi sunt, sed maximè ad commune bonum opus est.

Exemplum Medici.

Ceterùm si velis testem sumere Scripturam, qui etiam ad aliorum correctionem peccatores puniantur, tametsi aliquando illorum curatio sit desperata; audi Salomonem in Prouerbis dicentem: *Pestilente flagellato stultus astutior fit.* Non eũ qui flagellatus fuit

Supplicium improborum prodest aliis.

Prou. 19,25.

fuit dixit astutiorem & prudentiorem propter flagra futurum; sed insipientem ait à stultitia traduci ad prudentiam propter inflicta pestilenti flagella. Hoc nimirum hîc ex nomine astutiæ significatur; atque stultus conuertitur dum videt alios vapulasse. Itaque supplicium aliorum prodest nobis, si per aliorum punitionem salute digni euadamus. Et sicut delictum Israëlis saluti Gentium conduxit; ita conducit supplicium saluti aliorum. Propter hoc bonus cùm sit Deus ait: *Non parcam, & non miserebor à perditione eorum.*

Descripto iam vno capite, videamus etiam alterum quid nos
Vers. 15. doceat. *Audite, & auribus percipite, & nolite eleuari, quia Domi-*
Vers. 16. *nus locutus est. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos. Et expectabitis ad lucem: & ibi vmbra mortis, & ponentur in te-*
Vers. 17. *nebris. Quòd si non audieritis, in abscondito plorabit anima vestra à facie superbiæ: & deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini.* Hos ipsos vult audire, & auribus percipere, ac si non satis sit ipsis tantùm audire, aut auribus percipere; idcircò

εἶπεν ἔσεσθαι πανουργότερον καὶ φρονιμώτερον διὰ τὰς μάστιγας· ἀλλὰ τὸν ἄφρονά φησι μεταβάλλειν ἀπὸ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν διὰ τὰς περιαγομένας τῷ λοιμῷ μάστιγας. Τοῦτο γὰρ σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐνταῦθα τῆς πανουργίας· καὶ μεταβάλλει διὰ τοῦ βλέπειν ἑτέρους μαστιγουμένους ὁ ἄφρων. Οὐκοῦν συμφέρει ἡμῖν, ἐάν γε σωτηρίας ἄξιοι γενώμεθα δι' ἄλλων κολαζομένων ἡ ἄλλων κόλασις. Καὶ ὡς συνήνεγκε τὸ παράπτωμα τοῦ Ἰσραὴλ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν· οὕτως συνοίσει ἡ κόλασις τῇ ἑτέρων σωτηρίᾳ. Διὰ τοῦτο ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεός φησιν· Οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν.

Περιγεγραμμένου δὴ τοῦ ἑνὸς κεφαλαίου, ἴδωμεν καὶ ἕτερον τί ἡμᾶς διδάσκει. Ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι κύριος ἐλάλησε. Δότε τῷ κυρίῳ Θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, καὶ πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά. Καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς· καὶ ἐκεῖ σκιὰ θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως· καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, διότι συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. Τούτους αὐτοὺς βούλεται ἀκοῦσαι, καὶ ἐναντιῶσαι, οὐκ ἐρημωμένοις, οὔτε τῷ ἀκούειν αὐτοὺς μόνον, οὔτε τῷ ἐνωτίζεσθαι· διό φησιν·

φησιν· Ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίζεσθε. Εἶτα μετὰ τοῦτο προστάσσει αὐτοῖς μὴ ἐπαίρεσθαι· καὶ διδάσκει ὃ ποιητέον. Τί οὖν τὸ ἀκοῦσαι, καὶ τί τὸ ἐνωτίσασθαι ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως κατανοήσωμεν. Τὸ ἐνωτίσασθε εἰς τὰ ὦτα δέξασθε· καὶ τὸ ἀκούσατε πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τοῦ, ἐνωτίσασθαι, μήποτε ἐστὶν, εἰς τὴν διάνοιαν δέξασθε. Καὶ ὅτι τῶν λεγομένων ἐν ταῖς Γραφαῖς, ἃ μέν ἐστιν ἀπορρητότερα καὶ μυστικώτερα· ἃ δὲ αὐτόθεν χρήσιμα τοῖς νοοῦσι. Περὶ μὲν τῶν ἀπορρητοτέρων οἶμαι λέγεται τὸ ἀκούσατε· περὶ δὲ τῶν αὐτόθεν χρησίμων, καὶ χωρὶς ἑρμηνείας δυναμένων ὠφελῆσαι τὸν ἀκούοντα, τὸ, ἐνωτίσασθε. Ὅλην οὖν τὴν Γραφὴν ἐὰν ἐξετάσωμεν, ἐροῦμεν δόκιμοι γενόμενοι τραπεζῖται, Τοῦτο μὲν ἀκούσατε, τοῦτο δὲ ἐνωτίσασθε δέχεται. Ἐπὰν ἐπακούσωμεν, καὶ ἐνωτισώμεθα, προστάσσει ἡμῖν· Καὶ μὴ ἐπαίρεσθε. Πᾶς γὰρ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ἐν τῷ λέγειν, Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραΰς εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, διδάσκει ἡμᾶς τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι. Μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα πολὺ ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅτε μὲν γὰρ πάνυ ἀλόγως ἐπαιρομένοις, καὶ ἐφ' ἂν οὐδὲ κατὰ τὸ πο-

ait: *Audite, & auribus percipite.* Deinde post hoc præcipit eis ne efferantur; & id quod faciendum est edocet. Quid igitur sit audire, & quid sit auribus percipere ab ipsomet textu intelligamus. Illud *auribus percipite* est in aures admittite; & *audite* ad oppositionem dicitur istius, *auribus percipite*, nimirum est, in mentem admittite. Atque eorum quæ in Scripturis dicuntur, alia quidem sunt arcaniora magisq; mystica; alia verò per se vtilia intelligentibus. De arcanioribus quidem opinor dicitur istud *audite*; de iis verò quæ per se vtilia sunt, & sine interpretatione per se prodesse possunt auditori, istud, *auribus percipite.* Totam igitur Scripturam cùm excusserimus, dicemus probi facti trapezitæ, Hoc quidem *audite*, istud verò *auribus percipite* sibi vult. Postquam audiuerimus, & auribus perceperimus, proponet nobis: *Et nolite eleuari. Omnis* enim *qui se exaltat humiliabitur.* Quin & Seruator dum ait, *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris,* docet nos ne eleuemur. Nam cum aliis malis humanis etiam hoc peccatum multum est in nobis, vtpote non rarò irrationabili prorsus modo elatis, etiam de iis ob quæ ne tantil-

Audire & auribus percipere qui differant.

statim

statim

Lucæ 18, 14.

Matth. 11, 29.

lum quidem efferri oporteat: quandoquidem cum aliqua probabilitate eò quòd laudabile sit de quo efferimur, non tamen salutare etiam de illo efferri.

Diuersis titulis eleuantur homines.

Quod dico exemplis fiet perspicuum. Sunt nonnulli sese efferentes, quòd sint filij Ducum, quodque genus ducant à magnis dignitatibus mundanis: tales à re inuoluntaria & indifferenti sese extollentes, nullam habent rationem probabilem quæ adducat illos vt se efferant. Sunt qui se erigant, quòd acceperint, prout ipsi appellant, promotionem talem, vt hominum capita censere possint. Gloria talium in confusione ipsorum est. Alij de diuitiis extolluntur non veris, sed caducis. Item alij eleuantur, vt sic dicam, de domo pulchra vel latifundiis quæ habent. Nihil horum sermone dignum, in nullo istorum eleuari oportet.

Proba ratio gloriādi quatin.

Probabilis autem eleuandi ratio videtur, quando quis erigitur quòd sit sapiens, & ipse sibi conscius gloriatur, quòd iam à decem annis, vel etiam ab ipsa pueritia res venereas non attigerit. Et rursum alius effertur, quòd vincula tulerit pro Christo. Probabilis quidem hîc causa obiici videtur, ob quam quis laudabiliter eleuetur. Ve-

σὸν ἐπαίρεσθαι χρή· ὅτε μὲν μετὰ πιθανότητος ὅτι εὔλογον τὸ ἐφ' ὃ ἐπαιρόμεθα, οὐ μὴν ὑγιὲς καὶ ἐπ' ἐκεῖνο τὸ ἐπαίρεσθαι.

Ὃ δὲ λέγω οὕτως ἔσται σαφές. Εἰσί τινες ἐπαιρόμενοι, ὅτι εἰσὶν υἱοὶ ἡγεμόνων, καὶ ὅτι γένους εἰσὶ τῶν ἀπὸ κοσμικῶν ἀξιωμάτων μεγάλων· οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ ἀπροαιρέτῳ καὶ πράγματι ἀδιαφόρῳ ἐπαιρόμενοι, οὐδὲ πιθανότητα εὔλογον ἔχουσι τὴν παραβαλλομένην αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἐπαίρεσθαι. Εἰσὶν ἐπαιρόμενοι, ὅτι εἰλήφασι, τὴν παρ' αὐτοῖς καλουμένην, προκοπὴν τοιαύτην, ὥστε ἀποτελεῖν ἀνθρώπων κεφαλάς. Ἡ δόξα τῶν τοιούτων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν ἐστιν. Ἄλλοι ἐπὶ πλούτῳ ἐπαίρονται οὐκ ἀληθινῷ, ἀλλὰ τῷ κάτω. Καὶ ἄλλοι ἐπαίρονται, φέρ' εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ οἰκίαν ἔχειν καλὴν ἢ ἀγροὺς πολλούς. Οὐδὲν τούτων ἐστὶ λόγου ἄξιον, οὐ χρὴ ἐπαίρεσθαι ἐπί τινι τούτων. Τὸ πιθανὸν δὲ περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις ἐπαίρηται ὅτι σοφός ἐστι, καὶ ἐπαίρεται συνειδὼς ἑαυτῷ, ὅτι ἤδη ἀπὸ δέκα ἐτῶν οὐχ ἥψατο ἀφροδισίων, ἢ καὶ ἐκ παίδων οὐχ ἥψατο. Καὶ πάλιν ἄλλος ἐπαίρεται, ὅτι δεσμοὺς ἐφόρεσε τοὺς περὶ Χριστοῦ. Πιθανότης μέν ἐστιν ἐνταῦθα ὑποβάλλουσα, ὅτι εὐλόγως τις ἐπαίρεται. Πλὴν

οὕτως

ὄντως οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἐπὶ τούτοις εὐλόγως ἐπαίρεσθαι. Παῦλος εἶχε τὴν ὕλην τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν διὰ τὰς ὀπτασίας, διὰ τὰ ὁράματα, καὶ διὰ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα, διὰ τοὺς καμάτους οὓς ἐκάμεν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὰς ἐκκλησίας ἃς ἔπηξε φιλοτιμούμενος, ὅπου μὴ ὠνομάσθη Χριστὸς θεμελιῶσαι ἐκκλησίαν· ταῦτα πάντα ὕλην τοῦ ἐπαίρεσθαι, αὐτὸν εἶχε λέγειν μετὰ πιθανότητος τὸ περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι ὅτι καλῶς ἂν ἔδοξέ ποτε ἐπαίρεσθαι αὐτόν. Ἀλλ᾽ ὅμως ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίρεσθαι ἀκίνδυνόν ἐστιν· ὁ χρηστὸς Πατὴρ, ὃς ἐδωρήσατο αὐτῷ ὀπτασίας καὶ ὁράματα, ἐπὶ αὐτῷ ἐν χαρίσματος μοίρᾳ ἔδωκεν ἄγγελον σατὰν, ἵνα αὐτὸν κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται· καὶ περὶ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσεν, ἵνα ἀποστῇ ἀπ᾽ αὐτοῦ ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, ὁ κατ᾽ οἰκονομίαν, ἵνα μὴ ἐπαίρηται, δοθεὶς αὐτῷ· καὶ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ κύριος (ἄξιος γὰρ ἦν ἀποκρίσεως κυρίου ὁ Παῦλος) καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Ἐπεὶ οὐδενὶ οὖν δεῖ ἐπαίρεσθαι. ἀκολουθεῖ γὰρ πεσεῖν τῷ ἐπαίρεσθαι, κατὰ τό· Πρὸ συντριβῆς ὑψοῦται καρδία ἀνδρὸς· καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται. Ταῦτα μὲν εἰς τό· Ἀκούσατε, καὶ ἐνω-

rumtamen neque sic etiam in hisce rationabiliter gloriandum. Paulus habebat materiam sese extollendi propter visiones, & spectacula, prodigiaque ac signa, propter labores quos pro Christo exantlarat, propter Ecclesias quas fundauerat gloriosus, vbi Christi nomen non audiebatur ponens Ecclesiam: hæc omnia materiam cùm haberet exaltationis, non sine probabili sese extollendi ratione videri posset rectè semetipsum eleuare. Verumtamen cùm in similibus etiam gloriari periculo non careat; benignus Pater, qui dederat ei visiones ac reuelationes, hic illi in gratiæ sortem ac partem dedit angelum satanæ, vt ipsum, ne extolleretur, colaphizaret: & propter hoc ter Dominum rogauit, vt ab eo discederet angelus satanæ, qui per dispensationem, ne extolleretur, datus erat ei: & respondit ei Dominus (dignus enim erat Domini responso Paulus) & dixit illi: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* In nullo igitur oportet extolli. sequitur enim elationem casus, iuxta illud: *Ante contritionem exaltatur cor viri; & ante gloriam humiliatur.* Hæc quidem in illud: *Audite, & auri-*

Periculosa omnis gloriatio.

2. Cor. 12,7.

Ibid. 9.

Prou. 18,12.

bus percipite, & nolite eleuari; quia Dominus locutus est.

Deo soli dãda est gloria.

Videamus porrò quænam etiam post hæc facere nos iubeat. *Date*, inquit, *Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos: & exspectabitis ad lucem.* Eum qui dat gloriam Deo, vult Deo gloriam dare dum lux est; quasi dum tenebrescit, & sunt tenebræ, annuntiari gloria Dei nequeat. Quando igitur obtenebrescit, & quando non fit obtenebratio? Operamini dum lux in vobis est, si habeas in te dicentem,

Ioan. 8,12.

Ego sum lux mundi: quemadmodum hæc tibi oritur glorifica Deum. Scito autem quamdam dici posse obtenebrationem, & hanc obtenebrationem minimè expectandam esse, sed antequam obtenebrescat esse gloriam dandam Deo. Fortassis intelligemus scriptum hoc vtentes Euangelicâ lectione â Seruatore pronuntiatâ, quæ sic habet:

Ioan. 9.4. Operãdum dum dies est.

Operamini dum dies est: venit nox, quando nemo potest operari. Diem ibi appellauit sæculum hoc. Necessariò autem addidi istud ibi. Scio enim alibi alia rursum declarari. Diem itaque nuncupauit hoc sæculum, tenebras verò ac noctem consummationem per sup-

τίσαθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· ὅτι κύριος ἐλάλησεν.

Ἴδωμεν δὲ καὶ τίνα κελεύει ἡμᾶς μετὰ ταῦτα ποιεῖν. Δότε, φησί, κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά· καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. Τὸν διδόντα δόξαν τῷ Θεῷ, θέλει διδόναι δόξαν τῷ Θεῷ φωτὸς ὄντος· ὡς οὐ δυναμένης δόξης ἀπαγγέλλεσθαι τοῦ Θεοῦ, ἐπὰν συσκοτάσῃ, καὶ γένηται σκότος. Πότε οὖν συσκοτάζει, καὶ πότε συσκοτασμὸς οὐ γίνεται; Ἐργάζεσθε ἕως τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν, ἐὰν ἔχῃς ἐν σοὶ τὸν εἰπόντα, Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅσον τοῦτο σοὶ ἀνατέλλει δόξαζε τὸν Θεόν. Ἴσθι δὲ ὅτι δύναται λέγεσθαι σκοτασμός τις, καὶ χρὴ μὴ μεῖναι τὸν σκοτασμὸν τοῦτον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ σκοτάσαι τὴν δόξαν διδόναι τῷ Θεῷ. Τάχα νοήσομεν τὸ γεγραμμένον χρησάμενοι λέξει Εὐαγγελικῇ εἰρημένῃ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, οὕτως ἐχούσῃ· Ἐργάζεσθε ὡς ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. Ἡμέραν ἐκεῖ ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον. Ἀλλὰ ἀναγκαίως προσέθηκα τὸ ἐκεῖ. Οἶδα γὰρ ἐν ἄλλοις ἄλλα πάλιν δηλούμενα. Ἡμέραν οὖν ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον, σκότος δὲ καὶ νύκτα τὴν συντέλειαν διὰ τὰς κολάσεις.

λάστιξ. Ἵνα τί γὰρ ὑμῖν ἐπιθυμεῖν ἡμέραν κυρίου; Καὶ αὐτή ἐστι σκότος, καὶ οὐ φῶς, φησὶν Ἀμὼς ὁ προφήτης. Ἐὰν ἴδῃς τι τὸ σκυθρωπὸν μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, τὸ ἐπακολουθοῦν, ὡς σχεδὸν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων κολαζομένων ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὄψει ὅτι συνεσκότασε τότε τὸ περιέχον· καὶ οὐκέτι οὐδεὶς δύναται δοξάζειν τὸν Θεόν.

Εἴγε καὶ τοῖς δικαίοις προσέταξεν ὁ λόγος Θεοῦ λέγων· βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς μου· ἅμα δὲ ἐν τούτοις, εἴ τις δύναται, τηρείτω ὅτι εἴρηκε μικρὸν ὅσον ὅσον. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ μικρὸν ὅσον μικρὸν ἐστι Θεοῦ, οὐκ ἔστι μικρὸν ἀνθρώπῳ· χρὴ γὰρ βλέπειν ὅτι ἑκάστῳ ἐστί τι μικρὸν καὶ μέγα· καὶ ἀπὸ παραδείγματος παραστήσω ὅτι ἑκάστῳ ἐστί τι μικρὸν καὶ μέγα. Ἑκάστῳ ζώῳ μικρὰ τροφὴ ἡ τοσήδε ὡς πρὸς σύγκεισιν τῆς συστάσεως αὐτοῦ, καὶ πολλὴ τροφὴ τοσήδε ὡς πρὸς τὴν σύγκεισιν πάλιν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ· καὶ οὕτως τὸ μικρὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλῳ ζώῳ μέγα ἐστί. Τὸ μικρὸν φέρ' εἰπεῖν ἀνδρί, πολύ ἐστι παιδίου. Οὕτως μικρὸς χρόνος ἐστὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀν-

plicia. Ad quid enim nobis desiderare diem Domini? *Et ea est tenebræ, & non lux*, ait Amos Propheta. Amos 5,18. Si videris quidpiam quod triste sit post consummationem mundi, id sequetur vniuerso quasi genere humano suppliciis addicto pro flagitiis, videbis tunc obtenebratum quidquid ambitu suo continet; nec ampliùs quisquam poterit gloriam dare Deo.

Si etiam iustis præceperit Dei sermo dicens: *Vade populus meus, ingredere in cubiculum tuum, claude ostium tuum, abscondere paululùm quantulumcumque, donec pertranseat furor iræ meæ:* Isaiæ 26,20. attamen in hisce, si quis potest, obseruet ipsum dixisse *paululùm quantulumcumque*. *Multum & parum respectiuè se habent.* Verùm illud paululùm quantulumcumque quod pauxillum est Dei, non est pauxillum homini: videndum enim vnicuique esse aliquid paruum & magnum: atque ab exemplo demonstrabo vnicuique esse quid paruum & magnum. Vnicuique animali parum vel tantillum cibi quid est in ordine ad suam complexionem, & multum cibi rursus ac tantum quasi comparatione structuræ eiusdem; atque ita quod parum est hominis, alteri animali magnum existit. Id quod parum v. g. viro, id ipsum multum est puero. Ita omne tempus vitæ hominis

minis etiam longæui paruum est respectu vniuersi sæculi instantis. Sic vtique quod parum est Dei, multum est quoad nos: & sæculum est totũ id quod parum est Dei. Quando igitur dicitur, *Vade populus meus, ingredere in cubicula tua, claude ostium tuum, abscondere paululùm quantulumcumque*, istud *paululùm* existimandum est dici non quoad statum eius qui iubetur ire & ingredi in cubicula sua, sed respectu præcipientis, quod huic parum, hoc illi multum est. Si enim vsque dum furor iræ Dei transeat, oportet aliquos ingredi in cubicula sua; sint autem quibus non dimittentur peccata non solùm per totum hoc sæculum, verùm etiam per totum futurum, manifestum est istud parum dictis coëxtendi.

Vers. 16 Operibus ipsis danda Deo gloria.

Date igitur *Domino Deo vestro gloriam.* Quo pacto demus Domino Deo nostro gloriam? Non in vocibus & dictiunculis quæro dari Domino Deo nostro gloriam, sed in operibus. Qui dat gloriam Domino Deo, dat gloriam ipsi, in temperantia glorificans Deum, in iustitia, in beneficentia glorificans Deum. Da gloriam Deo in fortitudine & sustinentia: da gloriam Deo in beneficentia & sanctimo-

θρωπίνης πᾶς καὶ ὁ τοῦ πολυχρονίου ὡς πρὸς ὅλον τοῦ παντὸς ἐνεστηκότος αἰῶνος. Οὕτω δὴ καὶ τὸ μικρὸν τοῦ Θεοῦ, πολύ ἐστιν ὡς πρὸς ἡμᾶς· καὶ αἰών ἐστιν ὅλος τὸ μικρὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λέγηται οὖν, Βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὰ ταμιεῖά σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, τὸ μικρὸν ἐκεῖνο νομιστέον λέγεσθαι οὐ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ καλουμένου βαδίζειν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμιεῖα ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ αὐτὰ προστάσσοντος, ὃ μικρόν ἐστιν αὐτῷ, τὸ τούτῳ πολύ. Εἰ γὰρ ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, δεῖ τινας εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμιεῖα ἑαυτοῦ· εἰσὶ δὲ οἷς οὐκ ἀφίεται τὰ ἁμαρτήματα οὐ μόνον παρ' ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἀλλὰ καὶ παρ' ὅλον τὸν μέλλοντα, δῆλον ὅτι τὸ μικρὸν τοῖς εἰρημένοις παρεκτείνεται. Δότε οὖν κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν δόξαν. Πῶς δίδοαμεν κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν δόξαν; οὐκ ἐν φωναῖς καὶ λεξειδίοις ζητῶ τὸ διδόναι κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν δόξαν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν. Ὁ διδοὺς δόξαν κυρίῳ τῷ Θεῷ, δίδωσι δόξαν αὐτῷ, ἐν σωφροσύνῃ δοξάζων τὸν Θεὸν, ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν εὐποιΐᾳ δοξάζων τὸν Θεόν. Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ· δὸς δόξαν τῷ Θεῷ ἐν εὐποιΐᾳ καὶ ὁσιότητι,

τητι, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ οὕτω δοξάζει τις τὸν Θεὸν, ἐὰν εἴπω τὰ ἐναντία, μὴ δόξητέ με βλασφημεῖν· μάρτυρα γὰρ παραστήσω κἀκείνου τὴν Γραφήν. Ὁ σώφρων δοξάζει τὸν Θεὸν, ὁ ἀκολασταίνων ἀτιμάζει τὸν Θεόν· τὸν γὰρ ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Ναβουχοδονόσορ καταστρέφει, καὶ φθείρει τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζει. Λέξις δέ ἐστι καὶ αὕτη Ἀποστολική. Οὐκοῦν ἀδοξίαν περιτίθησι τῷ Θεῷ ὁ ἁμαρτωλός· καὶ τὰ περὶ προνοίας ζητεῖται, ὡς τινας διστάζειν, εἰ ἔστι πρόνοια. Πρόνοια δ' οὐδὲν ἄλλο, ὡς διὰ τὴν κακίαν· ἄνελε τὴν κακίαν, καὶ οὐ προσκόπτεις τῇ προνοίᾳ. Ἄνω δὲ κάτω οἱ προσκόπτοντες τῇ προνοίᾳ, ταῦτα λέγουσι· Διὰ τί τοσοῦτοι μοιχοὶ, καὶ τοσοῦτοι μαλακοί; Διὰ τί τοσοῦτοι ἄθεοι, καὶ τοσοῦτοι ἀσεβεῖς; Καὶ εἰσὶν οἱ γεννήσαντες τὴν ἀδοξίαν τῇ προνοίᾳ, τὰ προσκόμματα τῷ Θεῷ, τὴν βλασφημίαν τῷ κτίσαντι. Τῷ κόσμῳ οἱ ἁμαρτάνοντες διδόασιν· οὐ διδόασι δὲ δόξαν τῷ Θεῷ, οἱ τὰ ἐναντία τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ ποιοῦντες διὰ τῶν ἁμαρτημάτων.

Δότε δόξαν κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά. Ἔστι τινὰ

nia, reliquiſque virtutibus. Si autem hæc ita ſe habent, & ita quis glorificat Deum, cùm dicā contraria, ne putetis me blaſphemare: teſtem enim illius etiam exhibebo Scripturam. Qui continens eſt honorat Deum, incontinens Deum inhonorat: nam templum Dei ſicut Nabuchodonoſor euertit, & corrumpit templū Dei; & *per prauaricationem legis quis Deum inhonorat*. Textus eſt & hic Apoſtolicus. Itaq; ignominiam Deo conciliat peccator: & ea quæ ad prouidentiam pertinent inquirit, ac ſi nonnulli dubitarent, an ſit prouidentia. Prouidentia propter nihil aliud eſt, quàm propter peccatum, ſeu malitiam: tolle malitiam, & non impingis aduerſus prouidentiam. Surſum ac deorſum quicumque in prouidentiam impingunt, hæc dicunt: Quorſum tot adulteri, & tot laſciui? Quorſum tot athei, totq; impij? & ſunt qui pariant ignominiam prouidentię, & offendicula Deo, blaſphemiam conditori. Mundo peccatores dant; ſed non dant gloriam Deo, qui contraria gloriæ Dei faciunt per peccata.

Rom. 2,23.

Date gloriam Domino Deo veſtro antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri ad montes tenebroſos. Sunt quidam

mon-

Montes lucidi & tenebrosi quales. montes tenebrosi. Verumtamen
super montes vtrosque magnos,
vtrosque lucidos montes sancti
Angeli Dei, Prophetæ, Moyses
seruus, Apostoli Iesu Christi:
hi omnes montes sunt lucidi, &
de his existimo dictum in Psal-
Psalm. 86,1. mis: *Fundamenta eius in monti-*
bus sanctis. Quales autem mon-
2.Cor. 10,5. tes tenebrosi? qui altitudines ex-
tollunt aduersus scientiam Dei.
Diabolus mons tenebrosus est;
Principes sæculi huius, qui eua-
cuati sunt, montes sunt tene-
brosi. Et dæmonium lunaticum
mons erat; & tenebrosus mons
Matth. 17,19. erat, de quo dixit Seruator: *Di-*
cetis monti huic. De lunatico enim
cum quæreretur, ac dicerent di-
scipuli, *Quare non potuimus eij-*
cere illum? respondet Seruator,
Si habueritis fidem sicut granum
sinapis, dicetis monti huic, de quo
prætenditis, de quo quærebatis,
dicetis monti huic; Transi hinc il-
luc, & transibit, hinc ab homi-
ne, illuc ad locum proprium
suum. Qui itaque offendunt,
non offendunt ad montes luci-
dos, sed ad montes tenebro-
sos. Quando fuerim cum dia-
bolo & angelis eius tenebrosis
montibus, *& expectabitis ad*
lucem, potest nimirum adapta-
Vers. 16. ri isti: *Date Domino Deo vestro*
gloriam antequam contenebre-

ὄρη σκοτεινά. Πλὴν ἐπ' ὄρη ἑκάτερα μεγάλα, ἑκάτερα φωτεινὰ ὄρη οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, οἱ προφῆται, Μωσῆς ὁ θεράπων, οἱ Ἀπόστολοι Ἰησοῦ Χριστοῦ· ταῦτα πάντα ὄρη ἐστὶ φωτεινά, καὶ περὶ τούτων νομίζω λελέχθαι ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις. Ποῖα δὲ ὄρη σκοτεινά; οἱ τὰ ὑψώματα ἐπαίροντες κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ διάβολος ὄρος σκοτεινόν ἐστιν· οἱ Ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, οἱ καταργούμενοι, ὄρη εἰσὶ σκοτεινά. Καὶ τὸ δαιμόνιον ὁ σεληνιασμὸς ὄρος ἦν· καὶ σκοτεινὸν ὄρος ἦν, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ σωτήρ· Ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ. Περὶ γὰρ σεληνιασμοῦ τοῦ λόγου ζητουμένου, καὶ λεγόντων τῶν μαθητῶν, Διὰ τί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; ἀποκρίνεται ὁ σωτήρ, Ὅτι ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, περὶ οὗ προετείνατε, περὶ οὗ ἐζητήσατε, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· Μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται, ἔνθεν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ ἐπὶ τὸν τόπον τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ. Οἱ οὖν προσκόπτοντες, οὐ προσκόπτουσιν ἐπὶ ὄρη φωτεινά, ἀλλ' ἐπὶ ὄρη σκοτεινά. Ὅταν γένωμαι μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ τῶν σκοτεινῶν ὀρέων, καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς, δύναται μέντοι συνάπτεσθαι τῷ· Δότε κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι,

τάζαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπὶ ὄρη σκοτεινά. Δῆλον ὅτι, κἂν συσκοτάσῃ, ἀναμενεῖτε τὸ φῶς, καὶ τὸ φῶς ὑμᾶς διαδέξεται.

Ἄλλος δὲ εἴποι ἄν, οὐκ οἶδα πότερον ὑγιῶς νοῶν ἢ μή· ὅτι καὶ οἱ προσκόπτοντες ἐπ' ὄρη σκοτεινά, ἀναμενοῦσι παρὰ τοῖς ὄρεσι τοῖς σκοτεινοῖς, ἀναμένοντες τὸ τοῦ ἐλέους φῶς· τοῦτο γὰρ εἶναι δοκεῖ τό· Καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. Ἐπὰν δὲ ἔλθητε ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ σκοτεινά, ἴδωμεν τί ἐστιν ἐκεῖ σκιὰ θανάτου. Ὅπου τὰ σκοτεινὰ ὄρη ἐκεῖ σκιὰ θανάτου ἀπ' αὐτῶν σκοτεινῶν ὀρέων γινομένη, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως τῶν ἀκουόντων. Οἱ μὲν κεκρυμμένως ἀκούουσιν, οἱ δὲ κἂν ἀκούσωσιν, οὐ κεκρυμμένως ἀκούουσι. Τί οὖν ἐστι τὸ κεκρυμμένως ἀκούειν; ἢ τό· Ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγεται, ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἐν ἀποκρύφοις ἐὰν ἀκούω τοῦ νόμου· ἤτοι κεκρυμμένως ἀκούω, ἢ οὐκ ἀκούω κεκρυμμένως, ὁ Ἰουδαῖος οὐκ ἀκούει κεκρυμμένως τοῦ νόμου· διὰ τοῦτο φανερῶς περιτέμνεται, οὐχ

scat, & antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos. Scilicet, quamuis contenebrescat, expectabitis lucem, & lux vos excipiet.

Alius autem dixerit, nescio vtrùm sanè intelligens nécne: quoniam hi qui offendunt ad montes tenebrosos, expectabunt à montibus tenebrosis, expectantes misericordiæ lucem; hoc enim videbitur esse illud: *Et expectabitis ad lucem.* Vbi autem veneritis ad montes tenebrosos, videamus quid sit ibi vmbra mortis. Vbi tenebrosi montes, *ibi vmbra mortis* ab ipsis tenebrosis montibus orta, *& ponentur in tenebris. Quòd si non au-* Vers. 17. *dieritis, in abscondito plorabit anima vestra à facie superbiæ auditorum.* Hi quidem in abscondito audiunt, illi verò etiam cùm audierint, non in abscondito audiunt. Quid igitur est in abscondito audire? siue illud: *Sed loqui-* 1. Cor. 2,7. *mur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Et rursum alibi dicitur, *In abscondito legem audire quid sit.* plurima Dei opera esse in absconditis dum legem audio: siue in abscondito audiam, siue non audiam in abscondito, Iudæus non audit in abscondito legem; propter hoc manifestè circumciditur, cùm nesciat

nesciat etiam aliam, quæ non in manifesto in carne sit, circumcisionem: neque audiens circumcisionem in abscondito, in abscondito circumcidetur. Qui audit quæ de Paschate lege sancita sunt, in abscondito vescitur de agno Christo. *Etenim Pascha*
1. Cor. 5.7. *nostrum immolatus est Christus.* Et qui nouit carnem Verbi qualis sit, & scit eam esse verum cibum, sumit eam, quia in abscondito audiuit Pascha. Plurimus autem Iudæus idcircò Dominum Iesum occidit, & reus est vsque in hodiernum diem cædis Iesu, quia non in abscondito neque legem neque Prophetas audiuit. Si legeris de azymis, possunt audire in abscondito, possunt audire in manifesto mandatum qui nobiscum sunt: propè enim Pascha est, azyma celebrantur, azyma corporea: non auditis dicere mandatum: *Quòd si non audieritis, in abscondito plorabit anima vestra.* Et de Sabbato mulieres non audientes Prophetam, non audiunt in abscondito, sed audiunt in manifesto. Non lauantur die Sabbati, redeunt ad egena & infirma elementa, ac si Christus non aduenisset, qui consummauit nos, & traduxit à legalibus elementis ad Euangelicam perfectionem.

εἰδὼς ὅτι καὶ ἄλλη, οὐχ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκί, περιτομή· οὐδὲ ἀκούων τῆς περιτομῆς κεκρυμμένως, ἐν κρυπτῷ περιτμηθήσεται. Ὁ ἀκούων τὴν περὶ τοῦ Πάσχα νενομοθετημένων, κεκρυμμένως ἐσθίει ἀπὸ τοῦ προβάτου Χριστοῦ. Τὸ γὰρ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Καὶ εἰδὼς τὴν σάρκα τοῦ Λόγου ὁποία ἐστί, καὶ εἰδὼς ὅτι ἀληθής ἐστι βρῶσις, μεταλαμβάνει ταύτης, κεκρυμμένως γὰρ ἤκουσε τοῦ Πάσχα. Ὁ δὲ πολὺς τῶν Ἰουδαῖος διὰ τοῦτο τὸν κύριον Ἰησοῦν ἀπέκτεινε, καὶ ἔνοχος καὶ σήμερόν ἐστι τῷ φόνῳ Ἰησοῦ, ἐπεὶ μὴ κεκρυμμένως μήτε τοῦ νόμου μήτε τῶν προφητῶν ἤκουσεν. Ἐὰν ἀναγινώσκῃς περὶ τῶν ἀζύμων, ἔστιν ἀκοῦσαι κεκρυμμένως, ἔστιν ἀκοῦσαι φανερῶς τῆς ἐντολῆς ὅσοι ἐν ἡμῖν· ἐγγὺς γάρ ἐστι τὸ Πάσχα, ἄζυμα ἄγεται, τὰ ἄζυμα τὰ σωματικὰ οὐκ ἀκούετε τῆς λεγούσης ἐντολῆς· Ἐὰν μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν. Καὶ περὶ σαββάτου γυναῖκες μὴ ἀκούσασαι τοῦ προφήτου, οὐκ ἀκούουσι κεκρυμμένως, ἀλλὰ ἀκούουσι φανερῶς. Οὐ λούονται τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἐπανάγονται ἐπὶ τὰ πτωχὰ καὶ ἀσθενῆ στοιχεῖα, ὡς Χριστοῦ μὴ ἐπιδεδημηκότος, τοῦ τελειοῦντος ἡμᾶς, καὶ διαβιβάζοντος ἀπὸ τῶν νομικῶν στοιχείων ἐπὶ τὴν Εὐαγγελικὴν τελειότητα.

Διὰ

Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, μήποτε ὑποπέσωμεν τῇ λεγούσῃ προφητείᾳ· Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως. Ὅσοι τὴν νηστείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν (ὡς μὴ νοοῦσαι τὴν τοῦ ἱλασμοῦ ἡμέραν) τηρεῖτε μετὰ τὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, οὐκ ἠκούσατε τὸν ἱλασμὸν κεκρυμμένως, ἀλλὰ φανερῶς μόνον. Τὸ γὰρ κεκρυμμένως ἀκοῦσαι τὸν ἱλασμόν, ἔστιν ἀκοῦσαι, πῶς προέθετο ὁ Θεὸς ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν Ἰησοῦν· καὶ ὅτι αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Κἂν παραβολαὶ Εὐαγγελικαὶ ἀναγινώσκωνται, καὶ ὁ ἀκροατὴς αὐτῶν ἔξω οὐ κεκρυμμένως αὐτῶν ἀκούσεται· ἐὰν δὲ ἀκροατὴς Ἀπόστολος ᾖ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν Ἰησοῦ, προσέρχεται τῷ Ἰησοῦ, πυνθάνεται καὶ περὶ τῆς ἀσαφείας τῆς παραβολῆς, καὶ ἑρμηνεύει αὐτὴν Ἰησοῦς, καὶ γίνεται ἐκεῖνος ὁ ἀκροατὴς τοῦ Εὐαγγελίου ἀκούων αὐτοῦ κεκρυμμένως, ἵνα μὴ κλαύσῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· τῶν γὰρ μὴ ἀκουόντων κεκρυμμένως κλαίει ἡ ψυχή. Τί θαυμασίως; οὐκ εἶπε, Κλαύσεσθε, ἐὰν μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως· ἀλλά, Ἡ ψυχὴ ὑμῶν κλαύσεται. Ἔστι τις κλαυθμὸς μόνης ψυχῆς κλαιούσης·

Quamobrem attendamus dum legimus legem & Prophetas, ne fortè succumbamus prophetiæ dicenti: *Quòd si non audieritis in abscondito, plorabit anima vestra à facie superbiæ.* Quotquot ieiunium Iudaicum (vtpote non intelligentes diem propitiationis) obseruatis post Iesu Christi aduentum, non audistis propitiationem in abscondito, sed in manifesto tantùm. Nam in abscondito audire propitiationem, est audire, quo pacto proposuerit Deus propitiationem pro peccatis nostris Iesum; & quia *ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* 1. Ioan. 2, 2. Et si parabolæ Euangelicæ legantur, auditor earum foris & non in abscondito eas audiet: at si auditor Apostolus ingreditur in domum Iesu, accedit ad Iesum, & de obscuritate parabolæ percontatur, & explicat ipsam Iesus, & fit ille auditor Euangelij audiens illud in abscondito, ne ploret anima eius: nam non audientium in abscondito plorat anima. Quid mirabiliter? non dixit, Plorabitis, si non audieritis in abscondito; sed, *Anima vestra plorabit.* Est quidam ploratus solius animæ plorantis: & for-

fuerit, ex iis qui in domum jesu ingrediebantur,

& fortasse ploratum istum docet
Matth. 8,12. nos Seruator dicens: *Ibi erit fletus*; & quando dicit: *Væ qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Matth. 6,25. De illo fletu agit, quem minatur etiam hîc Propheta dicens: Vers. 17. *Quòd si non audieritis, in abscondito plorabit anima vestra à facie superbiæ.* Quando nimirum superbietis, tunc flebitis, *& deducent oculi vestri lacrymas; quia contritus est grex Domini.* Si quis viderit modò res Iudaicas, easque cum antiquis contulerit, videbit quâ ratione contritus sit grex Domini. Erat enim olim grex Domini; & quoniam indignos iudicarunt semetipsi, conuersus est sermo ad Gentes. Si igitur grex iste Domini contritus sit, nos oliua siluestris, quæ contra naturam suam inserta est in bonam oliuam Patrum; nónne magis timere debemus, ne fortè etiam hic grex Domini conteratur: futurum est enim vt iuxta dictum Domini Seruatoris conteratur, quando multiplicatâ iniquitate refrigescet charitas multorum. De quibus enim hic sermo, nónne de Christianis dictis istud, *Refrigescet charitas multorum*, pronuntiatum est? De quibus iste sermo: *Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inueniet fidem in terra?* Nónne

Si Deus Iudæis non pepercit, nec nobis parcet peccantibus.

Rom. 11,24.

Matth. 24,12.

Lucæ 18,8.

καὶ τάχα ἐκεῖνον τὸν κλαυθμὸν διδάσκει ἡμᾶς σωτὴρ λέγων· Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός· κἂν λέγῃ· Οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε. Περὶ ἐκείνου τοῦ κλαυθμοῦ λέγει, οὗ ἀπειλεῖ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης λέγων· Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως. Ὅταν γὰρ ὑβρίζησθε, τότε κλαύσεσθε, καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα· ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. Ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ Ἰουδαϊκά, καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὄψεταί τινα τρόπον συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. Ἦν γὰρ τοῦτό ποτε ποίμνιον κυρίου· καὶ ἐπεὶ ἀναξίους ἔκριναν ἑαυτούς, ἐστράφη ὁ λόγος εἰς τὰ ἔθνη. Εἰ οὖν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον συνετρίβη τοῦ κυρίου, ἡμεῖς ἡ ἀγριέλαιος, ἡ παρὰ φύσιν ἑαυτῆς ἐγκεντριζομένη εἰς τὴν καλλιέλαιον τῶν πατέρων· οὐ πλέον ὀφείλομεν φοβεῖσθαι, μήποτε συντριβῇ καὶ τοῦτο τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου· μέλλει γὰρ συντρίβεσθαί ποτε κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, ὅταν διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. Περὶ τίνων γὰρ ὁ λόγος, οὐ περὶ Χριστιανῶν λεγομένων τό, Ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, εἴρηται; Περὶ τίνων ὁ λόγος· Ὅτι πλὴν ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Οὐ

περὶ

περὶ ἡμῶν ἐστι; Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἑαυτοῖς πάντα πράττοντες, ἵνα ὅτι ἡμέραι τοῦτο τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ βελτιοῦται, ὑγιάζηται, θεραπεύηται, καὶ πᾶσα συντριβὴ ἀποστῇ ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειωθῶμεν· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ιγ'. εἰς τό· Τίς φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; καὶ τὰ ἑξῆς.

ΤΑ λεγόμενα πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς νοῆσαι θέλομεν, οὕτως ἔχοντα· Τίς φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; ἢ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σου; Σὺ ἀπεστράφης με, λέγει κύριος, ὀπίσω πορεύσῃ, καὶ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σέ, καὶ διαφθερῶ σε, καὶ οὐκ ἔτι ἀνήσω σε, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν διασπορᾷ. Εἶπα, Ἠτεκνώθην, ἀπορία κατέσχε με. Παράδειγμα λαμβάνω, πολέμιόν τινα ἀποδειχθέντα τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι τῷ τοιούτῳ οὐδὲ μεταδιδόναι ἐλέους ἔξεστιν, ἵνα μὴ δοκῇ τις προσκρούειν τῷ καταδικάσαντι βασιλεῖ· καὶ οὐκ ἔξεστι τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ἐλεῆσαι προσεπιτείνοντές τινες οὐδὲ σκυθρωπάζοντες ἐπ' αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐπὶ τῷ σκυθρωπάζειν δοκῶσι δυσαρε-

de nobis est? Proinde attendamus nosmetipsi omnia satagentes, vt grex iste Dei indies emendetur, sanetur, curetur, & omnis contritio absit ab animabus nostris, vt in Christo Iesu perfecti euadamus; cui est honor & imperium in sæcula. Amen.

HOMILIA XIII. in istud: *Quis parcet super te Ierusalem?* &c.

Cap. 15, 5.

QVæ dicta sunt ad Ierusalem cum multis minis intelligere volumus, quæ sic habent: *Quis parcet super te Ierusalem? & quis contristabitur super te? aut quis reuertetur interrogare quæ ad pacem tuam? Tu auersata es me, dicit Dominus, retrorsum ibis, & extendam manum meam in te, & disperdam te, & non ampliùs dimittam te, & dispergam eos in dispersionem. Dixi, Orbata sum filijs, desperatio tenuit me.* In exemplum sumo, quempiam Regis terræ inimicum declaratum, cui nefas sit misericordiam impertiri, ne quis Regem ipsum damnantem offendat; neque fas est quibusdam miserationis aut tristitiæ signis prosequi istiusmodi, ne tristitiam præ se ferentes ægrè ferre videantur

Ierusalem à Deo & Angelis deserta.

istum esse à Rege damnatum. Si hoc intellexeris, considera mihi damnatum à Deo propter plurima peccata sua: & vide talem, etiam spectantibus Angelis in auxilium humanæ naturæ ordinatis, à nemine consequi misericordiam. Vnusquisque enim Angelorum videns Deum esse qui condemnet, creatorem esse qui sit auersus, talem esse naturam peccatorum, vt bonus Deus cogatur (vt sic dicam) istam sententiam ferre contra peccatorem, nemo intuentium parcit, aut contristatur, aut miseretur, aut reuertitur, vt tali pacem conciliet. Hæc igitur est Ierusalem: sic enim dicta est per Scripturam peccasse in Iesum meum, ac talia patrasse, vt de ipsa Iesus dixerit:

Matth. 23,37. Lucæ 13,34. *Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Derelinquatur hæc ipsa Ierusalem, & derelicta est. Angeli (qui semper fuerant præsidio Ierusalem, per quos data

Gal. 3, 19. est lex Moysis, *ordinata per Angelos in manu mediatoris*) dere-

γενέσθαι τὸν κελευθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Εἰ νενόηκας τοῦτο, ἴδε μοι τὸν καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς πολλὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας· καὶ ὅρα τὸν τοιοῦτον, καὶ τῶν βλεπόντων ἀγγέλων τῶν τεταγμένων ἐπὶ τὸ βοηθεῖν τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, ὑπὸ μηδενὸς ἐλεούμενον. Ἕκαστος γὰρ τῶν Ἀγγέλων ἰδὼν τὸν καταδικάσαντα ὅτι Θεός ἐστι, τὸν ἀποστραφέντα ὅτι δημιουργός ἐστι, τὴν φύσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὅτι τοιαύτη, ὥστε τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἀναγκασθῆναι (ἵν' οὕτως εἴπωμι) αὐτὴν τὴν ψῆφον ἀγαγεῖν κατὰ τοῦ ἡμαρτηκότος, ἕκαστος τῶν ὁρώντων οὐ φείδεται, οὐ σκυθρωπάζει, οὐκ ἐλεεῖ, οὐκ ἐπανέρχεται, ὥστε παρακαλέσαι περὶ τῆς πρὸς τὸν τοιοῦτον εἰρήνης. Ἡ Ἱερουσαλὴμ τοίνυν αὕτη· οὕτω γὰρ λελέξεται διὰ τὸ Γράμμα ἡμαρτηκέναι μὲν εἰς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοιαῦτα πεποιηκέναι, ἵνα εἴπῃ περὶ αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ὁσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Καταλειπέσθω αὕτη ἡ Ἱερουσαλήμ, ὡς καταλέλειπται. Οἱ Ἄγγελοι (οἱ ἀεὶ βοηθοῦντες τῇ Ἱερουσαλήμ, δι' ὧν διετάγη καὶ ὁ Μωσέως νόμος, διαταγεὶς δι' Ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου) καταλιπέτω-

σαν

σαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ λεγέτωσαν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς μεγάλα γέγονε, τὸν Ἰσραὴλ ἀπέκτειναν, ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὰς χεῖρας ἐπιβεβλήκασιν. Ὅσον ἔτι μικρότερα ἦν τὰ ἁμαρτήματα, ἐδυνάμεθα ἔτι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦν, καὶ παρακαλεῖν, ἐδυνάμεθα φείδεσθαι τῆς Ἱερουσαλήμ. Τίς ἐπὶ τούτῳ φείσεται; Ἐὰν ἁμαρτάνων ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ. Ἁμαρτίαν ἥμαρτεν Ἱερουσαλὴμ, διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο. καὶ λέγεται πρὸς αὐτὴν ταύτην πρῶτον· Τίς φείσεται ἐπὶ σὲ Ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; Ἡμεῖς οὐ σκυθρωπάζομεν ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῶν συμφορῶν αὐτῆς, καὶ τοῖς γινομένοις παντὶ τῷ λαῷ ἐκείνῳ· τῷ γὰρ ἐκείνων παραπτώματι ἡ σωτηρία ἡμῶν γέγονεν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς· καὶ τὸ παράπτωμα αὐτῶν τηλικαύτη γέγονεν ἁμαρτία. Τίς οὖν φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλὴμ; λέγω πρὸς αὐτήν· Ἀπέκτεινάς μου τὸν Ἰησοῦν· καὶ λέγω· Τίς φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;

Μεταβαίνω ἀπὸ τοῦ γράμματος καὶ τότε ὁδὸν ἐσχηκότος, ἣν ἔδωκεν ὁ λόγος, ἐπὶ ἑκάστην ψυχὴν ἤδη ἀξιωθεῖσαν τοῦ ὁρᾶν τὴν εἰρήνην. Μετὰ γὰρ τὰ μαθήματα τὰ θεῖα γέγονας Ἱερουσαλὴμ, τὸ πρότερον οὖσα Ἰεβοὺς· δεύτερον δὲ μετέβαλε τὸ ὄνο-

linquant Ierusalem, & dicantur peccata eius magna euasisse, Israëlem occiderunt, in Christum manus iniecerunt. Quamdiu adhuc minora erant peccata, poteramus adhuc pro iis rogare, & intercedere, poteramus parcere Ierusalem. Quis super isto parcat? Si peccans peccauerit vir in virum, etiam rogabitur pro eo. *Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est.* & dicitur ad hanc ipsam primùm: *Quis parcet super te Ierusalem? & quis contristabitur super te?* Nos non contristamur super Ierusalem, atque calamitatibus eius, & omnibus quæ euenerunt populo isti: nam illorum delicto salus nostra facta est, vt illos æmulemur: & illorum delictum in tantum euasit peccatum. Quis igitur parcet super te Ierusalem? aio ad ipsam; Occidisti meum Iesum; & dico: *Quis parcet super te Ierusalem? & quis contristabitur super te?*

Thren. 1,8.

Rom. 11,11.

Anima peccatrix quando deseratur.

Transeo à littera etiam tum viam tenētis, quam dedit sermo, ad vnamquamque animam pridem rogantem vt pacem videat. Post diuinas enim disciplinas facta es *Ierusalem*, cùm priùs esses *Iebus*: posteà verò mutauit no-

men, & facta est Ierusalem. Iebus, vt tradunt Hebræi, interpretatur conculcata. Iebus igitur [id est] anima ab aduersariis virtutibus conculcata, mutata est, & facta est Ierusalem visio pacis. Si igitur, quando mutata es à Iebus, vt fieres Ierusalem, peccasti, & Filium Dei conculcasti, & sanguinem noui Testamenti communem vt illa etiam tu duxisti, & grauibus obnoxia es peccatis: dicetur etiam de te: *Quis parcet super te Ierusalem? & quis contristabitur super te*? Si euaseris talis, vt prodat Iesum vnusquisque nostrûm peccans, & præsertim si maiora in Iesum delinquat: si verò etiam apostata sis, adhuc maximè ista facis spiritui Iesu, quæ fecit ipsi Ierusalem corporaliter. Quapropter quantò putatis grauiori dignus eris supplicio qui Filium Dei conculcasti, & sanguinem testamenti communem duxisti, in quo sanctificatus es, & spiritum gratiæ contumeliis affecisti. Si Filium Dei conculcasti, ac spiritui gratiæ contumeliam intulisti, quis parcet super te? quis contristabitur super te? quis reuertetur rogare quæ ad pacem tuam pertinent? Ipsum Dei Filium rogantem quæ ad pacem sunt prodidit anima peccatoris:

μα, καὶ γέγονεν Ἱερουσαλήμ. Ἰεβοὺς, φασὶν Ἑβραίων παῖδες, ὅτι ἑρμηνεύεται πεπατημένη. Ἰεβοὺς οὖν, ἡ πεπατημένη ὑπὸ δυνάμεων ἀντικειμένων ψυχὴ, μεταβέβληται, καὶ γέγονεν Ἱερουσαλὴμ ὅρασις εἰρήνης. Εἰ οὖν, ὅτε μεταβέβληκας ἀπὸ Ἰεβοὺς, εἰς τὸ γενέσθαι Ἱερουσαλὴμ, ἥμαρτες, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπεπάτηκας, καὶ τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης κοινὸν ὡς ἐκείνη καὶ σὺ ἡγήσω, καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γέγονας χαλεποῖς· λεχθήσεται καὶ περί σου· Τίς φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; Ἐὰν γένῃ τοιοῦτος, ὡς προδοῦναι τὸν Ἰησοῦν ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων, καὶ μάλιστα εἰ μείζονα εἰς Ἰησοῦν ἁμαρτάνει· ἐὰν δὲ καὶ ἀποστάτης ᾖς, ἔτι μάλιστα ταῦτα ποιεῖς τῷ Ἰησοῦ πνεύματι, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ Ἱερουσαλὴμ σωματικῶς. Διὸ πόσου δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας. Εἰ καταπεπάτηκας τὸν Υἱὸν Θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας, τίς φείσεται ἐπὶ σοί; τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι τὰ εἰς εἰρήνην σου; Αὐτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐρωτήσαντα τὰ εἰς εἰρήνην προδέδωκεν ἡ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχή·

τίς

τίς δυνήσεται παρακαλέσαι ἀνακάμψας πάλιν περὶ τῆς εἰρήνης; Γινώσκοντες οὖν, ὅτι ἀδύνατον τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας Πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἐν ἑαυτοῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας. Πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται τό· Τίς φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σοι;

Καὶ πρὸς ἑκατέραν δὲ ἑρμηνείαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἁρμόσει καὶ τὸ ἑξῆς· Σὺ ἀπεστράφης με, λέγει κύριος, ὀπίσω πορεύσῃ· ὅτι ἀπεστράφης με τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τὸ ἀπεστράφθαι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀπεστράφης τὸν Θεόν. Τί δεῖ καὶ λέγειν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπεστράφη ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν Χριστὸν ἀπειθοῦσα (συνεκδοχικῶς πάντας τοὺς Ἰουδαίους σημαίνει) διὰ τοῦτο ὀπίσω πορεύσῃ. Ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ὀπίσω ἐπορεύετο, ἀλλὰ ἔμπροσθεν· νῦν δὲ ὀπίσω πορεύσεται. Καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις εἰς Αἴγυπτον, δῆλον ὅτι ἵνα ὀπίσω πορευθῶσι. Περὶ δὲ τοῦ τί ἐστι τὸ ὀπίσω πορεύσῃ, ἢ τί τοῖς

quis possit reuersus iterùm conciliare pacem? Scientes itaque, quoniam *impoßibile est eos qui* Heb. 6,4.
semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutesq́ue sæculi futuri, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes. Omnia faciamus, ne & de nobis dicatur istud: *Quis parcet super te Ierusalem? & quis contristabitur super te? vel quis reuertetur rogare quæ ad pacem tibi?*

Quin & ad vtramque interpretationem Ierusalem pertinebit quoque quod sequitur: *Tu* Ver. 6.
auersata es me, dicit Dominus, retrorsum ibis; quoniam auersata es me Filium Dei: & per hoc quòd auersata es Filium Dei, auersata es Deum. Quid etiam dicto opus est. Et postquam auersata es Ierusalem, in Iudæa Christum negans (synecdochicè omnes Iudæos significat) idcircò *retrorsum ibis.* Erat enim Retrorsum nō eundū.
quando non retrorsum ibat, sed ad anteriora; nunc autem retrorsum ibit. Et reuersi sunt cordibus in Ægyptum, nimirum vt retrorsum irent. Quid porrò sit Philip. 3,13.
retrorsum ire, vel ad anteriora

se extendere hoc modo demonstremus. Iustus ad anteriora se extendit, quæ retrò sunt obliuiscitur. Nempe is qui iusto directè oppositus est, eorum quæ retrò sunt meminit, & ad anteriora se non extendit; sed iis quæ retrò sunt addictus, non audit Iesum docentem ac dicentem:
Marci 13,16. *Non reuertatur retrò tollere vestimentum suum*: non audit Iesum
Lucæ 9,62. dicentem: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò aptus est Regno Dei.* Quin & in lege scriptum dixisse Angelos ad Lot de Sodomis egredientem:
Gen. 19,17. *Ne respexeris retrorsum, nec steteris in omni circà regione: in montem saluum te fac, ne fortè simul comprehendaris.* Atque hoc habet sensum dignum spiritu Angelico: Noli respicere retrorsum, semper ad anteriora te extende. Reliquisti Sodomam, noli redire ad Sodomam: reliquisti malitiam & peccatum, noli in id ipsum reuerti, neque steteris in omni circà regione, ac seruabis prius mandatum: *Ne respexeris retrorsum.* Neque satis est tibi vt serueris, nisi etiam alterum mandatum audieris quod ait: *Nec steteris in omni circà regione.* Non oportet enim illum qui proficere cœperit stare in circà regione

ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι οὕτω παραστήσωμεν. Ὁ δίκαιος τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθάνεται. Δῆλον ὅτι ὁ ἐναντίος τῷ δικαίῳ διακείμενος, τῶν ὀπίσω μέμνηται, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἐπεκτείνεται· τῶν δὲ ὀπίσω γινόμενος, παρακούει τοῦ Ἰησοῦ διδάσκοντος καὶ λέγοντος· Μὴ στραφήτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ· παρακούει τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ᾽ ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω εὔθετός ἐστι τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ γέγραπται, ὅτι εἶπον οἱ Ἄγγελοι πρὸς τὸν ἐξελθόντα ἀπὸ Σοδόμων Λώτ· Μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σώζου μήποτε συμπαραληφθῇς. Καὶ τοῦτο δὲ ἔχει διάνοιαν ἀξίαν Ἀγγελικοῦ πνεύματος· Μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, ἀεὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνου. Καταλέλοιπας Σόδομα, μὴ στρέφου εἰς Σόδομα· καταλέλοιπας τὴν κακίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἐπιστράφῃς πρὸς αὐτὴν, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, καὶ τηρήσεις τὴν προτέραν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· Μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω. Οὐκ ἀρκεῖ σοι πρὸς τὸ σωθῆναι, ἐὰν μὴ καὶ τῆς δευτέρας ἐντολῆς ἀκούσῃς λεγούσης· Μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. Οὐ δεῖ γὰρ ἀρξάμενον προκόπτειν ἑστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδό-

Σοδόμων· εἰ καὶ Σόδομα διαβέβηκεν· ἀλλὰ διαβάντα ἀπὸ τοῦ ἑστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ, σώζεσθαι εἰς τὸ ὄρος· κατὰ τὸ Μὴ περιβλέψῃς εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σώζου, μήποτε συμπαραληφθῇς. Εἰ βούλει μὴ συμπαραληφθῆναι Σοδομίταις, μήποτε εἰς τὰ ὀπίσω στραφῇς, μήτε στῇς ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων, μηδὲ ἀλλαχοῦ γίνῃ ἢ εἰς τὸ ὄρος· ἐκεῖ γάρ ἐστι μόνον σωθῆναι. Ἔστι δὲ τὸ ὄρος κύριος Ἰησοῦς· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ιδ΄. εἰς τό·

Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ. μέχρι τοῦ· Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος, Ἐὰν ἐπιστραφῇς, καὶ ἀποκαταστήσω σε.

ΟἹ ἰατροὶ τῶν σωμάτων περὶ τοὺς κάμνοντας γινόμενοι, καὶ ἀεὶ τῇ θεραπείᾳ τῶν καμνόντων ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες, κατὰ τὸ βούλημα τῆς τέχνης τῆς ἰατρικῆς, ὁρῶσί τινα, καὶ θιγγάνουσιν ἀηδιῶν, ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς καρποῦνται ἰδίας λύπας, καὶ ἔστιν ἀεὶ ὁ βίος αὐτῶν ἐν περιστάσει· οὐδέποτε γάρ εἰσι μετὰ ὑγιαινόντων, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ τῶν τραυμά-

Sodomorum; etsi Sodoma transierit; sed transeuntem à statione in circà regione, vt seruetur in monte; iuxta illud: *Ne respexeris retrorsum, neque steteris in omni circà regione: in montem saluum te fac, ne fortè simul comprehendaris.* Si simul cum Sodomitis comprehendi nolueris, numquam retrorsum reuertaris, neque steteris in circà regione Sodomorum, neque alibi sis quàm in monte: ibi enim solùm licet salutem consequi. Est autẽ mons Dominus Iesus; cui est honor & imperium in sæcula. Amen.

HOMILIA XIV. in istud:

Heu me mater. vsque ad istud: *Ideò hæc dicit Dominus, Si reuerteris, & restituam te.* Cap. 15,10. Ibid. 19.

MEdici corporum apud ægros versantes, atque laborantium curationi semet ipsi iugiter addicentes, prout ars medica requirit, intuentur quemdam, molestias tangunt, in alienis calamitatibus proprias litant tristitias, estque continuis vita ipsorum exposita periculis: vix vmquam enim cum rectè valentibus versantur, sed iugiter cum vulneribus, *Medici cum ægris iugiter versantur.*

ribus, cum vlcerosis, cum purulentis, febricitantibus, diuerso morborum genere laborantibus. Et si quis medendi partem ornare voluerit, minimè hæc ægrè feret, neque negliget artis quam assumpsit institutum, quando cum istiusmodi quales recensuimus versatur. Hoc à me proœmij loco præmissum sit; quia etiam Prophetæ quodammodò Medici sunt animorum, & continuò adsistunt iis qui indigent curatione. *Non enim egent qui sani sunt Medico, sed qui malè habent.* Id quod autem in perditè laborantibus patiuntur Medici, idem vsu venit Prophetis ac præceptoribus in iis qui non cupiunt curari: inde nimirum odiosi sunt, vt qui præcipiant contra propensionem concupiscentiæ illorum qui laborant; vt qui prohibeant indulgere deliciis ac suauitatibus eos, qui etiam in morbis digna morbis sumere detrectant. Fugiunt igitur molles & incontinentes ægri Medicos, non raròetiam ipsos conuitiis ac maledictis onerantes, & quidquid tandem inimicus inimicis faceret patrantes: non recordantur enim hos tamquam amicos accedere, respicientes in molestiam diætæ, in dolorem plagæ Medicorum ferro infligendæ, non

Lucæ 5,31.

Prophetæ sunt Medici spiritales.

Vt ægris insanis Medici, sic Prophetæ impiis odiosi sunt.

τῶν, μετὰ τῶν νομὰς ἐχόντων, μετὰ τῶν πεπληρωμένων πύων, πυρετῶν, νόσων ποικίλων. Καὶ εἰ βούλεταί τις στείλασθαι τὴν ἰατρικὴν, οὐκ ἀγανακτήσει, οὐδὲ ἀμελήσει τοῦ βουλήματος τῆς τέχνης, ἧς ἀνείληφεν ἐπὰν ᾖ μετὰ τῶν τοιούτων ὡς προειρήκαμεν. Τοῦτο δὲ μοὶ τὸ προοίμιον λέλεκται· διὰ τὸ καὶ τοὺς προφήτας οἱονεὶ ἰατροὺς ψυχῶν, καὶ ἀεὶ προσδιατρίβειν ὅπου οἱ δεόμενοι θεραπείας. Οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Ὅπερ δὲ πάσχουσιν ὑπὲρ τῶν ἀκολάστως καμνόντων ἰατροὶ, τοῦτο πάσχουσι καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑπὸ τῶν οὐ βουλομένων θεραπεύεσθαι· ἐκεῖθεν γὰρ μισοῦνται, ὡς διατασσόμενοι παρὰ τὴν προαίρεσιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν καμνόντων· ὡς κωλύοντες τρυφᾶν καὶ ἥδεσθαι, τοὺς καὶ ἐν νόσοις βουλομένους μὴ τὰ ἄξια τῶν νόσων λαμβάνειν. Φεύγουσιν οὖν οἱ ἀκόλαστοι τῶν καμνόντων ἰατροὺς, πολλάκις αὐτοῖς καὶ λοιδορούμενοι καὶ κακολογοῦντες αὐτοὺς, καὶ πᾶν ὁποτοῦν ποιοῦντες ὃ ποιήσαιεν ἂν ἐχθρὸς ἐχθρῷ· ἐπιλανθάνονται γὰρ οὗτοι ὅτι ὡς φίλοι, προσέρχονται ἀφορῶντες εἰς τὸ ἐπίπονον τῆς διαίτης, εἰς τὸ ἐπίπονον ἀπὸ σιδήρου ἰατρῶν πληγῆς, οὐκ

εἰς

εἰς τὸ τέλος τὸ μετὰ τὸν πόνον, καὶ μισοῦσιν ὡς πατέρας πόνων μόνον, οὐχὶ δὲ πόνων φερόντων ἐπὶ ὑγίειαν τοὺς ἰατρευομένους. Ὁ λαὸς τοίνυν ἐκεῖνος, εἰ καὶ ποικίλαι νόσοι ἦσαν ἐν τῷ λαῷ τῷ χρηματίσαντι τοῦ Θεοῦ, ἔπεμπεν αὐτοῖς ἰατροὺς ὁ Θεὸς τοὺς προφήτας, εἷς τῶν ἰατρῶν καὶ Ἱερεμίας ἦν. Ἤλεγχε τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἐπιστρέφειν βουλόμενος τοὺς κακῶς πράττοντας· οἱ δὲ δέον ἀκούειν τῶν λεγομένων, κατήγοροι τοῦ προφήτου, καὶ κατήγοροι ἐπὶ δικαστοῦ παραπλησίου ἑαυτοῖς. Καὶ ἀεὶ ἐν δίκαις ἦν ὁ προφήτης ἐπὶ τῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ, θεραπευθέντων, διὰ δὲ τὴν ἰδίαν ἀπείθειαν μὴ θεραπευομένων. Ἐπὶ τούτοις ὅτε μὲν λέγει· Καὶ εἶπα· Οὐ μὴ λαλήσω, οὐδὲ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου. Καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ πάρειμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. Ὅτε δέ φησιν, ὁρῶν ἑαυτὸν ἀεὶ δικαζόμενον, λοιδορούμενον, ἐγκαλούμενον, ψευδομαρτυρούμενον· Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἐλέγχω ἄνδρα, οὐ δικάζοντα, ἀλλὰ δικαζόμενον· καὶ οὐ διακρίνοντα, ἀλλὰ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ. Καὶ ἐπεὶ οἱ κάμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτοῦ καλὰ συμβουλεύοντος, καὶ ἰατρικῷ σφῆσιν οὐκ ὠφέλησαν, καὶ

in finem salutis post laborem securturæ, & oderunt tamquam patres laborum tantum, & non laborum sanitati conducentium. Populus itaque iste, licet varij essent morbi in ipso populo Dei appellato, accepit Medicos à Deo missos Prophetas, è quibus vnus erat Ieremias. Reprehendit peccantes, conuertere volens malè agentes; at illi cùm dictis Prophetæ morem gerere oportuisset, accusarunt Prophetam, & accusarunt apud iudicem sui similem. Et semper in ius ambulabat Propheta propter eos, quibus quantum erat ex parte prophetiæ ipsius, medicina adhibebatur, sed ex propriâ incredulitate non curabantur. De his aliquando quidem ait: *Et dixi: Non loquar ampliùs, nec nominabo nomen Domini. Et factus est quasi ignis ardens, vrens in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & non possum ferre.* Ierem. 20,9. Quandoque autem ait, videns se continuò damnari, contumeliis affectum, accusatum, falsis testibus obrutum: *Heu me mater, quare genuisti me virũ,* non qui iudicet, sed *qui iudicer;* non qui discernat, sed *qui discernar omni terra.* Et quoniam laborantes minimè audiebant ipsum bona suadentem, arte suâ medicâ nõ profuit eis, &

quòd ipso spiritales pecunias mutuante, nollent audire illi ad quos verba faciebat, vt ex auditis emolumentum caperent: *Nec profuit*, inquit, *mihi quisquam, neque profui.*

Ceterùm hæc per anticipationem dixi priusquam explicem istud: *Non profui, nec profuit mihi quisquam.* Duplex enim est Scriptura; siquidē in plurimis exemplaribus est, *Non profui, neque profuit mihi quisquam*: in accuratissimis tamen & Hebraico textu consonis legitur: *Non debui, nec debuit mihi quisquam.* Oportet igitur id quod in Ecclesiis interpretatum passim circumfertur exponere, neque id quod ex Hebraicis scriptis sumitur inexplicatum relinquere. Prædicabat itaque verbum, & nemo ea quæ dicebantur admittebat; non secùs atque Medicus consumebat medicamenta, quòd ægroti intemperantes existerent, & proprias cupiditates explerent; prout etiam ipse dicebat: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.* Forsitan mutua est remunerandi affectio propter humanitatem eius qui vtilitatem accepit erga illum qui præstitit, ita vt scateat etiam fructu is qui dicit; quandoquidem beatus est qui dicit ad aures audientium. Hac nimirum ratione præceptor vtilitatem percipit ab auditoribus pro-

Profectus discipuli est fructus magistri.

ἐπεὶ δανείζοντος αὐτοῦ τὰ πνευματικὰ ἀργύρια, οὐκ ἐβούλοντο ἀκούειν ἐκεῖνοι οἷς ἔλεγεν, ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐξ ὧν ἤκουσαν, φησίν· Οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδεὶς, οὐδὲ ὠφέλησα.

Ἀλλὰ προλαβὼν ταῦτα εἶπον πρὶν διηγήσομαι τό· Οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδείς. Διττὴ γάρ ἐστιν ἡ Γραφή· ἐν μὲν γὰρ τοῖς πλείστοις ἀντιγράφοις, Οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς· ἐν δὲ τοῖς ἀκριβεστάτοις καὶ συμφωνοῦσι τοῖς Ἑβραϊκοῖς· Οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς. Δεῖ οὖν καὶ τὸ κατηρμηνευμένον καὶ φερόμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις διηγήσασθαι, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἀδιήγητον μὴ καταλιπεῖν. Ἐκήρυσσε τοίνυν τὸν λόγον, οὐδεὶς προσίετο τὰ λεγόμενα· ὡς καὶ ἰατρὸς προσανήλισκε τὰ φάρμακα, ἀκολάστων, καὶ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πληρούντων τῶν καμνόντων· ὥσπερ καὶ ἐκεῖνος ἔλεγεν· Οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς. Τάχα ἀντιπάθειά ἐστι διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ὠφεληθέντος πρὸς τὸν ὠφελήσαντα, ὥστε γέμεσθαι εἰς τὸ ὠφεληθῆναι καὶ τὸν λέγοντα· ἐπεὶ μακάριος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων. Οὕτως οὖν τὴν ὠφέλειαν ὠφεληθείη ἂν διδάσκαλος ἀπὸ ἀκροατῶν προκοπτ-

τόν-

τούτων καὶ βελτιωμένων· ὠφεληθείη ἂν τῷ ἔχειν καρποὺς ἐν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ καρπὸν δεῖ μὲν ἔχειν ἐν τοῖς ἀκροαταῖς τὸν λέγοντα, ὁ δὲ ἀκροώμενος παρεκδέχοιτο, καὶ ἔξω γίνοιτο τῶν λεγομένων, λέγεται τό· Οὐκ ὠφέλησέ με οὐδὲ εἷς· ἐπεὶ μὴ ὠφέληται ταύτην τὴν ὠφέλειαν ἣν ὠφελήθη ἂν ἐκ τῆς τοῦ ἀκροατοῦ ὠφεληθέντα, αἴτιον προκοπῆς καὶ μακαριότητος γενέσθαι τῷ ὠφελήσαντι. Καὶ ἄλλως δὲ, πᾶς ὁ διδάσκων, κατ' αὐτὸ τὸ διδάσκειν, ὅσῳ συνετώτερός ἐστιν ὁ μανθάνων, ὠφελεῖται εἰς ἃ διδάσκει εἰς ἃ μανθάνει· καὶ κρείττους γίνονται περὶ ἃ παραδιδόασι μαθήματα οἱ λέγοντες, ὅτε συνετοὶ ὄντες οἱ ἀκροαταὶ καὶ οὐχ ἅπαξ ἁπλῶς παραδέχονται, ἀλλὰ ἀντιβασανίζουσι, καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἐξετάζουσι τὸ βούλημα τῶν λεγομένων. Οὔτ' οὖν ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέ με οὐδὲ εἷς.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλη διήγησις ἀναγκαία, διὰ τὰ ἀντίγραφα τὰ ἀκριβέστερα οὕτως ἔχοντα· Οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς· διηγησόμεθα καὶ οὕτως ἔχον τὸ ῥητόν· Ὁ μὲν γὰρ πᾶσιν ἀποδιδοὺς τὰς ὀφειλὰς· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν· καὶ πᾶσι

ficientibus & emendatis: vtilitatem inquam recipit dum habet fructus in eis. Si enim fructum quidem in auditoribus habere deberet is qui dicit, sed is qui audit animo euagetur, & extraneus sit ab iis quæ proferuntur, dicitur istud: *Non profuit mihi quisquam*; quia non retulit hunc fructum quem ferre debuerat ex profectu auditoris, qui eiusdem auctori beatitatis quoque causa exstitisset. Quin & aliter etiam, omnis qui docet, eo ipso quòd docet, quantò peritior sit is qui discit, commodum refert ex iis quæ docet in his quæ alter discit; atque hi qui dicunt pręstantiores euadunt quoad eas quas tradunt disciplinas, quando intelligentes nacti fuerint auditores: & non simpliciter simul ac semel admittunt, sed suis momentis expendunt, & interrogant, atque indagant eorum quæ adferuntur sensum. Itaque *non profui, neç profuit mihi quisquam.*

Ceterùm cùm alia quoque expositio sit nęcessaria, propter accuratiora exemplaria quæ sic habent: *Non debui, neque debuit mihi quisquam*: explicemus etiam textum qui sic habet: *Qui enim reddit omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem*: & omnibus Rom. 13.7.

con-

In spiritalibus bonum est esse debitorem

consentanea reddit, ita vt in iis nulli quidquam debeat, honorans parentes vt parentes; fratres vt fratres; filios vt filios; Episcopos vt Episcopos; presbyteros vt presbyteros; diaconos vt diaconos; fideles vt fideles; catechumenos vt catechumenos. Si omnia reddit quæ consentanea sunt, non debuit: sin debuit quidem facere omnia quę consentanea sunt, non fecit tamen, non potest dicere, *Non debui*: cùm deberet enim non reddidit. Quomodo igitur explicabo & illud, *Neque debuit mihi quisquam*? Ego quidem mutuabam, & dare volebam opes spiritales, ipsi autem auersabantur ea quæ dicebantur, neque sese ad recipiendum promptos exhibebant vt deberent: propterea *neque debuit mihi quisquam*. Quis enim excepit dicta, vt ex perceptione debitor existeret eorum quæ audiuerat; & exigeretur tamquam debitor dictorum fœnus. Secundùm hoc itaque præstabilius est, vt accipiat à dicente auditor pecunias rationales, ac debeat, quàm vt non recipiat, neque sumat, neque debeat: nam quasi vitio vertitur etiam illud: *Neq; debuit mihi quisquam*.

Vers. 10. Porrò istud, *Heu me mater, quare genuisti me virum qui iudi-*

τὰ καθήκοντα ἀποδιδοὺς, ὡς μὴ ὀφείλειν τὰ καθήκοντα πρός τινας, τιμήσας τοὺς γονεῖς ὡς γονεῖς· ἀδελφοὺς ὡς ἀδελφούς· υἱοὺς ὡς υἱούς· ἐπισκόποις ὡς ἐπισκόποις· πρεσβυτέροις ὡς πρεσβυτέροις· διακόνοις ὡς διακόνοις· πιστοὺς ὡς πιστούς· κατηχουμένοις ὡς κατηχουμένοις. Εἰ πάντα ἀποδίδωσι τὰ καθήκοντα, οὐκ ὠφείλησεν· εἰ δὲ ὤφειλε μὲν ποιῆσαι καθῆκον, οὐ πεποίηκε δὲ, οὐ δύναται λέγειν, Οὐκ ὠφείλησα· ὀφείλων γὰρ οὐκ ἀποδέδωκε. Πῶς οὖν διηγήσομαι καὶ τὸ, Οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς; Ἐγὼ μὲν ἐδάνειζον, καὶ διδόναι ἐβουλόμην τὰ πνευματικὰ χρήματα, οἱ δὲ ἀπεστρέφοντο ἀπὸ τῶν λεγομένων, καὶ οὐ παρεῖχον αὐτοὺς δεκτικοὺς ἵνα ὀφείλωσι· διὰ τοῦτο οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς. Τίς γὰρ παρεδέξατο τὰ λεγόμενα, ἵνα ἐκ τοῦ παραδέχεσθαι ὀφειλέτης γένηται ὧν ἤκουσε· καὶ ἀπαιτηθῇ ὡς ὀφειλέτης τῶν λεγομένων τοὺς τόκους. Βέλτιον οὖν κατὰ τοῦτο λαβεῖν τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τοῦ λέγοντος λογικὰ ἀργύρια, καὶ ὀφείλειν, ἢ μὴ παραδεχόμενον, μηδὲ λαμβάνοντα, μηδὲ ὀφείλειν· ὡς ἐν ἐγκλήμασι γὰρ κεῖται καὶ τό· Οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς.

Τὸ δὲ, Οἴμοι μήτηρ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον

νὸν καὶ διακεινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; οὐκ οἶμαι τοῖς ἄλλοις οὕτως ἁρμόζειν προφήταις λέγειν, ὡς τῷ Ἱερεμίᾳ. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν προφητῶν μετά τινας χρόνους, μετὰ τὴν κακίαν, μετὰ τὰ ἁμαρτήματα μεταβαλόντες προφητεύειν ἤρξαντο, Ἱερεμίας δὲ ἐκ παίδων προφητεύει, καὶ ἔστι παράδειγμα διδόναι ἀπὸ τῶν γεγραμμένων. Ἠσαΐας οὐκ ἤκουσε· Πρὸ τοῦ με πλάσαι ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε· προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε. Οὐδὲ εἶπεν· Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν· ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. ἀλλ' ὅτε εἶδε τὴν προφητείαν ἀναγεγραμμένην ἐν τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ, εἶδε, καὶ εἶπεν· Οἴμοι τάλας ἐγὼ, ὅτι ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα κύριον Σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. Καὶ ἀπεστάλη, φησὶ, πρός με ἓν τῶν Σεραφὶμ, καὶ ἥψατο τῶν χειλέων μου, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνομίας σου καὶ τὰς ἁμαρτίας σου, ἃς δηλαδὴ πρότερον ἐποίησεν. Ὕστερον οὖν γέγονεν ἄξιος τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἡσαΐας, καὶ προεφήτευσε. Καὶ ἐπ' ἄλλῳ τὸ παραπλήσιον εὕροις ἄν. Ἀλλ' οὗτος ὁ Ἱερεμίας ἔτι ἐκ σπαργάνων τῷ πνεύματι τῷ προφητικῷ κοσμηθεὶς, ἐκ παίδων προεφήτευσε· διὸ ἔλεγε· (τὸ κοινὸν γὰρ πρῶτον διη-

cer & discernat omni terra? non arbitror hoc æquè alijs congruere Prophetis vt dicant, prout Ieremiæ. Plurimi namque Prophetarum post aliquot annos, post malitiam, post peccata resipiscentes vaticinari cœperunt; Ieremias verò à pueritia prophetauit, vti exemplo probari potest ex Scripturis.

Ieremias est Propheta ex vtero.

Isaias non audiuit illud: *Antequam formarem te in vtero, noui te; & antequam exires de vulua sanctificaui te: Prophetam in gentes posui te.*

Ierem. 1, 5.

Neque dixit: *Nescio loqui; quia iunior ego sum.* sed quando vidit vaticinium descriptum in sua prophetia, vidit, & dixit: *O miser ego, quia immunda labia habens, in medio populi immunda labia habentis ego habito, & Regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis. Et missus est,* inquit, *ad me vnus de Seraphim, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas & peccata tua;* quæ nimirum anteà fecerat.

Isaiæ 6, 5.

Postmodum igitur Isaias dignus effectus est Spiritu sancto, ac prophetauit. In alio quoque quid simile reperias. Verùm hic Ieremias adhuc à fasciis spiritu prophetico exornatus, à puero prophetabat; quamobrem aiebat: (id enim quod commune est primum explico:)

plico:) *Heu me mater, quare genuisti me virum, qui iudicer & discernar omni terra?* Antecessorum meorum nonnemo addidit huic loco dicens, ipsum hæc dixisse non ad matrem suam naturalem, sed ad matrem quæ gignit Prophetas. Quæ porrò illa quæ gignit Prophetas? Sapientia Dei. Dixit itaque illud: *Heu me mater, quare genuisti me* ô Sapientia? Filij autem Sapientiæ etiam in Euangelio describuntur, & mittit Sapientia filios suos. Dictum igitur: *Heu me mater* mea Sapientia, *quare genuisti me virum qui iudicer?* Quis ego sum, quòd tantùm natus sim vt iudicer, vt discernar? ob reprehensiones, ob increpationes, ob doctrinam ad omnes qui in terra sunt. Si Ieremias hæc dicat, *Quare genuisti me virum qui iudicer & discernar omni terra?* non possum exponere istud *omni terra*. Neque enim omni terræ discernebatur Ieremias. Vel coacti dicemus illud *omni terra*, pro omni Iudææ. Neque enim prophetia ipsius prophetantis ad vniuersam tunc terram pertinebat. Num fortè sicut in principio de Domino nostro Iesu Christo locutum, sic & hîc dicimus? quando significabam istud: *Ecce*

Matth. 11,19.

Ieremias figura Christi.

aggressus est hunc locum

proba hæc explicatio, ita multis locis accipienda verba

γῦμαι·) Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα, δικαζόμενον καὶ διακεινόμενον πάσῃ τῇ γῇ; Τῶν περὶ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τῷ τόπῳ λέγων, ὅτι ταῦτα ἔλεγεν οὐ πρὸς τὴν μητέρα τὴν σωματικὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα τὴν γεννῶσαν προφήτας. Τίς δὲ γεννᾷ προφήτας; Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Ἔλεγεν οὖν τὸ· Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ὦ σοφία; Τὰ δὲ τέκνα τῆς σοφίας καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναγέγραπται, καὶ ἀποστέλλει ἡ σοφία τὰ τέκνα αὐτῆς. Εἴρηται οὖν· Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ ἐμὴ σοφία, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον; Τίς εἰμὶ ἐγὼ, ὅτι τοσοῦτον γεγέννημαι ἵνα δικάζωμαι, ἵνα διακρίνωμαι; διὰ τοὺς ἐλέγχους, διὰ τὰς ἐπιπλήξεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν ὁ Ἱερεμίας ταῦτα λέγῃ, Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ; οὐκ ἔχω διηγήσασθαι τὸ πάσῃ τῇ γῇ. Οὐ γὰρ πάσῃ τῇ γῇ διεκρίνετο Ἱερεμίας. Ἢ βιασάμενοι ἐροῦμεν τὸ πάσῃ τῇ γῇ, ἀντὶ τοῦ πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ. Οὐ γὰρ ἔφθανεν ἡ προφητεία αὐτοῦ προφητεύοντος τότε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Μήποτε δὲ ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰρῆσθαι, οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἐροῦμεν; ἐπεὶ ἐσημειωσάμην τὸ· Ἰδὲ τέθει-

τέθεικά σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ οἰκοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν. Τοῦτο οὐκ ἐποίησεν ὁ Ἱερεμίας· Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς τὰς τῆς γῆς ἁμαρτίας βασιλείας ἐξερρίζωσε, καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς κακίας κατέσκαψε, καὶ ἐποίησεν ἀντὶ ἐκείνων τῶν βασιλειῶν βασιλεῦσαι τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ὥσπερ οὖν ἐκεῖνα ἐπὶ τὸν Χριστὸν μᾶλλον ἥρμοζεν ἀναφέρεσθαι ἢ ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν· οὕτως ἡγοῦμαι καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ ταῦτα. Πρῶτον λεκτέον, περὶ τοῦ Οἴμοι, διὰ τὸ δυσφημῶδες δύναται ὁ σωτὴρ λέγειν· ὁ καὶ ταλανίζων ἑτέρους τὸ Οἴμοι.

Παραστήσομεν δὲ ἀπὸ ὁμολογουμένων λέξεων, αἵτινες οὐχ ἁρμόζουσιν ἄλλῳ ἢ τῷ σωτῆρι· τίνα τρόπον καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· κλαίοντος δὲ φωνή ἐστι τὸ Οἴμοι· καὶ κεῖται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ εἶπεν· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ τὰ ἑξῆς. Σαφῶς δὲ καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέλεκται ἐν τῷ· Οἴμοι ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος *στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. Οἴμοι

constitui te super Gentes, & Regna, vt eradices, & destruas, & disperdas, & readifices, & plantes. Hoc non fecit Ieremias; Iesus verò Christus regna terræ peccati eradicauit, & ædificia malitiæ destruxit, & pro illis regnis fecit regnare iustitiam ac veritatem in animabus nostris. Sicut igitur illa ad Christum magis congruit referri quàm in Ieremiam; sic existimo etiam alia plurima, & hæc. Primùm dicendum de isto *Heu*, dicere potuisse Seruatorem propter infamiæ speciem; & qui alios prædicat miseros vsurpat illud *Heu*.

Ceterùm ex dictionibus quæ in confesso sunt ostendamus, quæ non alteri quàm Seruatori conueniant: quâ ratione etiam fleuit super Ierusalem: flentis autem vox est *Heu*: & ponitur in Euangelio, quòd videns Ierusalem fleuerit super eam, & dixerit: *Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos*, &c. Clarè autem etiam hæc de Seruatore dicta sunt in isto: *Va mihi quia factus sum sicut colligens stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia, non existente * spica ad comedendum primitiua. Va mihi*

Christus super Iudæorum luxit.

Matth. 23, 37.

Mich. 7, 1.

* Sixtina βότρυος

* botro

ani-

anima, quia peryt pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est; omnes in sanguines iudicantur. Venit enim sicut colligens stipulam in messe vt metat. & inuenit multos peccatores, & ait: Heu quia factus sum sicut colligens stipulam in messe, veni vindemiare fructum vitæ in hominibus. Inuenit multa peccata in nobis, & propter hoc ait: *Et sicut racemum in vindemia, non existente spicâ ad comedendum primitiua.* Hisce quid simile dicit quoque alibi ad Patrem dicens:
Psalm. 29,10. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Quid profuit res tanta hominibus? quid dignum fecerunt sanguine, quem pro ipsis effudi? Quæ vtilitas in sanguine, quòd descenderim de cælis? descendi, veni in terram, & tradidi memetipse corruptioni, gestaui corpus humanum, quid hisce dignum rectè gestum est ab hominibus? *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Istiusmodi ergo est etiam quod hîc primùm à Seruatore dictum est: *Heu me mater, quare genuisti me virum?* Non vt Deus Seruator ait, *Heu me mater*, sed vt homo,

ψυχή, ὅτι ἀπώλεσεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει· πάντες εἰς αἵματα δικάζονται. Ἦλθε γὰρ ὡς συνάγων καλάμην εἰς ἄμητον ἵνα θερίσῃ. καὶ εὑρίσκει πολλοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ λέγει· Οἴμοι ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, ἦλθε τρυγῆσαι καρπὸν ζωῆς ἐν τοῖς ἀνθρώποις. Εὑρίσκει πολλὰ ἁμαρτήματα ἐν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· Καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. Φησὶ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ παραπλήσιον τούτοις πρὸς τὸν Πατέρα λέγων· Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; Τί ὠφέλησε τηλικοῦτο τοὺς ἀνθρώπους; τί ἄξιον τοῦ αἵματος, οὗ ἐξέχεα ὑπὲρ αὐτῶν πεποιήκασι; Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματι, τῷ καταβῆναί με ἐξ οὐρανῶν; καταβέβηκα, ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπέδωκα ἐμαυτὸν διαφθορᾷ, ἐφόρεσα σῶμα ἀνθρώπινον, τί αὐτῷ ἄξιον κατώρθωται τοῖς ἀνθρώποις; Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου; Τοιοῦτον ἐστὶ καὶ τὸ ἐνθάδε πρῶτον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λεγόμενον τὸ· Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα; Οὐχὶ ὁ Θεὸς ὁ σωτὴρ λέγει τὸ, Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος,

ὡς ἐν τῷ προφήτῃ· Οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς. Ἡ δὲ ψυχὴ ἀνθρωπίνη ἦν, διὰ τοῦτο καὶ τετάρακται· διὰ τοῦτο καὶ περίλυπος ἦν· ὁ δὲ Λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν, οὐ τετάρακται ἐκεῖνος, οὐκ ἂν λέγων τὸ Οἴμοι. Οὐδὲ γὰρ ὁ Λόγος ἐπιδέχεται θάνατον, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ τοῦτο ἐπιδεξάμενον, ὡς πολλάκις παρεστήσαμεν· Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Ἐὰν ἴδῃς μοι τοὺς πανταχοῦ μάρτυρας δικαζομένους, καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν παρισταμένους τοῖς δικασταῖς, ὄψει τίνα τρόπον Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἑκάστῳ τῶν μαρτύρων δικάζεται· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐν τοῖς μάρτυσι τῇ ἀληθείᾳ δικαζόμενος. Καὶ τοῦτο πεισθήσῃ παραδέξασθαι, βλέπων ὅτι οὐ σέ φησιν εἶναι ἐν φυλακῇ, ὅταν σὺ ᾖς ἐν φυλακῇ, ἀλλ' ἑαυτόν· οὐ σὲ πεινῶντα, ὅταν σὺ πεινᾷς, ἀλλ' ἑαυτόν· οὐ σὲ διψῶντα, ἀλλ' ἑαυτόν. Ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με· ἐπείνων, καὶ δεδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψων, καὶ ἐποτίσατε. Οὐκοῦν κἂν δικάζηται χριστιανὸς, οὐ δι' ἄλλό τι, οὐ διὰ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, ἀλλ' ὅτι χριστιανός ἐστι, Χριστός ἐστιν ὁ δικαζόμενος. Ἐν πάσῃ οὖν τῇ γῇ δικάζεται Χριστὸς Ἰησοῦς. Καὶ ὁσάκις οὖν χρι-

vt in Propheta: *Heu mihi anima,* Mich.
quia periit iustus de terra. Anima 7.2.
autem humana erat, quapropter etiam turbabatur; quapropter etiam tristabatur: at Verbum, quod erat in principio apud Deum, illud minimè turbabatur, neque dixerit istud *Heu.* Neque enim Verbum excipit mortem, sed humanitas illam suscipit, sicut sæpè ostendimus: *Quare genuisti me virum qui iu-* Iudicatus ab
dicer & discernar in omni terra? omnibus.
Si videris vbique Martyres iudicatos, in vnaquaque congregatione coram Iudicibus citatos, videbis quodammodò Iesum Christum in quolibet Martyre iudicari: ipse enim est qui in Martyribus reuerà iudicatur. Et hoc vt admittas persuadeberis, videns vt non te dicat esse in carcere, quando tu eras in carcere, sed semetipsum; non te esurientem, quando tu esuris, sed seipsum; non te sitientem, sed seipsum. *In carcere eram, & ve-* Matth.
nistis ad me: esuriui, & dedistis mihi 25.36.
manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Itaque quando iudicatur Christianus, non propter quid aliud, non propter sua peccata, sed quia Christianus est, Christus est qui iudicatur. In omni ergo terra iudicatur Christus Iesus. Quoties itaque iudicatur Chri-

Christus iudicatur in omnibus Christianis.

stianus, Christus est qui iudicatur non solùm in istis tribunalibus. Sed pone calumniis traduci Christianum, vtpote à quopiam accusatum, etiam tum Christus iniustè iudicatur. *Quare genuisti me virum qui iudicer & discernar in omni terra?* Quis igitur iudicat sermonem Christianum? quis gentium, licet absolutè non indaget illum? Quis Iudæorum non loquitur de Christianis? quis Græcorum? quis Philosophorum? quis priuatorum? Quin etiam sic intelliges, quomodo iudicetur & discernatur in omni terra. Vbique Iesus iudicatur & discernitur; & à quibusdam quidem condemnatur, ab aliis verò non damnatur: si non condemnetur, acceptus sit: aperis ei ostia? ingreditur ad te: credis in ipsum: si autem non susceperis de Christianismo certior factus, nil aliud fecisti quàm condemnare Iesum tamquam hominum impostorem, tamquam minimè veracem, eò quòd fidem non adhibueris sermoni quem docet. *Quare me genuisti virum qui iudicatur & discernitur in omni terra?* Quotquot quidem absolutè non credunt, condemnant ipsum; qui verò fidem non abrogant, sed ambigunt de ipso, discernunt circa ipsum. Duo

στιανὸς δικάζεται, Χριστός ἐστιν ὁ δικαζόμενος, οὐ μόνον ἐπὶ τούτων τῶν δικαστηρίων. Ἀλλὰ φέρε συκοφαντεῖσθαι χριστιανὸν, ἅτε παρά τινος ἐγκαλούμενον, καὶ τότε Χριστὸς ἀδίκως δικάζεται. Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Τίς οὖν δικάζει τὸν χριστιανὸν λόγον; τίς τῶν ἐθνῶν, κἂν ἁπλῶς οὐκ ἐξετάζει αὐτόν; Τίς οὐ λέγει τῶν Ἰουδαίων τὰ περὶ χριστιανῶν; τίς τῶν Ἑλλήνων; τίς τῶν φιλοσόφων; τίς τῶν ἰδιωτῶν; Καὶ ἔτι δὲ οὕτως νοήσεις, πῶς δικάζεται καὶ διακρίνεται ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Πανταχοῦ Ἰησοῦς δικάζεται καὶ κρίνεται· καὶ ὑφ' ὧν μὲν καταδικάζεται, ὑφ' ὧν δὲ οὐ καταδικάζεται· ἐάν γε μὴ καταδικάζεται, παράδεκτος γίνεται· ἀνοίγεις αὐτῷ τὰς θυρίδας, εἰσέρχεται πρός σε· πιστεύεις εἰς αὐτόν· ἐὰν δὲ μὴ παραδέξῃ περὶ χριστιανισμοῦ ἀκούων, οὐδὲν ἄλλο πεποίηκας ἢ κατεδίκασας τὸν Ἰησοῦν ψευδόμενον ὡς πλανήσαντα τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, διὰ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι τῷ λόγῳ ᾧ διδάσκει. Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Ὅσοι μὲν τέλειον οὐ πιστεύουσι, καταδικάζουσιν αὐτόν· ὅσοι δὲ οὐκ ἀπιστοῦσιν, ἀλλὰ ἀμφιβάλλουσι περὶ αὐτοῦ, διακρίνονται περὶ αὐτοῦ. Δύο

πάσχει ὁ Ἰησοῦς ἐν ἀνθρώποις, ὑπὸ μὲν τῶν ἀπίστων καταδικάζεται, ὑπὸ δὲ διψύχων διακρίνεται. Ἐὰν φορέσῃς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου ἀποθέμενος τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, οὐκ εἶ γῆ καταδικάζουσα αὐτὸν, οὐδὲ εἶ γῆ ἐν ᾗ καταδικάζεται· οὐκ ἔστι γῆ εἴη διακρίνουσα αὐτόν. Ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με. Ὁ Ἀπόστολος λέγει περὶ τοῦ σωτῆρος, ὅτι ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας· καὶ ὁ προφήτης δὲ παραπλήσια τούτοις λέγει ἐν τῷ· Κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Ἀνηγγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον· ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ. Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ ἐν πόνῳ, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν· ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ ἀτιμίας, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἀνομίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται· καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν· τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Οὐκοῦν ἀνέλαβε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν, καὶ ἐφόρεσεν ἡμᾶς· καὶ ἦλθε πρὸς τοὺς καταρωμένους

patitur Iesus inter homines, ab infidelibus quidem condemnatur, à duplicibus verò discernitur. Si portaueris imaginem cælestis depositâ imagine terreni, non es terra condemnans eum, neque es terra in qua condemnetur; nec ampliùs terra sis discernens ipsum. *Fortitudo mea defecit in iis qui execrantur me.* Apostolus ait de Seruatore, quia crucifixus est ex infirmitate: sed & Propheta hisce similia dicit in isto: *Domine quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Annuntiauimus in conspectu eius quasi paruulum: sicut radix in terra sitienti. Vidimus eũ, & non habebat speciem, neque decorem: sed species eius inhonorata, deficiens præ filiis hominum. Homo in plaga positus, & in labore, & sciens ferre infirmitatem; quia auersa est facies eius ab ignominia, despecta, & non reputata. Iste peccata nostra portat, & pro nobis dolet; & nos reputauimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras: Disciplina pacis nostræ super eum: liuore eius nos sanati sumus.* Itaque assumpsit infirmitatem peccatorum nostrorum, & portauit nos; & venit ad eos qui diris ipsum

Ab infidelibus cōdemnatur, à duplicibus discernitur.

1. Cor. 15,49.

Isaiæ 53,1.

 deuo-

deuouebant, & fortitudo eius defecit, ab execrantibus de cælis descendentem. Simul enim assumpsit serui formam, & semetipsum exinaniuit, vt Apo-
Philip. 2,7. stolus ait: Quoniam *exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Defecit igitur, inquit, fortitudo mea in iis qui maledicunt mihi.

Videamus vtrùm ipsâ ratione dante præter dicta quid clarius etiam adferre possimus quoad illud, *Fortitudo mea defecit in*
Ioan. 1,9. *iis qui maledicunt mihi? Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*
Christus in quibus deficiat vel proficiat. Et qui compos est rationis, veræ lucis particeps existit. Rationis autem compos est omnis homo, hoc ipso quòd omnes homines sensum rationis participarint. In quibusdam quidem vis rationis creuit, in quibusdam verò defecit. Quod si videris animam perturbatam, & peccatricem, videbis ibi vim rationis deficere: sin videris animam sanctam & iustam, videbis vim rationis indies fructum facere. Et id quod de Iesu dictum est iustis conueniet. Neque enim in se-
Lucæ 2,52. metipso dumtaxat *Iesus proficiebat sapientiâ, & ætate, & gratiâ apud Deum & homines.* Dicit igitur Verbum Filius Dei existens in eo qui ait: *Heu me ma-*

αὐτὸν, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐξέλιπεν, ἀπὸ τῶν καταρωμένων ἀπ' οὐρανῶν καταβαίνοντος. Ἅμα γὰρ ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, καὶ ἑαυτὸν ἐκένωσεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος εἶπεν· Ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών. Ἐξέλιπεν οὖν, φησὶν, ἡ ἰσχύς μου ἐν τοῖς καταρωμένοις με.

Ἴδωμεν εἰ αὐτοῦ διδόντος τοῦ λόγου δυνάμεθα καὶ ἄλλο σαφέστερόν τι παρὰ τὰ εἰρημένα εἰπεῖν εἰς τὸ, Ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με; Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὃς ἐστι λογικὸς, μετέχει τοῦ ἀληθινοῦ φωτός. Λογικὸς δέ ἐστι πᾶς ἄνθρωπος, τῶν νῦν μετεχόντων λόγου πάντων ἀνθρώπων. Ἐν τισι μὲν ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου ηὔξησεν, ἐν τισι δὲ ἐκλείπει. Ἐὰν δὲ ἴδῃς ψυχὴν ἐμπαθῆ, καὶ ἁμαρτωλὸν, ὄψει ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου ἐπιλείπουσαν· ἐὰν δὲ ἴδῃς ψυχὴν ἁγίαν καὶ δικαίαν, ὄψει τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου ὁσημέραι καρποφοροῦσαν. Καὶ τὸ εἰρημένον περὶ Ἰησοῦ ἐφαρμόσει τοῖς δικαίοις. Οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὸν μόνον ὁ Ἰησοῦς προέκοπτεν ἐν τῇ σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ, καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Λέγει οὖν ὁ Λόγος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὢν ἐν τῷ εἰπόντι· Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ,

τηρ, καὶ τὰ ἑξῆς· ὅτι ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με. Ὃς ἂν καταράσηται τῷ Λόγῳ, εὐθέως λαμβάνει τὴν κόλασιν ἐπὶ τῷ καταρᾶσθαι τῷ Λόγῳ, ἐπὶ τῷ μέμψασθαι τῇ διδασκαλίᾳ Ἰησοῦ· ἡ γὰρ ἰσχὺς τοῦ Ἰησοῦ ἐκλείπει ἐν τῷ τοιούτῳ, καὶ οὐκ ἔστιν ἰσχὺς Λόγου ἐν αὐτῷ. Ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εὐλογήσῃς Ἰησοῦν, καὶ παραδέξῃ αὐτόν, ἡ ἰσχὺς τὸ ἐναντίον πάσχει ὃ πέπονθεν ἐν τοῖς καταρωμένοις αὐτόν. Ὡς γὰρ ἐκεῖ ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις· οὕτως ἐνταῦθα αὔξει ἐν τοῖς εὐλογοῦσι.

Γένοιτο κύριε κατευθυνάντων αὐτῶν, εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν. Τί γένοιτο κύριε; Ὁ δυνάμενος ἀφ' ἑαυτοῦ συναγαγέτω τὸ τοιοῦτον. Τὸ γένοιτο δέσποτα κύριε κατευθυνάντων αὐτῶν, γένοιτο ἰσχὺς ἐκλείπουσα ἐν τοῖς καταρωμένοις· ὅταν, μετὰ τὸ κακῶς με εἰπεῖν, τράπωσι τὴν εὐθεῖαν, καὶ αὐτὴν ὁδεύσωσι. Γένοιτο δέσποτα κατευθυνάντων αὐτῶν, εἰ μὴ παρέστην σοι. Εἶτα δικαιολογεῖται περὶ τῶν κακολογούντων αὐτὸν λέγων· Εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν. Παρέστη τῷ Πατρὶ, ἱλασμὸς ὢν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ παρεκάλεσε περὶ αὐτῶν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῶν κακῶν ἡμῶν. Ἀλλ' ὄντων τῶν ἁμαρτωλῶν ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ

ter, &c. quia *fortitudo mea defecit in eis qui maledicunt mihi.* Qui maledixerit Verbo, confestim pœnas dat maledictionis Verbi, eò quòd doctrinam Iesu contempserit: nam fortitudo Iesu defecit in tali, & non est fortitudo Verbi in ipso. Sicut vicissim è diuerso, si benedixeris Iesum, atque susceperis ipsum, fortitudo eius contrario modo se habet quàm in ijs qui ipsi maledicebant. Sicut enim isthic in maledicentibus deficiebat; ita hîc augetur in benedicentibus.

Vers. 11.

Christus adstitit pro nobis in tempore malorum.

Fiat Domine dirigentibus illis, si non astiti tibi in tempore malorum eorum. Quid fiat Domine? Qui potens est colligat hoc quod est istiusmodi. Hoc fiat Dominator Domine dirigentibus illis, fiat fortitudo quæ deficit in maledicentibus; quando, postquam malè mihi dixerint, in rectam viam reuertantur, eamque terant. *Fiat Domine dirigentibus illis, si non astiti tibi.* Deinde causam allegat ex maledicentibus ipsi dicens: *Si non astiti tibi in tempore malorum eorum.* Astitit Patri, cùm sit propitiatio pro peccatis nostris, & pro iis aduocatum egit in ipso tempore malorum nostrorum. Ceterùm cùm peccatores essemus, Christus pro

1. Ioan. 2,2.

nobis mortuus eſt. *Si non aſtiti tibi in tempore malorum eorum, in tempore tribulationis eorum in bona contra inimicum.* Etiam in tempore tribulationis ipſorum, inquit, contra inimicum ego aſtiti tibi pro eis. Quis autem inimicus, niſi aduerſarius noſter diabolus, qui afflixit nos; & perſpicuè in tempore ipſius contra homines inimicitiæ adſtitit Seruator noſter Patri, & rogauit pro noſtra captiuitate, vt redimeremur, atque ab inimico liberaremur. Hæc quidem Seruator ſeu Propheta dixerit: nam & Propheta iſtiuſmodi dixiſſe potuit, & pro populo oraſſe in tempore malorum eorum.

Adhæc quid iis reſpondet Deus contra populum à Propheta vel à Chriſto accuſatum? Et hæc ait

Verſ. 12. ad illum: *Ferrum & operimentum æneum fortitudo tua.* Dura, obſtinata, minimè ductilis, ceu ſectilis quæpiam ac diuidens eſt fortitudo tua, cùm non ſit for-

Verſ. 13. titudo in bonum. *Et theſauros tuos in direptionem dabo, commutationem propter omnia peccata tua.* Quos theſauros peccatorum dat in direptionem Deus, & dat ipſos commutationem propter omnia peccata ipſorum? vtrùm fortè quos in terra ſibi theſaurizauerant.

Deus dedit theſauros Iudæorũ in direptionẽ.

ἡμῶν ἀπέθανεν. Εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν, ἐν καιρῷ τῆς θλίψεως αὐτῶν εἰς ἀγαθὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως αὐτῶν, φησί, τὸ πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐγὼ παρέστην σοι ὑπὲρ αὐτῶν. Τίς δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἢ ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος, ὃς ἔθλιψεν ἡμᾶς· καὶ σαφῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἔχθρας ἐκείνου τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρέστη τῷ Πατρὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ἐδεήθη περὶ τῆς ἡμετέρας αἰχμαλωσίας, ἵνα λυτρωθῶμεν, καὶ ῥυσθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ταῦτα μὲν ὁ σωτὴρ ἢ ὁ προφήτης εἰρηκέτω· καὶ γὰρ ὁ προφήτης δύναται τὰ τοιαῦτα εἰρηκέναι, καὶ ηὖχθαι περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν.

Ἔπι τούτοις τί ἀποκρίνεται ὁ Θεὸς πρὸς τὸν λαὸν τὸν κατηγορηθέντα ὑπὸ τοῦ προφήτου ἢ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ; Καὶ ταῦτα λέγει πρὸς αὐτόν· Σίδηρος καὶ περιβόλαιον χαλκοῦν ἡ ἰσχύς σου. Σκληρὰ, ἀνένδοτος, οὐκ ἐλαυνομένη, οἷον τμητική τις καὶ διαιροῦσα ἡ ἰσχύς σου, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ οὖσα ἰσχύς. Καὶ θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω, ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου. Τίνας θησαυροὺς τῶν ἁμαρτανόντων δίδωσιν εἰς προνομὴν ὁ Θεὸς, καὶ δίδωσιν αὐτοὺς ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν; πότερον ποτὲ τοὺς ἐπὶ γῆς θησαυριζομένους αὐτοῖς.

Ἔκα-

Ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων θησαυρίζει· εἰ μὲν φαῦλός ἐστιν, ἐπὶ γῆς· εἰ δὲ ἀστεῖος, ἐν οὐρανῷ· ὡς ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἢ λέγει τῷ λαῷ ἐκείνῳ, ὅτι μέλλω διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου τοὺς θησαυρούς σου διδόναι εἰς προνομήν. Ἦν δὲ εἷς τῶν θησαυρῶν Ἱερεμίας, ἄλλος θησαυρὸς Ἡσαΐας· θησαυρὸς ἦν καὶ Μωσῆς· τούτους τοὺς θησαυροὺς ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπ' ἐκείνου τοῦ λαοῦ (καὶ διὰ Χριστοῦ εἰπόντος· Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς·) καὶ ἔδωκεν ἡμῖν. Δώσω οὖν διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τοὺς θησαυρούς σου εἰς προνομήν· καὶ ἔδωκε τοὺς θησαυροὺς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἡμῖν. Πρῶτοι γὰρ ἐκεῖνοι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ· εἶτα μετ' ἐκείνους ἡμεῖς ἐπιστεύθημεν, ἀρθέντων τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ ἀπ' ἐκείνων, καὶ δοθέντων ἡμῖν· καὶ λέγομεν τὸ, Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, καὶ πεπληρῶσθαι. Οὐχ' ὅτι ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἡ γραφὴ· ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔστι ἔχουσι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, τῷ μὴ θεωρεῖν τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν· ἔχουσι γὰρ τὰ Βιβλία. Ἀλλὰ πῶς ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ; Ὁ νοῦς τῶν γραφῶν ἤρθη ἀπ' αὐτῶν. Οὐκέτι σώζεται διήγησις παρ' αὐτοῖς

Vnusquisque enim hominum thesaurizat: si quidem improbus fuerit, in terra; sin probus, in cælo; prout ab Euangelio edocti sumus. Vel ait populo isti, quia propter peccata tua datu- rus sum omnes thesauros tuos in direptionem. Erat autem vnus è thesauris Ieremias, alius thesaurus Isaias; thesaurus erat & Moyses: hosce thesauros abstulit Deus à populo isto (etiam propter Christum qui ait: *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius;*) & dedit nobis. Dabo igitur propter peccata tua thesauros tuos in direptionem: & dedit thesauros populi illius nobis. Primùm enim illis concredita erant oracula Dei; deinde post illos nobis, ablatis oraculis Dei ab illis, ac datis nobis; ac dicimus istud, *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius*, à Seruatore dictum, & impletum esse. Non quòd ablata sit ab eis Scriptura: sed modò non ampliùs habent Legem & Prophetas, eò quòd non contemplentur eum, qui iis inest, sensum: habent enim Biblia. At quomodo ablatum est ab eis Regnum Dei? Sensus Scripturarum ablatus est ab eis. Non ampliùs salua est apud illos expo-

Matth. 21,43.

expositio legalis, vel prophetica, sed legunt, & non intelligunt. Nam impletum est per Christi
Matth. 13,14. aduentum illud : *Dixi* populo isti : *Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi huius.* Impletum quoque quod dictum est per
Isaiæ 3,1. Isaiam : *Aufert Dominus de Iudæa & de Ierusalem validum & validam, gigantem & hominem bellatorem, iudicem & Prophetam, & coniectorem, & sapientem architectum, & prudentem auditorem.*
Thesauri Dei dati sunt nobis. Hæc omnia abstulit Deus ab illis, & dedit Euangelium nobis qui sumus ex Gentibus. Hæc propter istud : *Et thesauros tuos in direptione dabo, commutationem propter omnia peccata tua, & in cunctis terminis tuis.* Ac si diceret : Propter peccata tua, quæ ad omnes terminos tuos
ἐφθακυίας pervenerunt pertinent. Nullus enim terminus populi istius est, qui peccato non scateat. Et quomodo omnis terminus eorum non impleretur peccato propter illos, qui quantum in ipsis erat occisum ibant iustitiam, cùm Christus iustitia sit; occisum ibant sapientiam, cùm Christus sapientia sit; occisum ibant veritatem, cùm Christus veritas sit. Per hoc enim quod condemnarunt ad

νομικὴ ἢ προφητικὴ, ἀλλ' εἰσὶν ἀναγινώσκοντες, καὶ μὴ νοοῦντες. Πεπλήρωται γὰρ διὰ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίαν τὸ : Εἶπον τῷ λαῷ ἐκείνῳ· Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου. Πεπλήρωται καὶ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐου : Ὅτι ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ πολεμιστὴν ἄνθρωπον, δικαστὴν καὶ προφήτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν. Ταῦτα πάντα ἀφεῖλεν ὁ Θεὸς ἀπ' ἐκείνων, καὶ ἔδωκεν Εὐαγγέλιον ἡμῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Ταῦτα διὰ τό· Καὶ τοὺς θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω, ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις σου. Ὡσεὶ ἔλεγε· Διὰ τὰς ἁμαρτίας σου, τὰς ἐπὶ πάντα τὰ ὅριά σου ἐφθακυίας. Οὐδὲν γὰρ ὅριον ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἐστιν, ὃ ἁμαρτίας οὐ πεπλήρωται. Καὶ πῶς πᾶν ὅριον αὐτῶν οὐκ ἔμελλεν ἁμαρτίας πληροῦσθαι ἐπ' αὐτοῖς, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἀποκτεινάντων δικαιοσύνην, εἰ Χριστὸς δικαιοσύνη· ἀποκτεινάντων τὴν σοφίαν, εἰ Χριστὸς σοφία· ἀποκτεινάντων ἀλήθειαν, εἰ Χριστὸς ἀλήθεια. Διὰ γὰρ τοῦ καταδεδικακέναι ἐπὶ θανά-

θανάτῳ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα πάντα ἀπέβαλον, καὶ ἀπώλεσαν. Καὶ ἀναστάς μου ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐκ νεκρῶν, οὐκ ἔτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν· οὐ γὰρ ἔχομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτὸν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς πιστεύουσιν ἐφάνη ἀναστὰς ἀπὸ νεκρῶν.

Καὶ καταδουλώσω σε ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῇ ᾗ οὐκ ᾔδεις. Καταδεδούλωται ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ γέγονεν ἐν τῇ γῇ ᾗ οὐκ ᾔδει. Ὅτι πῦρ ἐκκέκαυται ἐκ τοῦ θυμοῦ μου, ἐφ' ὑμᾶς καυθήσεται. Μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀπειλῶν τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν λαὸν ἀνωτέρω δεξάμενος συμπληροῖ τὸν λόγον, καὶ συνάπτεται, φησι, τοῖς προειρημένοις ταῦτα σὺ ἔγνως. Κύριε μνήσθητί μου, καὶ ἐπίσκεψαί με, καὶ ἀθῴωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με, μὴ εἰς μακροθυμίαν. Καὶ ὁ προφήτης λεγέτω ταῦτα διωκόμενος ὑπὸ τῶν ἐλεγχομένων, μισούμενος ὑπὸ τῶν τὴν ἀλήθειαν μὴ χωρούντων· ἐχθρὸς γὰρ γέγονε τοῖς ἀκούουσιν ἀληθεύων αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν λεγέτω, ὅστις καὶ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καί φησι, μὴ εἰς μακροθυμίαν. Τί ἐστι τὸ, μὴ εἰς μακροθυμίαν; Ἐμακροθύμησας ἀεὶ ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν· ἐπὶ

mortem Filium Dei, hæc omnia proiecerunt, & perdiderunt. Et Dominus meus Iesus à mortuis resurgens, non ampliùs apparuit eis qui ipsum occiderunt: non enim habemus in historia ipsum apparuisse occisoribus suis, sed solis credentibus apparuit à mortuis resurgens.

Et seruire te faciam in omnibus Vers.
inimicis tuis in terra quam non 14.
nouisti. In seruitutem redactus est populus iste ab inimicis, & fuit in terra quam non nouerat. *Quia ignis accensus est è furore meo, super vos ardebit.* Post hæc etiam sermones comminatorios ad populum superiùs recensitos imprecatus complet orationem, & cum prædictis, inquit, vniuersa hæc tu nosti. *Domine recor-* Vers.
dare meî, & visita me, & tuere 15.
me ab his qui persequuntur me, non in longanimitate. Etiam Propheta hæc dixerit persecutionem passus à reprehensoribus, odio habitus ab iis qui non capiebant veritatem: inimicus enim factus est auditoribus cùm ipsis diceret veritatem. Ceterùm hæc etiam Seruator dixerit, qui à populo quoque persecutionem passus fuit, & addit, *non in longanimitate.* Quid est istud, *non in longanimitate?* Longanimiter egisti semper cum populo de peccatis; sed su-

Post Christ. & occisum non egit Deus longanimiter cum Iudæis.

per his quæ in me attentarunt minimè vteris longanimitate. Et reuerà Deus non longanimiter egit, si exquisieris tempora passionis & ruinæ Ierusalem, atque subuersionis ciuitatis, & quâ ratione Deus populum istum deseruerit à cæde Christi; videbis vt minimè longanimiter ampliùs vsus sit populo isto. Si velis, audi, à decimo quinto anno Tiberij Cæsaris vsque ad euersionem templi quadraginta & duo expleti sunt anni. Oportebat nimirum exiguum quid temporis concedi ad pœnitentiam, præsertim propter eos qui erant credituri de populo ex signis ac portentis ab Apostolis edendis.

Vers. 16. *Scito, quoniam accepi pro te opprobrium ab his qui reprobant sermones tuos.* Est Propheta qui hæc ait, contemptui habitus propter ea quæ dixerat, & reprobatus à peccatoribus: Ipse enim, inquit, mansi subsannatus: opprobrium videlicet sustinebat reprobantium eos quos de Deo habebat sermones; & rogat vt pro opprobrio à Deo auxilium consequatur dicens: *Scito, quoniã accepi pro te opprobrium ab his qui reprobant sermones tuos: consumma eos.* Dixerit hoc Propheta; magis tamen congruit istud,

ἢ τοῖς κατ' ἐμοῦ τετολμημένοις μὴ μακροθυμήσῃς. Καὶ ἀληθῶς ὁ Θεὸς οὐκ ἐμακροθύμησεν, ἐὰν ἐξετάσῃς τοὺς χρόνους τοῦ πάθους καὶ τῆς πτώσεως Ἱερουσαλήμ, καὶ κατασκαφῆς τῆς πόλεως, καὶ τίνα τρόπον ἐγκατέλιπεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον ἐπεὶ τὸν Χριστὸν ἀπέκτειναν· ὄψει ὅτι οὐκ εἰς μακροθυμίαν ἔτι ἐχρήσατο τῷ λαῷ. Εἰ γὰρ θέλεις, ἄκουε, ἀπὸ πεντεκαιδεκάτου ἔτους Τιβερίου Καίσαρος ἐπὶ τὴν κατασκαφὴν τοῦ ναοῦ τεσσαράκοντα καὶ δύο πεπλήρωνται ἔτη. Ἔδει γὰρ ὀλίγον τινὰ χρόνον συγχωρηθῆναι εἰς μετάνοιαν, μάλιστα διὰ τοὺς πιστεύειν μέλλοντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων τῶν ἐσομένων ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων.

Γνῶθι, ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ ὀνειδισμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου. Ἔστιν ὁ προφήτης λέγων, καὶ ἐξουθενημένος ἐφ' οἷς ἔλεγεν, ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀθετούμενος· φησὶ γὰρ αὐτὸς διετέλεσα μυκτηριζόμενος· ὠνειδίζετο οὖν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους τοὺς δι' αὐτοῦ λαλουμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ εὔχεται ἐπὶ τῷ ὀνειδισμῷ βοηθηθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγων· Γνῶθι, ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ ὀνειδισμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου· συντέλεσον αὐτούς. Λεγέτω προφήτης· ἀλλὰ μᾶλλον ἁρμόζει τῷ

Σωτῆ-

Συντέλεσον αὐτοὺς, λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος. Συντέλεια γὰρ ἦλθε περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν λαὸν, ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Μετὰ ταῦτα ἀναγκαῖον διὰ τὸ πολλὰ πεπονθέναι τοὺς προφήτας ἐλέγχοντας, καὶ τὸν λόγον προσβάλλοντας, καὶ λαλοῦντας τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὑπομνῆσαι, τοὺς ἀκροατὰς περὶ τοῦ βίου αὐτῶν, καὶ τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως, ἵνα κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν, εἰ θέλομεν, μετὰ τῶν προφητῶν ζηλώσωμεν. Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστι· Πολλάκις ἐν ταῖς εὐχαῖς λέγομεν, Θεὲ παντοκράτορ τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν προφητῶν δός· τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ σου, δὸς ἵνα εὑρεθῶμεν καὶ μετ᾽ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα δὲ λέγοντες, οὐκ αἰσθανόμεθα τί εὐχόμεθα· δυνάμει γὰρ τοῦτο φαμέν· Δὸς ἡμᾶς παθεῖν ἃ πεπόνθασιν οἱ προφῆται· δὸς καὶ ἡμᾶς μισηθῆναι ὡς ἐμισήθησαν οἱ προφῆται· λόγοις τοιούτοις δὸς, ἐφ᾽ οἷς μισηθησόμεθα· δὸς τοιαύταις περιστάσεσι περιπεσεῖν αἷς οἱ Ἀπόστολοι. Τὸ γὰρ λέγειν, Δός μοι μερίδα μετὰ τῶν προφητῶν, μὴ παθόντα τὰ τῶν προφητῶν, μηδὲ παθεῖν θέλοντα, ἄδικόν ἐστι. Τὸ λέγειν, Δός μοι μερίδα μετὰ τῶν Ἀποστόλων, μὴ

Consumma eos, vt dictum sit à Seruatore. Nam consummatio venit super Ierusalem & populum, propter ea quæ ex insidiis populi in Seruatorem fuerant patrata. Ceterùm cùm multa perpessi sint Prophetæ dum alios reprehendunt, & verbum Dei prædicant,& ea quæ à Deo præcepta sunt promulgant, necesse est admonere auditores de vita eorum, & de promissis eorum, & nostra libertate, vt pro virili nostro, si velimus, vnà cum Prophetis zelum induamus. Quod autem dico est istiusmodi: Frequenter in precationibus dicimus, Deus omnipotens partem nobis cum Prophetis da; partem nostram fac Apostolis Christi tui, da vt etiam cum ipsomet Christo inueniamur. Hæc autem cùm proferimus, minimè percipimus quid oremus: nam virtute hoc dicimus: Da nobis vt patiamur ea quæ perpessi sunt Prophetæ; da vt odio habeamur prout illi odio sunt habiti; sermones istiusmodi da, ob quos odium subeamus; da vt in tanta quanta Apostoli pericula incidamus. Dicere enim, Da mihi partem cum Prophetis, nec perpeti quę sunt Prophetarum, neq; pati velle, iniquũ est. Dicere, Da mihi partem cum Apostolis, nec vel-

Petentes partem cũ Christo & Prophetis quid petamus.

velle ex affectu Pauli cum veri-
2.Cor. 11,23. tate dicere, *In laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter*, &c. omnium est iniquissimum. Si igitur Prophetis annumerari vis, contemplare vitas Prophetarum, vt ex reprehensione, ex increpatione, ex obiurgatione in ius vocati, iudicati, condemnati sint. *Lapidati*
Hebr. 11,37. *sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.* Quid igitur mirum, si quis volens imitari vitam propheticam, reprehendens, increpans peccatorem, maledicta recipiat, odio habeatur, insidiis expetatur? prout etiamnum in præsentiarum oporteret esse talem in Ecclesia Dei. Damnatus est quispiam, quòd sedens fecerit hæc vel illa; oportebat sumi Ecclesiasticam vindictam; & sumpta est, functus est officio suo, cui id muneris erat iniunctum. Circuit ille conuitia conge-
Gloriosum pro Deo & virtute pati. rens in vindicem veritatis. At nos hoc solùm agamus, ne aures præbeamus iis, qui, quòd eiecti sint, maledicta iaciunt in exturbatorem, vel

θέλοντα ἀπὸ διαθέσεως Παύλου ἀληθεύοντα εἰπεῖν, Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις, καὶ τὰ ἑξῆς, πάντων ἐστὶν ἀδικώτατον. Εἰ γὰρ οὖν θέλεις μετὰ τῶν προφητῶν γενέσθαι, ὅρα τοὺς βίους τῶν προφητῶν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐλέγχειν, ἐκ τοῦ ἐπιτιμᾶν, ἐκ τοῦ ἐπιπλήσσειν ἐδικάζοντο, διεκρίνοντο, κατεδικάζοντο. Ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον· περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐπ᾽ ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς. Τί οὖν παράδοξον, εἰ θέλων τις ζηλοῦν τὸν βίον τὸν προφητικὸν, ἐλέγχων, ἐπιπλήσσων τὸν ἁμαρτάνοντα, κακολογεῖται, μισεῖται, ἐπιβουλεύεται; ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔδει γενέσθαι τοιοῦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Κατεγνώσθη ὁ δεῖνα, ὅτι καθεζόμενος ἐποίει τάδε ἢ τάδε· ἔδει γενέσθαι ἐκκλησιαστικὴν ἐκδικίαν· καὶ γέγονε, πεποίηκεν ὁ ἐγκεχειρισμένος, τὸ ἔργον ὃ ἔδει αὐτὸν πεποιηκέναι. Περιέρχεται ἐκεῖνος λέγων κακῶς τὸν ἐκδικήσαντα τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς τοῦτο μόνον ποιῶμεν, μὴ παρέχωμεν τὰς ἀκοὰς τοῖς διὰ τὸ ἐκβεβλῆσθαι λέγουσι κακῶς τὸν ἐκβάλλοντα, ἢ

τὸν

τὸν σύμψηφον γινόμενον. Καὶ γὰρ ἀδικίας ἐλεγχομένης, καὶ ἐκδικίας γεγενημένης, οἱ θαυμάσιοι Ἀπόστολοι μυρία ὑβριζόμενοι διὰ τὴν ἀλήθειαν λέγουσιν· Εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσι, καὶ ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, καὶ στενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ· μόνον εἴη μοι ὑβριζομένῳ εἰδέναι, ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ὑβρίζομαι ἢ διὰ Χριστὸν, ἐν ἀνάγκαις γινόμενον εἰδέναι, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀναγκαίων ὁ Χριστός ἐστιν. Εἴη με λοιδορούμενον εἰδέναι, ὅτι ἡ πρόφασις τῆς λοιδορίας οὐκ ἔστιν ἄλλη, ἢ ὅτι ἐκδικῶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ πρεσβεύω ὑπὲρ τῶν γεγραμμένων, ἵνα κατὰ λόγον Θεοῦ πάντα γίνηται, καὶ διὰ τοῦτο βλασφημοῦμαι. Καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες, ὅση δύναμις, σπουδάσωμεν ἐπὶ τὸν βίον τὸν προφητικὸν, ἐπὶ τὸν βίον τὸν Ἀποστολικὸν, τὸ ὀχληρὸν μὴ φεύγοντες. Ἀθλητὴς γὰρ ἂν φύγῃ τὸ τῆς ἀθλήσεως ὀχληρὸν, τὸ ἡδὺ τοῦ στεφάνου οὐκ ἀπολήψεται.

Καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην. Οὐκ ἔστι νῦν, ἀλλ' ἔσται. Ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς φυλακὰς, εἰς δίκας, εἰς πράγματα, εἰς δυσφημίας, εἰς πόνους, ἀλλὰ τὸ τέλος τούτων εὐφροσύνη ἐστί. Καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν

approbatorem. Etenim iniquitate reprehensâ, & vltione sumptâ, admirabiles Apostoli millenis propter veritatem iniuriis affecti dicunt: Complaceo in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; tantummodò hoc mihi iniuriis affecto contingat, vt sciam me nullam aliam ob causam contumeliam pati quàm propter Christum, vt in necessitatibus constitutus intelligam, non aliud earumdem argumentum esse præter Christum. Obtingat mihi contumeliis onerato nosse, non aliam esse conuitiorum occasionem, quàm quòd vindicem veritatem, & legatione fungar pro iis quæ scripta sunt, vt secundùm verbum Dei fiant omnia, & idcircò blasphemer. Nos igitur etiam omnes, quoad valemus, ad vitam propheticam, ad vitam Apostolicam contendamus, molestiam minimè fugientes. Nam si pugil certaminis molestiam fugerit, coronæ suauitatē non percipiet.

Et erit mihi verbum tuum in lætitiam. Non est modò, sed erit. Cùm enim in præsentiarum verbum tuum mihi sit in carceres, in pœnas, in difficultates, in ignominias, in labores, finis tamen horum lętitia est. *Et erit verbum tuum mihi in lętitiam & gaudium cordis*-

cordis mei; quoniam inuocatum eſt
nomen tuum ſuper me Domine om-
nipotens. Et ſi Chriſtus dixerit
quoque nomen Patris inuoca-
Verſ. 17. tum eſſe ſuper ſe, *non ſedi in con-*
ſeſſu ipſorum ludentium. Si quan-
do videret Propheta conſeſſum
non diligentium, ſed ludentium,
fugiebat potiùs iis aggregari,
quàm feſtinaret ad ludentium
Ludentes fugiendi. congregationem. Intelligere igi-
tur oportet differentiam conſeſ-
ſus ludentium, & seriò agen-
tium. Hic conſeſſus probus eſt,
& agit omnia diligenter, & di-
ut in proverbio est gno ſe ſtudio. Et, prout dictum
eſt, ſtudium eſt ſermo, ſtudium
eſt vita, & omnino eſt conſeſſus
minimè ludentium, ſed diligen-
tium. Quando autem conſeſſus,
relicto rerum neceſſariarum ſtu-
dio, ſæculi huius crepundiis at-
que terrenæ malitiæ luſibus va-
cauerit, fit conſeſſus ludentium.
Hic igitur ait: *Non ſedi in conſeſ-*
ſu ipſorum ludentium: ſed metue-
bam à facie tua. Duobus propo-
ſitis, ſcilicet ſedere in conſeſſu
ludentium, & te Deum offen-
dere, tibique non placere; vel
ſurgere à conſeſſu ludentium, &
ea quæ tibi placent agere; eli-
gebam potiùs ſurgere à conſeſſu
ludentium, & tibi eſſe amicus,
quàm contrarium agendo ini-

καρδίας μου· ὅτι ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' ἐμὲ κύριε παντοκράτορ. Κἂν Χριστὸς λέγῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς ἐπικέκληται ἐπ' αὐτὸν, οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων. Εἴ ποτε ἑώρακα τὸ συνέδριον ὁ προφήτης οὐ σπουδαζόντων, ἀλλὰ παιζόντων, ἔφευγε μᾶλλον τὸ συνάγεσθαι, ἤπερ ἔσπευδεν ἐπὶ συναγωγὴν παιζόντων. Νοῆσαι οὖν δεῖ διαφορὰν συνεδρίου παιζόντων, καὶ σπουδαζόντων. Τὸ συνέδριον τοῦτο σπουδαῖόν ἐστι, καὶ πάντα ποιεῖ μετὰ σπουδῆς, καὶ σπουδῆς ἀξίως. Καὶ, κατὰ τὸ λεγόμενον, σπουδὴ ὁ λόγος, σπουδὴ ὁ βίος, καὶ πάντη ἐστὶ τὸ συνέδριον οὐ παιζόντων, ἀλλὰ σπουδαζόντων. Ὅταν δὲ τὸ συνέδριον, καταλιπὸν τὴν σπουδὴν τῆς περὶ τὰ ἀναγκαῖα, σχολάζῃ τοῖς παιγνίοις τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ παιγνίοις τοῖς ἀπὸ γῆς κακίας, γίνεται συνέδριον παιζόντων. Φησὶν οὖν ἐνταῦθα· Οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων· ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου σου. Δύο προκειμένων, ἤγουν καθέζεσθαι ἐν συνεδρίῳ παιζόντων, καὶ σοὶ τῷ Θεῷ προσκόπτειν, καὶ σοὶ μὴ ἀρέσκειν· ἢ ἐγείρεσθαι ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, καὶ ποιεῖν ταῦτα ἃ σοὶ φίλον ἦν· εἱλόμην μᾶλλον ἀνίστασθαι ἀπὸ τοῦ συνεδρίου παιζόντων, καὶ σοὶ φίλος εἶναι, ἤπερ τὸ ἐναντίον ποιῶν ἐχθρὸς

πρὸς γίνεσθαι τῇ μακαριότητί σου. Οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων· ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου. Καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν οὐκ ἐκάθισεν ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' ἀπανέστη ἀπ' αὐτῶν. Καὶ σημεῖόν ἐστι τοῦ ἐγηγέρθαι τὸν σωτῆρα ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, τὸ εἰρηκέναι αὐτόν· Ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Καταλέλοιπε γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τὸ Ἰουδαίων συνέδριον, καὶ ἄλλο συνέδριον καὶ Ἐκκλησίαν ἑαυτῷ πεποίηκε τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

Κατὰ μόνας ἐκαθήμην. Καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα οἰκοδομεῖ, ὅταν πλῆθος ᾖ ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ φέρωσι τὸν δίκαιον βιοῦντα. Καὶ ὡς οὐδὲν ἄτοπόν ἐστι φεύγοντα τὸ συνέδριον τῆς κακίας μιμήσασθαι τὸν εἰπόντα, Κατὰ μόνας ἐκαθήμην, μιμήσασθαι καὶ τὸν λέγοντα Ἡλίαν· Κύριε τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήρια σου κατέσκαψαν· κἀγὼ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου λαβεῖν αὐτοῖς. Τάχα δὲ, κἂν βαθύτερον ἐξετάσῃς τὸ, Κατὰ μόνας ἐκαθήμην, εὑρήσεις τινὰ ἄξιον νοῦν βάθους προφητικοῦ, ὅταν τὸν τῶν πολλῶν βίον μιμώμεθα· ὥστε μὴ εἶναι ἀνακεχωρηκότα αὐτὸν, καὶ κρείττονα καὶ ἐξαίρετον παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὐ δύναμαι λέγειν, Κατὰ μόνας ἐκαθήμην, ἀλλὰ, Μετὰ πολλῶν ἐκαθήμην.

micus existere beatitati tuæ. *Non sedi in consessu ipsorum ludentium: sed metuebam à facie manus tuæ.* Etiam Seruator noster non sedit in consessu ipsorum ludentium, sed surrexit ab eis. Et signum est Seruatorem surrexisse à consessu ludentium, eò quòd dixerit: *Relinquetur vobis domus vestra deserta.* Dereliquit enim Verbum Dei consessum Iudæorum, aliumque consessum & Ecclesiam sibimetipse ex Gentibus fecit.

Solus sedebam. Etiam verba hîc ædificat, quando multitudo erat peccatorum, & non ferebant iustum viuentem. Et sicut nil absurdi est fugientem consessum malitiæ imitari dicentem, *Solus sedebam*, imitari Heliam dicentem: *Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua destruxerunt; & ego derelictus sum solus, & quærunt animam meam tollere sibi.* Fortassis, si etiam profundiùs scrutatus fueris istud, *Solus sedebam*, inuenies aliquem sensum dignum profunditate propheticâ, quando vitam multorum imitamur; ita vt non sit qui recedat ab ea, & melior atque eximius sit præ multis, non possum dicere, *Solus sedebam*, sed, Cum multis sedebam.

Solus quis sedeat.

3. Reg. 19, 14.

Quando

Quando autem vita mea difficulter imitabilis facta fuerit, ita vt iam talis sim, vt nemo sit qui moribus, vitâ, actionibus, sapientiâ mecum sit comparandus, tunc, eò quòd solus sim his qui adsunt, & nemo sit qui me imitetur, dicere possum istud, *Solus sedebam.* Licet igitur tibi, etiamsi non sis presbyter, neque sis Episcopus, neque vllâ dignitate Ecclesiasticâ honoratus, dicere istud, *Solus sedebam*, hunc imitari, ac vitam assumere, vt possis dicere, *Solus sedebam: quoniam*
Matth. 7,14. *amaritudine repletus sum.* Cùm arcta & angusta sit via quæ ducit ad vitam, oportet te in hac vita repleri amaritudine, nullâ potes perfrui dulcedine: an non scis festiuitatem tuam cum la-
Exodi 12,8 ctucis agrestibus celebrari? Quãdo enim inquit celebras azyma, cum lactucis agrestibus eis vesceris. Quid sibi velit hic sermo dicens, eum qui azyma Deo celebrat oportere vesci lactucis agrestibus, considerandum. Azyma quidem exposuit Apostolus: non est mea interpretatio, sed consequens interpretationis necesse est simile esse Apostolicæ explicationi. Apostolus ea quæ de azymis sunt exposuit dicens:
1. Cor. 5,8. *Festum celebremus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ &*

Azyma quomodo celebrẽtur.

Ἐπὰν δὲ ὁ βίος μου γένηται δυσμίμητος, ὥστε με τηλικοῦτον γενέσθαι, ὡς μηδένα παραπλήσιον εἶναι μου τῷ ἤθει, τῷ βίῳ, τῇ πράξει, τῇ σοφίᾳ τότε δύναμαι λέγειν, παρὰ τὸ μόνος εἶναι τοῖς ὧδε, καὶ μηδένα μιμήσασθαί με, τὸ, Κατὰ μόνας ἐκαθήμην. Ἔξεστιν οὖν, καὶ μὴ ὄντα σε πρεσβύτερον, καὶ μὴ ὄντα σε ἐπίσκοπον, μηδέ τινι τιμῇ ἐκκλησιαστικῇ τετιμημένον, εἰπεῖν τοῦτο τὸ, Κατὰ μόνας ἐκαθήμην, τοῦτον ζηλῶσαι, καὶ βίον ἀναλαβεῖν, ὥστε εἰπεῖν, Κατὰ μόνας ἐκαθήμην· ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην. Εἰ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, δεῖ σε πικρίας ἐμπλησθῆναι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὐδενὸς δύνασαι γλυκέος ἀπολαῦσαι· ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἡ ἑορτή σου μετὰ πικρίδων γίνεται; Ὅταν γὰρ ἑορτάζῃς ἄζυμά φησιν, ἐπὶ πικρίδων φαγέσαι. Τί βούλεται ὁ λόγος λέγων, ὅτι δεῖ τὸν ἑορτάζοντα τῷ Θεῷ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἐσθίειν, κατανοητέον. Τὰ μὲν ἄζυμα διηγήσατο ὁ Ἀπόστολος· οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἡ ἑρμηνεία, τὸ δὲ ἀκόλουθον τῆς ἑρμηνείας ἀναγκαῖόν ἐστι παραπλήσιον εἶναι τῇ ἀποστολικῇ διηγήσει. Ὁ Ἀπόστολος τὰ περὶ τῶν ἀζύμων διηγήσατο λέγων· Ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονη-

πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. Δέον ἐστὶν ἀποδοῦναι τὸν λόγον περὶ τῶν πικρίδων ἀκολούθως, περὶ τὰ ἄζυμα εἶναι εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. Ἔχε δὲ εἰλικρίνειαν καὶ ἀλήθειαν, καὶ πικρίδες ἔσονταί σοι· καὶ ἐσθίεις μετὰ πικρίδων τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας· ὥσπερ Παῦλος, ἐπειδήπερ ἤσθιε τὰ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, καὶ πικρίας ἤσθιε, πῶς πικρίδας ἤσθιε λέγων; Ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν· πῶς πικρίδας ἤσθιεν ἐν κόπῳ, καὶ μόχθῳ, καὶ ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, χωρὶς τῶν παρεκτός; Εἰ ταῦτα οὐκ ἦν ἀλήθεια μετὰ πικρίδων; Ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε· καὶ οὐκ εἶπεν, Ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε ἕως ἐμπλησθῆτε, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων λέλεκται· Φάγεσθε, καὶ ἐμπλησθήσεσθε· ὁ προφήτης προσεπιτείνει λέγων, οὐχὶ, Ὅτι πικρίαν ἔφαγον, ἀλλά, Πικρίας ἐνεπλήσθην. Ὅση δύναμις τῶν πικρῶν μετελάμβανον πραγμάτων, ὥστε μετὰ πληρεστάτων πικρίδων μεταλαβεῖν.

Ἵνα τί, οἱ μισοῦντές με, κατισχύουσί με; Πολλὰ εἶχε πράγματα, ἔπασχεν ἀπὸ τῶν θελόντων ἀκούειν τὸ ἀληθές, καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ ἐκεῖνοι· δυνατώτεροι δὲ ἐνταῦθα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐπει-

nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Consentaneum est vt consequenter de lactucis agrestibus reddamus rationem, vt azyma sint sinceritatis ac veritatis. Habe autem sinceritatem ac veritatem, & lactucę agrestes erunt tibi; & manducas cum lactucis agrestibus azyma sinceritatis & veritatis; quemadmodũ Paulus, quando cõmedit azyma sinceritatis & veritatis, etiam lactucis agrestibus vescebatur, quomodo lactucas agrestes comedit dicens? *Inimicus vobis factus sum verum dicens vobis:* (Gal. 4. 16.) quomodo lactucis agrestibus vescebatur *in labore, & ærumna, & in vigiliis multis, in fame & siti, præter illa quæ extrinsecus sunt?* (2. Cor. 11, 27.) Numquid hęc erat veritas cũ lactucis agrestibus? Azyma cum lactucis agrestibus comedite; & non dixit, Azyma cum lactucis agrestibus comedite ad saturitatem, prout in aliis dictũ: Manducate, & implebimini: quod Propheta magis intendit dicens, non, Quoniam amaritudinem comedi, sed, *Amaritudine repletus sum.* Quantum vires tulerũt res amaras participaui, ita vt ad saturitatẽ lactucas agrestes comederim.

Vt quid, qui contristant me, præualent aduersum me? (Iusti hic amaritudine replentur.) Multa habuit negotia, patiebatur ab eis qui audire volebant veritatem, & illi ipsum audiuerunt: potentiores autem hîc in sæculo hoc, quia

non est Regnum Dei de hoc sæculo, sed de præstantioribus regionibus, vt ait Seruator: *Si ex*
Ioan. 18,36. *hoc mundo esset Regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis.* Itaque qui contristabant Prophetam, præualuerunt aduersus eum in hoc mundo. Nam qui præualeant videte Martyres. Iudex iudicans sedet, & in tribunali delectatur; Christianus, in quo Christus est iudicatus, amaritudine repletus est, & iniquus præualet aduersus eum, ac condemnatur. *Plaga mea solida est: vnde sanabor?* Qui præualent aduersum me feriunt me, & plaga mea solida est. Siue vaticinio prædicat crucem suam: solida enim plaga est crux, quantum est in crucifigentibus ipsum: siue de omnibus iustis dicatur, in quibus plagam solidam accipit; siue etiam de ipsomet Propheta, hoc audi: nam & ipse quæ descripta sunt perpessus est in sua prophetia, eumdem sensum admittit secundùm textum dicentem: *Plaga mea solida est: vnde sanabor?* Etiam Seruator ait, Vnde sanabor? resurrectionem à mortuis vaticinatur post solidam plagam. Quin imò si etiam de iusto sumatur, post plagas iterùm fit curatio. *Dum fit facta est mihi non habens fidem.* Non enim

δὴ οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κρειττόνων χωρίων, ὥς φησιν ὁ σωτήρ· Εἰ ἦν ἐκ τοῦ κόσμου μου ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἂν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. Οἱ λυποῦντες οὖν τὸν προφήτην, κατίσχυον αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ὅτι γὰρ ἰσχύουσι βλέπετε τοὺς μάρτυρας. Ὁ δικαστὴς καθέζεται δικάζων, καὶ τρυφῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ· ὁ Χριστιανὸς, ἐν ᾧ ἐστι Χριστὸς δικαζόμενος, πικρίας ἐνεπλήσθη, καὶ καταδυναστεύεται ὑπὸ τοῦ ἀδίκου, καὶ καταδικάζεται. Ἡ πληγή μου στερεά· πόθεν ἰαθήσομαι; Οἱ κατισχύοντές με πλήσσουσί με, καὶ ἡ πληγή μου ἐστὶ στερέα. Εἴτε προφητεύει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ· στερεὰ γὰρ πληγή ἐστιν ὁ σταυρὸς, ὅσον ἐπὶ τοῖς σταυροῦσιν αὐτόν· εἴτε περὶ πάντων τῶν δικαίων λέγεται, ἐν οἷς πληγὴν στερεὰν λαμβάνει· εἴτε καὶ ἐπὶ τοῦ προφήτου, ἄκουσον τοῦτο· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πέπονθε τὰ ἀναγεγραμμένα ἐν τῇ προφητείᾳ, ταὐτὸν ἐπιδέχεται τὸν νοῦν κατὰ τὴν λέγουσαν λέξιν· Ἡ πληγή μου στερεά· πόθεν ἰαθήσομαι; Καὶ ὁ σωτὴρ λέγει, Πόθεν ἰαθήσομαι; τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν προφητεύει μετὰ τὴν στερεὰν πληγήν. Κἂν ἐπὶ τοῦ δικαίου λαμβάνηται, μετὰ τὰς πληγὰς γίνεται πάλιν ἴασις. Γινομένη, ἐγενήθη μοι οὐκ ἔχων πίστιν. Οὐ γὰρ

μένει

μένει ἡ πληγὴ, ἀλλὰ παρέρχεται. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος· Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε. Ταῦτα πάλιν λέγεται πρὸς ἕκαστον, ὃν παρακαλέσει ὁ Θεὸς, ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν. Μυστήριον δέ μοι δοκεῖ ἐνταῦθα δηλοῦσθαι ἐν τῷ, Ἀποκαταστήσω σε. Οὐδεὶς ἀποκαθίσταται εἴς τινα τόπον μηδαμῶς ποτε γενόμενος ἐκεῖ, ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασίς ἐστιν εἰς τὰ οἰκεῖα· οἷον ἔξαρθρόν μου ἐὰν γένηται μέλος, ὁ ἰατρὸς πειρᾶται ἀποκατάστασιν ποιῆσαι τοῦ ἐξάρθρου. Ὅταν ἔξω τις γένηται τῆς πατρίδος εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀπολαμβάνῃ δὲ τὸ δύνασθαι πάλιν ἐν τῇ πατρίδι εἶναι κατὰ τοὺς νόμους, ἀποκατέστη ἐπὶ τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτοῦ. Τὸ αὐτὸ νόει μοι καὶ ἐπὶ στρατιώτου ἐκβληθέντος ἀπὸ τῆς ἰδίας παρατάξεως ἀποκαθισταμένου. Λέγει οὖν ἐνθάδε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐπιστρέψαντας· Ὅτι ἐὰν ἐπιστρέψωμεν, ἀποκαταστήσει ἡμᾶς. Καὶ γὰρ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γέγραπται ἐν τῷ· Ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπ' αἰῶνος προφητῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

manet plaga, sed transit. *Ideò hæc dicit Dominus: Si reuerteris, & restituam te.* Hæc iterùm dicuntur ad vnumquemque, quem consolabitur Deus, vt ad se conuertatur. Porrò mysterium hîc mihi videtur declarari in isto, *Et restituam te.* Nemo restituitur in aliquem locum in quo numquam fuerit, sed restitutio est in propria: v. g. si aliquod membrum meum fuerit luxatum, conatur Medicus illud suo loco restituere. Quandò quis extorris fuerit à patria siue iustè, siue iniustè, recipiat autem potestatem in patria versandi secundùm leges, restitutus est in patriam suam. Id ipsum cogita mihi etiàm in milite eiecto ab acie sua iterùm restituto. Hîc igitur ad nos reuertentes ait: Si reuertamur, restituet nos. Etenim finis promissionis est istiusmodi, prout in actis Apostolorum scriptum est istis verbis: *Vsque in tempora restitutionis omnium quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum à sæculo Prophetarum* in Christo Iesu; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Deus suos sanctos restituit.

Act. 3. 21.

HOMILIA XV. in illud ipsum,

Cap. 15,10. *Heu me mater*, iterùm aliter, vsque ad istud: Cap. 17,5. *Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmabit carnem brachij sui.*

Qui Prophetarum gloriã quærunt, vitam eorum imitentur.

QVi beatos prædicant Prophetas, ipsósque beatos prædicando exoptant partem habere cùm Prophetis, quòd vaticinij ipsórum excellentias ex verbis propheticis cognouissent: quærentes igitur persuaderi sibi sinant, vt vitam eorum exemplo instituant suam: & si quid duri ipsis occurrerit in hac vita, imitentur vitam propheticam; quoniam vnà cum Prophetis eiusdem beatitudinis requiete potiẽtur. Plurimis vtique ex locis colligere liceat eximias dotes Prophetarum, vt illorum libertatem, constantiam, vigilantiam, excitationem; quia in periculis constituti propter solam libertatẽ minimè soliciti erant qui increparent, qui conuerterent, adeò vt Prophetæ cum libertate verbum Dei increpando peccatores proferret, quantumuis increpiti per-

ΟΜΙΛΙΑ ιε. εἰς τὸ αὐτό,

Οἴμοι ἐγὼ μήτερ, πάλιν ἄλλως, μέχρι τοῦ Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ.

ΟἹ μακαρίζοντες τοὺς προφήτας, καὶ τὸ μακαρίζειν αὐτοὺς εὐχόμενοι τὴν μερίδα ἔχειν μετὰ τῶν προφητῶν, συνιόντες ἀπὸ τῶν λόγων τῶν προφητικῶν τὰ ἐξαίρετα τῆς προφητείας αὐτῶν· ζητοῦντες οὖν πείθειν, ἂν κατὰ τὰ αὐτὰ βιώσωσιν· εἰ καὶ σκληρὸν αὐτοῖς ἀπαντήσηται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μιμείσθωσαν τὸν βίον τὸν προφητικόν· ὅτι τεύξονται τῆς ἀναπαύσεως αὐτῆς μακαριότητος μετὰ τῶν προφητῶν. Πολλαχόθεν μὲν οὖν ἔστι συναγαγεῖν τὰ ἐξαίρετα τῶν προφητῶν, τὸ ἐλεύθερον αὐτῶν, τὸ εὔτονον, τὸ ἐγρηγορὸς, τὸ διεγηγερμένον· ὅτι οὐκ ἐφρόντιζον ἐν τοῖς περιστάσεσι γινόμενοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν μόνον, ἵνα ἐλέγξωσιν, ἵνα ἐπιστρέψωσιν, ὡς οἱ προφῆται ἐν τοῖς μετὰ παῤῥησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ λέγειν ἐπιπληκτικῶς τῶν ἁμαρτανόντων, εἰ καὶ ἐδόκουν μεγά-

λα

λα δύνασθαι οἱ ἐλεγχόμενοι. Πλὴν εἰ καὶ πανταχόθεν ἔστι τοῦτο ποιεῖν, ἴδωμεν καὶ τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντων. Πολλοὺς ἤλεγξεν ὁ προφήτης, καὶ πρὸς πολλοὺς εἶπεν ὁ προφήτης· καὶ γὰρ γέγονε κατὰ ἁμαρτωλὸν γενόμενος, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν γεγονέναι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ· πολλοὺς ἐλέγξας, ὑπὸ πολλῶν κριθεὶς φθέγγεταί τινα τοιαῦτα. Πρῶτον κατὰ λέξιν τὰ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ λόγου ἴδωμεν· εἶτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, ἐὰν πρότερον ἀναλάβωμεν εὐτονίαν, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ δύναμιν καὶ παῤῥησίαν προφήτου.

Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα, δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Ὦ μῆτερ, ὡς τί με γεγέννηκας ἄνδρα, δικαζόμενον πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διακρίνεσθαι πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Προέκειτο γὰρ τῷ προφήτῃ καὶ τούτῳ, καὶ τῷ Ἡσαΐᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ προφητικῶς διδάσκειν, ἐλέγχειν, καὶ ἐπιστρέφειν. Προέκειτο τοιγαροῦν καὶ τούτῳ τῷ προφήτῃ διακρίναι, ἐλέγχειν, δικάζειν δυναμένῳ, καὶ δικάζεσθαι μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐλέγχειν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ, καὶ ὅσα αὐτοῖς πεποιήκασιν οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἄλλον ἐλιθοβόλησαν, ἄλλον ἔπρισαν, ἄλλον ἀπέκτειναν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσια-

magna posse viderentur. Verumtamen quamuis vndique liceat hoc facere, videamus quæ lecta sunt hodie. Plurimos increparat Propheta, & ad plurimos verba fecerat Propheta: erat nempe iuxta peccatorem natus, vti patet ex eo quòd captiuitas in ipsius tempora inciderit: cùm plurimos increpasset, à plurimis iudicatus quædam istiusmodi profert. Primùm iuxta textum quædam ex prophetico sermone intelligamus; deinde etiam secundùm anagogen, si priùs induerimus constantiam, & libertatem, atque virtutem fiduciamque Prophetę.

Heu me mater, quare genuisti me virum, qui iudicer & discernar in omni terra? O mater, vt quid me genuisti virum, qui iudicer apud omnes qui super terram sunt, & discernar apud omnes qui in terra sunt. Propositum enim erat Prophetæ cùm huic, tum Isaiæ ceterisque prophetico more docere, arguere, & conuertere. Propositum itaque & huic Prophetæ discernere, arguere, ius dicere cùm posset, & expostulare cum peccatoribus arguendo peccata populi, & quæcumque hi de populo ipsis fecerunt, quid attinet etiam commemorare? aliũ lapidarunt, aliũ secuerunt, alium occiderunt inter templum & altare,

Vers. 10.

Prophetæ omnes persecutionē passi sunt.

Heb. 11,37.

 tare,

tare, hunc in lacum cœni proiecerunt increpiti. Et post hos omnes Saluator noster hoc ipsum egit excellentiùs quàm hi, vtpote Dominus Prophetarum existens: etenim quando ipse flagellabatur à Iudæis, vel præceptoribus Iudæorum, & præside populi, dicebat: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ.* Et subdit ad vnumquodque væ, & propter hoc & illud. Contendamus igitur & nos ad beatitudines Prophetarum, hæc ipsa faciamus, ita vt ob dictionem & iudicium aduersus multos homines etiam dicamus: *Heu me mater, quare genuisti me virum qui iudicer, & discernar in omni terra?*

Matth. 23,14.

Magis propriè posset hoc propheticum etiam referri ad Seruatorem. Esto enim Propheta hoc dicat, verumtamen haud verè hoc dicit, sed forsitan hyperbolicè: non enim decretus fuit ad omnem terram. Cùm autem venero ad Seruatorem meum ac Dominum, & maximè propter illud ad iudicium veniet; & *vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris;* videbo Seruatorem meum ac Dominum penes Patrem constitutum, cum omnibus nobis hominibus iudicio disceptaturum: & in quæstionem venit cum om-

Christus in omni terra iudicatur.

Psalm. 50,6.

συρίῳ, τοῦτον εἰς λάκκον βορβόρου ἔβαλον ἐλεγχόμενοι. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῦτο πεποίηκε καὶ κρεῖττον ὥστε εἰ οὗτοι, ἅτε κύριος προφητῶν ὤν· καὶ γὰρ εἴπερ αὐτὸς ἐμαστιγώθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἢ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῶν Ἰουδαίων, καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ λαοῦ, εἶπεν· Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί. Καὶ ἐπιλέγει καθ' ἕκαστον οὐαὶ, καὶ διὰ τοῦτο τόδε καὶ τόδε. Καὶ ἡμεῖς οὖν σπουδάζομεν ἐπὶ τοὺς μακαρισμοὺς τῶν προφητῶν, ταῦτα ποιήσωμεν, ὥστε διὰ τὸ λέγειν καὶ διὰ τὸ κριθῆναι πρὸς πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰπεῖν· Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;

Κυριώτερόν γε τοῦτο δύναται προφητικὸν εἶναι ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸν σωτῆρα. Ἔστω γὰρ ὁ προφήτην τοῦτο λέγειν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς τοῦτο ἐρεῖ, ἀλλὰ τάχα ὑπερβολικῶς· οὐ γὰρ διεκρίθη πρὸς πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐὰν δὲ ἔλθω πρὸς τὸν σωτῆρά μου καὶ κύριον, καὶ μάλιστα διὰ τὸ εἰς κρίσιν ἥξει· καὶ ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε· ὄψομαι ὅτι ὁ σωτήρ μου καὶ κύριος μέλλει ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ἑστάναι, κρινόμενος μετὰ πάντων ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων· καὶ κρίνεται μετὰ πάν-

των

τῶν ἀνθρώπων· λέγω κρίνεται, ἐξετάζεται καὶ αὐτός, καὶ ἔστη μὲν ἐκδικῶν τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ὡς κατήγορος δέ. Οἴμοι ἐγὼ μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Οὐ δύναται προφήτης τὸ πάσῃ τῇ γῇ λέγειν· ἀλλὰ τὸν κύριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστὸν οἶδα φιλοῦντας, καὶ οὐ μόνον φιλοῦντας, ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶντας ἀγανακτεῖν, λέγοντας ὅτι ὁ σωτὴρ λέγει ὅτι ἡ φωνὴ οὐκ ἔστι κατὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Δεῖ δὲ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τό, Οἴμοι ἐγὼ μήτερ· Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου· Καὶ ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τῶν ἐν τοῖς προφήταις εἰρημένων ὁμοίως καὶ ἐνθάδε· Οἴμοι ἐγὼ μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Ἢ ὅταν ἀπόλωλεν ἐπιφυλλὶς τοῦ εὑρεῖν βότρυν. Οἴμμοι ψυχή, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. Τίς ἐκεῖ λέγει τό; Οἴμμοι, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμήτῳ. Ἆρα γὰρ ὁ προφήτης συνῆ τε καὶ θέλει συνάγειν; ἆρα γὰρ ἀγρὸν ἔχει ὁ προφήτης; Ἀλλ' οὐδενός ἐστι συνάγειν πάντα ἀπὸ τοῦ θερισμοῦ καὶ τῶν ἐσπαρμένων, εἰ μὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ οὖν

nibus hominibus; in quæstionem inquam venit, examinatur etiam ipse, & stetit quidem vindicans veritatem, sed non tamquam accusator: *Heu me mater, quare genuisti me virum qui iudicer & discernar in omni terra?* Non potest Propheta istud *omni terra* dicere; sed Dominum nostrum ac Seruatorem Iesum Christum noui amantes, & non solùm amantes, verùm etiam diligentes indignari, dicentes Seruatorem asserere vocem hanc non esse pro Filio Dei. Ostendendum autem minimè alienum esse à Filio Dei istud, *Heu me mater*: *Tristis est anima mea vsque ad mortem*: Matth. 26,38.
Et anima mea turbata est: item Ioan. 12,27.
quæ in reliquis Prophetis & similiter hîc dicta sunt: *Heu me mater, quare genuisti me virum qui iudicer & discernar in omni terra?* Vel quando perijt racemus vt inueniat botrum. *Væ mihi anima, quia perijt pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est.* Quis ibidem ait illud? *Væ mibi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam in messe.* Ergóne nimirum Propheta scit & vult congregare? ergón' vtiq; agrum habet Propheta? Atqui nullius penitus est congregare ex messe ac satis, nisi Domini ac Seruatoris Iesu Christi. Cùm igitur

[Margin: Mich. 7,2. — Ibid. 1. — Christus queritur de nostra sterilitate.]

[Handwritten margin: ἐπιφυλλίς racematrix, quæ post vindemiam botrus maturas quærit.]

multi sint lapsus in Gentibus, quin & in nobis qui æstimamur esse de Ecclesia lamentatur, & luget peccata nostra dicens: *Væ mihi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam.* Vnusquisque nostrûm semet ipse examinet, vtrùm stipula sit; vtrùm repertus sit in ipso quod vindemiet aut metat Filius Dei; reperiemus nos à vento corruptos quosdam esse. Cùm igitur pauxillum quid residui in nobismetipsis grana duo vel tria haberemus, & peccata nostra plurima existerent, videret autem Ecclesias (prout appellantur) peccatoribus refertas, ait: *Væ mihi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia.* Venit quærens fructum in vinea. Vnusquisque enim nostrûm adinstar vineæ in
Psalm. 79,9. loco pingui plantatur. Et *vineam de Ægypto transtulit. Ego autem*
Ierem. 2,21. *plantaui te vineam fructiferam omnem veram.* Venit quærens quodammodò vindemiare, reperit racemum quempiam atque exiles vuas, minimè fertiles, neque multas. Quis nostrûm habet vuas virtutis? quis nostrum ha-
Psalm. 8,1. bet genimina Dei? *Domine Deus noster quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!* Hæc quasi in transitu à me dicta sint. Istud

πολλὰ πλώματα ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς νομιζομένοις εἶναι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας θρηνεῖ, καὶ πενθεῖ ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα λέγων· Οἴμμοι, ἐγὼ ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην. Ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἐξεταζέτω, ἄρα στάχυς ἐστὶν· ἄρα εὑρίσκει ἐν αὐτῷ τρυγῆσαι ἢ θερίσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· εὑρήσομεν ὅτι ἀνεμόφθοροί τινές ἐσμεν. Ἐὰν ἄρα ὀλίγον ἔτι ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς κόκκους δύο ἢ τρεῖς, αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν πολλαί εἰσιν ἐφ' ἡμῖν, ὁρῶν οὖν καὶ τὰς Ἐκκλησίας (τὰς χρηματιζούσας) πεπληρωμένας ἁμαρτωλῶν, λέγει· Οἴμμοι, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ. Ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ ἀμπέλῳ. Ἕκαστος γὰρ ἡμῶν καταφυτεύεται καὶ ὡς ἄμπελος ἐν τόπῳ πίονι. Καὶ ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρεν. Ἐγὼ δὲ κατεφύτευσα σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. Ἔρχεται ζητῶν πως τρυγῆσαι, εὑρίσκει ἐπιφυλλίδα τινὰ καὶ βραχεῖς βότρυας, οὐκ εὐθαλεῖς, οὐδὲ πολλούς. Τίς ἡμῶν ἔχει βότρυας ἀρετῆς; τίς ἡμῶν ἔχει γεννήματα τοῦ Θεοῦ; Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Ταῦτα ὡς ἐν παραβάσει μοι. Τὸ

Οἴμοι

Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεότητος καθορῶντος τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων, νῦν τὸ λέγειν τὸ Οἴμοι. Τοῦ σωτῆρος οὐχὶ ἡ Θεὸς, ἀλλ' ἡ ἄνθρωπος, οὐχ' ἡ σοφία, ἀλλ' ἡ ψυχή. Ἐκεῖνο παρεθέμην προφητικόν· Οἴμμοι ψυχή, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. Ἦλθεν ἐπὶ τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον ἡ ψυχὴ ἡ μακαρία, ἀνέλαβε σῶμα ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων· ἐὰν ἴδῃ τὰ ἁμαρτήματα λέγει πρὸς τὸν Πατέρα· Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς; Ἀλλὰ ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτω τὸ Οἴμμοι· ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτωσαν οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λέγοντες τὸ Οἴμμοι (ὅτε καὶ αὐτοὶ ἐροῦσιν Οἴμμοι· οὐ γὰρ κρείττονές εἰσι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν τὰ πταίσματα βλέπουσιν·) ἀλλὰ μακάριοι ἐκεῖνοι, ἐφ' οἷς οἱ Ἄγγελοι οὐκ ἐροῦσι τὸ Οἴμμοι, ἀλλὰ μακαρίζουσι. Χαρὰ γὰρ ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενήκοντα ἐννέα, οἳ οὐ χρείαν ἔχουσι μετανοίας. Ταῦτα ἐν παραμυθίᾳ.

Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ ὡς τίνα με ἔτεκες; Τίνα λέγει μητέρα; Ἆρ' οὐκ ἐν γυναιξὶ δύναται καὶ τὴν

Heu me mater minimè alienum est à Seruatore nostro, dum eius diuinitas peccata hominum cerneret, nunc dicere istud *Heu me*. Seruatorem sumo non quà Deum, sed quà hominem, non quà sapientiam, sed quà animam. Illud propheticum hîc adiunxerim: *Væ mihi anima, quia peryt pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est*. Venit in vitam humanam anima hæc sancta, corpus assumpsit pro hominibus; cùm videret peccata dicit ad Patrem: *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi puluis?* Verumtamen super nos non dicatur istud *Væ mihi*: super nos ne dicant Angeli cælestes Seruatoris nostri dicentes Væ mihi (quia & ipsi dicent Væ mihi: neque enim meliores sunt Seruatore nostro, & ipsi lapsus nostros cernunt:) at beati illi, super quibus Angeli non dicent Væ mihi, sed beatos pronuntiant. Nam *gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentiâ*. Hæc sunt consolationis.

Christus quo sensu dicat Heu me.

Mich. 7,2.

Psalm. 29,10.

Lucæ 15,7.

Heu me mater quare me genuisti? Quam dicit matrem? Num in mulieribus potest etiam

animam dicere, & Mariam? Si quis autem hoc admittat, nouissimè acceperat mater mea Spiritum sanctum, & adduxit me in montem magnum Thabor, &c. Potest suam matrem videns dicere: *Heu me mater, quare me genuisti virum qui iudicer & discernar in omni terra?* Iudicatur omni terræ atque discernitur, & ad vnumquemque dicturus est: Ego feci hæc & illa, & incarnatio mea præstitit hæc & ista, & pro salute tua passus sum atque sustinui. Hæc dicente Seruatore quid agemus? iudicaturus enim est in vniuersa terra.

Id quod sequitur videre volo. Potest tam ad Prophetam quàm ad Seruatorem secundùm vnam expositionem referri. Videamus etiam quod sequitur: *Non debui, nec debuit mihi quisquam. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quidquam.* Et reuerà nihil debuit; vnusquisque autem nostrum debitor est peccatis, & debitor est habens chirographum. Post deletum chirographum suum vnusquisque quanta fecit chirographa? *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,* non fecit chirographum. Quid porrò etiam illud, *Nec debuit mihi quisquam?* quomodo explicabimus hoc de Seruatore,

Nos omnes debitores sumus.

ψυχὴν λέγειν, καὶ τὴν Μαρίαν; Εἰ δέ τις παραδέχεται, τὸ ἄρτι ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἀνήνεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα τὸ Θαβὼρ, καὶ τὰ ἑξῆς. Δύναται αὐτοῦ ἰδὼν τὴν μητέρα λέγειν· Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Δικάζεται πάσῃ τῇ γῇ καὶ διακρίνεται, καὶ μέλλει πρὸς ἕκαστον λέγειν· Ἐγὼ πεποίηκα τάδε καὶ τάδε, καὶ ἡ οἰκονομία μου ἔπραξε τάδε καὶ τάδε, καὶ τῇ σωτηρίᾳ σου ὑπέμεινα. Ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος τί ποιήσωμεν; μέλλει γὰρ διακρίνεσθαι ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

Τὸ ἑξῆς θέλω ἰδεῖν. Δύναται καὶ ἐπὶ τὸν προφήτην κατὰ μίαν διήγησιν ἀναφέρεσθαι καὶ ἐπὶ τὸν σωτῆρα. Ἴδωμεν καὶ τὰ ἑξῆς· Οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ με οὐδείς. Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, οὐκ ἔχει δὲ ἐν ἐμοὶ οὐδέν. Καὶ ἀληθῶς οὐκ ὠφείλησεν· ἕκαστος δὲ ἡμῶν ὀφειλέτης ἐστὶ τὰς ἁμαρτίας, καὶ ὀφειλέτης ἐστὶν ἔχων χειρόγραφον. Μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι αὐτοῦ τὸ χειρόγραφον ἕκαστος πόσα πεποίηκασι χειρόγραφα; Ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐκ ἐποίησε χειρόγραφον. Τί δὲ καὶ τὸ, Οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; πῶς διηγησόμεθα ἐπὶ τοῦ σωτῆρος,

Οὐκ

Οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; Εἰ καὶ ἀνέγνωμεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ δεῖ εἰδέναι ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἀντιγράφων τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑβδομήκοντα οὐκ ἔχει οὕτως· ὕστερον δὲ ἐπισκεψάμενοι καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις, ἔγνωμεν γραφικὸν εἶναι ἁμάρτημα· καίτοιγε ἑκατέρως ἔστι διηγήσασθαι τὸν τόπον. Πῶς μέντοι οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; Πᾶσι τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν ἀφῆκεν. Ἀνθρώπῳ δανειστῇ χρεωφειλέται ἦσαν δύο· εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα· μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. Θέλεις ἰδεῖν τοὺς δύο χρεωφειλέτας, τὸν τὰ πεντακόσια ὀφείλοντα, καὶ τὸν τὰ πεντήκοντα; Ἀπὸ δύο λαῶν πεπιστεύκασιν εἰς τὸν Θεὸν, ὁ ἐκ τῶν Ἰουδαίων λαὸς ἀπιστῶν εἰς τὸν Χριστὸν ὀφείλει τὰ πεντήκοντα, τάχα ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἱ πάντων ἀσεβέστεροι γεγενημένοι τὰ πεντακόσια· ἐφ' οἷς καὶ λέγεται ἐπὶ τῇ πόρνῃ ἐκείνῃ τῇ μετανοούσῃ. Καίτοι εἴποι τις ἄν, πῶς τὰ πεντακόσια ἐπ' ἐκείνην ἀναφέρεται, ἐκ τοῦ καὶ ποταπὴ ἡ γυνὴ ἡ ἁπτομένη αὐτοῦ; πρὸς ὃ εἴρηκε τῷ Σίμωνι· Ἀνθρώπῳ δανειστῇ ἦσαν χρεωφειλέται δύο· εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ ἕτερος πεντήκοντα, καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα διὰ

Non debuit mihi quisquam? ~~Vt etiam~~ sic legerimus, sciendum tamen plurima Septuaginta Interpretum exemplaria non sic habere: postmodum autem inspicientes etiam reliquas editiones, cognouimus scriptorum esse errorem: nihilominùs vtroque modo explicari potest hic locus. Quomodo nimirum non debuit mihi quisquam? Omnibus debita ipsorum dimisit. *Duo debitores erant homini cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque.* Vin' videre duos debitores, vnum qui quingentos debebat, & alterum qui quinquaginta? E duobus populis qui in Deum crediderunt, Iudæorum populus non credens in Christum debebat quinquaginta, fortasse nos qui ex Gentibus sumus, vtpote omnium impiissimi effecti quingentos denarios debebamus: de quibus etiam dicitur in persona meretricis illius pœnitentis. Atqui postulet nonnemo, quâ ratione quingenta ista ad illam referantur, ex quo *& qualis sit mulier quæ tangit eum*: ad quod dixit Simoni: *Homini cuidam fœneratori erant duo debitores: vnus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta,* &c. Hęc dicta sint propter illud:

[Margin, handwritten: Licet sic hunc locu[m] nobis pro legerimus]

[Margin: Lucæ 7.41.]

illud: *Non debui, nec debuit mihi quisquam.* Quod erat necesse vobis proponere. *Non debui, nec debuit mihi quisquam. Fortitudo mea defecit in iis qui maledicunt mihi. Etsi mortuus sit ex infirmitate; sed viuit ex virtute Dei.* Deinde multis dictis, erat quidem etiam de quolibet dictorum aliquid dicendum; sed minimè iam integrum est tempore nos vrgente.

2. Cor. 13,4.

Dicamus itaque quoad licet de eo quod lectum est: *Maledictus homo qui spem habet in homine:* ex eo quòd multi putarent hominem quidem Dei Filium esse Seruatorem: nam cum multis malis humanis ausi sunt etiam hoc dicere, nempe vnigenitum primogenitum omnis creaturæ non esse Deum. Maledictus enim homo qui spem habet in homine! Manifestum est vtique maledictos esse qui spem habent in homine. Sperans in Iesum Christum ego hominem non noui: non solùm hominem non noui, sed sapientiam noui, ipsam per se iustitiam, hominem, per quem omnia creata sunt in cælis & in terra, siue visibilia sint, siue inuisibilia, siue principatus, siue potestates. *Maledictus homo qui spem habet in homine.* Etsi enim seruet Seruator, quia quem por-

In Christum confidẽs non in homine fiduciã ponit.

ἐξηγεῖσθαι ἐξῆς ἀναγν. utpote syllaba ἂν abundante, ac si ἐξεσόμενον scriptum esset, vertit interpres.

τό· Οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς. Ὃ ἦν ἀναγκαῖον παραστῆσαι ἡμῖν. Οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς. Ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με. Εἰ καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας· ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ. Εἶτα πολλῶν διελθόντων λόγων, ἦν μὲν καὶ περὶ ἑκάστου τῶν εἰρημένων εἰπεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐγχωρεῖ τοῦ χρόνου ἐπείγοντος.

Εἴπωμεν οὖν εἰς τὸ ἐξῆσαν ἀναγνωσθὲν τό· Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον· ἐκ τοῦ τοὺς νομίζοντας ὅτι ἄνθρωπος μὲν τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς ἦν ὁ σωτήρ· ἐτόλμησαν γὰρ μετὰ τῶν πολλῶν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ μονογενὴς ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Ἐπικατάρατος γὰρ ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. Δῆλον ὅτι ἐπικατάρατοί εἰσιν οἱ ἐπ' ἄνθρωπον ἔχοντες τὴν ἐλπίδα. Ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγὼ ἄνθρωπον οὐκ οἶδα· οὐ μόνον ἄνθρωπον οὐκ οἶδα, ἀλλὰ σοφίαν οἶδα, τὴν αὐτοδικαιοσύνην, ἄνθρωπον, δι' οὗ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατά, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. Κἂν γὰρ τυρῇ ὁ σωτήρ, ὅτι ὃν ἐφό-

f. μαρτυρῇ

ρεσεν

ρεσιν ἄνθρωπος ἦν· ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ νῦν οὐδαμῶς ἐστιν ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ καὶ ἔγνωμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκέτι εἰμὶ ἄνθρωπος, ἐὰν ἀκολουθῶ αὐτοῦ τοῖς λόγοις. Ἀλλὰ λέγει· Ἐγὼ εἶπα, Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. Οὐκοῦν ὡς πρωτότοκός ἐστιν ἐκ τῶν νεκρῶν· οὕτως γέγονε πρωτότοκος πάντων ἀνθρώπων εἰς Θεὸν μεταβαλών. Ἐπικατάρατος τοίνυν ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾽ ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ. Ὅστις ἂν κυρώσῃ τὰ σάρκινα, ὅστις τὴν ἰσχὺν τὴν σωματικὴν, ἐὰν κτήσηται καὶ κατὰ σάρκα στρατεύηται. Ἀλλ᾽ ὁ ἅγιος οὐχ οὕτως ἐστιν· οὐ γὰρ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ· πάντοτε γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἔχει, καὶ νεκροῖ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν· νεκρώσας ταῦτα, οὐ στηρίζει σάρκα τοῦ βραχίονος αὐτοῦ. Ἐπικατάρατος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾽ ἄνθρωπον. Ἅμα δὲ πρὸς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ ἀξιώμασιν. Ὁ δεῖνά μου φίλος ἐστὶν ἑκατόνταρχος, ἐπίτροπός ἐστιν ὁ δεῖνά μου φίλος, καὶ πλούσιός ἐστι, καὶ παρέχεταί μοι. Ἔπειτα καὶ πρὸς τὸν τοιοῦτον λέγεται τοῦτο· Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾽

tabat homo erat: attamen licet homo erat, sed nunc nequaquam est homo. *Et si cognouimus secundùm carnem Christum; sed nunc iam non nouimus*, inquit Apostolus: ego per ipsum non ampliùs sum homo, si sermones eius sequor. Ceterùm ait: *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes.* Quemadmodum igitur *primogenitus est ex mortuis*; ita factus est primogenitus omnium hominum quos in Deum transtulit. *Maledictus* igitur *homo qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui.* Qui nimirum confirmat carnalia, qui robur corporeum cùm obtinuerit, etiam militat secundùm carnem. Verùm non ita sanctus se habet: neque enim firmat carnem brachij sui: semper enim mortificationem Iesu in corpore suo habet, & mortificat membra sua quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam: qui hæc mortificat, non firmat carnem brachij sui. *Maledictus qui spem habet in homine.* Similiter hoc pertinet ad eos qui sperant in dignitatibus. Hic vel iste amicus meus est Centurio, Præfectus est quidam meus amicus, & diues est, & præbet mihi. Deinde etiam ad talem dicitur istud: *Maledictus homo qui spem habet in homi-*

2. Cor. 5,16.
Psalm. 81,6.
Col. 1, 18.
2. Cor. 4,10.
Colos. 3,5.

homine. In nullum hominem ſperamus, quantumuis nobis amici eſſe videantur: non enim in ipſos, ſed in Dominũ noſtrum ſperamus, qui eſt Ieſus Chriſtus; cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

ἄνθρωπον. Πρὸς οὐδένα ἄνθρωπον ἐλπίζομεν, κἂν δοκῶσιν ἡμῶν εἶναι φίλοι· οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπὶ κύριον ἡμῶν ἐλπίζομεν, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XVI. in iſtud:

Cap. 16,16. *Ecce ego mitto piſcatores multos, dicit Dominus;* &c.

ΟΜΙΛΙΑ ιϛ'. εἰς τὸ·

Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλοὺς, λέγει κύριος, καὶ τὰ ἑξῆς.

Matth. 4,18. *Chriſtus Apoſtolos fecit piſcatores hominũ.*

Scriptum eſt in Euangelio ſecundùm Matthæum, veniſſe Seruatorem noſtrum iuxta mare Galilææ, & vidiſſe Simonem & Andream fratrem eius mittentes rete in mare: (erant enim piſcatores:) deinde tradit textus, Saluatorem cùm illos videret dixiſſe: *Venite poſt me, & faciam vos piſcatores hominum: at illi relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Et fecit ipſos Ieſus denuò reſumere piſcationem: ſed & alios duos fratres inuenit, Ibid. 21. *Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua.* Etiam hos vocauit ad eamdem artem; ſed & illos fecit piſcatores hominum. Et ſi quis conſiderauerit

fort. ἐπὶ ἀνθρώπους λαβ.

Ἀναγέγραπται ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ, ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐληλυθέναι παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἑωρακέναι Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· (ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς·) εἶτά φησιν ὁ λόγος, ὅτι ὁ σωτὴρ ἰδὼν εἶπε· Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· οἱ δὲ ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. Καὶ πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς αὐτοὺς ἐπὶ ἀναλαβεῖν τοῦ ἁλιεύειν· καὶ ἄλλους δὲ δύο ἀδελφοὺς εὗρεν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ πατρὸς καταρτίζοντας τὰ δίκτυα. Καὶ τούτους ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην· πεποίηκε δὲ κἀκείνους ἁλιεῖς ἀνθρώπων. Καὶ εἴ τις γε κατανοήσει

τοὺς

τοὺς ἔχοντας ἀπὸ Θεοῦ χάριν λόγου πεπληρωμένην ὡς δίκτυα, καὶ συγκειμένων ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν ὡς ἀμφίβληστρον, ὥστε περιβάλλεσθαι τῶν ψυχαῖς τῶν ἀκροατῶν τὸ πλέγμα· κατανοήσῃ δὲ, καὶ τεχνικῶς τοῦτο γινόμενον κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἣν ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς· ὄψεται τίνα τρόπον οὐ μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ σωτὴρ ἡμῶν πέμπει ἁλιεῖς ἀνθρώπων, παιδεύσας αὐτοὺς, ἵνα δυνηθῶμεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνελθεῖν, καὶ φυγεῖν αὐτῆς τὰ πικρὰ κύματα. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἰχθύες οἱ ἄλογοι ἀνελθόντες ἐν ταῖς σαγήναις, καὶ ἐν τοῖς ἀμφιβλήστροις, καὶ ἐν τοῖς δικτύοις ἢ ἐν τοῖς ἀγκίστροις ἀποθνήσκουσι θάνατον, οὐχὶ διαδεχομένης ζωῆς τὸν θάνατον· ὁ δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ, καὶ ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει· ἀποθνήσκει δὲ τῷ κόσμῳ, ἀποθνήσκει τῇ ἁμαρτίᾳ· καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ζωοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναλαμβάνει ἄλλην ζωήν· ὥσπερ εἰ ἐδύνασο καθ' ὑπόθεσιν νοῆσαι τὴν τοῦ ἰχθύος ψυχὴν μεταβάλλουσαν μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθυϊκοῦ, καὶ γινομένην τι κρεῖττον παρ' ἰχθύν. Παράδειγμα ἔλαβον, μὴ ἀφορμάς τις λαμβανέτω ὧν οὐκ ἤκουσε, τοιοῦτον δή τι νοήσῃ. Ἀνελήλυθας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὑποπεσὼν τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν

eos qui habent à Deo gratiam sermonis plenam instar retium, & quasi verriculum eorum quæ sacris Scripturis continentur, ita vt illo reti auditorum animas circumdent; considerauerit item, quàm dexterè id fiat secundùm artem quam Iesus tradidit; videbit quâ ratione non solùm tunc, verùm etiamnum Seruator noster mittat piscatores hominum, erudiens eos, vt è mari emergere, & amaros eius fluctus effugere possimus. Ceterùm pisces illi rationis expertes in sagenis, & verriculis, retibusque aut hamis sursum attracti morte moriuntur, & quidem tali morte, quam vita nulla subsequitur; sed qui à Iesu piscatoribus captus est, & è mari emersit, etiam ipse quidem moritur; sed moritur mundo, moritur peccato; & postquam mundo & peccato mortuus est, à verbo Dei viuificatur, & aliam vitam assumit: ac si posses ex suppositione concipere piscis animam post egressum è corpore pisculento mutatam, & in aliquid pisce præstantius conuersam esse. Exemplum sumpsi, ne quis occasiones sumat eorum quæ non audiuerat, vt simile quid cogites. Emersisti è mari succumbens retibus discipulo-

Differentia piscationis piscium & hominũ.

rum

rum Iesu, egressus immutas animam, non amplius piscis es, in salsuginosis maris fluctibus degens; sed confestim anima tua mutatur, & transfiguratur, fitque præstantius quid atque diuinius quàm erat priùs: eam autem tranformari & immutari audi Paulum dicentem: *Nos verò omnes, reuelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tamquam à Domini Spiritu.* Atque ita tranformatus hic piscis à piscatoribus Iesu, captus relictâ maris habitatione, in montibus commoratur, ita vt non ampliùs ei opus sit piscatoribus qui ipsum è mari educant, sed aliis quibusdam posterioribus (prout hîc nominantur) venatoribus ex omni monte, & ex omni colle.

2. Cor. 3,18.

Capti ab Apostolis deinceps in excelsis commorantur.

Cùm igitur & tu de mari emerseris, ac retibus discipulorum Iesu captus sis, transfer te de mari, & illius obliuiscere, veni ad montes, Prophetas, & ad colles, iustos, & fac ibi mansionem, vt postmodum, quando tempus exitus tibi instabit, mittantur multi venatores alij præter piscatores. Quinam porrò sint isti, nisi qui constituti sunt ad assumendas animas in collibus,

πεπαγμένοι ἐπὶ τοῦ παραλαμβάνειν

τῶν Ἰησοῦ, ἐξελθὼν μεταβάλλεις τὴν ψυχήν, οὐκ ἔτι ἰχθὺς εἶ, διατρίβων τοῖς ἁλμυροῖς τῆς θαλάσσης κύμασιν· ἀλλ' εὐθέως σοῦ μεταβάλλεται ἡ ψυχή, καὶ μεταμορφοῦται, καὶ γίνεται κρεῖττόν τι καὶ θειότερον παρ' ὃ ἦν τὸ πρότερον· ὅτι δὲ μεταμορφοῦται καὶ μεταβάλλεται ἄκουε Παύλου λέγοντος· Ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος. Καὶ μεταμορφωθείς τε οὕτως ὁ ἰχθὺς ὁ ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ, συλληφθεὶς καταλιπὼν τὰς ἐν θαλάσσῃ διατριβάς, διατριβὰς ποιεῖται ἐν ὄρεσιν, ὥστε αὐτὸν δεηθῆναι οὐκ ἔτι ἁλιέων τῶν ἀναγόντων αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ δευτέρων τινῶν (οἳ ὀνομάζονται) θηρευταὶ οἵτινες θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς ὄρους, καὶ ἀπὸ παντὸς βουνοῦ.

Ἀναβὰς οὖν σὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ συλληφθεὶς τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, μετέβαλε ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπιλάθου αὐτῆς, ἧκε ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ τοὺς βουνούς, τοὺς δικαίους, καὶ ποίει ἐκεῖ τὰς διατριβάς, ἵνα μετὰ ταῦτα, ὅτε ὁ καιρός σοι τῆς ἐξόδου ἐπιστῇ, πεμφθῶσιν οἱ πολλοὶ θηρευταὶ ἕτεροι παρὰ τοὺς ἁλιεῖς. Τίνες δ' ἂν εἶεν, ἤτοι ἢ οἱ ἐπὶ τὰς ψυχὰς τὰς ἐν βουνοῖς,

τὰς

τὰς μὴ κάτω κειμένας. Καὶ ὅρα εἰ μὴ κέκραγε μυστικῶς ταῦτα λέγων ὁ προφήτης, καὶ τοῦτον παριστὰς τὸν νοῦν ἐν τῷ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ἁλιεῖς πολλούς, λέγει κύριος· καὶ ἁλιεύσουσιν αὐτούς· καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστελῶ πολλοὺς θηρευτάς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω παντὸς βουνοῦ. Εἴπερ οὖν θέλεις συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὅρα μὴ τὰς διατριβὰς ποιήσῃ ἐν ταῖς κοιλάσι, μηδὲ κάτω που διατρίψῃς, ἀλλὰ ζήτει τὰ ὄρη, ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος, ὅπου Ἰησοῦς μετεμορφώθη, ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος· ἐφ' οὗ ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀναβέβηκεν ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, ἔνθα ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδαξε λέγων· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ τοὺς ἑξῆς τούτων μακαρισμούς. Καὶ οὐκ ἔξεστί γε τούτοις τοῖς θηρευταῖς ἀλλαχόθεν συλλαβεῖν ἢ ἀπὸ τῶν ὀρέων, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. Ταῦτα γὰρ τὰ τρία λέλεκται ἐν τῷ προφήτῃ· Ἀποστελῶ γὰρ πολλοὺς θηρευτάς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω ἀπὸ παντὸς βουνοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. Πόθεν οὖν νοήσω τὰς πέτρας, καὶ τὰς ἐν ταῖς πέτραις τρυμαλιάς; Ἔρχομαι ἐπὶ τὴν Ἔξοδον, ζητῶν ἴχνος εὑρεῖν διηγήσεως τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, εὑρίσκω Μωσέα ἐκεῖ βουλόμενον γνῶναι τὸν Θεόν, καὶ τὸ

non infernè sitas. Et vide vtrùm non hęc mysticè clamauerit Propheta dicens, & hunc sensum proponens dum ait: *Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus: & piscabuntur eos: & post hæc mitto multos venatores, & venabuntur eos desuper omni monte, & desuper omni colle.* Si igitur à venatoribus capi velis, vide ne in vallibus moras feceris, nec infernè alibi habitaueris, sed quære montes, ascende in montem, vbi Iesus trãsfiguratus est, ascende in montem; in quem videns turbas ascendit Iesus;, & secuti sunt eum discipuli, vbi aperiens os suum docuit dicens; *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est Regnum cælorũ*; & reliquas quæ ibi sequuntur beatitudines. Nec fas est hisce venatoribus aliunde capere quàm ex montibus, vel ex collibus, & de cauernis petrarum. Hæc enim tria in Propheta recensentur: *Mittam enim multos venatores, & venabuntur eos desuper omni monte, & desuper omni colle, & de cauernis petrarum.* Vnde igitur intelligam petras, & istas in petris cauernas? Venio ad Exodum, quærens vestigium reperire explicationis istarum cauernarum petrinarum, reperio Moysem ibi velle nosse Deum,

Matth. 5, 3.

Vers. 16.

Quales sint cauernæ petrarum, in quibus Deus videatur.

Deumque ipsi pollicentem, ac
Exodi dicentem: *Ecce ponam te in ca-*
33,22. *uerna petra, & cognosces mea po-*
steriora; facies autem mea non vi-
debitur tibi. Si intellexeris ibi pe-
tram, & videris ibi cauernam
petræ, qui quodammodò supra
petram stat, & cauernam in pe-
tra videt, per cauernam petræ
Deum videt; & videbit etiam
multas petras & foramina ipsa-
rum. Quænam igitur petra illa
1. Cor. vnica? *Petra autem erat Christus.*
10,4. *Bibebant enim de spiritali conse-*
Psalm. *quente petrâ. Et statuit supra pe-*
39,3. *tram pedes meos*, in trigesimo no-
no Psalmo dicitur. Quænam est
cauerna ista in petra? Si videris
Iesu aduentum, ipsum cogitans
totum petram, videbis cauer-
nam secundùm aduentũ ipsius, in
qua videatur id quod post Deum
est. Simile quid enim intelligitur
Exodi in isto: *Et videbis posteriora mea.*
33,23. Atqui reperi vnam cauernam
vnius petræ, transeo nunc ser-
mone à cauerna ad foramen pe-
træ, quæro etiam multas petras.
Cùm venero ad chorũ siue Pro-
phetarum, siue Apostolorum, si-
ue etiam transscendentium san-
ctorum Angelorum, dico omnes
esse Christi imitatores; prout ip-
se petra est, petra fiunt: & sicut
ille foramen habet, per quod in-
telligantur posteriora Dei; eodem

Θεὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ, καὶ λέγοντα· Ἰδοὺ θήσω σε εἰς ὀπὴν τῆς πέτρας, καὶ κατανοήσεις μου τὰ ὀπίσω· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί σοι. Ἐὰν νοήσῃς ἐκεῖ τὴν πέτραν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ τὴν ὀπὴν τῆς πέτρας, τινὰ τρόπον ἐπὶ τῆς πέτρας ἑστὰς, καὶ τὴν ὀπὴν τὴν ἐν τῇ πέτρᾳ ἰδὼν, βλέπει τὸν Θεὸν διὰ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας· ὄψει τε καὶ τὰς πολλὰς πέτρας καὶ τρυμαλιὰς αὐτῶν. Τίς οὖν ἐκείνη ἡ πέτρα ἡ μία; Ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός. Ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, ἐν τῷ ἐννάτῳ καὶ τριακοστῷ λέγεται Ψαλμῷ. Τίς ἡ ὀπὴ ἡ ἐν τῇ πέτρᾳ; Ἐὰν ἴδῃς τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ὅλον αὐτὸν νοήσας πέτραν, ὄψει τὴν ὀπὴν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ, δι' ἧς ὀπῆς θεωρεῖται τὸ μετὰ τὸν Θεόν. Τοιοῦτον γὰρ νοεῖται ἐν τῷ Καὶ ὄψει τὰ ὀπίσω μου.

Ἀλλ' εὗρον μίαν ὀπὴν μιᾶς πέτρας, μεταβαίνω τῷ λόγῳ ἀπὸ τῆς ὀπῆς ἐπὶ τὴν τρυμαλιὰν τῆς πέτρας, ζητῶ καὶ τὰς πολλὰς πέτρας. Ἐὰν ἔλθω ἐπὶ τὸν χορὸν εἴτε τῶν προφητῶν, εἴτε τῶν Ἀποστόλων, εἴτε καὶ ἐπαναβεβηκότων ἁγίων Ἀγγέλων, λέγω ὅτι πάντες οἱ Χριστοῦ μιμηταί· ὡς ἐκεῖνος πέτρα ἐστὶ, πέτρα γίνονται· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἔχει ὀπὴν, δι' ἧς κατανοεῖται τὰ ὀπίσω τοῦ Θεοῦ· τὸν αὐτὸν

τὸν τρόπον ἕκαστος ὁδὸν διδοὺς τὸ νοεῖσθαι Θεὸν, διὰ τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ ποιεῖ ἐν αὐτῷ ὀπὴν, εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει ὀνομάσαι τρυμαλιὰν, ἀφ' ἧς ὀπῆς ἢ τρυμαλιᾶς ὄψει διὰ μὲν Μωσέως τὸν νόμον, διὰ δὲ Ἠσαΐου τὴν προφητείαν αὐτοῦ, διὰ δὲ Ἱερεμίου ἄλλους λόγους Θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ Ἄγγελος ἔσται λαλῶν (ὡς ἐλάλησε, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, Ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ) κἀκεῖ ἵσταμαι ἐπὶ τοῦ Ἀγγέλου, καὶ βλέπων κἀκεῖ πέτραν, καὶ ὀπὴν πέτρας, καὶ βλέπων ἀγγελικῶς τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ παραδείγματός μοι χρεία, ἵνα παραστήσω πῶς ἐστιν ἐλθόντα ἐπὶ Ἄγγελον, καὶ δι' Ἀγγέλου τὸν Θεὸν ἰδεῖν; Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ· Ὤφθη Ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου τῷ Μωσεῖ· καὶ ὁρᾷ Μωσῆς ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρὶ, καὶ ὁ βάτος οὐ κατακαίεται. Καὶ οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, ὥσπερ εἶπε κατὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτι ὤφθη Ἄγγελος, οὕτως ἐνθάδε, ὅτι Ἄγγελος κυρίου· ἀλλ', Ἐγὼ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ. Ἦν οὖν ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐν τῷ Ἀγγέλῳ θεωρούμενος, ὡς διὰ τῆς πέτρας Θεὸς γινωσκόμενος, καὶ τῆς ὀπῆς τῆς ἐν αὐτῷ. Οὐκ οἶδας οὖν πότε πέμπονται οἱ θηρευταὶ, διὰ τοῦτο μηδέποτε ἀπὸ τῶν ὀρέων

modo vnuſquiſque viam tradens cognoſcendi Deum, per ea quæ ab ipſo dicuntur facit in eo cauernam, ſiue, ſi aliter vocare volueris, foramen, à qua cauerna ſiue foramine videbis per Moyſen quidem Legem, per Iſaiam verò prophetiam ipſius, per Ieremiam porrò alios ſermones Dei. Si denique etiam Angelus locutus fuerit (prout locutus fuit, iuxta illud Euangelicum, Qui loquitur in me) etiam illic aſto in Angelo, & videns ibi petram, & cauernam petræ, & cernens angelicè Deum.

Ceterùm exemplo mihi opus eſt, vt demonſtrem quo pacto quis veniens in Angelum, poſſit etiam per Angelũ videre Deum? Scriptum eſt enim in Exodo: *Apparuit Angelus Domini in flamma ignis rubi Moyſi: & videt Moyſes quia rubus vritur igni, & rubus nõ comburitur.* Et non dixit Scriptura, quemadmodum dixerat ſub initium, quia apparuit Angelus, ita hîc, quia Angelus Domini eſt; ſed, *Ego Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Erat igitur ibi Deus qui in Angelo cernebatur, ſicut per petram Deus cognoſcitur, & per cauernam quæ in ipſo eſt. Neſcis autẽ quando mittantur venatores, quamobrem numquam à monti-

Quomodo etiam per Angelum Deus videatur.

Exodi 3,2.

Ibid. 6.

bus descendas, neque colles deseras, ne foris deprehendaris, tibique tamquam foris existenti, & externa loquenti dicatur: *Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te: quæ autem parasti cuius erunt?* Hæc autem dicentur tibi, si dixeris: *Destruam horrea mea, & maiora exstruam, & dicam animæ meæ: Anima habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Viden' illum infra montes, infra colles, extra foramina petrarum? quomodo erret etiam in iudicio circa bona, putans hęc esse bona; ideò ait: *Et dicam animæ meæ: Anima habes bona posita in annos plurimos.* Frumentum & abundantiam terrenorum bona esse putauit: neque enim sciebat, nulla verè bona esse in hac terra maledicta, sed ea quæ verè bona sunt in cælo existere: thesaurizauerat super terram, quoniam putabat bona esse quæ super terram sunt. Si quis autem transierit à terra, vt thesaurizet in cælo, huic minimè dicetur istud; *Stulte, hac ipsa nocte repetunt animam tuam à te*; sed, venientes venatores, quærentes non quæ infernè, sed quæ in montibus sunt animalia, quæ in cælis, quæ in foraminibus petrarum proteguntur, hæc colligent, & abdu-

τῶν τρυμαλιῶν adde τῶν πετρῶν ut v. 15.

Lucæ 12,20.

Nulla hic in terris vera bona.

καταβῇς, μηδὲ καταλίπῃς τοὺς βουνοὺς, μηδὲ ἔξω εὑρεθῇς, λεχθήσεταί σοι ὡς ἔξω τυγχάνοντι, καὶ λέγοντι τὰ τῶν ἔξω· Ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνι ἔσται; Λεχθήσεται δέ σοι ταῦτα, ἐὰν φάσκῃς· Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ, ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου. Ὁρᾷς τὸν κάτω τῶν ὀρέων, τὸν κάτω τῶν βουνῶν, τὸν ἔξω τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν; πῶς πλανᾶται καὶ ἐν τῇ περὶ ἀγαθῶν κρίσει, οἰόμενος ταῦτα εἶναι ἀγαθά· διό φησι· Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά. Τὸν σῖτον καὶ τὴν εὐφορίαν τῶν γηΐνων ἀγαθὰ εἶναι νενόμικεν· οὐ γὰρ εἶδεν, ὅτι τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κατηραμένῃ γῇ, ἀλλὰ τὰ ἀληθῶς ἀγαθά ἐστιν ἐν οὐρανῷ· ἐθησαύριζεν ἐπὶ γῆς, ἐπεὶ ᾤετο ἀγαθά εἶναι τὰ ἐπὶ γῆς. Ἐὰν δέ τις μεταβῇ ἀπὸ τῆς γῆς, ἵνα θησαυρίζῃ ἐν οὐρανῷ, οὐ λεχθήσεται αὐτῷ· Ἄφρον, τί ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ· ἀλλ', ἐλθόντες οἱ θηρευταὶ, ζητοῦντες οὐ τὰ κάτω, ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι ζῶα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν σκεπαζόμενα, συλλήψονται ταῦτα, καὶ ἀπάξουσιν

σιν αὐτὰ ἀπὸ τῆς θήρας ἐκείνης ὅπου ἐπὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· οἱ γὰρ ὀφθαλμοί μου, φησὶν, ἐπὶ πάσας τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, τῶν τοιούτων τῶν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰς διατριβὰς ποιουμένων, καὶ ἐν τοῖς βουνοῖς, καὶ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν. Καὶ ἐπὶ τὰς ὁδοὺς πάσας ὁ Θεὸς ἔχει τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ οὐκ ἐκρύβησαν ἀπὸ προσώπου μου οἱ τοιοῦτοι· οἱ γὰρ φαῦλοι κρύπτονται ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Ἤκουσεν Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν τὴν φωνὴν κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινὸν, καὶ ἐκρύβη. Ὁ δὲ ἅγιος οὐ κέκρυπται, ἀλλ' ἔχει καρδίαν μετὰ παρρησίας τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν πολιτείαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν γὰρ ἡ συνείδησις ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ, ἔχομεν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ὃ ἂν αἰτώμεθα, λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν Ἀδὰμ εἰ καὶ ἥμαρτεν, οὐκ εἰς ὑπερβολὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν ἥμαρτε, διὰ τοῦτο ἐκρύβη ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ ἁμαρτωλότερος αὐτοῦ Κάϊν καὶ ἀσεβέστατος ὁ ἀδελφοκτόνος τί πεποίηκεν; Ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ· ὥστε συγκρίσει κακῶν, ἔλαττον εἶναι τὸ κρυβῆναι ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ οὗτος κρύπτεται, οὐκ ἀερυθριῶν, ἀλλ' αἰδούμενος τὸν Θεόν, Οὐκ ἐκρύβησαν οὖν ἀπὸ προσώπου μου οὗτοι οἱ ταῦτα

cent ea à venatione iſta ad requietem Sanctorum & Beatorum in Chriſto Ieſu; *quia oculi mei*, inquit, *in omnes vias eorum*, Verſ. 17.
ſcilicet talium qui in montibus, & in collibus, & in foraminibus petrarum ſuam faciunt commorationem. Et ſuper vias omnes Deus habet oculos ſuos: & non ſunt abſconditi à facie mea qui ſunt iſtiuſmodi: nam improbi abſcondunt ſe à facie Dei. *Audierat Adam* poſt præuaricationem *vocem Domini Dei ambulantis in paradiſo ad veſperam, & abſcondit ſe.* Sanctus autem minimè abſcondit ſe, ſed habet cor confidens ob ſanctam cum Deo conuerſationem. Nam *ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo.* Itaque Adam etſi peccauit, non adeò enorme tamen ac graue flagitium commiſit, quapropter abſcondit ſe à facie Dei: ſed grauior ipſo peccator Cain & impiiſſimus fratricida quid fecit? *Egreſſus eſt à facie Dei*; ita vt in comparatione malorum quid minus ſit abſcondere ſe à facie Dei. Etenim hic abſcondit ſe, minimè inuerecundus, ſed reueritus Deum. Itaq; non ſunt abſconditi à facie mea hi qui hæc facien-

Probi non ſe abſcondunt à facie Dei, ſed improbi.

Gen. 3, 8.

1. Ioan. 3, 21.

Gen. 4, 16.

facientes in peccatis tunc existebant, & à peccatis in mari commissis piscatu extracti sunt.

Ne igitur existimarent hi qui piscatu erepti sunt, & postmodum in montes peruenerunt, ista ipsis de iustitia euenisse, non solùm illos, sed & nos hic sermo admonet priorum peccatorum; ideò dicitur etiam post beneficia: *Et non sunt abscondita iniquitates eorum ab oculis meis.* Quæ sequuntur agonem nobis mouebunt. Si enim simpliciter intelligamus, soliciti admodum erimus de retributione peccatorum: si autem iis quæ de piscatoribus & venatoribus anteà tradita sunt minimè consentanea videantur, etiam sic in non vulgarem nos coniiciunt difficultatem.

Vers. 18. *Et reddam*, inquit, *duplices malitias eorum, & peccata eorum, in quibus contaminauerunt terram meam, in morticiniis abominationum suarum, & in suis iniquitatibus, in quibus delinquere fecerunt hereditatem meam.* Primùm siue intelligentes exposuerint nonnulli scriptum hoc, siue etiam satagentes exponere Septuaginta, Deus nouerit: nos certè cum ceteris editionibus conferentes textum reperimus. *Et reddam primùm duplices iniquitates eorum*, vt declaretur, quòd li-

Quisque recipiet secundum opera sua.

ποιήσαντες ἐν ἁμαρτίαις τότε γεγόνασι, καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡλιεύθησαν.

Ἵν' οὖν μὴ ὑπολαμβάνωσιν οἱ ἁλιευθέντες, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ὄρη ἐλθόντες, ὅτι ἐκ δικαιοσύνης αὐτοῖς ταῦτα γεγένηται, ὑπομιμνήσκει οὐ μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὁ λόγος τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων· διὸ λέγεται μετὰ τὰς εὐεργεσίας· Καὶ οὐκ ἐκρύβη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. Τὰ ἑξῆς ἀγῶνα μέλλει ἡμῖν ἐμποιεῖν. Εἴτε γὰρ ἁπλῶς νοοῦμεν, φροντίσομεν ἐπιμελῶς περὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἁμαρτημάτων· εἰ δὲ δοκεῖ οὐκ ἀκόλουθα εἶναι τοῖς προαποδεδομένοις περὶ ἁλιευομένων καὶ θηρευομένων, καὶ οὕτως εἰς ἀγῶνα ἡμᾶς ἐμβάλλει οὐ τὸν τυχόντα. Καὶ ἀνταποδώσω γάρ, φησι, πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐφ' αἷς ἐβεβήλωσαν τὴν γῆν μου, ἐν τοῖς θνησιμαίοις τῶν βδελυγμάτων καὶ ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν, ἐν αἷς ἔπλησαν τὴν κληρονομίαν μου. Τὸ πρῶτον εἴτε μὴ νοήσαντες ἐξεῖλόν τινες τὸ γεγραμμένον, εἴτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ Ἑβδομήκοντα, Θεὸς ἂν εἰδείη· ἡμεῖς μέντοιγε συγκρίνοντες ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν εὕρομεν κείμενον. Καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν, ἵνα δηλωθῇ, ὅτι εἰ

difficultatem system 18.

primum 18.

Voculam Primum, quae hic scripta reperitur, sive non intelligentes aliqui ejecerunt; sive etiam Septuaginta ejiciendam certa dispensatione constituerint, Deus nôrit. ἢ ἐξεῖλον οἱ
vide pag. 215. v. 4. pag. 217. 6. certam ob caussam

καὶ ἄξιοι διὰ τὰ δεύτερα αὐτῶν ἔργα μακαριότητος εἶεν, ἐπεὶ ἄνθρωποί εἰσι, καὶ ἐν ἁμαρτίαις γεγόνασι, πρῶτον δεῖ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Καὶ ὅρα εἰ μὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθής. Τίς οὐκ ἀπολήψεται τὰς ἁμαρτίας, ἢ ὁ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, καὶ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων, ὡς ἀκοῦσαι τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, μηκέτι ἁμάρτανε. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἁμαρτάνομεν (ὥσπερ ἡμεῖς οἱ πολλοὶ, οἱ μὴ τελειωθέντες ὡς οἱ Ἀπόστολοι) μετὰ τὸ ἁμαρτάνειν δὲ, καὶ σὺν τῷ ἁμαρτάνειν τινὰ δεόντως πράττομεν, τί ἡμᾶς περιμένει κατανοητέον; Ἆρα ἐὰν ἐξέλθωμεν τὸν βίον, ἔχοντες ἁμαρτήματα, ἔχοντες δὲ καὶ ἀνδραγαθήματα, σωθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα, ἀπολλυθησόμεθα δὲ περὶ τῶν ἐν γνώσει ἡμαρτημένων· ἢ κολασθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἁμαρτήματα, οὐδαμοῦ δὲ μισθὸν ληψόμεθα τῶν ἀνδραγαθημάτων; ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἕτερον. Λέγω δὲ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ κρείττονα, μὴ ἀπολαβεῖν δὲ τὰ χείρονα, κατὰ δίκαιόν ἐστι, τὸν Θεὸν, καθαίρειν βουλόμενον, καὶ ἐκκόπτειν τὴν κακίαν. Ἔστω γάρ σε ᾠκοδομηκέναι μετὰ τὸ θεμέλιον Χριστὸν Ἰησοῦν, ὃν δεδίδαξαι, οὐ μόνον

cet propter posteriora sua opera digni essent beatitudine, quia tamen homines sunt, & in peccatis nati, primùm oporteat eos recipere peccata sua. Et vide vtrùm non verus sit hic sermo. Quis enim non recipiet peccata, siue postquam credidit, & remissionem peccatorum accepit, ita vt audiret Iesum dicentem: *Remittuntur tibi peccata, iam amplius noli peccare.* Si autem post remissionem peccatorum & dispensationem lauacri regenerationis peccauerimus (sicut nostrûm plerique, qui non sumus perfecti vt Apostoli) sed post peccatum, & cum peccato quædam decenter agamus, quid nobis cogitandum restat? Vtrùm si ex hac vita migrauerimus habentes peccata, sed habentes etiam proba opera, salui quidem erimus propter opera proba, sed peribimus propter ea quæ scienter peccauimus; vel puniemur quidem propter peccata, sed nullam proborum operum mercedem recipiemus? Verumtamen neutrũ horum erit. Dico autem nos recipere meliora, non recipere autem deteriora, prout iustum est Deo purgare volenti, & succidere malitiam. Esto enim te ædificasse in fundamento Christo Iesu, quem edoctus es, nõ solùm

Matth. 9,2. Ioan. 8,11.

aurum & argentum, & lapidem pretiosum: esto te habere aurum, vel multum auri, vel parum: esto te habere argentum, lapidem pretiosum; non sola autem hæc dico: sed esto te habere etiam ligna, & fœnum, & stipulam, quid vis tibi fieri post exitum? vtrùm aliquando ingredi in sancta cum ligno tuo, & cum fœno tuo, & cum stipula, vt contamines Regnum Dei? Atqui rursum remanere vis propter fœnum, propter ligna, propter stipulam in igne, nec quidquam pro auro & argento ac lapide pretioso recipere? Neque hoc consentaneum.

Quid igitur primum consequitur recipiendum propter ligna? manifestum vtiq; quod ignem qui absumat ligna, fœnum & stipulam. Deus enim noster essentiâ suâ intelligere valentibus dicitur esse ignis consumẽs: & siluit quidem quidnam consumeret Propheta dicens: *Deus noster ignis consumens*: nobis autem reliquit cogitandum, quia dixit, Deus ignis est consumens. Est aliquid quod consumatur. Quid igitur est quod cõsumitur? Neq; enim consumit id quod ad imaginem & similitudinẽ est, sed superędificatum fœnum, superędificata ligna, superædificatam sti-

Deus ignis consumens.

χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ λίθον τίμιον· ἔστω σε ἔχειν χρυσὸν, ἢ πολὺν χρυσὸν, ἢ ὀλίγον· ἔστω σε ἔχειν ἄργυρον, λίθον τίμιον· οὐ μόνα δέ φημι ταῦτα· ἀλλ' ἔστω σε ἔχειν καὶ ξύλα, καὶ χόρτον, καὶ καλάμην, τί βούλει σοι γενέσθαι μετὰ τὴν ἔξοδον; πότερον ποτὲ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἅγια μετὰ τοῦ ξύλου σου, καὶ μετὰ τοῦ χόρτου σου, καὶ τῆς καλάμης, ἵνα μιάνῃς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; Ἀλλὰ πάλιν ἀπομεῖναι θέλεις διὰ τὸν χόρτον, διὰ τὰ ξύλα, διὰ τὴν καλάμην ἐν τῷ πυρὶ, καὶ μηδὲν ἀπολαβεῖν περὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθου τιμίου; Οὐδὲ τοῦτο εὔλογον.

Τί οὖν πρῶτον ἀκολουθεῖ ἀπολαβεῖν διὰ τὰ ξύλα; δῆλον ὅτι τὸ πῦρ τὸ ἀναλίσκον τὰ ξύλα, καὶ τὸν χόρτον καὶ τὴν καλάμην. Ὁ Θεὸς γὰρ ἡμῶν τῇ οὐσίᾳ λέγεται τοῖς συνιέναι δυναμένοις πῦρ εἶναι καταναλίσκον· καὶ ἐσιώπησε μὲν τὸ τί καταναλίσκον ὁ προφήτης λέγων· Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον· ἡμῖν δὲ καταλέλοιπε νοεῖν, ὅτι εἶπεν, ὁ Θεὸς πῦρ ἐστι καταναλίσκον. Ἔστι τί τὸ καταναλισκόμενον. Τί οὖν ἐστι τὸ καταναλισκόμενον; Οὐ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἀναλίσκει, ἀλλὰ τὸν ἐποικοδομηθέντα χόρτον, τὰ ἐποικοδομηθέντα ξύλα, τὴν ἐποικοδομηθεῖσαν καλάμην.

λάμιω. Ὁ τόπος ἦν δυσδιήγητος σφόδρα, ἐπαγγελίαι ἦσαν, καὶ μετὰ τὰς ἐπαγγελίας λέγει· Καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν. Ἀναγκαίως πρόσκειται τὸ πρῶτον. Πρῶτον γὰρ τὰ τῆς ἀδικίας, εἶτα τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδοται. Οὐ γὰρ ἀνάπαλιν ὁ Θεὸς ἀνταποδίδωσιν· εἰ πρῶτον ἀπεδίδου τὰ ἀγαθὰ, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακὰ, νῦν δὲ ἀποδίδωσι τὰ κακὰ, ἔδει λῆξαι τὰ ἀγαθὰ, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακὰ, ἵνα τέλος λάβῃ διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν κακῶν τὰ τῆς κολάσεως τῶν παθόντων, ἵνα μετὰ ταῦτα ἀποδῷ τὰ ἀγαθά. Διὸ εὑρήσεις ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς τὸν Θεὸν λέγοντα πρῶτον τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπότερα, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ κρείττονα· Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι. Αὐτὸς ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν, ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. Ἐπὶ τούτοις ἔστι τὸν νοοῦντα, καὶ διακείμενον πρὸς τὰ λεγόμενα εἰπεῖν· Κύριε τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου; Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην· λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακὸν καὶ ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ. Ἡμεῖς

pulam. Hic locus perquam difficilis erat explicatu, promissiones erant, & post promissiones ait: *Et reddam primùm duplices iniquitates eorum.* Necessariò apponitur istud *primùm.* Primùm enim ea quæ sunt iniquitatis, deinde quæ sunt iustitiæ redduntur. Neque enim vice versâ Deus retribuit: si primùm retribuisset bona, vt reciperemus mala, nunc autem retribuat mala, oportuisset cessare bona, vt reciperemus mala, vt finem caperent per malorum abolitionem ea quæ supplicij sunt eorum qui patiuntur, vt post hæc reddat bona. Ideò reperies in sacris Scripturis Deum recensentem primùm quæ videntur esse tristia, & post hæc meliora: *Ego occidam, & viuere faciam, percutiam, & ego sanabo.* Ipse dolere facit, ac rursum restituit, percussit, & manus eius curarunt. Ad hæc posset intelligens, & benè erga ea quæ dicta sunt affectus dicere: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum; & opprobrium non accepit aduersus proximos suos.* At nos

Deus post mala recẽset bona.

Deut. 32, 39.

Psalm. 14, 1.

nos exprobramus etiam pœnitentibus & conuersis, Scripturâ dicente: Ne exprobres homini auertenti se à peccato. *Opprobrium non accepit aduersus proximos suos: ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: timentes autem Dominum glorificat.*

Ibid. 3.

Omnes igitur quotquot habemus materiã istius ignis, primùm absumamus peccata nostra.

Distingue, ἀκουόντων · διηγῆσαι

Ceterum petet aliquis auditorum explicari quoque istud *duplices*. Esto enim vt recipiam peccata mea primùm, vt vbi cepero peccata, post hoc impleatur quod ab Apostolo dictum est: *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Ad quid vtique duplicia recipio peccata? Sed dicendum, quoniam *seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundùm voluntatem eius, vapulabit* non paucis, sed *multis*. Dignum est itaque illos qui ex Gentibus peccarunt recipere peccata sua simplicia, nos autem præuaricationes nostras duplices recipere. Nobis enim post acceptam veritatis cognitionem voluntariè peccantibus, nullum reliquum est pro peccatis sacrificium, sed acceptio iudicij, atque ignis zelus, qui aduersarios deuoraturus

Qui recipiãt duplicia peccata sua.

1. Cor. 3, 15.

Lucæ 12, 47.

δὲ ὀνειδίζομεν καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, λεγούσης τῆς γραφῆς· Μὴ ὀνείδιζε ἄνθρωπον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας. Ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ· ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος· τοὺς δὲ φοβουμένους κύριον δοξάζει. Πάντες οὖν οἱ ἔχοντες ὕλην ἐκείνου τοῦ πυρὸς, πρῶτον ἀπαλειψώμεθα τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων διηγῆσαι καὶ διπλάς. Ἔστω γὰρ ἀπολαμβάνειν με τὰς ἁμαρτίας πρῶτον, ἵνα ἐπὰν λάβω τὰς ἁμαρτίας, μετὰ τοῦτο πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ εἰρημένον· Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός. Τί δήποτε διπλᾶς ἀπολαμβάνω τὰς ἁμαρτίας; Ἀλλὰ λεκτέον, Ὅτι δοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου, καὶ μὴ ποιήσας κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται οὐκ ὀλίγας, ἀλλὰ πολλάς. Ἄξιον οὖν ἐστι τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἁμαρτάνοντας ἀπολαμβάνειν αὐτῶν ἁπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα, ἡμᾶς δὲ διπλᾶ ἡμῶν ἀπολαμβάνειν τὰ πταίσματα. Ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους.

τίοις. Προεφητεύθη τὰ περὶ τῶν ἁλιευομένων καὶ θηρευθησομένων, καὶ ἀπολη(ψ)ομένων πρῶτον διπλᾶς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα προφητεύεται ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν σαφέστερον, οὐχὶ καλουμένων, ἀλλὰ κεκλημένων· καὶ οὐχὶ εἰδότων τί ἐξομολογήσονται, καὶ τί εὐχαριστήσωσιν, ἀλλ' ἤδη μεμαθηκότων· ἐν γὰρ τοῖς προτέροις μανθάνομεν, ὅτι ἐκλήθησαν, ἡλιεύθησαν, ἐθηρεύθησαν, πείσονται δὲ ἐν τοῖς δευτέροις. Ἴδωμεν τί προφητεύεται περὶ ἡμῶν, ἤδη μανθανόντων εὔχεσθαι, μᾶλλον δὲ μεμαθηκότων.

Κύριε σὺ ἰσχύς μου, καὶ βοήθειά μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν· πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν· Ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα. Ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἦλθε τὰ ἔθνη πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἴρηκε τὰ ἔθνη· Ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα. Πῶς ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς; Εἰσί τινες τῆς γῆς πρῶτοι, καὶ εἰσί τινες τῆς γῆς ἔσχατοι. Τίνες πρῶτοι; Οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι, οἱ ἀξιωματικοί. Τίνες οἱ ἔσχατοι; Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, τὰ

sit. Vaticinio prædicta sunt quæ pertinebant ad eos qui piscatu & venatu capiendi, ac recepturi primùm erant duplicia peccata sua. Post hæc prædicitur manifestiùs vocatio Gentium, non earum quæ necdum vocantur, sed pridem vocatæ sunt; non earum quæ necdum sciant quid confiteantur, aut quales referant gratiarum actiones, sed quæ id pridem didicerunt: in prioribus namque discimus, quòd vocatæ, quòd piscatu venatuque captæ, at in posterioribus quòd etiam persuasæ sunt. Videamus quid de nobis, qui pridem orare discimus, quin imò potiùs didicimus, vaticinetur.

Domine tu fortitudo mea, & auxilium meum, & refugium meum in die malorum: ad te Gentes venient ab extremo terræ, & dicent: Quàm falsa possederunt patres nostri idola, & non est in eis vtilitas. Vers. 19.

Ab extremo terræ venerunt Gentes ad Deum, & dixerunt Gentes: Falsa possederunt patres nostri idola, & non est in iis vtilitas. Quomodo ab extremo terræ? Sunt aliqui primi terræ, & sunt aliqui extremi terræ. Quinam primi? Sapientes mundi, nobiles, diuites, dignitatibus eminentes. Quinam extremi? Stulta mundi elegit Deus, ignobilia,

Qui sint primi, & qui extremi terræ.

bilia, nullificamina, quæ non erant. Venient itaque Gentes ab extremo terræ; ac si diceret, ab vltimis qui in terra sunt hominibus, à stultis, ab ignobilibus, à contemptis, & ad nihilum redactis; *& dicent: Quàm falsa possederunt patres nostri idola, & non est in eis vtilitas.* Non quòd aliqua idola vera sint, ad quorum oppositionem hæc falsa dicantur, sed quòd idola quædam naturâ suâ falsa sint, nec sit in eis vtilitas. Si finxerit sibi homo deos, non solùm è sculptilibus effingunt sibimetipsis homines deos, sed reperias etiam homines ex fictilibus facientes sibi deos. Nam qui possunt formare deum alium, & aliam mundi creationem, præter illam à Spiritu sancto descriptam, & aliam mundi gubernationem, præter hanc veram; hi omnes fecerunt sibi deos, & adorarunt opera manuum. V. g. cogita mihi siue inter Græcos dogmatum, vt sic dicam, genitores huius vel illius Philosophiæ, siue in adinuentionibus primos dogmatum parentes, hi sibimetipsis idola & animi figmenta fecerunt, & peruersi adorarunt opera manuum suarum, propria figmenta tamquam veritatem amplectentes.

Idola quæ vera, quæ falsa.

pro εὑρέσεσι puto scrib. αἱρέσεσι

ἀγενῆ, τὰ ἐξουθενημένα, τὰ μὴ ὄντα. Ἥξουσιν οὖν ἔθνη ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς· ὡσεὶ ἔλεγεν, ἀπὸ τελευταίων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, ἀπὸ μωρῶν, ἀπὸ ἀγενῶν, ἀπὸ ἐξουθενημένων· καὶ ἐροῦσιν· Ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα. Οὐχ' ὅτι εἰσί τινα εἴδωλα ἀληθῆ, ὧν πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τὰ ψευδῆ, ἀλλὰ εἴδωλά τινα τῇ φύσει εἰσὶ ψευδῆ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα. Εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεοὺς, οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἀγαλμάτων ποιοῦσιν ἑαυτοῖς ἄνθρωποι θεοὺς, ἀλλ' εὑρήσεις καὶ ἀπὸ τῶν ἀναπλασμάτων ποιοῦντας ἀνθρώπους ἑαυτοῖς θεούς. Ὅσοι γὰρ δύνανται ἀναπλάσαι θεὸν ἕτερον, καὶ κοσμοποιΐαν ἄλλην, παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀναγεγραμμένην, καὶ ἄλλην οἰκονομίαν κόσμου, παρὰ τὴν ἀληθῆ· οὗτοι πάντες ἐποίησαν ἑαυτοῖς θεοὺς, καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν. Οἷον, νόησόν μοι εἴτε ἐν Ἕλλησι τοὺς γεννήσαντας δόγματα, φέρ' εἰπεῖν, τῆσδε τῆς φιλοσοφίας, ἢ τῆσδε εἴτε ἐν ταῖς αἱρέσεσι τοὺς γεννήσαντας πρώτους δόγματα, οὗτοι ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἴδωλα καὶ ἀναπλάσματα τῆς ψυχῆς, καὶ στραφέντες προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀποδεξάμενοι ὡς ἀλήθειαν τὰ ἴδια ἀναπλάσματα.

Πάν-

Πάντας οὖν τοὺς αἰσθητοὺς, καὶ τοὺς νοητοὺς ποιοῦντας ἑαυτοῖς θεοὺς, διελέγχων ὁ λόγος φησίν· Εἰ ποιήσῃ ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεοὺς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοί. Διὰ τοῦτο ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς τὴν χεῖρά μου ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ· καὶ γνωριῶ αὐτοῖς καὶ τὴν δύναμίν μου. Ποίῳ καιρῷ, ἢ τούτῳ; δεικνύων δὲ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου, Καὶ γνώσονται, φησιν, ὅτι ὄνομά μοι κύριος. Εἶτα ἄλλη ἐστὶ προφητεία, ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα οὐχ εὕρομεν· εὕρομεν δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι, δῆλον ὅτι κειμένην ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ πεπληρωμένην πραγμάτων ἀναγκαιοτάτων, δυναμένων, ἐὰν προσέχωμεν, ἐπιστρέψαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν. Οὕτως δὲ ἔχει τὰ ῥήματα· Ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφίῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τῆς στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπὶ τὸ εὐχερέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι. Καὶ εἰπεῖν περὶ τῶν Ἰουδαίων, ταῦτα γέγραπται· ὅτι ἡ ἁμαρτία αὐτῶν γέγραπται.

Ἀλλ' ἐὰν ἴδῃς (ὡς πολλάκις ἐδείξαμεν) Ἰούδαν τροπικῶς λεγόμενον τὸν Χριστὸν, μήποτε ἁμαρτία Ἰούδα ἡμῶν ἐστι, τῶν πιστευόντων ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα· εἰ δὲ δύνασαι καὶ ἄλλως ἀκοῦσαι μυστικώτερον, τάχα περὶ Ἰούδα προφητεύει τοῦ προδόντ-

Omnes igitur tam qui ſecundùm ſenſum, quàm qui ſecundùm intellectum, deos ſibimetipſi fingunt, reprehendens hic ſermo
ait: *Si faciet ſibi homo deos, & ip-* Ver.
ſi non ſunt dij. Idcircò ego oſtendam 20.
eis in tempore illo manum meam: & notam faciam eis virtutẽ meam. Quali tempore, niſi iſto? oſtendens autem tempus aduentus Domini, *Et ſcient*, inquit, *quia nomen mihi Dominus.* Deinde alia eſt prophetia, quam neſcio quâ ratione apud Septuaginta non reperimus; inuenimus autem in reliquis editionibus, vtpote poſitam in Hebræo, ac rebus maximè neceſſariis refertam, quæ poſſint, modò attenderimus, conuertere animam noſtrâm. Sic autem ſe habent
verba: *Peccatum Iudæ ſcriptum eſt* Ierem.
ſtylo ferreo, in vngue adamantino 17, 1.
exaratum ſuper pectus cordis eorum, vt faciliorem ſemetipſum præberet. Et loquendo de Iudæis hæc ſcripta ſunt; quia peccatum eorum ſcriptum eſt.

Ceterùm cùm noris (vti ſæpè declarauimus) Iudam tropicè dictum eſſe Chriſtum, an fortè peccatum Iuda noſtrum ſit, qui credimus in Chriſtum de tribu Iuda oriundũ: ſi verò poſſis etiam aliter audire quid magis myſticũ, fortaſſis de Iuda proditore vaticina-

cinatur, ita vt de ipso Prophetia dicat: *Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo, in vngue adamantino exaratum super pectus cordis eorum.* Sed rursus non quadrat in ipsum istud *eorum.* Ne fortè igitur ad nos dixit, si peccatores euaserimus, hæc vaticinia pertinere. Peccamus, & peccatum nostrum non extra nos scriptum est, sed in corde nostro: & scribitur stylo ferreo in vngue adamantino. Quòd autem peccata quæ peccamus scribantur in nobis per ipsum actũ peccati, res ipsa per se id ipsum demonstrabit. Non eram ipse mihi conscius huius actionis, aut huius peccati à me facti, habeo figuram eius; & figura huius peccati à me patrati descripta est in anima mea. Et si quidem esset peccatum meum scriptum atramento, abstersissem illud; nunc autem scriptum est stylo ferreo, scriptum in vngue adamantino, scriptum in pectore & corde nostro, vt veniam ad tribunal, & impleatur prophetia dicens: *Nihil enim occultum quod non manifestabitur, & nihil opertum quod non reuelabitur.* Denudatum est pectus meum, & cor quod continet litteras peccati inscriptas stylo ferreo, in vngue adamantino,

Peccata cuiusq; anima inscripta.

Matth. 10,26.

τος, ὡς εἶναι περὶ αὐτοῦ τὴν προφητείαν λέγουσαν· Ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφίῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν. Ἀλλὰ πάλιν οὐκ ἀκολουθεῖ ἐπ' ἐκείνου τὸ αὐτῶν. Μήποτε οὖν ἐφ' ἡμᾶς ἔλεγεν, ἐὰν γενώμεθα ἁμαρτωλοί, ταῦτα φθάνειν τὰ προφητευόμενα. Ἡμάρτομεν, καὶ ἡ ἁμαρτία ἡμῶν οὐκ ἔξω ἡμῶν γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν καὶ γράφεται ἐν σιδηρῷ γραφίῳ ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ. Ὅτι δὲ τὰ ἁμαρτήματα ἃ ἁμαρτάνομεν ἐγγράφεται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν, παραστήσει αὐτὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Οὐ σύνοιδεν ἐμαυτῷ τόδε τὸ πρᾶγμα, ἢ τήνδε τὴν ἁμαρτίαν ποιήσας αὐτήν, ἔχω τόπον αὐτοῦ· καὶ οἱονεὶ γέγραπται ὁ τύπος αὐτῆς ἁμαρτίας μου τῆς ἡμαρτημένης ἐν τῇ ψυχῇ μου. Καὶ εἰ μὲν ἦν ἡ ἁμαρτία μου γεγραμμένη μέλανι, ἀπήλειψα αὐτήν· νυνὶ δὲ γέγραπται ἐν σιδηρῷ γραφίῳ, γέγραπται ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, γέγραπται ἐπὶ τοῖς στήθοις τῆς καρδίας ἡμῶν, ἵνα ἔλθω ἐπὶ τὸ δικαστήριον, καὶ πληρωθῇ ἡ λέγουσα προφητεία· « Οὐδὲν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται, καὶ οὐδὲν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται. « Ἐγυμνώθη μου τὸ στῆθος, καὶ ἡ καρδία ἔχουσα τὰ γράμματα ἐγγεγραμμένα τῆς ἁμαρτίας ἐν τῷ γραφίῳ τῷ σιδηρῷ, τῷ ὄνυχι τῷ ἀδαμαντίνῳ,

καὶ

καὶ πάντες ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ στήθει μου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοὺς τύπους μου τῶν ἁμαρτημάτων. Οὐδὲν γὰρ κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων, καὶ μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος· ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. Τίνι φανερώσει; οὐχ ἑαυτῷ· αὐτὸς γὰρ οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τίνι φανερώσει; πᾶσι τοῖς μέλλουσι βλέπειν διὰ τὴν αὐτῶν καθαρότητα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἡμαρτηκότος, ἵνα οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀναστῶσιν εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον· ἀφ' ὧν ῥύσεται ἡμᾶς ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἵν' εἰς δόξαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀναστῶμεν· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

& omnes legunt in pectore meo, & in corde meo figuras peccatorum meorum. Nihil enim occultum quod non manifestabitur. Quin *& inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*, Rom. 2,15. *& nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* 1.Cor. 4,5. Cui manifestabit? non sibi ipsi: ipse namque nouit omnia priusquã fiant: cui ergo manifestabit? omnibus qui ob suam puritatem visuri sunt peccatum peccatoris, ita vt peccatores resurgãt ad opprobrium & pudorem sempiternum; à quibus liberet nos vniuersorum Deus, vt ad gloriam in Christo resurgamus; cui est honor & imperiũ in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ιζ'. εἰς τὸ Ἐφώνησε πέρδιξ, μέχρι τοῦ Καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα.

HOMILIA XVII. in istud: *Clamauit perdix*, vsque ad illud: *Et diem hominis non desideraui.*

Ierem. 17,11. Vers. 16.

Ἐπὶ τὸ διαβόητον ζήτημα ἐληλύθαμεν, ἰδεῖν τίς ἐστιν ὁ πέρδιξ, περὶ οὗ νῦν φησιν ἡ γραφή· Ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως· ἐν ἡμί-

AD quæstionem celeberrimam venimus, vt sciamus quis sit perdix, de quo nunc ait Scriptura: *Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio: in dimidio*

midio dierum eius relinquent eum, & in nouißimis suis erit insipiens. Ex iis quæ de natura animalium tradita sunt historiæ, de perdice quædam recensenda; vt sciamus quæ de hoc animante sunt, priùs quidem in bonam poni, modò autem dictum perdicem in deteriorem partem capi. Dicitur nempe hoc animal esse peruersissimum, & dolosum, & astutum, & decipere velle venatores, ac sæpè deuolui ad pedes venatoris, vt ipsum distrahat, tamquam vicinum iam sit animal, ne ad nidum perueniat; & quando coniecerit venatorem iam distractum esse, ac pullos effugisse, tunc etiã ipse auolat. Est autem animal valdè immundum, ita vt masculi inter se de mixtione cõtendant, & masculus masculum conscẽdat. Siue ergo peruersum, siue immundum, siue astutum, siue fallax sit hoc animal, manifestum est ipsum etiam in bonam partem sumere, ac dicere ad Seruatorem referri posse, prorsus impium videri. Oportet igitur dispicere, si velimus, ipsum de aduersario interpretari, an nobis succedat tota interpretatio. Inchoëmus ergo ab isto:

Perdix quale animal sit.

λεγόμενον τὸν πέρδικα ex glossa hæc verba sunt.

Eius astus & immundities.

Symbolũ diaboli.

Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit. Nempe non proprias creaturas congregat dia-

σῃ ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτὸν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων. Ἐκ τοῦ περὶ φύσεως ζώων δεῖ ἀναλαβεῖν, τινὰ ἱστόρηται περὶ τοῦ πέρδικος· ἵνα εἰδῶμεν τὰ περὶ τὸ ζῶον, μὲν πρότερον ἐπὶ κρείττονος τάξαι, νῦν δὲ λεγόμενον τὸν πέρδικα ἐπὶ χείρονος. Λέγεται δὴ τὸ ζῶον εἶναι κακοηθέστατον, καὶ δόλιον, καὶ πανοῦργον, καὶ ἀπατᾶν βουλόμενον τοὺς θηρῶντας, καὶ πολλάκις κυλιόμενον περὶ τοὺς πόδας τοῦ θηρῶντος, ἵνα αὐτὸν περισπάσῃ, ὡς ἐγγὺς ὂν τὸ ζῶον πρὸς τὸ μὴ ἥκειν ἐπὶ τὴν καλιάν· καὶ ἡνίκα ἐὰν στοχάσηται περισπακέναι τὸν θηρῶντα, καὶ τὰ νεοττὰ πεφευγέναι, τότε καὶ αὐτὸς ἀφίπταται. Ἔστι δὲ τὸ ζῶον πάνυ ἀκάθαρτον, ὥστε τοὺς ἄρρενας μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς μίξεως, καὶ ἄρρενα ἄρρενα ἐπιβαίνειν. Εἰ οὖν καὶ κακόηθες, εἰ καὶ ἀκάθαρτον, εἰ καὶ πανοῦργον, εἰ καὶ ἀπατηλὸν τοῦτο τὸ ζῶόν ἐστι, δῆλον ὅτι τάξαι ἐπὶ κρείττονος αὐτὸ, καὶ εἰπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα δύνασθαι ἀναφέρεσθαι, ἀσεβὲς εἶναι φαίνεται. Δεῖ οὖν ἰδεῖν, ἂν θέλωμεν, αὐτὸν ἑρμηνεύσαι ἐπὶ τὸν ἀντικείμενον, εἰ ἀκολουθεῖ ἡμῖν ὅλῃ τῇ ἑρμηνείᾳ. Ἀρξώμεθα δὴ ἀπὸ τοῦ·

Ἐφώνησε πέρδιξ, συνάγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν. Οὐκοῦν οὐ τὰ ἴδια κτίσματα συνάγει ὁ διάβολος,

βόλος, οὐχὶ ἃ ἐγέννησε συνάγει, ἀλλ᾽ ἐπὰν φωνήσῃ, συνάγει τὰ ἄλλου κτίσματα, καὶ ποιεῖ αὐτὰ ἴδια. Ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Οὐαλεντίνου· ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Μαρκίωνος· ἐφώνησε διὰ Βασιλείδου, διὰ πάντων τῶν ἑτεροδόξων. οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἠδύνατο εἰπεῖν τὴν φωνὴν Ἰησοῦ. Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσιν. Ἀλλ᾽ ἡ φωνὴ μὲν τοῦ Ἰησοῦ ἐν Παύλῳ, καὶ Πέτρῳ· διὸ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; Φωνὴ δὲ τοῦ συναγαγόντος ἃ οὐκ ἔτεκε πέρδικος ἐν τοῖς ἀποπλανῶσι, καὶ ἀπατῶσι διὰ τὴν ἀκεραιότητα καὶ διὰ τὸ ἀπαρασκεύαστον τοὺς ἁπλουστέρους τῶν πιστευόντων. Ἐφώνησεν οὖν πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν, ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. Ἐπλούτησεν ὁ πέρδιξ· ἴδε πόσαι αὐτοῦ εἰσι μυριάδες. Πολλαὶ τοῦ πέρδικος γεγόνασι τῆς δυνάμεως τῆς ἀντικειμένης, καὶ ἐποίησε πλοῦτον αὐτοῦ, οὐ μεριμνῶν κρίσεως, οὐδὲ κρίσιν ἔχων, ἀλλ᾽ ἀκρίτως πράττων. Διὸ λέγεται ὅτι ποιῶν ἐστιν ὁ πέρδιξ πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως· ὁ δὲ ἐμὸς σωτὴρ ποιεῖ πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, καὶ κεκρυμμένος ἐστὶν ὁ πλοῦτος καὶ ἐκλελεγμένος.

Ἐν ἡμίσει δὲ ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν· ἡμεῖς πάντες, οἱ γενόμενοί ποτε ὑπὸ τὸν

bolus, neque quæ genuit congregat, ſed cùm clamauerit, congregat alterius creaturas, & earum ſibi vindicat proprietatem. Clamauit perdix per Valentinum: clamauit perdix per Marcionem: clamauit per Baſilidem, per omnes heterodoxos: nemo enim iſtorum pronuntiare poterat vocem Ieſu. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Ioan. 10,27. Atqui vox quidem Ieſu in Petro, in Paulo; quamobrem Paulus ait: *An experimentum* 2. Cor. 13,3. *quæritis eius qui loquitur in me Chriſti?* Vox autem congregantis ea quæ non peperit perdicis in aberrantibus, & decipientibus propter ſinceritatem & nimiam ſui ſecuritatem ſimpliciores fidelium. *Clamauit* itaque *perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias ſuas non cum iudicio.* Congregat diuitias ſine iudicio. Ditatus eſt perdix: vide quantæ ipſius ſint myriades. Multæ in perdicis poteſtatem venêre virtutes aduerſariæ, & conflauit diuitias ſuas, nihil ſolicitus de iudicio, neque habens iudicium, ſed ſine iudicio agens. Idcircò dicitur perdix *faciens diuitias ſuas non cum iudicio*: at Seruator meus facit diuitias ſuas cum iudicio, & abſconditæ ſunt diuitiæ atque ſelectæ.

In dimidio autem *dierum eius relinquent eum*; nos omnes, qui ſub

perdicis clamantis poteſtate vmquam fuimus: clamauit enim non ſolùm per prædictos, verùm etiam per omnes ſimul ac ſemel impoſtores; & ſub religionis ſpecie ad impietatem prouocantes, & ad dogmata veritati repugnantia: ſed in dimidio dierum eius dereliquimus eum. Omnes enim dies eius, ſunt dies huius ſæculi. Cùm autem Chriſtus Ieſus nos exemerit à ſæculo hoc inſtante prauo, ideò in dimidio dierum eius dereliquimus eum, & in nouiſſimis ſuis erit inſipiens: quondam enim erat prudens, vt in nouiſſimis ſuis fieret inſipiens.

Chriſtus in dimidio dierum à diabolo nos liberauit.

Ceterùm dicimus quoniam prudens erat. *Serpens enim erat prudentiſſimus omnium beſtiarum quæ erant ſuper terram, quas fecerat Dominus Deus.* Prudens erat, iuxta quod dictum eſt in Iſaia: *Inducam ſuper ſenſum magnum Principem Aſſyriorum: dixit enim: Fortitudine faciam & ſapientiâ, quæ Chriſtus eſt. Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur ex vno omnes, expectatio Iſraël.* Quemadmodum Seruator eſt ipſa per ſe iuſtitia, ipſa per ſe veritas, ipſa per ſe ſanctificatio, ſic ipſa per ſe expectatio: & non eſt vel iuſtum eſſe ſine Chriſto, vel ſanctum ſine ipſo, vel expectare qui

Gen. 3, 1.

Iſaiæ 10, 12.

Hebr. 2, 11.

Eſt ſanctificatio noſtra.

πέρδικα τοῦ φωνήσαντα· ἐφώνησε γὰρ οὐ μόνον διὰ τῶν προειρημένων, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντων ἅπαξ ἁπλῶς τῶν ἀπατώντων· καὶ ὡς ἐπὶ εὐσέβειαν τὴν ἀθεότητα προσκαλουμένων ἐπὶ δόγματα ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ· ἀλλ' ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν. Πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, αἱ ἡμέραι εἰσὶ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐπεὶ δὲ ἐξείλατο ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ Χριστὸς Ἰησοῦς, διὰ τοῦτο ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτὸν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων· πότε γὰρ φρόνιμος ἦν, ἵν' ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ γένηται ἄφρων.

Ἀλλὰ φήσομεν ὅτι φρόνιμος ἦν. Ὁ γὰρ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ Θεός. Φρόνιμος ἦν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· Ἐπάξω γὰρ ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων· εἶπε γάρ· Τῇ ἰσχύϊ ποιήσω καὶ τῇ σοφίᾳ, ὃ Χριστός ἐστιν. Ὅ τε γὰρ ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες, ὑπομονὴ Ἰσραήλ. Ὥσπερ αὐτοδικαιοσύνη ἐστὶν ὁ σωτὴρ, αὐτοαλήθεια, αὐτοαγιασμὸς, οὕτως αὐτοϋπομονή· καὶ οὐκ ἔστιν οὔτε δίκαιον εἶναι χωρὶς Χριστοῦ, οὔτε ἅγιον χωρὶς αὐτοῦ, οὔτε ὑπομένειν μὴ Χριστὸν

Χριστὸν ἔχοντα· ὑπομονὴ γὰρ Ἰσραὴλ αὐτός ἐστι. Κἂν δὲ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρῃς, οὐδ᾽ οὕτως ἀσεβήσεις. Κύριε, πάντες οἱ καταλιπόντες σε καταισχυνθήτωσαν ἀφεστηκότες. Ἕκαστος ἡμῶν ὅτε ἁμαρτάνει, καταλείπει τὸν Θεόν· ἀδικῶν γὰρ καταλείπει τὸν Θεόν, καὶ βέβηλος γινόμενος καταλείπει ἁγιασμόν, καὶ πολεμῶν καταλείπει εἰρήνην, καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων γινόμενος καταλείπει τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ ἔξω τῆς σοφίας ὢν τοῦ Θεοῦ καταλείπει τὴν σοφίαν. Πᾶσιν οὖν τοῖς καταλείπουσι τὸν Θεὸν ἀρᾶται ὁ προφήτης, διδάσκων ἡμᾶς τὸ ἐσόμενον αὐτοῖς λέγων τό· Πάντες οἱ καταλείποντές σε καταισχυνθήτωσαν· ὅσον ἀφεστήκασι, τοσοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν. Πάντες ἄνθρωποι γράφονται, οἱ μὲν ἅγιοι ἐν οὐρανῷ, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Λέγεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· Χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὐκοῦν χαίρειν δεῖ, ἐὰν τοιοῦτός τις γένηται, ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγγράφηται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡς δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων ἐγγράφεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως τῶν πολιτευομένων γηΐνως, τῶν οὐ πάνυ πορευομένων τὴν γῆν Ἐδώμ, ἀλλὰ τοὺς ἀγροὺς τῆς Ἐδὼμ ἐχόντων καὶ τοὺς ἀμπελῶνας, γράφεται τὰ ὀνόματα ὡς καταλειπόντων τὸν Θεὸν

non habeat Christum: expectatio enim Israël ipse est. Et si autem hoc ad Deum retuleris, neque sic eris impius. *Domine*, Vers.
omnes qui te dereliquerint confundantur recedentes. 13.
Vnusquisque nostrum quando peccat, relinquit Deum; nam iniustè agens relinquit Deum, & dum contaminatur relinquit sanctificationem, & dum belligerat relinquit pacem, & ab inimico subactus relinquit redemptionem, & extra sapientiam Dei existens relinquit sapientiam. Omnibus igitur Deum deserentibus diras imprecatur Propheta, docens nos quid ipsis futurum sit dicens: *Omnes qui te dereliquerint confundantur: quantum recesserint, tantumdem in terra scribantur.* Omnes homines scribuntur, Sancti quidem in cælo, peccatores autem in terra. Dicitur ad discipulos à Iesu: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis.* Oportet igitur gaudere, quando quis istiusmodi est, vt nomen eius describatur in cælis. Quemadmodum autem nomen sanctorum describitur in cælis; sic eorum qui terrestrem vitam agunt, neque ad modum terram Edom perambulant, sed agros Edom & vineas possident, vt qui Deum dereliquerint nomina scribuntur

Christū deserētes in terra scribūtur.

Electi scribūtur in cælo.

Lucæ 10,20.

in terra. *Confundantur* enim, inquit, *qui recesserint, in terra scribantur*. Etenim *quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis*. Vnusquisque sibi ipse auctor est suæ descriptionis; si illam in terra quæras, non quæris cælestia; si anima tua vergat ad terrena negotia, tu tibi ipse in causa es, cùm Iesus moneat: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra; vbi ærugo & tinea demolitur; & vbi fures effodiunt & furantur: thesaurizate autem vobis thesauros in cælis*. Thesaurizas in cælo? tu tibi ipse auctor descriptionis tui nominis in cælis. Hæc occasione dicit istius, *in terra scribantur*; cuius causam addit: *Quoniam dereliquerunt fontem vitæ Dominum*. Etiam in principio idem Propheta dixerat ex persona Dei; *Me dereliquerunt fontem aquæ vitæ*; & modò: *Dereliquerunt fontem vitæ Dominum*. Proferamus igitur & nos (siquidem nolumus relinquere fontem vitæ Dominum) vocem sincerorum Iesu discipulorum, quam dixerunt ad præceptorem dicentem ipsis: *Numquid & vos vultis abire?* Quid igitur dicemus? Et *ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes*. Hîc etiam absoluta est altera sectio. Deinde rursum oratio est, quæ sic habet:

Matth. 7,2.

Quisque suæ descriptionis sibi auctor est.

Matth. 6,19.

Ierem. 2,13.

Ioan. 6,68.

ἐπὶ τῆς γῆς. Καταισχυνθήτωσαν γάρ, φησιν, ἀφεστηκότες, ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν. Καὶ γὰρ ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν. Αἴτιος ἕκαστος ἑαυτῷ ἐστι τοῦ γραφῆναι· εἰ ἐπὶ γῆς ζητεῖς, οὐ ζητεῖς τὰ οὐράνια· εἰ νένευκέ σου ἡ ψυχὴ περὶ τὰ τῇδε πράγματα, σὺ σεαυτῷ αἴτιος γίνῃ, τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς· ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζουσι· καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν· ἀλλὰ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς. Θησαυρίζεις ἐν οὐρανῷ; σεαυτῷ αἴτιος εἰ τοῦτο τὸ ὄνομα σου ἐγγράφεσθαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ταῦτα διὰ τὸ, ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν· καὶ τὴν αἰτίαν λέγει· Ὅτι ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον. Καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ αὐτὸς προφήτης ἔλεγεν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς· καὶ νῦν Ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον. Εἴπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς (εἴπερ θέλομεν μὴ ἐγκαταλιπεῖν πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον) τὴν φωνὴν τῶν γνησίων Ἰησοῦ μαθητῶν, ἣν εἰρήκασι πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰπόντα αὐτοῖς· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε πορεύεσθαι; Τί οὖν εἴπωμεν; Καὶ πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. Ἐνθάδε ἔληξε καὶ ἡ δευτέρα περικοπή. Εἶτα πάλιν ἀρχή ἐστιν, οὕτως ἔχουσα·

Ἴασαι

Ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι· σῶσόν με, καὶ σωθήσομαι· ὅτι καύχημά μου σὺ εἶ. Ἰδοὺ αὐτοὶ λέγουσι πρός με· Ποῦ ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου· καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα, σὺ ἐπίστασαι. Μόνῳ τῷ ἐληλυθότι διὰ τοὺς κακῶς ἔχοντας ἰατρῷ, καὶ λέγοντι, Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες, εἰπεῖν τεθαρρηκότως πάντα τὸν βουλόμενον θεραπευθῆναι ἀπὸ τοῦ νοσεῖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· Ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι. Εἰ δέ τις ἄλλος παρὰ τοῦτον ἐπαγγέλλεται τὴν τῶν ψυχῶν ἰατρικὴν, οὐκ ἂν λέγοις ἐκείνῳ ἀληθεύων· Ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι. Καὶ γὰρ ἐκείνη ἡ αἱμορροοῦσα, ἐδαπανήκει τὰ παρ' αὐτῆς πάντα εἰς τοὺς ἰατροὺς, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς αὐτῶν θεραπευθῆναι, πρὸς οὐδένα γὰρ ἐκείνων εὔλογον ἦν εἰπεῖν· Ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι· ἢ πρὸς μόνον, ἀρκεῖ ἅψασθαι τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου· λέγω οὖν πρὸς τοῦτον· Ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι. Ἐὰν γὰρ ἰάσῃ, τὸ τέλος ἐπακολουθήσει τῇ ἀπὸ σοῦ ἰάσει ἡ θεραπεία, ὥς γε ἂν με σωθῆναι. Ὅσοι δὲ ἂν σώσωσιν, οὐ σωθήσομαι. Μόνη δὲ ἡ ἀληθῶς σωτηρία, ἐὰν σώσῃ Χριστός· ἐπεὶ τότε σωθήσομαι. Ψευδὴς ἵππος

Sana me Domine, & sanabor: salua me, & saluabor: quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Vbi est verbum Domini? veniat. Ego autem non laboraui sequens post te: & diem hominis non desideraui, tu scis. [Vers. 14.] [Christus solus qui nos sanat.] Illi Medico, qui tantum propter malè habentes aduenit, & dicit, *Non opus est valentibus medicus, sed malè habentibus,* [Matth. 9,12.] fiducialiter dicendum omni ab animæ suæ morbo curari volenti: *Sana me Domine, & sanabor.* Alius præter hunc animas curandi artem pollicetur, nequaquam illi cum veritate dixeris: *Sana me Domine, & sanabor.* [Lucæ 8,43.] Nam & illa hæmorrhousa, quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, nec ab vllo illorum potuit curari, quia ad nullum eorum consentaneum erat dicere; *Sana me Domine, & sanabor;* nisi ad illum solum, cuius satis sit tangere fimbriam vestimenti: ad hunc igitur dico: *Sana me Domine, & sanabor.* Cùm enim sanas, finis tuæ curationis est perfecta sanitas, ita vt saluus fiam. Quicumque autem alij sanent, minimè sanabor. Sola nimirum vera salus est, cùm sanat Christus; quoniam tunc sanabor. *Fallax equus* [Psalm. 32,17.]

ad salutem. Fallacia quoque alia omnia præter Deum ad salutem; quapropter ipsi dixerim: *Sana me Domine, & sanabor.* Et dico hoc, quando etiam id quod sequitur dicere potuero, me omni gloriationi nuntium misisse, vt dicam: *Quoniam gloriatio mea tu es:* vel quando impleuero mandatum quod ait: *Non glorietur sapiens in sapientia sua, neque fortis in fortitudine sua, neque diues in diuitiis suis; sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & nosse quia ego sum Dominus.* Beatus igitur qui depositâ omni inferiori gloriatione, v. g. in nobilitate quæ appellatur, & in pulchritudine rebusque corporeis, in diuitiis, in honore, atque vnicâ contentus est hac gloriatione, vt dicat: *Quoniam gloriatio mea tu es.*

Sola vera gloriatio in Deo. Ierem. 9,23.

Vers. 15. *Christus sequendus.* Matth. 16,24. Lucæ 14,26.

Ecce ipsi dicunt ad me: Vbi est verbum Domini? veniat. Ego autem non laboraui sequens post te. Iesus tibi dicit: *Tolle crucem tuam, & sequere me: & dimitte omnia, & sequere me. Et qui non reliquerit patrem & matrem, & sequitur post me, non est dignus meus esse discipulus.* Cùm igitur in talem euaseris, vt semper sequaris Iesum, & assequeris, & quantum sequeris, non laborabis. Non est enim labor in Ia-

Sequens Christum non laborat.

εἰς σωτηρίαν. Ψευδῆ καὶ τὰ ἄλλα πάντα παρὰ τὸν Θεὸν εἰς σωτηρίαν· διὰ τοῦτο αὐτῷ εἴποιμι ἄν· Σῶσόν με κύριε, καὶ σωθήσομαι. Καὶ λέγω τοῦτο, ἐὰν καὶ τὸ ἑξῆς δυνηθῶ λέγειν, τὸ ἀποτετάχθαι παντὶ καυχήματι, ἵνα εἴπω· Ὅτι καύχημά μου εἶ σύ· ἢ ὅτε πληρῶ τὴν λέγουσαν ἐντολήν· Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, τοῦ συνιέναι καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος. Μακάριος οὖν ὁ ἀποταξάμενος πάσῃ τῇ κάτω καυχήσει, οἷον ἐπὶ καλουμένῃ εὐγενείᾳ, καὶ ἐπὶ κάλλει καὶ τοῖς σωματικοῖς πράγμασιν, ἐπὶ πλούτῳ, ἐπὶ δόξῃ, καὶ ἀρκούμενος μιᾷ καυχήσει, ἵνα εἴπῃ· Ὅτι καύχημά μου εἶ σύ.

Ἰδοὺ αὐτοὶ λέγουσι πρός με· Ποῦ ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου. Ὁ Ἰησοῦς σοι λέγει· Ἆρον τὸν σταυρόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι· καὶ ἄφες πάντα, καὶ ἀκολούθει μοι. Καὶ ὅστις οὐ καταλείψει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής. Ἐὰν οὖν γένῃ τοιοῦτος, ὥστε πάντοτε ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἀκολουθήσεις, καὶ ὅσον ἀκολουθεῖς, οὐ κοπιάσεις. Οὐκ ἔστι γὰρ μόχθος ἐν Ἰα-

κώβ.

κὼβ, οὐδὲ ὀφθήσεται πόνος ἐν Ἰσραήλ. Οὐκ ἔστι κόπος ἀκολουθοῦντι Ἰησοῦ· αὐτὸ τὸ ἀκολουθεῖν περιαιρεῖ τὸν κόπον· διὰ τοῦτο αὐτός φησιν, ἵνα μηκέτι κοπιῶμεν, κοπιάζοντες πρὸ τοῦ ἄρξασθαι αὐτῷ ἀκολουθεῖν· Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι· κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἐὰν οὖν κοπιῶντες ἔλθωμεν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, ἐροῦμεν· Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου. Τούτῳ δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν ἡμᾶς· Καὶ τὸ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα. Ἔστι τις ἡμέρα ἀνθρώπου, ἔστι τις ἡμέρα τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τῶν ἁγίων ἐπιθυμησάτω ἕκαστος ἡμῶν, μὴ ἐκείνην περὶ ἧς γέγραπται· Οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες ἡμέραν κυρίου· καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος, καὶ οὐ φῶς. Τίς ἐστιν ὁ λέγων, Καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα. Ἡ σαφήνεια τοῦ λόγου ἐλέγξει ἡμᾶς, ὅτι ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθυμήσαμεν, πολλάκις νοήσαντες, καὶ ἐν φαντασίᾳ θανάτου γινόμενοι, τῆς ἐξόδου παρακαλοῦμεν τοὺς ἐπισκοποῦντας ἡμᾶς ἀδελφοὺς, καὶ φαμέν· Αἴτησαί μοι ἀνοχὴν, αἴτησαί μοι ἐπιμένειν τῷ βίῳ· ταῦτα λέγοντες, οὐχ ἡμέραν ἐπιθυμοῦμεν ἁγίαν Θεοῦ, ἀλλ' ἡμέραν ἀνθρώπου. Διόπερ ἀποθέμενοι τὴν φιλοζωΐαν, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν ἀνθρωπίνην ἡμέραν, ζητήσωμεν τὴν ἡμέραν

cob, neque videbitur dolor in Iſraël. Non eſt labor ſequenti Ieſum: ipſummet ſequi aufert laborem: ideò ipſe ait, ne ampliùs laboremus, laborantes antequam incipiamus ipſum ſequi: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis; & ego reficiam vos.* Matth. 11,28. Si igitur laborantes ad ipſum venerimus, & ipſum ſecuti fuerimus, dicemus: *Ego autem non laboraui ſequens poſt te.* Cui conſentaneum eſt vt nos adiungamus: *Et diem hominis non deſideraui.* Eſt quædam dies hominis, eſt quædam dies Dei. Diem reſurrectionis ſanctorum deſideret vnuſquiſque noſtrûm, non iſtam de qua ſcriptum eſt: *Væ deſiderantibus diem Domini! & ea eſt tenebræ, & non lux.* Quis eſt qui ait, *Et diem hominis non deſideraui?* Explicatio ſermonis huius arguet nos, quoniam diem hominis non deſiderauimus, frequenter cogitantes, & in imaginatione mortis verſantes, ſub exitum interpellamus intuentes nos fratres, ac dicimus: Pete mihi inducias, poſtula vt maneam in vita: hæc dicentes, non diem ſanctam Dei, ſed diem hominis deſideramus. Quamobrem deponentes huius vitæ amorem, & humanæ diei deſiderium, quæramus videre diem

Dies hominis & dies Dei quis.

Amos 5,18.

negatio delenda est

plane scribendum νοήσαντες

illam, in qua obtinebimus beatitudinem in Christo Iesu; cui est honor & imperium in sæcula. Amen.

HOMILIA XVIII. in istud:

Ierem. 18,1. *Verbum quod factum est à Domino ad Ieremiam dicens: Surge & descende in domum figuli.* vsque ad illud: Vers. 16. *Ad ponendum terram suam in desolationem.*

Vas luteum reformari potest. DVæ sequuntur visiones quę leguntur apud Ieremiam; quarum prima quidem continet ea quæ pertinent ad vas luteum in manu figuli situm, quod post contritionem suscipit emendationem; siquidem potest reformari. *Vas testaceũ non potest reformari.* Altera verò visio est de vase testaceo indurato, cuius confracti non sit remedium: quando enim luteum erat, si confringeretur, licet pridem esset efformatum, quia tamen luteum erat, denuò in massam subigi alterâ vice poterat, & secundam formam suscipere: sed quando postquam luteum fuerat, iam testaceum

ἐκείνην ἰδεῖν, ἐν ᾗ τευξόμεθα τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαριότητος· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ιη΄. εἰς τό·

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν λέγων· Ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον κεραμέως. μέχρι τοῦ· Τάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν.

Δύο εἰσὶν ἑξῆς ὁράσεις αἱ ἀνεγνωσμέναι Ἱερεμίου· ὧν ἡ μὲν προτέρα περιέχει τὰ περὶ τοῦ ἐν τῇ χειρὶ κεραμέως πηλίνου σκεύους, ὅπερ ἐπιδέχεται μετὰ τὴν σύντριψιν ἐπανόρθωσιν· ἀναπλάσασθαι γὰρ αὐτὸ δυνατόν ἐστιν. Ἡ δὲ ἑτέρα ὅρασις περιέχει τὰ περὶ τοῦ ὀστρακίνου κίκους, οὗ καταχυθέντος οὐκ ἔστι θεραπεία· ὅτε μὲν γὰρ πήλινον ἦν, εἰ κατεάχθη, καὶ ἤδη μεμορφωμένον ᾖ, ἐπεὶ πήλινον ἦν, ἐνεδέχετο πάλιν εἰς φύραμα δεύτερον, καὶ κτισθῆναι δεύτερον· ὅτε δὲ μετὰ τὸ πήλινον γέγονεν, ἤδη

ὀστρά-

ὀστράκινον, καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐσόμωται, τότε οὐχ οἷόν τέ ἐστι μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ ὀστρακίνου θεραπείαν γενέσθαι αὐτῷ. Τί οὖν βούλεται ταῦτα; Πρότερον ἐν περινοίᾳ κατανοήσωμεν· εἶτα, ἐὰν δοθῇ, κατὰ λέξιν ἐξετάσωμεν.

Ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μορφούμεθα, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, διὰ τὸ πήλινον ἡμῶν σκεῦος κεραμευτικῶς, καὶ μορφούμεθα ἤτοι κατὰ κακίαν, ἢ κατὰ ἀρετήν· πλὴν οὕτως μορφούμεθα, ὡς ἐπιδέχεσθαι καὶ τὴν κακίαν ἡμῶν συντριβῆναι, ἵνα γένηται καινὸν κτίσμα βέλτιον, καὶ τὴν προκοπὴν ἡμῶν ἀναλυθῆναι, μετὰ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς, εἰς σκεῦος πήλινον· ἐπὰν δὲ μετὰ τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα ἥκωμεν πρὸς τῷ τέλει γενόμενοι τῆς ζωῆς, ἔπειτα πυρωθέντες, ἤτοι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν πεπυρωμένων τοῦ πονηροῦ βελῶν (γενέσθαι γὰρ τί ποτ' ἂν γινώμεθα) ἢ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς (ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστὶν) ἐὰν γενώμεθα, φημὶ ἀπὸ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε πυρὸς, ὅ τί ποτ' ἂν γενώμεθα, ἐὰν συντριβῶμεν, εἴτε ἀπὸ τοῦ καλὰ σκεύη γεγονέναι εἰς σωτηρίαν, εἴτε ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰ σκεύη γεγονέναι εἰς ἀπόλειαν, οὐκ ἀναγκαζόμεθα, οὐδὲ ἐπιδέχεται ἡμῶν ἡ κατασκευὴ βελτίωσιν. Διὰ τοῦτο ὅσον ἐσμὲν ἐνθάδε οἷον

euaserat, & ab igne obduruerat, tunc minimè poterat post testæ contritionem illi amplius remedium adhiberi. Quid igitur hæc sibi volunt? Primùm singularem huius intelligentiam consideremus; deinde, si licuerit, secundùm textum examinemus.

Haec vita est mutationis capax in vtramq; partē.

Dum sumus in hac vita, efformamur, vt sic dicam, propter hoc luteum vas nostrum arte figulinâ, & formamur vel secundùm malitiam, vel secundùm virtutem: verumtamen sic formamur, vt malitia nostra possit conteri, vt fiat noua creatura præstantior, & profectus noster, post efformationem suam, resolui denuo possit in vas luteum: quando autem post instans sæculum ad vitæ huius terminum peruenerimus, deinceps igniti, siue ab igne ignitorum maligni iaculorum (quodcumque tandem nos fieri contigerit) siue à diuino igne (quoniam quoque Deus noster ignis consumens est) cùm iam inquam facti fuerimus siue ab hoc siue ab illo igne, quidcumque fuerimus, si conteramur, siue postquam bona vasa euaserimus in salutem, siue postquã mala vasa facti fuerimus in perditionem, nequaquam cogimur, neque structura nostra tunc capax est emendationis. Quamobrem dum hîc sumus qua-

In altera vita nulla est mutatio.

si in manu figuli existentes, licet ceciderit vas à manibus eius, remedium & reformationem admittit. Hæc quidem quoad magis obuium sermonis huius sensum, priusquam id quod reliquum est examinemus, sermone in duo vasorum genera distributo, nempe luteum, & necdum ad testam induratum, & alterum iam terram factum dicta sint.

Ceterùm videamus etiam ex ipso textu quæ dicantur de luteo vase in manu figuli constituto, & quomodo ipsum etiam in Propheta verbum Dominus vaticinans in ipso, occasiones præbeat etiam alias non breuis expositionis eorum quæ ad opus fictile in manu figuli constitutum pertinent.

Ver. 1. Ieremias mittitur ad domum figuli. *Verbum quod factum est à Domino ad Ieremiam dicens: Surge, & descende in domum figuli.* Sursum est Ieremias, lutea vasa transscenderat; deorsum sunt vasa lutea, & natura quæ administrat lutea vasa, iisdem condescendens deorsum est, ideò sermo, qui dictus est ad Ieremiam à Domino, ait ipsi: *Surge, & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.* Moysi dicitur: *Ascende in montem, & audi.* Ieremiæ dicitur: *Descende in domum figuli, & audi.* Vnusquisque enim

Exodi 24, 12.

νεὶ ἐν χειρὶ τοῦ κεραμέως ὄντες, κἂν διαπέσῃ τὸ σκεῦος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐπιδέχεται θεραπείαν καὶ τὸ ἀνακτισθῆναι. Ταῦτα μὲν ὁ λόγος προχειρότερον, πρὶν τὸ κατὰ τὸ λεῖπον ἐξετάσωμεν, τῷ λόγῳ εἰς τὰ δύο εἴδη τῶν ἀγγείων, τότε πήλινον, καὶ οὐδέπω ἀπωστρακισμένον, καὶ τὸ δεύτερον τὸ ἤδη ὄστρακον γεγενημένον λελέχθω.

Ἴδωμεν δὲ ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ πηλίνου ἀγγείου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως, καὶ πῶς αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προφήτῃ λόγος ὁ κύριος ὁ προφητεύων ἐν αὐτῷ, ἀφορμὰς δίδωσι καὶ ἄλλας οὐ βραχείας τῆς ἑρμηνείας τῶν κατὰ τὸ πλάσμα τὸ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως. Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· Ἀνάστηθι, καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως. Ἄνω ἐστὶν ὁ Ἱερεμίας, ὑπερανεβεβήκει τὰ πήλινα σκεύη· κάτω ἐστὶ τὰ πήλινα σκεύη, καὶ ἡ διοικοῦσα φύσις τὰ πήλινα σκεύη συγκαταβαίνουσα, τοῖς διοικουμένοις κάτω ἐστὶ, διὰ τοῦτο ὁ λεγόμενος λόγος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου φησὶν αὐτῷ· Ἀνάστηθι, καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ ἐκεῖ ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου. Μωσεῖ λέγεται· Ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἄκουσον. Ἱερεμίᾳ λέγεται· Κατάβηθι, καὶ ἄκουσον, εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως. Ἕκαστος γὰρ

τῶν

τῶν ἀκουόντων λόγον ἤτοι περὶ τῶν ἀνωτέρω διδάσκεται, ἢ μανθάνει περὶ τῶν κατωτέρω. Διδάσκων μὲν καταβαίνω τῷ λόγῳ ἵνα ἴδω τὰ κατώτερα· εἰ δὲ τὰ ἀνώτερα μανθάνω, ἀναβαίνω τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἀνώτερα, ἵνα θεάσωμαι τὰ ἐκεῖ. Ἵνα δὲ πάντες, κατὰ τὸ δυνατὸν, ἑαυτοῖς παρακολουθήσητε τῷ λεγομένῳ, χρήσομαι παραδείγματι, καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς καὶ πρὸς τῷ παραδείγματι καὶ σαφήνειαν προσάγουσαν τῇ δεομένῃ ἑρμηνείᾳ παραθήσω. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἔστι δέ τις σοφία περὶ ἑκάστου τούτων· σοφία περὶ τῶν οὐρανίων, πῶς διατέτακται τὰ οὐράνια· σοφία περὶ τῶν καταχθονίων· ἐπεὶ σοφία Θεοῦ ἐστι καὶ περὶ τῆς διατάξεως τῶν καταχθονίων· ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐπιγείων. Ἐὰν μέλλω χωρεῖν τὴν σοφίαν τὴν περὶ τῶν ἐπουρανίων, ἀναβαίνω ἐπὶ τὰ οὐράνια ὡς Μωσῆς ἀναβέβηκεν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἵνα ἀκούσῃ φωνῆς αὐτῷ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἔμελλε γὰρ διδάσκεσθαι λατρείας ἐπουρανίους, σκιὰν γὰρ καὶ ὑπόδειγμα ἐπουρανίων μυστηρίων ἐν τοῖς νόμοις τοῖς ἀναγεγραμμένοις, ὡς ἐδίδασκεν ὁ Ἀπό-

audientium sermones vel de supernis edocetur, vel discit de inferioribus. Docens quidem descendo sermone vt inferiora videam: si autem superiora disco, ascendo sermone ad superiora, vt quæ isthic sunt videam. Vt autem omnes, quoad fieri potest, in vobismetipsis id quod dicitur assequamini, vtar exemplo, & cùm à Scriptura tum ab exemplo adductam quoque declarationem conuenienti interpretatione proponam. *In nomine Iesu omne genu flectetur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confitebitur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Est porrò quædam sapientia de quolibet horum: sapientia de cælestibus, quâ ratione res cęlestes ordinatę sint: sapiētia de infernis; cùm etiam sapientia Dei circa dispositionem rerum quæ sub terra sunt versetur: similiter etiam de terrestribus. Cùm percepturus sum sapientiam de rebus cælestibus, ascendo ad cælestia prout Moyses ascendit ad verticem montis, vt audiret vocem Domini de cælo, iuxta quod scriptum est: cælestem enim cultum erat edocendus, scilicet vmbram & exemplar cælestium mysteriorum in legibus scriptis, prout docuit Apostolus

Docens descendit, discens ascēdit.

Philip. 2,10.

Doctrina quæ ascēdere & quæ descendere faciat.

Hebr. 8, 5. ſtolus dicens: *Qui exemplari & vmbræ deſeruiũt cæleſtium.* Quemadmodum igitur edocendus de cæleſtibus aſcendo; ita quando mihi opus erat vt diſcerem de infernis, quantumuis Propheta eſſem, deſcendo. Et fortaſſis ideò Samuel, quando edoctus fuit infernalia, deſcendit deorſum, & fuit in inferno, non ad infernum condemnatus, ſed vt inſpector & contemplator exiſteret myſteriorum infernalium.

Poſſunt iſtiuſmodi etiam eſſe quæ apud Apoſtolum de ſapientia dicuntur explicata, ad comprehendendum *quæ ſit latitudo, & longitudo, & profundum, & ſublimitas.* (Ephes. 3, 18.) (Quomodo cognoſcendæ ſint dimenſiones Dei) Cogniturus es ſublimitatem? aſcendis ratione ad ſublimitatem: cogniturus es ea quæ inter ſublimitatem ac profundum ſunt media, cognoſcis latitudinem ac longitudinem: quolibet pertingit à docente verbo de omnibus directa mens eius qui ſequi valet Filium Dei: ſequitur autem mundo nuntium remittens, & crucem tollens: ſic enim poteſt ſequi Ieſum, qui dicere poſſit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Debebat hoc afferre conſolationem: *Deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea.* Oportebat iſtud conferre cum illo: *Aſcende,*

(scrib. ἀποταξάμενος)

στολος εἰπών· Οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων. Ὥσπερ οὖν μέλλων διδάσκεσθαι περὶ τῶν ἐπουρανίων ἀναβαίνω· οὕτως ἐὰν χρεία μοι ᾖ μανθάνειν περὶ τῶν καταχθονίων, κἂν προφήτης γένωμαι, καταβαίνω. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο Σαμουήλ, ἡνίκα ἐδιδάχθη τὰ καταχθόνια, καταβέβηκε κάτω, καὶ γέγονεν ἐν ᾅδου, οὐ δικαζόμενος ἵνα ἐν ᾅδου γένηται, ἀλλ' ἵνα γένηται κατάσκοπος καὶ θεωρητὴς τῶν μυστηρίων τῶν καταχθονίων.

Δύναται τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ περὶ τῆς σοφίας λεγόμενα διαστελλόμενα, τῷ γνῶναι τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος. Μέλλεις γινώσκειν ὕψος; ἀναβαίνεις τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ ὕψος· μέλλεις γινώσκειν τὰ μεταξὺ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους, γινώσκεις τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος· πανταχοῦ φθάνεις ἀπὸ τοῦ λόγου ὁδηγούμενος τοῦ διδάσκοντος περὶ πάντων ὁ δυνάμενος ἀκολουθεῖν νοῦς τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· ἀκολουθεῖ δὲ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ, καὶ αἴρων τὸν σταυρόν· οὕτως γὰρ δύναται ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ, ὁ δυνάμενος εἰπεῖν: Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ κόσμῳ. Ἔδει παραμυθήσασθαι τό· Κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, κἀκεῖ ἀκούσεις τοὺς λόγους μου. Ἔδει γὰρ αὐτὸ συγκρῖναι τῷ· Ἀνάβαθι,

καὶ

καὶ ἀκούσῃς τοὺς λόγους μου. Τῶν γὰρ ἀκουόντων οἱ μὲν ἀναβαίνουσιν ἵνα διδαχθῶσιν· ἀναβαίνουσιν οὐ πάντως σωματικῶς· καταβαίνουσι δὲ, καὶ τὴν ψυχὴν ἔχουσιν ἄνω, ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν τὸν λόγον τὸν ἀνωτάτω περὶ τῶν κατωτάτω. Αὐτὸς ὁ κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναβέβηκε, καὶ καταβέβηκεν. Ὁ γὰρ ἀναβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς· αὐτός ἐστιν ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν. Ἐάνπερ οὖν καὶ σὺ μέλλῃς τὸν ἀναβάντα ἀνωτάτω νοεῖν τὸν λόγον τὸν περὶ τῶν ἀνωτάτω, τὸν καταβάντα εἰς τὰ κατώτατα συνιέναι τὸν περὶ τῶν κατωτάτω διδάσκοντα, μὴ εἴπῃς, Τίς ἀναβήσεται εἰς οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ, Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, δι' οὗ ἀναβαίνεις εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ περὶ τῶν ἀνωτάτω γινώσκεις· ἐγγύς σου ἐστὶ τὸ ῥῆμα καὶ περὶ τῶν κατωτάτω. Καὶ τί γὰρ ἄλλον ἢ τὸν Λόγον τὸν πανταχοῦ ὁ ἅγιος δύναται ἔχειν ἐν ἑαυτῷ; Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. Καταβαίνει οὖν ὁ προφήτης εἰς τὸν τοῦ κεραμέως οἶκον, καὶ διηγεῖται ἃ ἐθεάσατο λέγων·

& audies verba mea. Audientium enim quidam aſcendunt vt doceantur: aſcendunt non omnino corpore; deſcendunt item, & animam habent ſurſum, vt ſupernum verbũ de inferioribus omnibus videant. Ipſemet Dominus meus Ieſus Chriſtus aſcendit, &
deſcendit. *Qui enim aſcendit, ipſe* Epheſ.
eſt & qui deſcendit: ipſe eſt ſuper 4,10.
omnes cælos. Cùm igitur & tu aſcendens ſuperna cogniturus es verbum de ſupernis, deſcendens ad infima intelligenda de
infimis docens, *ne dixeris; Quis* Rom.
aſcendet in cælum? id eſt Chriſtum 10,6.
deducere: aut, Quis deſcendet in abyßum? id eſt Chriſtum à mortuis reuocare. Sed quid dicit Scri-
ptura? Propè eſt verbum in ore tuo, Verbũ
& in corde tuo, per quod aſcen- Dei in
dis in cælum, & de ſupernis no- nobis.
titiam accipis: prope te eſt verbum etiam de infimis. Ecquid enim aliud quàm Verbum, quod vbique eſt, poteſt habere ſanctus
in ſemetipſo? Nam *Regnum Dei* Lucæ
intra vos eſt. Deſcendit igitur 17,21.
Propheta in domum figuli, & enarrat quæ viderit dicens:

Et ecce ipſe faciebat opus in Ver. 3.
manibus ſuis, & cecidit vas quod ipſe faciebat in luto in manibus ſuis; & rurſus fecit illud vas alte-

Καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἐποίει ἔργον ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ διέπεσε τὸ ἀγγεῖον ὃ αὐτὸς ἐποίει ἐν τῷ πηλῷ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἕτερον

alterum, sicut placuerat in conspectu suo facere. Sed nescio quid viderit Propheta apud figulum existens: vidit nempe figulum operantem: luteum erat vas quod fecerat; cecidit vas de manu eius, neque figulo culpam attribuit; sed quoniam de animatis vasis sermo est, quæ à semetipsis cadunt, ideò dictum, cecidit vas de manibus eius. Itaque & tu temetipse attende, ne forsitan in manibus figuli existens, & efformatus, per temetipsum excidas de manibus eius. Nemo enim rapit de manibus eius, prout dictum est in Euangelio secundùm Ioannem: vbi nequaquam scriptum, Quòd sicut nemo rapit, ita nemo excidat de manibus eius. Nam quod sui potestatem habet liberum est. Et nemo inquam rapit quidem de manu pastoris: è manibus Dei nemo potest nos eripere; sed nos negligenter agendo possumus excidere de manibus eius.

Qui cadit, culpâ suâ cadit.

Ioan. 10,29.

–τῷ

Ver. 5. *Et factum est verbum Domini ad me dicens: Si quomodo figulus iste, non potero facere vos domus Israël? dicit Dominus.* Vnusquisque pro facultate sua intelligit quæ scripta sunt; vnus quidem magis superficialitér, vtpote quasi ad fontis scatebram sensum eorum accipiens; alius verò pro-

Verbũ Dei alijs fons est alijs puteus.

ἀγγεῖον, καθὼς ἤρεσεν ἐναντίον αὐτοῦ ποιῆσαι. Ἀλλ' οὐκ οἶδα τί ἑώρακεν ὁ προφήτης παρὰ τῷ κεραμεῖ γινόμενος· εἶδε γὰρ ἐργαζόμενον τὸν κεραμέα· πήλινον ἦν τὸ σκεῦος τὸ γεγονημένον· διέπεσε τὸ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ τῷ κεραμεῖ ἀνέθηκε τὴν αἰτίαν· ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος ἐστὶ περὶ ἐμψύχων σκευῶν, ἅτινα παρ' ἑαυτὰ διαπίπτει, διὰ τοῦτο εἴρηται, διέπεσε τὸ σκεῦος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Πρόσεχε οὖν καὶ σὺ σεαυτῷ, μήποτε ἐν ταῖς χερσὶν ὢν τοῦ κεραμέως, καὶ ἐπιπλασσόμενος, παρὰ σαυτὸν διαπέσῃς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Οὐδεὶς μὲν γὰρ ἁρπάζει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, κατὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ· οὐ μὴν γέγραπται, Ὅτι ὡς οὐδεὶς ἁρπάζει, οὕτως οὐδεὶς διαπίπτει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Τὸ γὰρ αὐτεξούσιον ἐλεύθερόν ἐστι. Καὶ φημὶ οὐδεὶς μὲν ἁρπάζει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ποιμένος· ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς λαβεῖν· δυνάμεθα δὲ ἡμεῖς ἀμελήσαντες διαπεσεῖν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

Καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων· Εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς οἶκος Ἰσραήλ; φησὶ κύριος. Ἕκαστος κατὰ δύναμιν νοεῖ τὰ γεγραμμένα· ὁ μὲν ἐπιπολαιότερον, οἱονεὶ ἐπὶ πίδακος πηγῆς λαμβάνων τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν· ὁ δὲ βαθύτε-

βαθύτερον ὡς ἀπὸ φρέατος ἀνιμῶν· καὶ δύνανται ἀμφότεροι ὠφελεῖσθαι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ, τῷ μὲν ἐστι πηγὴ, τῷ δὲ φρέαρ. Μαρτυρεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἡνίκα διηγεῖτο τὰ περὶ τῆς Σαμαρείτιδος· ἐκεῖ γὰρ ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ πηγὴ καὶ φρέαρ· καὶ ἀνὰ μέρος ποτὲ λέγεται πηγὴ, καὶ ποτὲ φρέαρ· κατανοείτω δὲ ὁ δυνάμενος, ἵνα εἰδῇ ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ὑποστάσει, τῷ μὲν ἐπιπολαίῳ πηγή ἐστι, τῷ δὲ βαθυτέρῳ φρέαρ ἐστι. Προοίμιόν μου τοῦτό ἐστι τῆς μελλούσης διηγήσεως διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ πήλινον, τὸ διαπεσὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ κεραμέως, καὶ αὖθις πλασθέν.

Τινὲς ἐθεώρησαν ταῦτα ἁπλούστερον, καὶ ἐνόησαν· παραθήσομαι ὑμῖν τὸν ἐκείνων λόγον καὶ τὴν διήγησιν· μετὰ ταῦτα ἐάν τι ἔχωμεν βαθύτερον, καὶ τοῦτο διηγησόμεθα. Δύναται, φασιν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως. Εἰ γὰρ τὸ πήλινον ἀγγεῖον διέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κεραμέως, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὕλης τοῦ πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ. Δύναται ὁ κεραμεὺς Θεὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς κατασκευῆς ἡμῶν, ἐπὰν διαπέσῃ, τοῦτο καὶ συντριβῇ καθ' οἵαν δήποτε αἰτίαν, ἀναλαβεῖν αὐτὸ, καὶ ἀνακαινῶσαι, καὶ ποιῆσαι αὐτὸ ὡραιότερον καὶ βέλ-

fundius quasi à puteo educens: & possunt ambo capere vtilitatem, quandoquidem vnum idemque vni quidem fons est, alteri verò puteus. Testatur hoc Euangelium, quando agit de Samaritana: ibi enim idem & fons & puteus nuncupatur; & viciſsim aliquando dicitur fons, & aliquando puteus: consideret hoc qui potest, vt sciat vnum idemque supposito, perfunctorio quidem fontem, profundiori autem puteum existere. Hoc meum est procœmium secuturæ expositionis quoad vas luteum, quod cecidit de manu figuli, & denuo formatum fuit. Ioan. 4.

Nonnulli hæc simpliciùs considerarunt, & intellexerunt; proponam vobis eorum rationem & expositionem: posteà si quid profundius habuerimus, exponemus. Possunt, inquit, hîc significari quæ pertinent ad resurrectionem. Si enim vas luteũ ceciderit de manu figuli, & ex eadem eiusdem luti sui materia facit id ipsum vas aliud, sicut placuerit in cõspectu suo? Potest figulus corporum nostrorũ Deus, structuræ nostræ conditor, postquam hoc ceciderit, & quacumque demum ex causa contritum fuerit, resumere ipsum, ac innouare, & facere ipsum splendidius atq; præstan-

Deus in resurrectione corpora refinget.

ſtantius vas alterum, prout placuerit in conſpectu ſuo facere. Habeat etiam hæc explicatio ſuam gratiam; ſed ipſum Dominum audiamus exponentem ac dicentem:

Ver.6. *Si, quomodo figulus iſte, non potero facere vos, domus Iſraël, dicit*
Dominus? Ecce ſicut lutum figuli,
Ver.7. *ſic vos eſtis in manibus meis. Ad*
ſummam loquar ſuper Gentem &
Regnum, vt auferam illos & diſ-
Ver.8. *perdam; & conuertetur gens illa*
ab omnibus malis iſtis quæ locutus
fueram ad eam, & agam pœnitentiam de malis, quæ cogitaueram
Ver. 9. *facere eis. Et ad ſummam loquar*
ſuper gentem & Regnum ad reædificandum, & plantandum; &
Ver. 10. *facient mala coram me non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis quæ locutus eram facere eis*, ait Dominus.

Parabola figuli ad duas gentes refertur.

Illud quod dictum eſt de domo figuli videmus non ad vnam aliquam, ſed ad duas gentes referri. Auſpicaturus enim ſermonem ait ſe dicturum de Gentibus; vt arcanorum quidpiam myſteriorum obiiciat audire valentibus. *Ad ſummam loquar ſuper gentem.* Quærit & poſtremam & priorem gentem perditionis propter peccata ſua; & cùm protuliſſet ea quæ perditionis ſunt propter peccata, ni-

ποιον ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι. Ἐχέτω καὶ αὕτη διήγησις χάριν· αὐτοῦ δὲ ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου διηγουμένου καὶ λέγοντος·

Εἰ, καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραήλ; φησὶ κύριος; Ἰδοὺ ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως, οὕτως ὑμεῖς ἐστε ἐν χερσί μου. Πέρας λαλήσω ἐπ᾽ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξᾶραι αὐτοὺς καὶ τοῦ ἀπολλύειν· καὶ ἐπιστρέψει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὧν ἐλάλησα πρὸς αὐτὸ, καὶ μετανοήσω ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι, καὶ καταφυτεύειν· καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου· καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, φησὶ κύριος.

Τοῦτο τὸ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως ὁρῶμεν ἀναφέρεσθαι οὐκ ἐπί τινι τῶν καθ᾽ ἕνα, ἀλλ᾽ ἐπὶ δύο ἔθνη. Λέγει γὰρ ἀρξάμενος μέλλειν λέγειν περὶ ἐθνῶν· ἵνα τι ὑποβάλῃ τοῖς δυναμένοις ἀκούειν ἀπορρήτων μυστηρίων. Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος. Ζητεῖ καὶ τὸ πέρας καὶ τὸ πρότερον ἔθνος τὸ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ λαλήσας τὰ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας, οὐδὲν

δὲν ἧττον ἐπαγγέλλεται, ὅτι ἐὰν μετανοήσωσι, μετανοήσει περὶ τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πάλιν λαλεῖ ἐπ' ἄλλο ἔθνος δεύτερον τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι ὅλον ἔθνος· καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀνοικοδομούμενον καὶ καταφυτευόμενον ἔθνος ἐπαγγελίαν ἔχει καλήν. Δύναται δὲ ἁμαρτάνειν, φησὶ, μετὰ τὸ λαλῆσαι ταῦτα· Ἐὰν ἀποστῶσι τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Τίνα οὖν τὰ δύο ἔθνη; Τὸ πρότερον ὀνομασθὲν, ᾧ ἀπειλεῖ ὁ λόγος· καὶ τὸ δεύτερον ᾧ ἐπαγγέλλεται. Ἀπειλεῖ μέντοιγε, ὥστε εἰ μετανοῆσαι, μὴ ποιῆσαι τὰ τῆς ἀπειλῆς· ἐπαγγέλλεται, ὥστε εἰ μεταπέσοι, καὶ ἄξιον μὴ γένοιτο τὸ δεύτερον ἔθνος, τῶν ἐπαγγελιῶν μὴ τεύξεσθαι αὐτῶν. Περὶ δύο μάλιστα ἐθνῶν πρόκειται πᾶσα ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώποις γέγονε.

Πρῶτον ἔθνος ἐκεῖνος Ἰσραήλ· δεύτερον ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας τοῦτο τὸ ἔθνος. Τῷ προτέρῳ ἠπείλησεν ὁ Θεὸς ἃ ἠπείλησε, καὶ βλέπομεν πεπληρωμένα. Τὰ τῆς ἀπειλῆς τοῦ προτέρου ἔθνους ἐν αἰχμαλωσίᾳ γεγόνηται· κατεσκάφη αὐτῶν ἡ πόλις, καθῃρέθη τὸ ἁγίασμα, τὸ θυσιαστήριον καταβέβληται· οὐδὲν ἔτι σώζεται τῶν πάλαι σεμνῶν παρ' αὐτοῖς. Ἔλεγε γὰρ ἐκείνῳ τῷ ἔθνει ὁ Θεός· Μετανοή-

hilominùs pollicetur, quòd si pœnitentiam egerit, se quoque pœnitentiam acturum de malis quæ dixerat se facturum eis. Et iterùm loquitur super aliam gentem ad reædificandam & plantandam totam gentem: & adhæc reædificata & plantata gens promissionem habuit bonam. Potest autem, inquit, peccare postquam hæc protulit; Si recesserint ab operibus bonis quæ locutus eram facere eis. Quænam igitur hæ duæ gentes? Prior nominata est, cui minatur sermo: & altera est cui promittit. Minatur nimirum sic, vt si pœnitentiam egerit, non facturus sit illa quæ minatus fuerat: promittit ita, vt si relabatur, & indignam se præbeat gens altera, promissiones suas non assequatur. Circa duas potissimùm gentes hasce versatur omnis Dei quoad homines in hoc mundo dispensatio.

Prima gens illa Israël est: altera post Christi aduentum est gens hæc. Priori minitatus est Deus quæ minatus est, & videmus impleta. Minæ prioris gentis erant de captiuitate: subuersa est ciuitas eorum, ablata sanctificatio, altare deiectum: nihil antiquarum solemnitatum ipsis saluum superest. Dixerat enim isti genti Deus: Pœnitentiam *Prima est domus Israël cui Deus minatur.*

agite; & non egerunt pœnitentiam. Postquam hæc illis dicta fuerant; dixit huic secundæ genti Deus quæ ad ipsius reædificationem pertinent. Vide autem vt etiam hæc gens homines sint, qui possint denuò decidere: ideò etiam huic minatur, & ait: Etsi prædixi quædam de ædificatione, & de plantatione, atque agricultura, hæc autem gens etiam peccatura sit; huic quoque peccanti euenient hæc quæ dicta erant illis propter peccata, & perpetientur, nisi egerint pœnitentiam. Vniuersam scrutare Scripturam, & inuenies plurima de duabus hisce gentibus dicta. Elegerat Deus Patres, promissionem dederat eis: eduxerat populum de genere Patrum ex
Patientia Dei in Israëlitas mira. Ægypto: longanimiter ipsis peccantibus vsus, castigauerat ipsos vt Pater, introduxerat eos, & dederat eis terram promissionis. Miserat ad eos secundùm tem-
χατὰ scr. pora Prophetas, correxit & conuertit eos à peccatis: longanimiter semper egit, mittens curatores seu medicos, donec veniret Archiatrus, Prophetis excellentior Propheta, medicis præstantior Medicus: venientem hunc prodiderunt, & occide-
Ioan. 19,6. runt, Tolle, tolle dicentes à terra istiusmodi; Crucifige, crucifige

σατε· καὶ οὐ μετενόησαν. Μετὰ τὸ ἐκείνοις εἰρῆσθαι ταῦτα· λέγει τούτῳ τῷ δευτέρῳ ἔθνει ὁ Θεὸς τὰ περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτοῦ. Ὅρα δὲ ὅτι καὶ τοῦτό τι ἔθνος ἄνθρωποί εἰσι, δυνάμενοι πάλιν παραπεσεῖν· διὰ τοῦτο καὶ τούτῳ ἀπειλεῖ, καὶ φησίν· Εἰ καὶ προεῖπον τὰ περὶ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τὰ περὶ τῆς καταφυτεύσεως, καὶ τῆς γεωργίας, μέλλει δὲ ἁμαρτάνειν καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος· καὶ τούτῳ ἁμαρτήσαντι συμβήσεται ταῦτα ἅπερ εἴρηται ἐκείνοις διὰ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ πείσονται, ἐὰν μὴ μετανοήσωσι. Πᾶσαν ἐρεύνησον τὴν γραφὴν, καὶ εὑρήσεις τὰ πλεῖστα περὶ τῶν δύο τούτων τῶν ἐθνῶν λεγόμενα. Ἐξελέξατο ὁ Θεὸς τοὺς πατέρας, ἐπαγγελίαν δέδωκεν αὐτοῖς· ἐξήγαγε λαὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατέρων ἀπὸ Αἰγύπτου· ἐμακροθύμησεν ἐν αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὡς Πατὴρ, εἰσήγαγεν αὐτοὺς, ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν γῆν ἐπαγγελίας. Ἔπεμψεν αὐτοῖς προφήτας παρὰ καιροὺς, ἐπαίδευσε καὶ ἐπέστρεφεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων· ἐμακροθύμησεν ἀεὶ, πέμπων τοὺς θεραπεύοντας, μέχρις οὗ ἔλθῃ ὁ Ἀρχιατρὸς, ὁ διαφέρων προφητῶν προφήτης, ὁ διαφέρων ἰατρῶν ἰατρὸς· ἐληλυθότα τοῦτον παρέδωκαν, καὶ ἀπέκτειναν, Αἶρε, αἶρε λέγοντες ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν.

αὐτόν. Εὐθέως ἦλθεν ἐπισκοπὴ ἐπὶ τὸ ἔθνος· ἠρημώθη ὁ τόπος ἔνθα ἐσταύρωταί μου ὁ Ἰησοῦς.

Ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἄλλο ἔθνος· ὁ θερισμὸς ὁρᾶται πῶς πολύς ἐστιν, εἰ καὶ οἱ ἐργάται ὀλίγοι εἰσί. Καὶ ἄλλως δὲ οἰκονομεῖ ὁ Θεὸς τὴν σαγήνην, ἀεὶ βάλλεσθαι ἐπὶ τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τούτου, καὶ συνάγεσθαι ἰχθύες παντοδαποί, ἀποστέλλει τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλούς, ἀποστέλλει τοὺς θηρευτάς, τοὺς πολλοὺς θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς ὄρους, θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς βουνοῦ. Ὅρα πόση οἰκονομία περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐστι σωτηρίας. Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ ἐπὶ μὲν τὸ πρότερον ἔθνος καὶ πεσὸν ἀποτομία, ἐπὶ δὲ τὸ δεύτερον ἔθνος ἐπαγγελίαι καὶ χρηστότης, ἐὰν ἐπιμείνῃ τῇ χρηστότητι, εἰ δὲ μὴ καὶ αὐτὸ ἐκκοπήσεται. Οὐ γὰρ ἡ ἀξίνη τότε μόνον πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων ἔκειτο· ἑτοίμη καὶ νῦν πάλιν ἐστὶν ἐλθεῖν ἡ ἀξίνη. Ἡ γὰρ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται, ἔλεγέ μου ὁ Ἰησοῦς τότε προφητεύων περὶ τοῦ Ἰσραήλ, παρ' ὃν ἡ ἀξίνη ἦν· αὐτὸς ἦν ἡ ἀξίνη τοῦ ἀκάρπου δένδρου. καὶ ἔλεγεν ἤδη· Ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. Ὅσα ἦν ἐκεῖ δένδρα μὴ ποιοῦντα καρπόν; ἐξεκόπη, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐβλήθη, καὶ κεκόλασται. Νῦν δὲ

eum. Illicò venit visitatio super gentem istam: ad solitudinem redactus est locus vbi cruci affixus fuerat Iesus meus.

Elegit Deus aliam gentem: messis conspicitur quàm ampla sit, tametsi operarij sint pauci. Quin & aliter dispensat Deus sagenam, vt iugiter mittatur in mare vitæ huius, & congregentur omnis generis pisces, mittit piscatores multos, mittit venatores, multos venantur ex omni monte, venantur ex omni colle. Vide quanta dispensatio circa salutem Gentium sit. Vide igitur benignitatem & seueritatem Dei super priorem quidem gentem & cadentem seueritas, super alteram verò gentem promissiones & benignitas, dummodò permanserit in bonitate, alioquin etiam ipsa excidetur. Neque enim tunc tantùm securis ad radicem arborum posita erat: parata etiamnum est iterùm venire securis. Nam *securis ad radicem arborum posita est*, dicebat meus Iesus tunc vaticinans de Israël, apud quem securis erat: ipsus erat securis arboris infrugiferæ. & dixit olim: Securis ad radicem arborũ posita est. Quot erant ibi arbores non ferentes fructum? excisæ sunt, & in ignem missæ, atq; punitæ. Modò autem

Secunda est vocatio Gentiũ.

Deus benignitatẽ seueritate tẽperat.

Matth. 3, 10.

alia est agricolatio priori non absimilis instituta. de qua di-
Exodi 15,17. ctum est: *Introducens planta eos in montem hereditatis tuæ, in paratum habitaculum tuum.* Introduxit gentem suam Deus in montem hereditatis suæ. Montem ego quæro, non sicut Iudæi, ita in materiis inanimatis: mons noster Christus est; in hoc plantati sumus, in ipso fundati.

Videte igitur si longanimiter agat, ne fortè veniens paterfamilias dicat:
Lucæ 13,7. *Deus succidẽs Israëlẽ plantat Gentes.* *Iam anni tres sunt ex quo venio ad ficum hanc, & fructum non tulit; succide illam: vt quid etiam terram occupat?* occupat enim bonam terram Christum, Ecclesiæ mysterium. Veniens ad Synagogam, & fructum non referens, *ad summam loquar super gentem*, vel etiam super Regnum; videbitur absolutè finis. Dictum autem quid simile in isto, *Loquar super gentem vel Regnum.* Finis istiusmodi est: *Destruam* dicitur hoc priori genti. Finis secundæ genti: *Readificabo vos.* Et rursum *eradicabo* prioribus dicitur, & *plantabo* posterioribus. Itaque cùm indictus sit finis, oportet fieri finem. Deus, quem non pœnitet, pœnitentiam agere perhibetur iuxta Scripturam. Atqui attendamus textum, vt si possimus excusa-

ἄλλο γεώργιον γεγένηται ἀνάλογον τοῦ προτέρου. περὶ οὗ εἴρηται· Εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριόν σου. Εἰσήγαγεν αὐτοῦ τὸ ἔθνος ὁ Θεὸς εἰς ὄρος κληρονομίας αὐτοῦ. Τὸ ὄρος ἐγὼ ζητῶ, οὐχ ὡς Ἰουδαῖοι, οὕτως ἐν ἀψύχοις ὕλεσι· τὸ ὄρος ὁ Χριστός ἐστιν· ἐν τούτῳ κατεφυτεύθημεν, ἐπ' αὐτῷ ἐστηρήθημεν.

Ὁρᾶτε οὖν ἐὰν μακροθυμήσῃ, μήποτε ἐλθὼν ὁ οἰκοδεσπότης εἴπῃ· Ἤδη τρία ἔτη ἔρχομαι ἐπὶ τὴν συκῆν ταύτην, καὶ καρπὸν οὐκ ἤνεγκεν· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; καταργεῖ γὰρ τὴν καλὴν γῆν τὸν Χριστὸν, τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἐρχόμενος ἐπὶ συναγωγὴν, καὶ μὴ καρποφορῶν, πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος, ἢ καὶ ἐπὶ βασιλείαν· δόξει ἁπλῶς τὸ πέρας. Εἴρηται δὲ τοιοῦτον ἐν τῷ, Λαλήσω ἐπ' ἔθνος ἢ βασιλείαν. Τὸ πέρας τοιοῦτόν ἐστι· Κατασκάψω λέγεται τῷ προτέρῳ ἔθνει. Τὸ πέρας τῷ δευτέρῳ ἔθνει· Ἀνοικοδομήσω ὑμᾶς. Καὶ πάλιν ἐκριζώσω τοῖς προτέροις λέγεται, καὶ καταφυτεύσω τοῖς δευτέροις. Ἆρ' οὖν ἐπεὶ εἴρηται τὸ πέρας, δεῖ γενέσθαι τὸ πέρας. Ὁ Θεὸς, μὴ μετανοῶν, μετανοεῖν λέγεται κατὰ τὴν γραφήν. Καὶ προσέχωμεν τῇ λέξει, ἵνα ἐὰν δυνηθῶμεν

μεν ἀπολογήσασθαι πῶς ταῦτα λέγεται· εἰ παραδεξώμεθα τὸν λόγον.

Πέρας λαλήσω, φησὶν, ἐπὶ ἔθνος, ἢ ἐπὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξαίρειν αὐτοὺς, καὶ ἀπολλύειν. Καὶ ἐὰν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν· καὶ μετανοήσω περὶ τῶν κακῶν ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι, καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι· καὶ ποιήσωσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον ἐμοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου· καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Περὶ τῆς μετανοίας τοῦ Θεοῦ ἀπαιτούμεθα ἀπολογήσασθαι. Δοκεῖ γὰρ ἐπίληπτον εἶναι καὶ ἀνάξιον οὐ μόνον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ σοφοῦ, τὸ μετανοεῖν. Οὐκ ἐπινοῶ γὰρ σοφὸν μετανοοῦντα, ἀλλ' ὁ μετανοῶν· ὅσον ἐπὶ τῇ συνηθείᾳ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως, ἐπὶ τῷ μὴ καλῶς βεβουλεῦσθαι μετανοεῖ· ὁ Θεὸς δὲ, προγνώστης ὢν τῶν μελλόντων, οὐ δύναται μὴ καλῶς βεβουλεῦσθαι, καὶ παρὰ τοῦτο μετανοεῖν· πῶς οὖν ἡ γραφὴ αὐτὸν εἰσήγαγε λέγοντα, Μετανοήσω; Οὔπω λέγω καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις εἰρημένον τῷ μεταμεμέλημαι ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα· καὶ καθολικῶς περὶ αὐτοῦ λέλεκται καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις.

Ἀλλ' ὅρα τί περὶ Θεοῦ διδα-

re quomodo hæc dicantur; siquidem hoc verbum admittamus.

Ad summam, inquit, *loquar super gentem, aut super Regnum, vt auferam illos, & disperdam. Et si conuersa fuerit gens illa à malis suis; & agam pœnitentiam de malis quæ cogitaueram facere eis. Et in summam loquar super gentem vel Regnum ad readificandum, & plantandum; & facient mala coram me non audiendo vocẽ meam: & pœnitentiam agam de bonis quæ locutus fueram facere eis.* De pœnitentia Dei postulamur vt excusemus. *Pænitentia quæ Deo tribuatur.* Videtur enim defectus esse & quidem indignus non solùm Deo, verùm etiam sapiente, pœnitentiam agere. Non memini enim sapientem pœnitere, sed pœnitentem; quantum ad consuetudinem & vsum istius dictionis, de re non benè deliberata pœnitet: Deus autem, cùm præscius sit futurorum, non potest sibi non benè consultus esse, & propter hoc pœnitentiam agere: quâ ratione igitur Scriptura introducit ipsum dicentem, *Pœnitentiam agam*? Prætermitto etiam in libris Regum dictum pœnituisse ipsum quòd Saülem vnxisset in Regem: & vniuersim de ipso dicitur quòd pœnitentiam agat super malitiâ. *1. Reg. 15,11.*

Ceterùm vide quid de Deo vni-

Deus qui similis homini negetur, aut astimetur.

uersim doceamur: scilicet non sicut homo Deus decipi potest, nec sicut filius hominis obliuisci. Ex quo textu quidem discimus Deum non esse sicut hominem, ex alio verò Deum esse

Deut. 8,5.

sicut hominem, dicente, Quoniam erudiuit te Dominus Deus tuus, vt si quis homo erudiat filium suum. Et iterùm: Mores tuos tulit sicut homo filij sui. Itaque quando Scripturę de Deo per se Theologicè agunt, neque ipsius gubernationem humanis implicant negotiis, aiunt ipsum esse non sicut hominem: nam

Psalm. 144,3.

magnitudinis eius non est finis.

Psalm. 95,4.

&: *Terribilis est super omnes deos.*

Psalm. 148,2.

&: *Laudate eum omnes Angeli Dei: laudate eum omnes virtutes eius: laudate eum Sol & Luna: laudate eum omnes stellæ & lumen.* Et alia millena colligens è sacris Litteris, reperies, quibus accommodes illud, Non sicut

Dispensatoriè multa dicuntur de Deo.

homo Deus. Quando autem humanis negotiis diuina gubernatio implicatur, fert humanum sensum, & modum, & dictionem; & sicut nos si ~~per annos~~ infanti loquamur, propter infantem balbutimus: (neque enim si nos ætate perfecti viri dignitatem tueamur, & infantibus loquentes, eorumdem loquendi

διετεῖ, duorum annorum

σκόμεθα καθολικῶς· ὅτι οὐ μὲν οὐχ᾽ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς διαρτηθῆναι, οὐδὲ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐπιλησθῆναι. Καὶ μανθάνομεν διὰ ταύτης τῆς λέξεως ὅτι ὁ Θεὸς οὐχ᾽ ὡς ἄνθρωπος, διὰ δὲ ἄλλης ὅτι ὁ Θεὸς ὡς ἄνθρωπος, φασκούσης, Ὅτι ἐπαίδευσέ σε κύριος ὁ Θεός σου, ὡς εἴ τις παιδεύσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ πάλιν· Ἐτροποφόρησέν σε ὡς ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Οὐκοῦν ὅταν μὲν αἱ γραφαὶ θεολογῶσι τὸν Θεὸν καθ᾽ αὑτὸν, καὶ μὴ ἐπιπλέκωσιν αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι, λέγουσιν αὐτὸν εἶναι οὐχ᾽ ὡς ἄνθρωπον· τῆς γὰρ μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. καὶ· Φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς Θεούς. καὶ· Αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες Ἄγγελοι Θεοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. Καὶ ἄλλα μυρία ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, εὕροις ἂν, οἷς ἐφαρμόσεις τὸ, Οὐχ᾽ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός. Ὅταν δὲ ἐπιπλέκηται ἀνθρωπίνοις πράγμασιν ἡ θεία οἰκονομία, φέρει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ τρόπον, καὶ λέξιν· καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐὰν διετεῖ παιδίῳ διαλεγώμεθα, ψελλίζομεν διὰ τὸ παιδίον· (οὐ γὰρ δή που τέ ἐστι τηροῦντας ἡμᾶς τὸ ἀξίωμα τῆς τελείου ἀνδρὸς ἡλικίας, καὶ λαλοῦντας τοῖς παιδίοις, μὴ συγκαταβαίνοντας αὐτῶν

αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ, νοῆσαι τὰ παιδία.) Τοιοῦτόν τί μοι νόει καὶ περὶ τὸν Θεὸν, ὅταν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ μάλιστα τούτων ὅσοι νηπίων οἰκονομῇ.

Ὅρα πῶς καὶ μεταποιοῦμεν τὰ ὀνόματα οἱ τέλειοι ἄνδρες πρὸς τὰ βρέφη, καὶ τὸν μὲν ἄρτον ἰδίας ὀνομάζομεν αὐτοῖς, τὸ δὲ πιεῖν ἄλλῃ λέξει ὀνομάζομεν, τελείων οὐ χρώμενοι διαλέκτῳ ᾗ χρώμεθα πρὸς τοὺς τελείους ὁμήλικας, ἀλλὰ ἄλλῃ λέξει τινὶ παιδικῇ καὶ βρεφώδει. Καὶ τὰ ἐνδύματα ἐὰν ὀνομάζωμεν τοῖς παιδίοις, ἄλλα ὀνόματα ἐπιτιθέαμεν αὐτοῖς, οἱονεὶ ὄνομα παιδικὸν πλάσσοντες· ἆρ' οὖν τότε ἀτελεῖς ἐσμέν; καὶ εἴ τις ἡμῶν ἀκούῃ παιδίοις διαλεγομένων, ἐρεῖ ὅτι ἀνόητος γέγονεν ὁ γέρων οὗτος, ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπιλέλησται τοῦ γενείου αὐτοῦ, τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνδρός. Ἢ δέδοται κατὰ συμπεριφορὰν παιδίῳ ὁμολογοῦντα μὴ λαλῆσαι διαλέκτῳ πρεσβυτικῇ, μηδὲ ἐντελεῖ, ἀλλὰ παιδικῇ. Καὶ ὁ Θεὸς δὴ λαλεῖ παιδίοις· Ἰδοὺ, φησὶ καὶ ὁ σωτὴρ, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. Λέγοιτο αὐτῷ γέροντι τῷ λαλοῦντι πρὸς τὸ παιδίον παιδικῶς, ἤ, ἵνα ἐμφατικώτερον εἴπω, βρεφωδῶς· ὅτι ἐτροποφόρησας τὸν υἱόν σου, καὶ τρόπον ἐφόρεσας τοῦ βρέφους, καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἀνείληφας.

modo non attemperemus, nequaquam possunt infantes nos intelligere.) Quid simile mihi cogita etiã circa Deum, quando humanum genus, & eorum præsertim gubernatio sit infantium.

Vide quomodo perfecti viri *Deus*
etiam nomina cum pueris agen- *nobis vt*
tes immutemus, ac panem qui- *pueris*
dem proprio ipsis vocabulo *loquitur.*
nuncupamus, potum item alia quàm perfectorum voce pronuntiamus, non vtentes dialecto quâ vtimur ad coætaneos perfectos, sed aliâ quapiam dictione puerili & infantili. Item cùm vestes nominamus pueris, alia nomina imponimus iis, quasi puerile quoddam nomen efformantes: ergóne tum imperfecti sumus? & si quis nos audierit cum pueris differentes dicet, quoniam stultus factus est senex iste, hic vir oblitus est barbæ suæ, ætatis virilis. Vel concedatur secundùm circumlationem puero confitentem non loqui dialecto senili, neque perfectâ, sed puerili. Sed & Deus reuerà loquitur
pueris: *Ecce*, inquit etiam Ser- *Hebr.*
uator, *ego & pueri quos dedit mihi* *2,13.*
Deus. Dictum hoc ab ipso sene loquente ad puerum pueriliter, vel, vt magis emphaticè dicam, infantiliter; quia mores tulisti filij tui, & morem sustinuisti infantis, & statum eius assumpsisti.

Hoc

Nobis se accommodat.

Deut. 1,31.

Hoc modo igitur intellige mihi etiam Scripturam dicentem: Mores tuos sustinuit Dominus Deus tuus; vt si quis homo mores sustineat filij sui. Et visi sunt hi qui illud ex Hebræo interpretati sunt, cùm non inuenirent vocabulum Græcis vsitatum, composuisse, vti in aliis plurimis, hanc vocem, & finxisse ἐτροποφόρησε: id est, *Mores tuos tulit* Dominus Deus tuus; vt si quis homo (iuxta exemplum hoc quod attuli) mores sustineat filij sui. Cùm igitur nos pœnitentiam agamus, quando nobis pœnitentiam agentibus loquitur Deus, ait *Pœnitet me*; & minitans nobis non præ se fert rerum prænotionem, sed tamquam infantibus loquens minatur; non præ se fert notitiam omnium antequam fiant, sed quodammodò, vt sic appellem, simulans infantem, præ se fert inscitiam futurorum, & ita minatur genti propter peccata sua, & ait: Si pœnitentiam egerit gens, & ego pœnitentiam agam.

Subinde simulat inscitiam.

O Deus! ergóne quando minaris, nescis vtrùm gens ista pœnitentiam actura sit, nécne? Quid porrò quando polliceris, nescis vtrùm promissis dignus maneat homo, vel gens ad quam sermo est, nécne? Verumtamen non

Οὕτως οὖν νόει μοι καὶ τὴν γραφὴν λέγουσαν· Ἐτροποφόρησέν σε Κύριος ὁ Θεός σου· ὡς εἴ τις τροποφορήσει ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐοίκασιν οἱ ἀπὸ Ἑβραϊσμοῦ ἑρμηνεύσαντες, μὴ εὑρόντες τὴν λέξιν κειμένην παρ' Ἕλλησιν, ἀναπεπλακέναι, ὡς ἐπ' ἄλλων πολλῶν, καὶ ταύτην, καὶ πεποιηκέναι τὴν ἐτροποφόρησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου, τουτέστι, τοὺς τρόπους σου ἐφόρησεν· ὡς εἴ τις τροποφορήσει ἄνθρωπος (κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο ὃ εἴρηκα) τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ἐπεὶ τοίνυν ἡμεῖς μετανοοῦμεν, ὅταν ἡμῖν διαλέγηται μετανοοῦσιν ὁ Θεός, λέγει Μετανοῶ· καὶ ἀπειλῶν ἡμῖν οὐ προσποιεῖται προγνώστης εἶναι, ἀλλ' ὡς βρέφεσι λαλῶν ἀπειλεῖ· οὐ προσποιεῖται ὅτι προέγνω τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἀλλ' ὡς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑποκρινόμενος τὸ βρέφος, προσποιεῖται μηδὲ εἰδέναι τὰ μέλλοντα, καὶ ἀπειλεῖ γοῦν ἔθνει διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ λέγει· Ἐὰν μετανοήσῃ τὸ ἔθνος, κἀγὼ μετανοήσω.

Ὦ Θεέ; ἄρα ὅτε ἠπείλεις, οὐκ ᾔδεις πότερον μετανοήσει τὸ ἔθνος ἢ οὐ μετανοήσει; Τί δὲ ὅτε ἀπηγγέλλου, οὐκ ᾔδεις πότερον μένει ἄξιος τῶν ἐπαγγελιῶν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ ἔθνος πρὸς ὃν ὁ λόγος· ἢ οὐ μένει; Ἀλλ' οὐ προσποιεῖ-

προσποιεῖται. Καὶ τοιαῦτα πολλὰ εὕροις ἀνθρωπικὰ ἐν τῇ γραφῇ. ὡς καὶ τό· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἴσως ἀκούσονται, καὶ μετανοήσουσι. Τοῦτο οὐ γὰρ ὁ Θεὸς εἴρηκε τὸ ἴσως ἀκούσονται· οὐ γὰρ διστάζει ὁ Θεὸς ἵνα λέγῃ τό· Ἴσως ἀκούσονται, καὶ μετανοήσουσιν· ἀλλ' ἵνα ἐπὶ πολὺ ἐμφανῇ σου τὸ αὐτεξούσιον, καὶ μὴ εἴπῃς· Εἰ προέγνω με ἀπολλύμενον, ἀπολέσθαι με δεῖ· εἰ προέγνω με σωθησόμενον, σωθήσεσθαι πάντως με χρή. Οὐ προσποιεῖται οὖν τὸ περὶ τοῦ ἐπὶ σοὶ μέλλοντος εἰδέναι, ἵνα τηρήσῃ σου τὸ αὐτεξούσιον τῷ μὴ προειληφέναι, μηδὲ προεγνωκέναι, πότερον μετανοήσεις, ἢ μή. Καὶ λέγει πρὸς τὸν προφήτην· Λάλησον, ἴσως μετανοήσωσι. Τοιαῦτα γὰρ ἄλλα μυρία εὑρήσεις λεγόμενα περὶ τοῦ Θεοῦ τροποφοροῦντος τὸν ἄνθρωπον.

Ἐὰν ἀκούσῃς θυμὸν Θεοῦ καὶ ὀργὴν αὐτοῦ, μὴ νόμιζε τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμὸν πάθη εἶναι Θεοῦ. Οἰκονομίαι χρήσεως λέξεών εἰσι πρὸς τὸ βρέφος ἐπιστρέψαι καὶ βελτιωθῆναι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοῖς παιδίοις πρόσωπον ποιοῦμεν οὐκ ἀπὸ διαθέσεως, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν φοβερόν. Ἐὰν τηρήσωμεν τὸ ἵλεω τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ βρέφος ἐν τῷ προσώπῳ ἡμῶν, καὶ τὴν φιλοστοργίαν ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸ

præ se fert. Et istiusmodi plurima humano more dicta reperias in Scriptura. sicut & illud: *Loquere* Ierem. 26,2. *filijs Israel, si fortè audiant, & pœnitentiam agant.* Vbi istud *fortè audient* nequaquam Deus dixit: neque enim hæsitat Deus vt dicat istud: *Fortè audient, & pœnitentiam agent*: sed vt admodum tibi claram reddat arbitrij libertatem, & ne dicas: Si prænouit me perditum iri, oportet me perire: si prænouit me saluatum iri, oportet me omnino saluum fieri. Non igitur præ se fert eius *Vt liberũ seruet arbitriũ.* quod tibi futurum sit præscientiam, vt seruet tuum liberum arbitrium, non anticipando, neque prænotando, vtrùm pœnitentiam acturus sis, nécne. Et ait ad Prophetam: *Loquere, si fortè pœnitentiam agant.* Istiusmodi enim alia millena reperies dicta de Deo mores hominum sustinẽte.

Cùm audieris furorem Dei *Ira quę de Deo dicatur.* & iram eius, noli putare iram & furorem passiones esse Dei. Dispensationes vsus vocabulorum sunt ad infantem conuertendum & emendandum: quandoquidem & nos pueris vultũ confingimus non ex affectu, sed ex dispensatione terribilẽ. Si in vultu nostro seruaremus animi propitiationẽ erga infantem, & amorem filialem quem erga ipsum habemus

manifeſtaremus, non auertentes noſmet ipſi, neque quodammodò transformantes propter ipſius conuerſionem, perditum iremus ipſum, & deteriorem redderemus. Sic igitur Deus & iraſci dicitur, & furore corripi ſe ait vt conuertaris, & emenderis: & verè non iraſcitur quidem, neque furore agitatur; ſed tu pateris ea quæ ſunt iræ atque furoris, ob tuam malitiam in laboribus toleratu difficillimis conſtitutus, quando dictâ Dei irâ caſtigaris.

Deinde poſt iſtum de duabus gentibus ſermonem, de priore, cui minæ intentatæ, & de ſecunda, cui promiſſio data eſt, ait: (dixit nimirum hoc prioribus:) Verſ. 11. *Et nunc dic ad viros Iuda, & ad habitatores Ieruſalem, Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo ſuper vos mala.*

Deus vult mala cadere, vt fiant bona.

Quoniam in manu mea ſunt hæc quæ fingo, ſuper vos poſſunt cadere: facite hæc cadere de manu mea, vt ea quæ fingo ſuper vos mala mutem, & faciam bona. Nequaquam reperias, Ecce fingo ſuper vos bona, & eorum quæ ſequuntur dictis conſentanea, vt poſtmodum inſinuet, ſe quæ fingit bona dimittere è manibus, vt faciat ipſa mala; ſed fingit mala iuxta traditum exemplum, & fingens ma-

τὸ ἐμφήνωμεν, μὴ διαστρέψαντες ἑαυτοὺς, μηδὲ οἷον εἰ μεταβαλόντες πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπιστροφὴν, ἀπόλλυμεν αὐτὸ, καὶ χεῖρον ποιοῦμεν. Οὕτως οὖν ὁ Θεὸς καὶ ὀργίζεσθαι λέγεται, καὶ θυμοῦσθαί φησιν ἵνα ἐπιστρέψῃς, καὶ βελτιωθῇς· καὶ ἀληθῶς οὐκ ὀργίζεται μὲν, οὐδὲ θυμοῦται· σὺ δὲ πείσῃ τὰ τῆς ὀργῆς καὶ τὰ τοῦ θυμοῦ, γινόμενος ἐν δυσυπομονήτοις διὰ τὴν κακίαν πόνοις, ἐπὰν παιδεύῃ τῇ λεγομένῃ ὀργῇ τοῦ Θεοῦ.

Ἑξῆς μετὰ τὸν περὶ τῶν δύο ἐθνῶν λόγον, τοῦ προτέρου, ᾧ ἀπειλὴ δίδοται, καὶ τοῦ δευτέρου, ᾧ ἡ ἐπαγγελία δίδοταί, φησιν· (εἶπε δηλονότι τοῖς προτέροις·) Καὶ νῦν εἰπὲ πρὸς ἄνδρας Ἰούδα, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλὴμ, Οὕτως λέγει κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακά. Ὅτι ἐν τῇ χειρί μου ταῦτά ἐστιν ἃ πλάσσω, ἐφ' ὑμᾶς δύναται διαπεσεῖν· ποιήσατε ταῦτα διαπεσεῖν ἀπὸ τῆς χειρός μου, ἵνα ἃ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακὰ μεταβάλω, καὶ ποιήσω ἀγαθά. Οὐκ ἂν εὕροις, Ἰδοὺ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἀνάλογον αὐτῶν λεγομένοις ἑξῆς, ἵνα μετὰ τοῦτο ἐμφήνῃ, ὅτι ἃ πλάσσει ἀγαθὰ ἀπολύει ἀπὸ τῶν χειρῶν, ἵνα ποιήσῃ αὐτὰ κακά· ἀλλὰ πλάσσει κακὰ κατὰ τὸ εἰρημένον παράδειγμα, καὶ πλάσσων κα- κα

καὶ οἰκονομεῖ χωρὶς τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀποδεδομένης εἰς τό· Ἔπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν μου, ἵνα ἐὰν πέσῃ, καὶ τὸ τέλος τῶν πλασσομένων κακῶν οὐκ οἶδα ποταπὸν γίνηται, ἀποστραφήτω δὴ ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν. Ἐνίοτε οἱ ἀκεραιότεροι λέγουσι· Μακάριοι οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι, ὅτι ἤκουσαν τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς κύριος, καὶ, ὡς λέγει νῦν κύριος, διὰ τῶν γεγραμμένων τό· Ἀποστραφήτωσαν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς. Αὐτὸς ὁ κύριος διαλέγεταί σοι φάσκων· Καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν. Ἀλλ' ἀπεκρίναντο οὗτοι, πρὸς οὓς οἱ προτρεπτικοὶ περὶ μετανοίας εἴρηνται λόγοι· Καὶ ἴδωμεν τί ἀπεκρίναντο, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα ἀποκρινώμεθα· τί οὖν ἀποκρινόμενοι λέγουσιν;

Ἀνδρειούμεθα· ὅτι ὀπίσω τῶν ἐπιστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν. Καὶ ἂν μὴ τῇ λέξει εἴπητε, ὁ δὲ βίος ὑμῶν τοιοῦτός ἐστιν, ὡς ἁμαρτάνειν δυνάμει λέγετε καὶ ὑμεῖς διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων, μετὰ τοὺς προτρεπτικοὺς λόγους· Τὸ ἀνδρειούμεθα, ὅτι ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα· καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς

la diſpenſat ſine tradita interpretatione in iſtud; Cecidit de manibus meis, vt cùm ceciderit, & fictorum malorum finis neſcio qualis & quantus aduenerit, *auertatur tunc vnuſquiſ-* Ibid.
que à via ſua mala, & meliora facite ſtudia veſtra. Nonnumquam ſimpliciores dicunt: Beati homines antiquiores, quoniam audiuerunt Dominum per Prophetam dicentem; & locutus eſt eis Dominus, &, prout dicit modò Dominus, per ea quæ hîc ſcripta ſunt: *Auertatur vnuſquiſque à via ſua mala.* Ipſe Dominus loquitur tibi dicens: *Et meliora facite ſtudia veſtra.* Verumtamen reſponderunt hi, ad quos adhortatorij de pœnitentia ſermones inſtituti ſunt: Et videamus quid reſponderint, ne & nos ſimilia reſpondeamus: quid igitur reſpondentes aiunt?

Confortabimur; quia poſt a- Verſ.
uerſiones noſtras ibimus, & vnuſ- 12.
quiſque placita cordis ſui mali faciemus. Etſi non vocibus hoc dixeritis, vita tamen veſtra erat iſtiuſmodi, vt peccando virtute diceretis & vos per prauas actiones, poſt ſermones exhortatorios: *Confortabimur, quia poſt auerſiones noſtras ibimus; & vnuſquiſque placita cordis ſui mali*

Quid sit ire post auersiones. *mali faciemus.* Quid porrò sibi vult istud, *Post auersiones nostras ibimus?* Qui cœperunt mittere manum ad aratrum, & inter arandum ad anteriora se extendere, & eorum quæ retrò sunt obliuisci, auersati sunt mala. Quando igitur quis mittens manum ad aratrum ad ea quæ retrò sunt se conuerterit, post auersiones suas ibit: abit enim post ea quæ fuerat auersatus, & recurrit ad ea quæ reliquerat peccata. Audientium itaque hæc, siue catechumenorum gentilem vitam deserentium, siue fidelium iam proficientium, eò quòd ad anteriora sese extenderint; si vita fuerit flagitiosa, nihil aliud dicunt quàm, *Post auersiones nostras ibimus: & vnusquisque placita cordis sui* non simpliciter, sed *mali faciemus.* Est enim cor prauum, & est cor probum. Nemo igitur post auersiones suas eat, neque placita cordis sui praui faciat. Ideò ad eos qui hæc respondebant dicit Dominus:

Vers. 13. *Interrogate nunc in Gentibus: Quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël?* Ceterùm videbuntur etiam hæc esse dicta simpliciter. Sed cùm ex Gentibus Ecclesia eo quo decet modo

πονηρᾶς ποιήσομεν. Τί δὲ τὸ ὀπίσω, Τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα; Οἱ ἀρξάμενοι βάλλειν ἐπ᾽ ἄροτρον τὴν χεῖρα, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι ἐν τῷ ἀροτριᾷν, τῶν δὲ ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, ἀπεστράφησαν τὰ φαῦλα. Ἐὰν οὖν τις βαλὼν ἐπ᾽ ἄροτρον τὴν χεῖρα στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω, ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν αὐτοῦ πορεύσεται· ὀπίσω γὰρ πορεύεται ἐκείνων ἃ ἀπεστράφη, καὶ παλινδρομεῖ ἐπ᾽ ἐκεῖνα ἃ καταλέλοιπεν ἁμαρτήματα. Καὶ τῶν ἀκουόντων οὖν ταῦτα, εἴτε κατηχουμένων καταλιπόντων τὸν ἐθνικὸν βίον, εἴτε πιστῶν ἤδη προκεκοφότων, ἐν τῷ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι· εἰ ὁ βίος γένηται μοχθηρὸς, οὐδὲν ἄλλο λέγουσιν ἤ, Καὶ τὸ ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα· καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τῆς πονηρᾶς ποιήσωμεν. Ἔστι γὰρ καρδία πονηρὰ, καὶ ἔστι καρδία ἀγαθή. Μηδεὶς οὖν ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἑαυτοῦ πορευέσθω, μηδὲ τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιείτω. Διὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ταῦτα ἀποκρινομένους λέγει κύριος·

Ἐρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσι· Τίς ἤκουσε τοιαῦτα φρικτὰ, ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ; Δόξει δὲ καὶ ταῦτα ἁπλῶς εἰρῆσθαι. Ἀλλ᾽ ἐὰν ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησία ὃν δεῖ τρόπον ἐπι-

ἐπιστραφείη πρὸς τὸν Θεὸν, λεχθήσεται· Ἐρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσι· ἀκούσατε ἃ ἐποίησε φρικτὰ σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ. Βίον γὰρ συγκρίνομεν ἐκείνων τῶν ἡμαρτηκότων τῷ βίῳ τῶν ἐπιστρεψάντων καὶ πιστευσάντων, καὶ ἰσόμεθα ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φρικτὰ πεποιήκασι τὸν κύριον τῆς δόξης ἀποκτείναντες· οὗτοι δὲ ἐκείνων φρικτὰ ποιησάντων ἐπέστρεψαν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τοῦ κόσμου ὑπ' ἐκείνων ἀναιρεθέντα καὶ ἀποθανόντα. Ἐρωτήσατε οὖν ἐν ἔθνεσι, Τίς ἤκουσε τοιαῦτα φρικτὰ ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ; Μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου; ἢ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον; Ὅτι ἐπελάθετό μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, σχοίνους αἰωνίους, τοῦ ἐπιβῆναι τρίβους οὐκ ἔχοντας ὁδὸν εἰς πορείαν, τοῦ τάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμὸν, καὶ σύριγμα αἰώνιον. Διαφορὰς ὑδάτων ἐνταῦθα εἴρηκε· πρῶτον μὲν ἐν τῷ· Μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί; δεύτερον δὲ, ἢ χιὼν ἀπὸ Λιβάνου; τρίτον δὲ ἐν τῷ· Μὴ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον; Ταῦτα τὰ τρία εἴδη τῶν ὑδάτων, αἱ πηγαί εἰσι τῶν ὑδάτων ἃς ἐπιποθεῖ ἡ ὁμοιωμένη τῇ ἐλάφῳ ψυχὴ τῶν δικαίων· ὥστ' ἂν ἕκαστον

conuersa fuerit ad Deum, dicetur: *Interrogate nunc in Gentibus: audite quæ fecit horribilia nimis virgo Israël.* Vitam scilicet illorum peccantium cum vita conuersorum atque credentium comparemus, & sciemus illos quidem horribilia patrasse occidentes Dominum gloriæ; hos verò illis horribilia patrantibus conuersos ad eum qui pro peccatis mundi ab illis è medio sublatus & occisus fuerat.
Interrogate igitur *in Gentibus,* Vers.
Quis audiuit talia horribilia quæ 13.
fecit nimis virgo Israël? Numquid Vers.
deficient de petra vbera, aut nix 14.
de Libano? numquid declinabit aqua violenter sublata vento?
Quia obliti sunt mei populus meus, Vers.
in vacuum adoluerunt, & infir- 15.
mabuntur in viis suis, funiculos sempiternos, ad conscendendum semitas non habentes viam ad iter,
ad ponendum terram suam in de- Vers.
solationem, & sibilum sempiter- 16.
num. Diuersitates aquarum hîc retulit: primum quidem in eo: *Numquid deficient de petra vbera?* secundum autem: *aut nix de Libano?* tertiũ verò in eo: *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Hæ tres species aquarum, fontes sunt aquarum quas desiderat iustorum anima ceruo assimilata; ita vt vnusquisque dicere possit

Crudelitas Iudæorum iuuit ad conuersionem Gentilium.

Tres fontes aquarũ qui sint desiderandi.

Psalm. 41,2. possit illud: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te Deus.* Quis igitur factus est serpentum inimicus, qui nil patiatur à veneno ipsorum, prout historiæ traditur de ceruo? Quis ita desiderauit Deum sic, vt dicat, Sitiuit anima mea ad Deum viuum? Quis ita sitiuit vbera petræ? *1.Cor. 10,4.* *Petra autem erat Christus.* Quis ita sitiuit Spiritum sanctum sic, vt dicat; *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te Deus?* Nisi hosce tres fontes aquarum sitiuerimus, nullum fontem aquarum reperiemus.

Omnes tres personæ Trinitatis desiderandæ. Videbantur Iudæi sitire vnicum fontem aquarum Deum; sed quia Christum & Spiritum sanctum minimè sitiebant, de Deo quoque bibere non potuerunt. Videbantur item hæretici sitire Christum Iesum; sed quia non sitiuerunt Patrem, qui est legis ac Prophetarum Deus, idcircò nec de Iesu Christo bibunt. Sed qui vnum quidem seruant Deum, sed contemnunt prophetias, non sitiuerunt Spiritum sanctum, qui loquitur in Prophetis: idcircò neque de paterno fonte bibunt, neque de eo qui in templo clamabat & *Ioan. 7,37.* dicebat: *Si quis sitit, veniat*

εἰπεῖν τό· Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ Θεός. Τίς οὖν ἔλαφος γεγένηται πολέμιος τῶν ὀφέων γένους, μηδὲν πάσχων ὑπὸ τῶν ἰῶν αὐτῶν, ὡς ἱστορεῖται περὶ τῆς ἐλάφου; Τίς οὕτως ἐδίψησε Θεὸν ὡς, ὡς ἂν εἰπεῖν, Ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα; Τίς οὕτως ἐδίψησε τοὺς μαστοὺς τῆς πέτρας; Ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός. Τίς οὕτως ἐδίψησεν ἁγίου Πνεύματος ὡς, ἂν εἰπεῖν· Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρός σε ὁ Θεός; Ἐὰν μὴ τὰς τρεῖς πηγὰς τῶν ὑδάτων διψήσωμεν, οὐδεμίαν πηγὴν τῶν ὑδάτων εὑρήσομεν.

Ἔδοξαν δεδιψηκέναι μιᾶς πηγῆς τῶν ὑδάτων τοῦ Θεοῦ Ἰουδαῖοι· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐδίψησαν τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὐκ ἔχουσι πιεῖν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἔδοξαν δεδιψηκέναι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων Χριστὸν Ἰησοῦν· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐδίψησαν τὸν πατέρα, ὄντα νόμου καὶ προφητῶν Θεὸν, διὰ τοῦτο οὐ πίνουσιν οὐδὲ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ ἕνα μὲν τηροῦντες Θεὸν, ἐξουδενοῦντες δὲ τὰς προφητείας, οὐκ ἐδίψησαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν τοῖς προφήταις· διὰ τοῦτο οὐ πίονται οὐδὲ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς πατρικῆς, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ κεκραγότος ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἰρηκότος· Ἐάν τις διψῇ, ἐρχέσθω

πρὸς

πρός με, καὶ πινέτω. Οὐκ ἐκλείπουσιν οὖν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς· οὐ πηγὴ ὕδατος ζωῆς ἐγκατέλιπεν αὐτούς. Καὶ γὰρ ἀπ' οὐδενός Θεὸς μακρύνει ἑαυτόν· ἀλλ' οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀπολοῦνται. Ἐγγίζει μᾶλλον ὁ Θεὸς τινῶν, καὶ ἀπαντᾷ τῷ ἐρχομένῳ πρὸς αὐτόν. Ἡνίκα γοῦν ὁ υἱὸς ὁ καταφαγὼν τὴν οὐσίαν ἐπανῆλθεν, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ πατήρ· καὶ ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν προφητῶν λέγων· Ἐγγιῶ αὐτοῖς ὡς ὁ χιτὼν τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ· Θεὸς γάρ φησιν ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόῤῥωθεν, λέγει κύριος. Οὐκ ἐκλείψουσιν οὖν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, τὰ ὕδατα τοῦ Ἰησοῦ, ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, τὰ ὕδατα τὰ πατρικά. Καὶ Λίβανος γὰρ τὸ θυμίαμα ἱερόν ἐστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· καὶ προσφέρεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον λίβανος διαφανής, ἴσος ἴσῳ. Καὶ ὁμώνυμον τὸ ὄρος τοῦτο τῷ Λιβάνῳ, καὶ ἔστι χιὼν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου κατερχομένη, ὃν τρόπον τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περὶ οὗ λέγεται· Μὴ ἐκκλίνῃ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον; Καὶ γὰρ ἀνέμῳ φέρεται, οὐκ ἐκκλινεῖ, οὐ φεύγει τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων, αὐτὸς φυγὰς γίνεται τοῦ πιεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅτι ἐπελάθετό

ad me, & bibat. Non deficiunt igitur de petra vbera; sed illi dereliquerunt fontem aquæ viuæ; non autem fons aquæ viuæ deseruit ipsos. Etenim à nemine Deus elongat semet ipse; sed qui elongant semetipsos ab eo pereunt. Appropinquat potiùs Deus aliquibus, & occurrit venienti ad se. Quando nimirum filius qui deuorauerat substantiam reuersus fuerat, occurrit ei pater; & pollicetur per Prophetas dicens: Appropinquabo eis sicut tunica corporis ipsius. *Deus* enim inquit *appropinquans ego sum, & non Deus de longè, dicit Dominus.* Non deficient igitur de petra vbera [id est] aquæ Iesu; vel nix de Libano [id est] aquæ paternæ. Etenim Libanus sacrum thymiama est secundùm legem Dei: & super altari Libanus offertur perspicuus, æqualis æquali. Et eiusdem nominis est mons hic cum Libano, estque nix de Libano descendens, quemadmodum aqua Spiritus sancti, de qua dicitur: *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Etenim vento fertur, non declinat, non effugit aqua Spiritus sancti, sed vnusquisque nostrûm dum peccat, fugit ipsemet bibere de aqua sancti Spiritus. *Quia obliti sunt*

Non deficit Deus, sed nos Deo.

Lucæ 15,20.

Ierem. 23,23.

Libanus quid.

Vers. 14.

sunt mei populus meus, in vacuum
Peccãs Dei obliuiscitur. *adoluerunt.* Omnis quidem peccans oblitus est Dei; iustus autem ait:
Psalm. 43,18. *Hæc omnia venerunt super nos, & non obliti sumus te, nec iniustè egimus in testamento tuo.* Ille autem populus omnino oblitus est Dei, & in vacuum adoleuit.

Quid porrò sibi velit istud
Vers. 15. *in vacuum adoluerunt* considerandum est.
Quid sit in vacuũ adolere. Cùm repetiuerimus ea quæ in Psalmo 140. dicta sunt, intelligemus quid sit illud, *in vacuum adoluerunt.* Erat autem in Psalmo isto quid simile
Psalm. 140,2. dictum: *Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu Dei.* Si igitur iusti oratio incensum sit in conspectu Dei, iniqui oratio est quidem incensum, sed istiusmodi incensum, de quo vti & de ipsomet iniquo orante dici possit; *In vacuum adoluerunt*; quemadmodum de Iuda scriptum est:
Psalm. 108,7. *Fiat oratio eius in peccatum.* Ille quantum ad orationem in vacuum adoleuit. Quis porrò sit is qui in vacuum adolet, adhuc magis
Exodi 23,17. sic intelligemus: *Ter in anno,* inquit, *apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.* cui statim subiungitur: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Vnde apparuit Scripturæ sensus oculo sacrarum litterarum explicationem penetranti. Hæc mihi

μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν. Πᾶς μὲν ὁ ἁμαρτάνων ἐπιλέλησται τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ δίκαιος λέγει· Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου, οὐδὲ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου. Ἐκεῖνος δὲ ὁ λαὸς ὄντως ἐπελάθετο τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς κενὸν ἐθυμίασε.

Τί δὲ τὸ εἰς κενὸν ἐθυμίασαν κατανοητέον. Τὰ πρώην εἰρημένα εἰς τὸν Ψαλμὸν ρμα. ἐὰν ἀναλαβῶμεν, νοήσομεν τί ἐστι τὸ, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν. Ἦν δὲ ἐν τῷ Ψαλμῷ τοιοῦτόν τι εἰρημένον· Γεννηθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἰ οὖν ἡ τοῦ δικαίου προσευχὴ θυμίαμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἡ τοῦ ἀδίκου προσευχὴ θυμίαμα μὲν, τοιοῦτον δὲ θυμίαμα, ὡς ἂν λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐχομένου ἀδίκου· Εἰς κενὸν ἐθυμίασαν· ὥσπερ περὶ Ἰούδα γέγραπται· Γεννηθήτω ἡ προσευχὴ αὐτοῦ εἰς ἁμαρτίαν. Ἐκεῖνος κατὰ τὸ προσεύχεσθαι εἰς κενὸν ἐθυμίασε. Τίς δὲ ὁ εἰς κενὸν θυμιῶν, ἔτι μᾶλλον οὕτως κατανοήσωμεν· Τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ, φησιν, ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. ᾧ εὐθέως ἐπιφέρεται· Οὐκ ὀφθήσῃ ἐνώπιόν μου κενός. Ὅθεν ὤφθη ὁ νοῦς τῆς γραφῆς τῷ ὀφθαλμῷ χωροῦντι τὴν σαφήνειαν τῶν ἱερῶν γραμμάτων. Ταῦτά μοι

ἐν

ἐν προοιμίῳ εἴρηται, διεγείροντι καὶ ἐγείροντι καὶ ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὸ προσέχειν τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, ἵν' αἰτήσωμεν ἐλθεῖν Ἰησοῦν καὶ ἐπιφανῆναι ἡμῖν, καὶ διδάσκοντα νῦν ἡμᾶς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα.

Προεφήτευσεν Ἰερεμίας· Καὶ ἤκουσε Πασχὼρ υἱὸς Ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς τῶν λόγων τῆς προφητείας. Καὶ τοσοῦτον κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅσον ἐπὶ ψιλῇ τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς προφητείας, ἀκηκοότων Ἰερεμίου οὐ ταχέως ἀναγέγραπται ἄλλος ἀκούσας εἰ μὴ Πασχώρ. Ἐμέλησε δὲ τῇ γραφῇ εἰπεῖν, καὶ τίνος υἱὸς ἦν, ὅτι Ἐμμὴρ, καὶ ὅτι ἐχρημάτιζεν ἱερεύς· καὶ ποίαν τάξιν εἶχεν ἐν τῷ λαῷ, ὅτι ἦν καθεστάμενος ἡγούμενος οἴκου κυρίου κατὰ τὸν χρόνον Ἰερεμίου προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους· καὶ ἀναγέγραπται, ὅτι ἀκούσας τῶν λόγων τῆς προφητείας ταύτης Πασχὼρ ἐπάταξε τὸν Ἰερεμίαν, καὶ οὐκ ἠρκέσθη τῷ αὐτὸν πεπαταχέναι, ἀλλὰ καὶ ἔβαλλεν αὐτὸν εἰς τινα καταράκτην. Ἐμέλησε τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ ποῦ ἦν ἑστὼς ὁ καταράκτης, ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Βενιαμίν· καὶ ὅτι ὁ καταράκτης ἦν ἐν τόπῳ ἔνθα ὑπερῷον ἦν· ὑπερῷον δὲ οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ οἴκου κυρίου. Ταῦτα ἀνέγραψεν ἐπὶ τῇ προφητείᾳ γεγονέναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ

dicta ſint in procemio, cùm ad meipſum tum ad auditores excitandum ad ea quæ lecta ſunt attendenda, vt petamus venire Ieſum vt appareat nobis, & quæ hîc ſcripta ſunt modò nos doceat.

Prophetauerat Ieremias: *Et audiuit Paſchor filius Emmer Sacerdos verba Prophetiæ.* ~~Et quantum quidem ex nudo verborum contextu veroſimile ſit~~, ex auditoribus ~~Prophetiæ Ieremiæ~~ non ~~facilè~~ alius quiſquam deſcriptus eſt niſi Paſchor. Curæ autem fuit Scripturæ dicere, cuius filius eſſet, ſcilicet Emmer, & appellatum fuiſſe Sacerdotem; & quem ordinem obtineret in populo, ſcilicet conſtitutum fuiſſe præfectum domus Domini eo tempore quo Ieremias prophetabat ſermones iſtos: & adſcriptum, auditis ſermonibus prophetiæ huius Paſchorem percuſſiſſe Ieremiam, neque ei ſatis fuiſſe ipſum percuſſiſſe, verùm etiam miſiſſe in cataractam. Curæ item fuit Scripturæ dicere vbinam eſſet iſta cataracta, ſcilicet in porta Beniamin; eamque cataractam fuiſſe in loco vbi erat ſuperior contignatio: ſuperior porrò iſta contignatio non erat alterius quàm domus Domini. Hæc deſcripſit Spiritus ſanctus contigiſſe ſuper prophetiā

Cap. 20. 1. *Paſchor quis & qualis.*

Ver. 2. *Percuſſit Ieremiā.*

scrib. τοσοῦτον Et cum tam multi, ut verisimile est nudum Prophetiæ contextum inspicienti, Jeremiam audiverint

f. φυλῇ in tribu.

Ieremiæ; facta verò à Paschore. Ver. 3. Deinde ait die perendino Paschorem eduxisse Ieremiam de cataracta: & eductus Ieremias Paschori dixit; Quia non Dominus vocauit hoc nomen tuum Paschor, sed nomen tibi impositum, sicut Iacobo Israël, sicut Abræ Abraham, sicut Saræ Sarra; ita nomen tibi posuit *migrantem:* & ideò vocauit te migran-

Ver. 4. *Paschor cū suis punitus ob cadē Ieremiæ.*

tem; quia dicit Dominus: *Ecce ego do te in migrationem cum omnibus*; quibus illis? non vxore tua, & filiis tuis, & filiabus tuis; sed *cum omnibus amicis tuis:* & postquam dati fuerint in transmigrationem, cadent amici tui gladio. Deinde quasi diuersitas sit cadentibus à gladio, si ceciderint à gladio inimicorum, vel à gladio aliorum, ait amicos illius qui Ieremiam miserat in cataractam casuros in gladio inimicorum suorum. *Et oculi tui,* inquit, *videbunt hæc* quæ vaticinio prædicta sunt: *te autem & omnem Iudam dabo in manus Regis Babylonis.* Et postquam hæc passi fuerint amici tui, etiam migrare facient eos in Babylonem, & trucidabunt eos: nam regem Iuda, ceterosque de Iuda trucidabunt in gladio: & non ampliùs apponitur istud, *inimicorum suorum,* sicut in prioribus, qui

Ἰερεμίᾳ· γεγονέναι δὲ ἀπὸ τοῦ Πασχώρ. Εἶτά φησι τῇ ἐπαύριον ὁ Πασχὼρ ἐξήγαγε τὸν Ἰερεμίαν ἐκ τοῦ καταῤῥάκτου· καὶ εἶπεν ἐξαχθεὶς ὁ Ἰερεμίας τῷ Πασχώρ· Ὅτι οὐ κύριος τοῦτο ὄνομα ἐκάλεσέ σε τὸ Πασχώρ, ἀλλὰ ὄνομά σοι τέθειται, ὡς τῷ Ἰακὼβ Ἰσραήλ, ὡς τῷ Ἀβρὰμ Ἀβραάμ, ὡς τῇ Σάρᾳ Σάῤῥα· οὕτως σοι ὄνομα τέθεικε μέτοικον· καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσέ σε μέτοικον· ἐπειδήπερ λέγει ὁ κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμί σε εἰς μετοικίαν σύμπασι· τίσιν; οὐχὶ γυναικί σου, καὶ υἱοῖς σου, καὶ θυγατράσι σου· ἀλλὰ σὺν τοῖς φίλοις σου· καὶ ἐπὰν δοθῇ εἰς μετοικίαν, πεσοῦνται οἱ φίλοι σου μαχαίρᾳ. Εἶτα ὡς διαφορᾶς οὔσης τοῖς πίπτουσιν ἀπὸ μαχαίρας, ἐὰν πέπτωσιν ἀπὸ μαχαίρας ἐχθρῶν, ἢ ἀπὸ μαχαίρας ἄλλων, φησὶ πεσεῖσθαι τοὺς φίλους τοῦ βαλόντος τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸν καταῤῥάκτην εἰς μάχαιραν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου, φησὶν, ὄψονται ταῦτα προφητευόμενα· σὲ δὲ καὶ πάντα τὸν Ἰούδα δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος. Μετὰ τὸ παθεῖν ταῦτα τοὺς φίλους σου, καὶ μετοικιοῦσιν αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα, καὶ κατακόψουσιν αὐτούς· τὸν γὰρ βασιλέα Ἰούδα, καὶ τοὺς ἀπὸ Ἰούδα κατακόψουσιν ἐν μαχαίρᾳ· καὶ οὐκ ἔτι πρόσκειται τὸ, ἐχθρῶν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων, οἱ ἐκρην-

εἰρῆσθαι φίλοι εἶναι τοῦ Πασχώρ.

Εἶτά φησι· Καὶ δώσω πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως Ἰούδα, καὶ πάντας τοὺς πόνους τῆς πόλεως ταύτης εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν, ἵνα οἱ ἐχθροὶ διαρπάσωσιν τοὺς θησαυροὺς, καὶ λάβωσι τὰ προειρημένα, καὶ ἀγάγωσι τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς εἰς Βαβυλῶνα. Σὺ δὲ ὦ Πασχώρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου πορεύεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῇ, ἐκεῖ ταφήσῃ σὺ καὶ πάντες οἱ φίλοι σου, οἷς προεφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ. Ἔδει ἐπιτέμνεσθαι τὴν περικοπὴν ὅλην, καὶ σαφηνίσαι τὸ νόημα αὐτῆς τὸ βαθὺ, εἴγε χωροῦμεν αὐτό. Ἀλλὰ τὴν λέξιν καὶ τὸ ῥητὸν αὐτοῦ, ὃν καὶ ὁ τυχὼν ἐπιστήσας ἐπιμελῶς τοῖς γράμμασι, καὶ μὴ ἐκ παρέργου δύναται κἂν οὕτως νοῆσαι. Τί οὖν βούλεται ταῦτα; Ἐνθάδε ὁ ἀγὼν ἐστι παραστῆσαι τὸ βούλημα τούτων τῶν γραμμάτων· καὶ δὴ ὁμολογῶ κατ' ἐμαυτὸν μὴ δύνασθαι αὐτὰ διηγήσασθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι ὡς προεῖπον ἐπιφανείας τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ καθὸ σοφία ἐστὶ, καθ' ὃ λόγος, καθ' ὃ ἀλήθεια, ἵνα ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ποιήσῃ φῶς ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς μου.

dicti sunt amici Paschoris esse.

Deinde ait: *Et dabo omnem fortitudinem ciuitatis huius, & omnes thesauros Regis Iuda, & omnes labores ciuitatis huius in manus inimicorum suorum,* vt inimici diripiant thesauros, & accipiant prædicta, & abducant Iudam & Regem eius in Babylonem. *Tu autem ô Paschor, & omnes habitantes in domo tua ibitis in captiuitatem in Babylonem, & ibi morieris, & ibidem sepelieris tu & omnes amici tui, quibus prophetasti eis falsa.* Oportebat intercidere conclusionem vniuersam, & declarare sensum eius profundum, si capimus ipsum. Ceterùm lectionem ac textum eius quilibet, qui diligenter & non obiter litteris incũbit, posset vel sic intelligere. Quid sibi igitur hęc volunt? Hic labor est proponere sensum harum Scripturarũ: & sanè confiteor me per meipsum non posse hæc exponere, sed opus habere apparitione virtutis Iesu in quãtum sapientia est, quà verbum, quà veritas, vt apparitio ipsius faciat lucem in facie animæ meæ.

Ver. 5. *In captiuitatẽ Babylonicam incidit.*

Ver. 6.

Et audiuit Paschor filius Emmer Sacerdos (& hic constitutus erat præfectus domus Domini) Ieremiam prophetantem sermones istos:

Cap. 20, 1.

Καὶ ἤκουσε Πασχὼρ ὁ υἱὸς Ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς (καὶ οὗτος ἦν καθεσταμένος ἡγούμενος οἴκου κυρίου) τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους·

& percußit eum, &c. Habebant etiam incantatores Ægyptiorum virgas, illam Moysis & Aaronis deglutire volentes, quas vt non ex Deo existentes illa Aaronis deuorauit: ad hoc enim ipsa satis erat etiam sine virga Moysis. *Percußit* itaque *Ieremiam Prophetam Paschor*. Et de more additur vox illa *Prophetam*. Hic siquidem percutiens Ieremiam, Prophetam percussit. Quin & in Actis scriptum reperitur, quemdam Ananiæ Principis Sacerdotum iussu percussisse Paulum: quamobrem Paulus ei dixit: *Percutiet te Deus, paries dealbate*. Et vsque nunc iniqui Principis Sacerdotum sermonis iussu castigati Ebionæi verberant Apostolum Iesu Christi verbis contumeliosis: & Paulus ad istiusmodi sermonem Principis Sacerdotum ait: *Percutiet te Deus*. Et est istiusmodi Princeps sacerdotum ex superficie speciosus, & paries dealbatus, intus scatens ossibus mortuorum, & omni immunditiâ. Quid autem dico de Paulo & Ieremia? ipse meus Dominus Iesus Christus ait: *Dorsum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad alapas; faciem verò meam non auerti ab impudentia sputorum*. Hæc simplices intelligunt de isto tantùm

Ieremias percussus à Paschore.

Act. 23, 2. *Paulus à ministro Sacerdotis.*

Ibid. 3.

Christus à Iudæis.

καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶχον καὶ οἱ ἐπαοιδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ῥάβδους, τὰς βουλομένας τὰς Μωϋσέως διαβαλεῖν καὶ Ἀαρὼν, ὡς οὐκ οὔσας ἀπὸ Θεοῦ κατέπιεν αὐτὰς ἡ τοῦ Ἀαρὼν· ἤρκει γὰρ πρὸς τοῦτο αὐτὴ καὶ χωρὶς τῆς Μωϋσέως ῥάβδου. Ἐπάταξε τοίνυν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην ὁ Πασχώρ. Καὶ μετ' ἤθους πρόσκειται καὶ τὸ τὸν προφήτην. Ἐνθάδε μὲν οὖν ὁ πατάξας τὸν Ἱερεμίαν, τὸν προφήτην ἐπάταξεν. Ἀναγέγραπται δὲ ὅτι ἐν ταῖς Πράξεσιν ἐπάταξέ τις τὸν Παῦλον ὑπὸ Ἀνανίου τοῦ Ἀρχιερέως κελευσθείς· διὸ εἴρηκεν ὁ Παῦλος· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεὸς, τοῖχε κεκονιασμένε. Καὶ μέχρι νῦν ὑπὸ παρανόμου ἀρχιερέως λόγου προστασσόμενοι Ἐβιωναῖοι τύπτουσι τὸν Ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοις δυσφήμοις· καὶ Παῦλός φησι πρὸς τὸν τοιοῦτον λόγον ἀρχιερέως τό· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀρχιερεὺς ἐξ ἐπιπολῆς ὡραῖος, καὶ τοῖχος κεκονιασμένος, ἔσωθεν γέμων ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Τί δὲ λέγω περὶ Παύλου καὶ Ἱερεμίου; αὐτός μου ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός φησι· Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. Ταῦτα οἱ ἀκέραιοι ἴσασιν ὅτι τὸν τότε μόνον καιρὸν,

καιρὸν, ὅτε ἐμαστίγωσεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, ὅτε ἐβουλεύσαντο κατ' αὐτοῦ Ἰουδαῖοι· ἐγὼ δὲ βλέπω τὸν Ἰησοῦν καθ' ἡμέραν διδόντα τὸν νῶτον αὐτοῦ εἰς μάστιγας. Εἴσελθε εἰς τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγὰς, καὶ ἴδε τὸν Ἰησοῦν ὑπ' αὐτῶν τῇ γλώσσῃ τῆς βλασφημίας μαστιγούμενον· ἴδε τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγομένους βουλευομένους κατὰ χριστιανῶν, τίνα τρόπον λαμβάνουσι τὸν Ἰησοῦν· κἀκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ νῶτον δίδωσιν εἰς μάστιγας. Κατανόησον ὑβριζόμενον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον κακολογούμενον, μισούμενον ὑπὸ τῶν ἀπίστων· ὅρα ὅτι τὰς σιαγόνας ἔδωκεν εἰς ῥαπίσματα· καὶ διδάξας, ὅτι ἐὰν τύπτῃ τίς σε εἰς τὴν σιαγόνα, στρέψον καὶ τὴν ἄλλην, αὐτὸς αὐτὸ ποιεῖ. Τοσοῦτοι αὐτὸν ῥαπίζουσι, καὶ μαστιγοῦσι, καὶ σιωπᾷ, καὶ οὐ λαλεῖ· ἀναγέγραπται γὰρ μὴ λαλῶν ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι. Καὶ τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ δεῦρο Ἰησοῦς οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. Τίς τῶν ἐξουθενιζόντων τὴν διδασκαλίαν οὐχὶ οἱονεὶ ἐμπτύει μέχρι τοῦ δεῦρο τῷ Ἰησοῦ ἀνεχομένῳ; Ἢ ἀκολουθεῖ, τῷ πεπατάχθαι τὸν προφήτην, διηγήσασθαι τοὺς παταχθέντας· ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸν Ἀπόστολον· καὶ εἴ τις ἄλλος πεπάταται, παραστῆσαι καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν.

tempore, quando ipſum flagellauit Pilatus, quando conſilium inierunt aduerſus eum Iudæi; ego autem video Ieſum quotidie dantem dorſum ſuum ad flagella. Ingredere Iudæorum ſynagogas, & vide Ieſum ab ipſis linguâ blaſphemiæ flagellatum: vide illos de gentibus congregatos conſilium ineuntes aduerſus Chriſtianos, quo pacto Ieſum capiant: atque ipſe dorſum ſuum dat ad flagella. Conſidera Verbum Dei maledictis laceſſitum, odio habitum ab infidelibus: vide vt maxillas dederit ad alapas; & cùm docuerit, vt ſi quis te percuſſerit in vna maxilla, obuertas illi & alteram, ipſe id ipſum faciat. Tot tantiq; ipſum alapis percutiunt, & flagellant, & ſilet, & non loquitur: ſcribitur enim inter flagellandum non locutus. Et faciem vſque modo Ieſus non auertit ab ignominia ſputorum. Quis eorum qui contemnunt doctrinam non quodammodò conſpuit vſque in hunc diem Ieſum ſuſtinentem? Iam reſtat, vt poſt percuſſionem Prophetæ, percuſſos enumeremus; vt v. g. Apoſtolum: & ſi quis alius percuſſus eſt, proponendus etiam in ipſo Ieſus.

Chriſtus quotidie cæditur in ſuis membris.

Percussit itaque Paschor Ieremiam Prophetam, & misit eum in cataractam, quæ erat in porta Beniamin: contignationis superioris Beniamin erat cataracta. Portio hereditatis Beniamin est Ierusalem, in qua templum Dei diuinarum lectionum, prout reperies ex descriptione distributionis hereditatis in libro Naue. Quoniam igitur templum erat in distributione hereditatis Beniamin, qui interpretatur filius dexteræ; (nihil enim sinistrum est in templo Dei;) idcircò hic mittit in cataractam, quæ erat in porta Beniamin contignationis superioris in domo Domini. Misit Prophetam in cataractam. Et nos adhortamur, vt sumentes modò Ieremiam in superiorem contignationem ascendamus in domo Domini. Supremam porrò contignationem ostendam esse sublimem & excelsum Scripturæ sensum, quando testatur Sanctis, quòd in superiore cõtignatione Prophetas exceperint. In libro tertio Regum describitur vidua excipiens Heliam Prophetam in Sarephtha Sidoniæ, quæ in superiore contignatione sua excepit hospitio Prophetam: & in libro quarto quæ Elisæum suscepit, præparauit ipsi habitaculum in superiori contignatione. Peccator verò Ocho-

Cataracta Beniamini quid significet.

Propheta in superiori contignatione hospitio excepti.

Ἐπάταξεν οὖν Πασχὼρ τὸν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταράκτην, ὃς ἦν ἐν τῇ πύλῃ Βενιαμὶν· τοῦ ὑπερῴου τοῦ Βενιαμὶν ὁ καταῤῥάκτης ἦν. Τοῦ Βενιαμὶν κληροδοσία ἐστὶν Ἱερουσαλὴμ, ἐν ᾗ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ τῶν θείων ἀναγνωσμάτων, ὡς εὑρήσεις ἐκ τῆς ἀναγεγραμμένης κληροδοσίας ἐν τῇ τοῦ Ναυῆ. Ἐπεὶ οὖν ὁ ναὸς ἦν ἐν τῇ κληροδοσίᾳ τοῦ Βενιαμὶν, ὃς ἑρμηνεύεται υἱὸς δεξιᾶς· (οὐδὲν γάρ ἐστιν ἀριστερὸν περὶ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ·) διὰ τοῦτο ἐμβάλλει εἰς τὸν καταράκτην, ὃς ἦν ἐν πύλῃ Βενιαμὶν τοῦ ὑπερῴου ἐν οἴκῳ κυρίου. Ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταράκτην. Καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦμεν, ἵνα λαβόντες νῦν τὸν Ἱερεμίαν εἰς τὸ ὑπερῷον ἀναβιβάσωμεν ἐν οἴκῳ κυρίου. Ὑπερῷον δὲ τὸν νοῦν τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον δείξω τῆς γραφῆς, ὅτε μαρτυρεῖ τοῖς ἁγίοις, ὅτι εἰς τὰ ὑπερῷα τοὺς προφήτας ὑπεδέξαντο. Ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ἀναγέγραπται χήρα ὑποδεξαμένη τὸν Ἠλίαν τὸν προφήτην ἐν Σαρεφθὰ τῆς Σιδωνίας, ἥτις εἰς τὸ ὑπερῷον αὐτῆς ἐξένισε τὸν προφήτην· καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἡ τὸν Ἐλισσαῖον ὑποδεξαμένη, εὐτρέπισεν αὐτῷ οἶκον εἰς τὸ ὑπερῷον. Ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς Ὀχο-

ζίας

ζίας ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου. Καὶ σοὶ δὲ Ἰησοῦς ἐντέλλεται μὴ καταβαίνειν ἐκ τοῦ δώματος· Ὅταν γάρ, φησι, τάδε καὶ τάδε γένηται, τότε ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Ὁ ἐν τοῖς διωγμοῖς φεύγων, οὐχὶ μὴ εἰς δῶμα μὴ ἀναβαινέτω, ἀλλ' ἐκ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Καλὸν οὖν ἐν ὑπερῴοις εἶναι, καλὸν ἐν δώμασιν εἶναι, καὶ ἄνω που τυγχάνειν. Καὶ οἱ θαυμάσιοι δὲ Ἀπόστολοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀναγέγραπται αὐτῶν, ἡνίκα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄντων αὐτῶν ἐσχόλαζον ταῖς εὐχαῖς καὶ τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ἐν ὑπερῴῳ ἦσαν· καὶ ἐπεὶ ἦσαν ἐν ὑπερῴῳ, οὐκ ἦσαν κάτω· διὰ τοῦτο ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός. Ἀλλὰ καὶ Πέτρος ἡνίκα ἀνέπεμπε τὴν εὐχὴν τῷ Θεῷ, ἀνέβη εἰς τὸ δῶμα· καὶ εἰ μὴ ἀναβεβήκει εἰς τὸ δῶμα, οὐκ ἂν εἶδεν ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον σκεῦος ὡς ὀθόνην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ τὰς ἐλεημοσύνας ποιήσασα Ταβιθά, ἥτις ἑρμηνευομένη λέγεται Δορκάς, κάτω οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπερῴῳ, ὅπου ἀναβὰς Πέτρος ἀνέστησεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ταύτην τὴν ἑορτήν, ἧς τὸ σύμβολον ποιοῦμεν τὸ Πάσχα, μέλ-

zias cecidit de ſuperiori contignatione. Sed & tibi Ieſus præcipit non deſcendere de tecto: Quando enim, inquit, hæc & hæc contigerint, *tunc qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua.* (Matth. 24,17.) Qui in perſecutionibus fugit, ne in tectum aſcendat, ſed neque de tecto deſcendat tollere aliquid de domo ſua. (*In ſuperiori contignatione manendum.*) Bonum eſt igitur in ſuperioribus eſſe contignationibus, bonum eſt in tectis verſari, & ſurſum alibi exiſtere. Sed & admirandi Apoſtoli, prout in Actis eorum deſcribitur, (Act. 1, 13.) quando in vnum congregati vacabant orationibus & verbo Dei, in ſuperiori contignatione erant: & quoniam erant in ſuperiori contignatione, non erant infra; ideò apparuerunt eis diſpertitæ linguæ quaſi ignis. Quin & Petrus quando offerebat preces Deo, *aſcendit in ſuperiora*; & niſi in ſuperiora domus aſcendiſſet, (Act. 10,9.) non vidiſſet deſcendens de cælo vas velut linteum quatuor initiis ſubmitti de cælo. Sed & illa quæ eleëmoſynas faciebat *Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas,* (Act. 9, 36.) infernè non erat, ſed in cœnaculo, quando aſcendens Petrus ipſam à mortuis ſuſcitauit. Nec non Ieſus hocce feſtum, cuius ſymbolum facimus Paſcha, cele-

braturus vnà cum discipulis suis,
Marci 14,12. Lucæ 22,9. sciscitantibus illis, *Vbi vis paremus tibi pascha?* dixit: *Euntibus vobis occurret homo lagenam aquæ baiulans; sequimini eum: ipse ostendet vobis cœnaculum grande stratum, scopis mundatum, paratum, ibi parate.* Qui pascha facit vt Iesus vult, infra cœnaculum est; sed si quis celebret cum Iesu, superiùs est in cœnaculo magno, in cœnaculo scopis mundato, in cœnaculo exornato & vacuo: si autem ascenderis cum eo vt pascha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus suum, & sanguinem suum præbet. Ideò adhortamur vos, ascendite in sublime, leuate in altum oculos vestros. Quin & mihi dum doceo diuinus sermo ait:
Isaiæ 40,9. *Super montem excelsum ascende qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam qui euangelizas Ierusalem: exaltate, nolite timere.*

Hæc propter Paschor, quia cùm adesset cœnaculum in domo Domini in porta Beniamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, sed misit ipsum in cataractam deorsum: & factum est
Ver. 3. postridie; *& eduxit Paschor Ieremiam de cataracta.* O Domine Iesu iterùm veni, declara mihi

λων ἑορτάζειν μετὰ τῶν μαθητῶν, πυνθανομένων αὐτῶν, Ποῦ θέλεις ἑτοιμάσομέν σοι τὸ πάσχα; εἶπε· Πορευομένων ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων, ἐκείνῳ ἀκολουθήσατε· ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμμένον, σεσαρωμένον, ἕτοιμον, ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. Τὸ πάσχα ποιῶν ὡς Ἰησοῦς βούλεται, κάτω ἐστὶ τοῦ ἀναγαίου· ἀλλὰ εἴ τις ἑορτάζει μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄνω ἐστὶν ἐν ἀναγαίῳ μεγάλῳ, ἐν ἀναγαίῳ σεσαρωμένῳ, ἐν ἀναγαίῳ κεκοσμημένῳ καὶ ἐρήμῳ· ἐὰν δὲ ἀναβῇς μετ' αὐτοῦ ἵνα ἑορτάσῃς τὸ πάσχα, δίδωσί σοι καὶ τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας τὸ σῶμα ἑαυτοῦ, καὶ τὸ αἷμα ἑαυτοῦ χαρίζεται. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀναβαίνετε εἰς ὕψος, αἴρετε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν. Κἀμοὶ δὲ ἐὰν διδάσκω τὸν θεῖον λόγον φησὶν ὁ λόγος· Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε.

Ταῦτα διὰ τὸν Πασχώρ, ὅτι παρακειμένου ὑπερῴου ἐν [illegible] οἴκῳ κυρίου ἐν πύλῃ Βενιαμίν, οὐκ εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνεβίβασε τὸν προφήτην, ἀλλὰ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταράκτην κάτω· καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον· καὶ ἐξήγαγε Πασχὼρ τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταράκτου. Ὦ κύριε Ἰησοῦ πάλιν ἧκε, σαφήνιζέ μοι

καὶ

καὶ ταῦτα, καὶ τοῖς ἐληλυθόσιν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τροφὴν, πῶς τῇ ἐπαύριον ἐξάγει αὐτὸς τὸν Ἰερεμίαν ἐκ τοῦ καταράκτου; Ὅσον μὲν γὰρ ἐνέστηκεν ἡ σήμερον ἡμέρα (σήμερον δέ ἐστι πᾶς οὗτος ὁ αἰὼν) ἐὰν εἰς τὸν καταράκτην κάτω βάλῃ τὸν προφήτην ὁ ἁμαρτωλὸς, ἐὰν δὲ παίσηται ἡ ἐνεστῶσα ἡμέρα, καὶ ἡ αὔριον ἔλθῃ, τότε αὐτὸν ἐξάγει μετανοήσας ἀπὸ τοῦ καταράκτου. Εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ Ἰερεμίας ἃ πείσεται ὁ Πασχώρ· τί λέγει αὐτῷ; Οὐ Πασχὼρ ἐκάλεσε τὸ ὄνομά σου, ἀλλ᾽ ἢ μέτοικον. Διότι τάδε λέγει κύριος· Μέλλει μετοικίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Πασχὼρ οὗτος εἰς Βαβυλῶνα, οὐ μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ· παραδίδοται γὰρ τῷ Ναβουχοδονόσορ, καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν ἄπεισι, καὶ κολάζεται ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτοῦ, ἐπεὶ ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταράκτην. Τίνες οὖν οἱ φίλοι τοῦ Πασχὼρ τοῦ ἐπωνύμου τῆς μελανίας τοῦ στόματος; πάντες οἱ τοὺς λόγους αὐτοῦ παραδεξάμενοι συμμελανωθέντες τῷ στόματι αὐτοῦ τῷ μεμελανωμένῳ· οἱ δόγματα μελανότητος παραδεξάμενοι, καὶ πεσοῦνται μαχαίρᾳ ἐχθρῶν αὐτῶν· οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοι· οὗτοί εἰσιν οἱ τὰς μαχαίρας ἔχοντες, καὶ ποιοῦντες πίπτειν αὐτούς. περὶ ὧν ὁ λόγος προφητεύει, καὶ φησί·

etiam hæc, & iis qui ad spiritalem cibum sumendum accesserunt, quomodo postridie eduxit ipse Ieremiã de cataracta. Quando nimirum instat dies hodierna (hodie est autem omne præsens sæculum) si peccator in cataractam deorsum mittit Prophetam, cùm ~~lusum fuerit præsenti die,~~ & crastina venerit, tunc ipsum educit pœnitens de cataracta. Deinde dicit ei Ieremias quid passurus sit Paschor: quid ait illi? *Non Paschor vocauit nomẽ tuum, sed migrantem.* Ideò hæc dicit Dominus: Futurum est vt transmigret secundùm meritum peccatorum suorum Paschor hic in Babylonem, non solus, sed etiam cum amicis suis: traditur enim Nabuchodonosori, & in confusionem abit, & punitur pro peccatis suis, quia misit Prophetam in cataractam. Quinam sunt igitur amici Paschoris à nigredine oris sic denominati? omnes qui sermones ejus excipientes simul ab oris illius nigredine denigrantur; qui nigredinis dogmata suscipiunt, & cadunt gladio inimicorum suorum; qui ad pœnas ordinati sunt; qui cùm habeant gladios, faciunt eos cadere. de quibus hic sermo vaticinatur, & ait:

Eductio Ieremiæ de cataracta quid mysticè significet.

παύσηται desierit præsens dies.

Ibid.

Amici Paschoris quid mysticè designent.

Ver.4. *Et oculi tui videbunt*; hæc scilicet quæ prophetata sunt *oculi videbunt. Et te & omnem Iudam dabo in manus Regis Babylonis.*

Peccator traditur Regi Babylonis.

Sicut cùm comprehensus fuit Iuda; sic peccator, tamquam qui mereatur esse Regis Babylonis, id est confusionis, traditur ipsi: & Rex Babylonis assumit peccatores. Ceterùm Rex Babylonis secundùm historiam quidem est Nabuchodonosor, secundùm anagogen verò iniquus: huic autem traditur peccator, quia nimirum simul vtrumque est inimicus & exactor: quòd autem ipsi peccator tradatur, Paulus te docebit; vbi quidem loquens de * Phigello & Hermogene, *quos tradidi*, inquit, *satanæ, vt discant non blasphemare:* vbi autem agit de fornicario: *Congregatis* [inquit] *vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu, iudicaui tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi.* Itaque traditur Paschor hic ob oris sui nigredinem in manus Regis Babylonis,

* Vulg. Hymenæus & Alexāder. 1.Tim. 1,20. 1.Cor. 5,4.

Ver.4. & *migrare facient eum in Babylonem, & trucidabunt eos in gladio: & dabo fortitudinem omnem ciuitatis huius.* Breuiter dicendo vaticinatur hæc de Ieru-

Καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται· ταῦτά φησι τὰ προφητευόμενα ὄψονταί σου οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ σὲ καὶ πάντα Ἰούδαν δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος. Ὡς ἐὰν καταληφθῇ τοῦ Ἰούδα· οὕτως ἁμαρτωλὸς, ὡς ἄξιος εἶναι τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος, τουτέστι τῆς συγχύσεως, παραδοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος παραλαμβάνει τοὺς ἁμαρτάνοντας. Βασιλεὺς δὲ Βαβυλῶνος κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν Ναβουχοδονόσορ, κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ὁ πονηρός· τούτῳ δὲ παραδίδοται ὁ ἁμαρτωλὸς, ἐπεὶ ἐστιν ἀμφότερα ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητής· ὅτι δὲ αὐτῷ παραδίδοται ὁ ἁμαρτωλὸς, Παῦλός σε διδαξάτω· ὅπου μὲν λέγων περὶ Φυγέλλου καὶ Ἑρμογένους, οὓς παρέδωκα, φησι, τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν· ὅπου δὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος· Συναχθέντων ὑμῶν, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, κέκρικα παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. Οὐκοῦν παραδίδοται ὁ Πασχὼρ διὰ τὴν τοῦ στόματος μελανίαν εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τοῦ Βαβυλῶνος, καὶ μετοικιοῦσιν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ κατακόψουσιν αὐτοὺς ἐν μαχαίρᾳ· καὶ δώσω τὴν ἰσχὺν πᾶσαν τῆς πόλεως ταύτης. Εὐχερῶς εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται περὶ τῆς Ἱερου-

σαλὴμ

σαλὴμ ταῦτα· παραδέδοται γὰρ πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῆς, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα, τότε τῷ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεῖ. Εὐχερὲς εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται ταῦτα περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τοῖς κατὰ τὸν σωτῆρα χρόνοις παραδοθείσης τοῖς πολεμίοις, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀναπεπληλύθασιν οἱ υἱοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατεσκάφη ἡ πόλις. Ἐὰν δὲ ἐξετάσῃς τὰ πράγματα, καὶ πόλιν βλέπῃς, μὴ τοὺς λίθους, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὄψει ὅτι κἀκείνη ἡ Ἱερουσαλὴμ, οἱ ἄνθρωποι παρεδόθησαν εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος διὰ τὴν ἐπὶ τῷ Χριστῷ ἀσέβειαν καὶ ἁμαρτίαν· καὶ σὺ Ἱερουσαλὴμ εἶ νῦν. Ἐὰν οὖν ἀπειλῇ τῇ Ἱερουσαλὴμ νῦν ὁ λόγος, φοβήθητι, μήποτε σὺ, ἐὰν ἁμαρτάνῃς, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἁμαρτωλὸς, καὶ παραδίδοσαι, ἵνα μηκέτι ᾖς Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ Βαβυλὼν γίνῃ καὶ σύγχυσις, παραλαβόντος σε Ναβουχοδονόσορ τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως.

Καὶ πάντας τοὺς πόνους Ἱερουσαλὴμ παραδίδωσι. Πῶς πάντας τοὺς πόνους παραδίδωσιν; ἐὰν μετὰ τὸ ἀθλῆσαι καὶ ἀγωνίσασθαι περιπέσῃς, καὶ ἁμάρτῃς, πάντες οἱ πόνοι σου ἐληλύθασιν εἰς τὰς χεῖρας Ναβουχοδονόσορ. Πῶς πάντες οἱ πόνοι σου ἀπεχθήσεταί σοι, ἐὰν πέσῃς μετὰ τὸ πολλὰ καμεῖν ὑπὲρ ἀληθείας; Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; μάλιστα οἱ

salem: tradita est enim omnis virtus eius, & quæ subiunguntur, tunc Regi Babylonio um. Promptè dicendo vaticinatur hæc de ciuitate hac, quæ paucis à Seruatore annis tradita est inimicis, & in captiuitatem abducti sunt filij Ierusalem, & euersa est ciuitas. Quòd si res has exquisieris, & ciuitatem videris, non lapides, sed homines, videbis illam quoque Ierusalem, homines inquam traditos in manus Regis Babylonis propter impietatem & peccatum in Christum: etiam tu nunc es Ierusalem. Si igitur hic sermo modò Hierosolymæ minatur, timeto, ne fortè tu, cùm peccaueris, Ierusalem sis peccator, & tradaris, vt non ampliùs sis Ierusalem, sed Babylon euadas atque confusio, Nabuchodonosore Rege Babyloniorum te capiente.

Et omnes labores Ierusalem tradit. Quomodo omnes labores tradit? si post luctam & certamina recidiuam patiaris, & pecces, omnes labores tui venerunt in manus Nabuchodonosor. Quomodo omnes labores tui abibunt tibi, si cecideris postquam plurima laborasti pro veritate? Tanta certamina in vanum sustinuisti? præsertim qui con-

Labores peccatoris pereũt.

conscij sibi sunt multorum laborum pro virtute exantlatorum, timere debent, ne fortè labores ipsorum, si facti sint Ierusalem, peccato aliquo admisso accipiat Nabuchodonosor Rex Babylonis. Vt autem clariùs videas quo pacto labores Ierusalem peccantis accipiat Nabuchodonosor, simul vtar iis quæ in Scriptura Ezechielis scripta sunt, sic se habentibus: Iustus quilibet si se auerterit à iustitiis suis, & fecerit delictum, non recordabor iustitiarum eius quas fecit. Quid hoc? Omnes nempe iustitias cũ labore factas assumit Nabuchodonosor, & delet Nabuchodonosor Rex Babylonis, & omnem honorem Ierusalem absumit, quando homo factus in honore à Deo, & in honore constitutus non intellexit, & peccauit. Si igitur iam pridem in honore constitutus, & vocatus ad honorem, iterùm tibimet ipse per peccata contumeliam inferas, honorem Ierusalem abripit Rex Babylonius. Et omnes quidem thesauros Regis Iuda obtinet Ierusalem; sed si peccauerit, thesauros eius capit Babylonius; & diripiunt eos, & sument eos, & ducent eos in Babylonem.

Ezech. 18,24.

Psalm. 48,13.

συνειδότες ἑαυτοῖς πολλοὺς πόνους ἀντληκέναι ὑπὲρ ἀρετῆς, ὀφείλουσι φοβεῖσθαι, μήποτε τοὺς πόνους αὐτῶν, εἰ γινομένων Ἱερουσαλήμ, παραλάβῃ ἁμαρτίας τινὸς γινομένης Ναβουχοδονόσορ ὁ τῆς Βαβυλῶνος βασιλεύς. Ἵνα δὲ σαφέστερον ἴδῃς πῶς τοὺς πόνους Ἱερουσαλὴμ ἁμαρτανούσης παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ, συγχρήσομαι τοῖς ἐν γραφῇ Ἰεζεκιὴλ γεγραμμένοις, οὕτως ἔχουσιν· Ὁ δίκαιος ὅσπερ ἐὰν ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ, καὶ ποιήσῃ παράπτωμα, οὐ μὴ μνησθήσομαι τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε. Διὰ τί; Πάσας γὰρ δικαιοσύνας τὰς μετὰ πόνου γινομένας παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἀφανίζει Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ πᾶσαν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ παραλαμβάνει, ὅτε ἄνθρωπος γενόμενος ἐν τιμῇ ὑπὸ Θεοῦ, καὶ ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, καὶ ἥμαρτεν. Ἐὰν οὖν ἤδη ἐν τιμῇ ὤν, καὶ κληθεὶς εἰς τὴν τιμὴν, πάλιν σεαυτὸν διὰ τῶν ἁμαρτημάτων ὑβρίσῃς, τὴν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ παραλαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος βασιλεύς. Καὶ πάντας μὲν τοὺς θησαυροὺς βασιλέως Ἰούδα πλουτεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ· ἀλλ' ἐὰν ἁμάρτῃ, τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς λαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος· καὶ διαρπῶνται αὐτοὺς, καὶ λήψονται αὐτοὺς, καὶ ἄξουσιν αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα.

Καὶ

Καὶ σὺ Πασχώρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου πορεύεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, κἀκεῖ ἀποθανῇ, κἀκεῖ ταφήσῃ. Ὁ ἐν συγχύσει καταλαμβανόμενος, ἐν Βαβυλῶνι ἀποθνήσκει· καὶ ὁ ἐναντίως διακείμενος τῷ συνθάπτεσθαι τῷ Χριστῷ, οὗτος ἐν Βαβυλῶνι θάπτεται. Ἔστι γὰρ καὶ ταφῆναι μετὰ Χριστοῦ καλῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, κατὰ τό· Συνετάφημεν τῷ Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. Ὡς μυστήριόν ἐστι κατὰ ἀνομίαν γινόμενον ἐπὶ τὸν ἁμαρτωλὸν ὄντα, ταφῆναι εἰς Βαβυλῶνα. Καὶ πάντες, φησίν, οἱ φίλοι σου ἐκεῖ ἀπελεύσεσθε, οἷς ἐπροφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ. Ὁ διηγούμενος κακῶς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς προφητικοὺς λόγους βάλλων εἰς καταράκτην, προφητεύει μὲν οὗτος, προφητεύει δὲ ψευδῆ. Διηγούμενος γάρ τις τοὺς προφητικοὺς λόγους, ἐὰν μὲν ἀληθεύῃ, καὶ αὐτὸς προφητεύει, καὶ προφητεύει ἀληθῆ· εἰ δὲ ψεύδεται, ψευδοπροφήτης ἐστί, καταψευδόμενος τῶν λόγων τῶν προφητικῶν.

Καὶ δὴ τετέλεσται ἡ μία περικοπή, ἤδη δὲ καὶ τῆς δευτέρας ἀρξώμεθα· καὶ γὰρ ἔχει πράγματα εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης λέξεως οὐ τὰ τυχόντα· καὶ προσέχοντες τῇ λέξει, πάλιν αἰτήσωμεν ἥκειν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιφανέστερόν τε καὶ λαμπρότερον ἥκειν αὐτὸν παρα-

Et tu Paschor, & omnes habitantes in domo tua ibitis in captiuitatem in Babylonem, & ibi morieris, & ibi sepelieris. Ver. 6. Qui in confusione deprehenditur, in Babylone moritur: & qui è diuerso paratus est consepeliri Christo, hic in Babylone sepelitur. *Peccator sepelitur in Babylone.* Licet enim pulchrè cum Christo sepeliri in Baptismate, iuxta illud: Consepulti sumus Christo, & simul resurreximus cum eo. Rom. 6,4. Quodammodò mysterium est secundùm iniquitatem factum super peccatore, vt sepeliatur in Babylone. *Et omnes*, inquit, *amici tui illuc abibitis, quibus prophetasti eis falsa.* Ibid. Qui malè interpretatur oracula Dei, & propheticos sermones mittit in cataractam, prophetat quidem hic, sed prophetat falsa. Dum enim quis explicat propheticos sermones, si quidem ex veritate, prophetat etiam ipse, & vera prophetat: si autem mentiatur, falsus Propheta est, sermones propheticos deprauans.

Iam ecce finita est prima pars orationis, secundam modò auspicemur: etenim à prima statim dictione non vulgares continet difficultates: & textum attendentes, iterùm petamus adesse Iesum, & vt clarior lucidiorque adsit obsecremur,

mur, vt adueniens omnes nos
doceat, vtrum ea quæ sequun-
tur dixerit Propheta verè, prout
decet cogitare de Propheta, an
mentitus sit: quod nefas sit di-
cere de Propheta sancto. Ait au-
Ver. 7. tem ad Deum: *Decepisti me Do-*
mine, & deceptus sum: obtinuisti,
& potuisti: factus sum in derisum,
totâ die perseueraui subsannatus;
Ver. 8. *quia amaro verbo meo ridebo præ-*
uaricationem, & miseriam inuo-
cabo: quia factus est sermo Domi-
ni in opprobrium mihi, & in deri-
Ver. 9. *sum totâ die. Et dixi, Non nominabo*
nomen Domini, nec loquar vltrà in
nomine ipsius. Et factus est in corde
meo quasi ignis ardens, vrens in ossi-
bus meis: & dissolutus sum vndi-
Vers. 10. *que: & non possum ferre: quia*
audiui vituperationem multorum
congregatorum vndique, & dicen-
tium scilicet: *Insultate, & insul-*
temus in eum viri amici eius: ob-
Vers. 11. *seruate mentem eius, si decipietur:*
& praualebimus ei, & sumemus
vindictam nostram ex eo. Verum-
tamen hæc illis dicentibus ait
Propheta: *Dominus autem mecum*
quasi bellator fortis. Idcircò perse-
cuti sunt, & intelligere non potue-
runt, confortati sunt valdè; quia non
intellexerunt ignominias suas, quæ
per sæculum non tradentur obliuio-
ni. Hæc est altera pars lectionis.

καλῶμεν, ἵνα ἐλθὼν διδάξῃ πάντας ἡμᾶς, πότερον ἀληθῶς ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὡς πρέπει νοεῖν περὶ προφήτου τὰ ἑξῆς, ἢ ψευδόμενος· ὃ οὐ θεμιτὸν λέγειν περὶ προφήτου ἁγίου. Λέγει δὲ πρὸς τὸν Θεόν· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἐκράτησάς, καὶ ἠδυνάσθης· ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος· ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι ἀθεσίαν, καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι· ὅτι ἐγενήθη ὁ λόγος κυρίου εἰς ὀνειδισμὸν ἐμοί, καὶ χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν. Καὶ εἶπα, Οὐ μὴ ὀνομάζω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ παρεῖμαι πάντοθεν· καὶ οὐ δύναμαι φέρειν· ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροιζομένων κυκλόθεν, καὶ λεγόντων δῆλον ὅτι· Ἐπισύστητε, καὶ ἐπισυστῶμεν ἐπ' αὐτῷ ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀπατηθήσεται· καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ, καὶ ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα ἐκείνων λεγόντων φησὶν ὁ προφήτης· Κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων. Διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο, ᾐσχύνθησαν σφόδρα· ὅτι οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, αἳ δι' αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται. Αὕτη ἡ περικοπὴ ἡ δευτέρα τοῦ ἀναγνώσματος.

Πῶς

Πῶς οὖν λέγει ὁ προφήτης, Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην; Θεὸς ἀπατᾷ; πῶς οἰκονομήσω τὸν λόγον, ἀπορῶ. Ἐὰν γὰρ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ βλέπω τί εἰς αὐτὸν, οἰκονομίας δεῖται γενναίας τὰ λεχθησόμενα. Παυσάμενος τοῦ ἀπατᾶσθαι λέγει ὁ προφήτης· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ὡς τῆς στοιχειώσεως καὶ εἰσαγωγῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐν ἀπάτῃ, καὶ μὴ δυναμένῳ αὐτῷ στοιχειωθῆναι καὶ εἰσαχθῆναι εἰς θεοσέβειαν, ἵνα ἥκῃ ὕστερον ἐπὶ τὸ συνηθῆναι τῆς ἀπάτης, ἐὰν μὴ πρότερον ἀπατηθῇ. Ἀρκεῖ δὲ μόνον παράδειγμά τι εἰπεῖν, χρήσιμον εἰς τὰ προκείμενα. Παιδίοις λαλοῦμεν ἄγοντες τὰ παιδία, καὶ οὐχ ὡς τελείοις λαλοῦμεν, ἀλλ' ὡς παιδίοις δεομένοις διὰ τῆς παιδεύσεως λαλοῦμεν αὐτοῖς· καὶ ἀπατῶμεν τὰ παιδία φοβοῦντες τὰ παιδία, ἵνα παύσηται τῆς ἐν παισὶν ἀπαιδευσίας, καὶ φοβοῦμεν τὰ παιδία ἀπάτης λόγοις λέγοντες διὰ τὸ ὑποκείμενον τῇ νηπιότητι αὐτῶν, ἵνα διὰ τῆς ἀπάτης ποιήσωμεν αὐτὰ φοβηθῆναι, καὶ διδασκάλους φοιτῆσαι, καὶ ἀπαγγεῖλαι· καὶ ποιῆσαι τὰ ἐπιβάλλοντα προκοπῇ παιδίων. Πάντες ἐσμὲν παιδία τῷ Θεῷ, καὶ δεόμεθα ἀγωγῆς παιδίων· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς φειδόμενος ἡμῶν ἀπατᾷ ἡμᾶς· καὶ εἰ μὴ αἰσθανόμεθα τῆς ἀπά-

Quomodo igitur Propheta dicit, *Decepisti me Domine, & deceptus sum?* Deúsne decipit? quomodo dispensaturus sim sermonem, ignoro. Si enim propter Deum & sermonem eius video quidpiam in eo, quæ dicenda sunt generosâ indigent dispensatione. Cessans à deceptione Propheta dicit; *Decepisti me Domine, & deceptus sum*; ac si prima elementorum institutio & introductio ipsi tradita fuisset in deceptione, nec posset iis institui & introduci ad pietatem, vt postmodum in deceptionis sensum veniat, nisi priùs fuerit deceptus. Sufficit autem solùm aliquod exemplum adferre, quod conducat ad proposita. Pueris loquimur adducentes puerilia, & non tamquam perfectis loquimur, sed tamquam pueris disciplinæ indigis loquimur ipsis: & decipimus pueros terrentes ipsos, vt dociles fiant, & terremus pueros deceptionis verba proferentes iuxta subiectũ pueritię ipsorum, vt per deceptionem metum ipsis incutiamus, & præceptores eos instituant, & moneant; & profectui ipsorũ congruentia faciant. Omnes sumus pueri Dei, & puerorum educatione indigemus: ideò Deus parcens nobis decipit nos; etsi non sentiamus deceptio-

Ver. 7.

Quomodo dicatur Deus Prophetam decepisse.

Nobiscũ velut cum pueris agit Deus.

nem

nem ante tempus, ne quasi iuuentutem excedentes, non ampliùs per deceptionem, sed rebus ipsis instruamur. Verùm sicut puer metu ducitur, non tamquam prouectus ætate, & puerilem ætatem prætergressus, siquidem possum per deceptionem ipsum erudire ac dirigere, ac si dicat decipiens Deus: Erudiam eos in auditione afflictionis suæ.

Deus nos decipit ad salutē. Historias adiungam quâ ratione Deus ad salutem decipiat, ac quædam dicat, vt desinat peccator facere quæ aliàs fecisset, nisi hos & hos sermones audiuisset. Ion. 3, 4. qui dicebat: *Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur.* Ex veritate hoc dicebat, vel non, siue decipiens deceptione conuersionem operante: quæ conuersio nisi facta fuisset, iam non ampliùs deceptio esset hoc quod dicebatur, sed iam ipsa veritas: & secuta fuisset euersio Niniue super auditores, nisi decepti fuissent, & dictis tamquam veris fidem adhibuissent, vt beneficium reciperent, & non euerterentur; siue non verè fieret quod erat dictum; & non fuissent decepti, sed sibi persuasum habuissent, minimè futura quæ erant dicta, eadem negligēdo tamquam illusionem passi. Numquid *adhuc tres dies, & Niniue subuertetur?* Sed audeo &

της περὶ καιροῦ, ἵνα μὴ ὡς ὑπερβεβηκότες τὸ νήπιον, μηκέτι δι' ἀπάτης παιδευώμεθα, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ὡς τὸ παιδίον εἰς φόβον ἄγεται, οὐχ' ὡς τὸ προκόψαν τῇ ἡλικίᾳ, καὶ διαβεβηκὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, εἰ γὰρ δύναμαι δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγῶν, ἵνα εἴπῃ ὁ ἀπατῶν Θεός· Παιδεύσω αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν.

Ἱστορίας παραθήσομαι πῶς ὁ Θεὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀπατᾷ, καὶ λέγει τινὰ, ἵνα παύσηται ὁ ἁμαρτωλὸς τοῦ ποιεῖν ἃ ἐποίησεν ἄν, εἰ μὴ ἠκηκόει τῶν δὲ τινῶν τῶν λόγων. ὁ λέγων· Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῆ καταστραφήσεται. Ἀληθεύων ἔλεγεν, ἢ οὐκ ἀληθεύων, ἢ ἀπατῶν ἀπάτην ἐπιστρέψουσαν· ἥτις ἐπιστροφὴ εἰ μὴ γέγονε, οὐκ ἔτι ἀπάτη ἦν, ἀλλ' ἤδη ἀλήθεια, τὸ λεγόμενον· καὶ ἦν ἀκολουθήσασα καταστροφὴ τῇ Νινευῇ ἦν ἐπὶ τοῖς ἀκούουσιν, μὴ τοῖς ἀπατηθεῖσι, καὶ πιστεύσασι τοῖς λεγομένοις, ὡς ἀληθέσιν εὐεργετηθῆναι, καὶ μὴ καταστραφῆναι· ἢ μὴ γινομένου ἀληθοῦς τοῦ εἰρημένου· καὶ μὴ ἀπατηθεῖσιν, ἀλλὰ καταλαβοῦσιν, ὅτι τὰ εἰρημένα οὐκ ἔσται καταφρονῆσαι, τῶν εἰρημένων ὡς ἀπάτης παθεῖν. Οὐχὶ τὸ ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῆ καταστραφήσεται; Ἀλλὰ τολμῶ καὶ

dico

λέγω πολλῷ χαλεπώτερα· τουτέστι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται· τῇ γὰρ ὑποθέσει ἡμαρτηκότες εἰ μὴ μετανοήκησαν Νινευῖται, τάχα μὲν ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται, ἐγίνετο. Ἀλλ' ἔστω ὅτι οὐκ ἐγίνετο τόδε, τούτου χεῖρον ἐγίνετο, πυρὶ αἰωνίῳ παρεδίδοντο. Διὰ τοῦτο ἄλλη κόλασις κατὰ τὸν νόμον εἴρηται τοῖς ὡς παιδίοις παιδαγωγουμένοις· οἷς δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, οὐκ ἄλλαι κολάσεις ἀναγεγραμμέναι εἰσὶν, συγκρίναι τὰς κατὰ τὸν νόμον κολάσεις ἁμαρτωλῶν τῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον κολάσεσιν ἁμαρτωλῶν, ὄψει ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ὡς νήπιοι ἤκουσαν κολάσεων ἐκείνοις νηπίοις ἁρμοζουσῶν· ἡμεῖς δὲ ὡς τέλειοι τὴν ἡλικίαν ἀκούομεν κολάσεων χαλεπωτέρων. Μοιχὸς εἰ τότε γεγόνηται ἢ μοιχαλὶς, οὐκ ἀπειλὴ, οὐ γέεννα, οὐ πῦρ αἰώνιον, ἀλλὰ λίθοις λιθοβοληθήσεται. Λιθοβολείτω, φησὶν, αὐτὸν πᾶσα ἡ συναγωγή. Ἐρεῖ ἀπελθὼν ὁ ἐν τούτοις εὑρεθεὶς μοιχὸς, ἢ ἐν τούτοις εὑρεθεῖσα μοιχαλίς· Εἴθε καὶ ἐπ' ἐμοῦ ὁ λόγος ἐρεῖ· ὁ λαὸς λίθοις με ἔβαλλε, καὶ μὴ τετηρημένος ἤμην εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. Ἔνοχος γὰρ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς οὐ μόνον ὁ μοιχὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ

dico multò acerbiora; scilicet tres dies, & Niniue subuertetur: nam ex suppositione peccatores nisi pœnitentiam egissent Niniuitæ, fortassis quidem *adhuc tres dies, & Niniue subuertetur*, contigisset. Sed esto vt hoc non contigisset, aliquid hoc deterius euenisset, scilicet æterno igni traditi fuissent. Propterea aliud supplicium secundùm legem dictum iis qui tamquam pueri erudiendi erant: quibus autem iam aduenit plenitudo temporis, quo alia supplicia descripta sunt, conferendo illa quæ erant secundùm legem supplicia peccatorum cum iis quæ secundùm Euangeliũ sunt supplicia peccatorum, videbis quoque illos quidem tamquam infantes audiuisse pœnas ipsis infantibus consentaneas; nos autem tamquam perfectos ætate audire pœnas grauiores. Adulter aut adultera si tum quis fieret, non gehenna, non ignis æternus intentabatur, sed lapidibus lapidandus erat. *Lapidet eum*, inquit, *omnis synagoga*. Dicet abiens is qui in his repertus fuerit adulter, vel quæ in his deprehensa fuerit adultera: Vtinam etiam super me sermo iste diceretur: populus lapidibus me obruisset, & non reseruarer ad ignem æternum. *Reus* enim *gehennæ ignis* non solùm adulter, verùm etiam & *qui* dixe-

In veteri Lege minatur Deus lapidationem, in noua verò ignem æternum.

Leuit. 24. 14.

Matth. 5. 22.

dixerit fratri suo fatue. Si autem is *qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis*, adulter cuius erit reus? Maius aliquod quæro supplicium gehennâ ignis. Et fortassis dixerim gehennam esse inuoluntariorum piaculorum expiari valentium; quemadmodum scilicet de bonis iustorum (1. Cor. 2. 9.) *in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum*; ita quæ præparauit peccatoribus fornicariis, adulteris in cor hominis non ascenderunt. Si enim ascenderit in cor, reus fit, qui dixerit fratri suo fatue. Manifestum est vtique maius esse peccatum quod in cor ascendit peiora delinquentibus. Non possum autem excogitare quid maius gehennâ; sed solùm credo esse quid maius gehennâ, quod adulteris præparatum est. Eodem modo venio etiam ad alias quæ secundùm legem sunt pœnas, & sumo textum Apostolicum hisce consonum, & silentio prementem supplicium meum si peccauerim, quia nolo illud, *Decepisti me Domine, & deceptus sum*, assumens pulchrè decipi. Quid porrò dicit Apostolus? Si præuaricatur quis legem Moysis, sine misericordia super duobus & tribus testibus moritur: quantò puta-

εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρέ. Εἰ δὲ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, ὁ μοιχὸς τίνι ἔνοχος ἔσται; Μεῖζόν τι ζητῶ κολαστήριον τῆς γεέννης τοῦ πυρός. Καὶ τάχα εἴποιμι ἂν ὅτι ἡ γέεννα τῶν ἀκουσίων τῶν δυναμένων καθαρθῆναί ἐστιν· ὥσπερ δὴ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν δικαίων ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· οὕτως ἡτοίμασε τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὸ πορνεύειν, τὸ μοιχεύειν ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. Εἰ γὰρ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν, ἔνοχος γίνεται, ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρέ. Δῆλον ὅτι μεῖζον ἐστι τοῦ ἀναβαίνοντος ἐπὶ καρδίαν τὸ ἡμαρτημένον τοῖς τὰ χείρονα ἡμαρτηκόσιν. Οὐ δύναμαι δὲ νοῆσαι μεῖζόν τι γεέννης· ἀλλὰ μόνον πιστεύω ὅτι μεῖζόν τι ἐστι γεέννης, τὸ ἡτοιμασμένον τοῖς μοιχεύουσιν. Οὕτως ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς τὰς κατὰ τὸν νόμον κολάσεις, καὶ λαμβάνω λέξιν ἀποστολικὴν συνᾴδουσαν τούτοις, καὶ σιωπήσασάν μου τὴν κόλασιν ἐὰν ἁμάρτω, ἐπειδὴ οὐ θέλω τὸ, Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην, παραδεξάμενος ἀπατηθῆναι καλῶς. Τί δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος; Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖ-

τε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας; Ὀνόμασον ὦ Παῦλε τὴν τιμωρίαν· εἶπον αὐτήν· ἀλλ' οὐ λέγω αὐτήν, φησί. Μεῖζόν ἐστι τῶν λεγομένων τὸ τῆς κολάσεως τῶν ἐν Εὐαγγελίῳ ἁμαρτανόντων, μεῖζον τῶν ἀκουομένων, μεῖζον νοουμένων. Διὰ τοῦτο εἰσήχθη ὡς παιδίον ὁ προφήτης, ἀκούσας καὶ φοβηθεὶς λέγων· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Καὶ σὺ ὅσον εἰ παιδίον φοβηθικὸς ἀπειλάς, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς τὰς κολάσεις τὰς αἰωνίους, τὸ ἄσβεστον πῦρ, ἢ τάχα τι τούτου μεῖζον τὸ ἀποκείμενον τοῖς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπὶ πλεῖον βεβιωκόσιν. Ὧν πάντων μηδαμῶς πειραθείημεν, ἀλλ' ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειούμενοι δικαιωθείημεν ἀξίως τῶν ἑορτῶν τῶν ἐπουρανίων, καὶ Πάσχα, τοῦ ἐκεῖ ἐπὶ τὴν ἀναγωγὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

tis grauiori ſupplicio dignus erit, qui Filium Dei conculcauerit? Nomina ô Paule ſupplicium: dicebam ipſum; ſed non dico ipſum, inquit. Maius eſt dictis ſupplicium eorum qui in Euangelio peccant, maius eſt auditis, maius cogitatis. Idcircò introductus eſt tamquam puer Propheta, cùm audiuit & exterritus eſt dicens: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Etiam tu quaſi puer meticuloſus eſto minarum, ne patiaris illa quæ minas omnes excedunt ſupplicia æterna, ignem inextinctum, vel ſi quid fortè hoc maius ſit repoſitum iis qui contra rectam rationem vt plurimum vitam ſuam inſtituerunt. Quorum omnium nihil vmquam experiamur, ſed in Chriſto Ieſu perfecti iuſtificemur dignè feſtis cæleſtibus, & Paſchate, quod illuc adducit in Chriſto Ieſu; cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA XIX. in istud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* vsque ad istud: *Dominus probans iusta.*

Cap. 20,7.

Vers. 12.

Quomodo ira & similia de Deo intelligenda

OMnia quæ de Deo scripta sunt, quantumuis in speciem per se absona sint, oportet, vt arbitror, digna cogitare bono Deo. Quis enim non dicet absona esse ad Deum relata, habere ipsum iram, flagrare ipsum furore, pœnitentiam agere aliquando, item dormire ipsum: verumtamen vnumquodque horum ab eo qui nouerit obscuros audire sermones reperietur esse dignum Deo: ira siquidem ipsius haud suo fructu caret; sed sicut sermo eius erudit, ita & ira eius: omnes enim sermone non correctos ira corrigit. Et necesse est Deum dictâ irâ flagrare; prout nominato sermone vtitur: neque enim sermo eius istiusmodi est, qualis omnium sermo. Nullius enim sermo viuus, nullius sermo Deus. Nullius namque Verbum in principio apud illum erat, cuius erat Verbum; & vt esset solum, ab aliquo erat principio. Similiter quoque & ira Dei, ira nullius, cuiuslibet ira. Et sicut

ἐμπεπρῆσθαι

ζῶν, sequitur tamen ζῶον.

ΟΜΙΛΙΑ ιθ'. εἰς τό· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. μέχρι τοῦ· Κύριε δοκιμάζων δίκαια.

ΠΑντα τὰ ἀναγεγραμμένα περὶ τοῦ Θεοῦ, κἂν ἀπεμφαίνοντα αὐτόθεν ᾖ, χρὴ ἄξια νοῆσαι, οἶμαι Θεοῦ ἀγαθοῦ. Τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ ἀπεμφαίνοντα εἶναι ἀναφερόμενα ἐπὶ Θεὸν, τὸ ἔχειν αὐτὸν ὀργὴν, τὸ πρῆσθαι αὐτὸν θυμῷ, τὸ μεταμελεῖσθαι αὐτὸν, ἤδη δὲ τὸ ὑπνοῦν αὐτόν· ἀλλ' ἕκαστον τούτων παρὰ τῷ εἰδότι ἀκούειν σκοτεινῶν λόγων εὑρεθήσεται ἄξιον Θεοῦ· ἡ γὰρ ὀργὴ μὲν αὐτοῦ οὐκ ἄκαρπός ἐστιν· ἀλλ' ὡς ὁ λόγος αὐτοῦ παιδεύει, οὕτως καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ· τοὺς γὰρ μὴ παιδευθέντας λόγῳ παιδεύει ὀργή. Καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν Θεὸν πρῆσθαι τῇ καλουμένῃ ὀργῇ, ὡς χρῆται τῷ ὀνομαζομένῳ λόγῳ· οὔτε γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ τοιοῦτός ἐστιν ὁποῖος ὁ πάντων λόγος. Οὐδενὸς γὰρ ὁ λόγος ζῶον, οὐδενὸς ὁ λόγος Θεός. Οὐδενὸς γὰρ ὁ Λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς ἐκεῖνον ἦν, οὗ ὁ Λόγος ἦν· κἂν ἦν μόνος, ἀπό τινος ἦν ἀρχῆς. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ὀργὴ οὐδενὸς, οὔ τινος ὀργή. Καὶ ὥσπερ ξένον

ξένον τι ἔχει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ παρὰ πάντα τὸν οὑτινοσοῦν λόγον, καὶ ἔχει ξένον, τὸ εἶναι Θεὸς, καὶ τὸ εἶναι Λόγος, ὢν ζῶον τὸ ἐφεστηκέναι καθ' ἑαυτὸ, τὸ ὑπηρετεῖν τῷ Πατρί. Οὕτως ἡ ἐπεὶ ἅπαξ ὠνομάσθη Θεοῦ, ἡ καλουμένη αὐτοῦ ὀργὴ, ξένον τι ἔχει, καὶ ἀλλότριον πάσης τοῦ ὀργιζομένου ὀργῆς. Οὕτως καὶ ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἴδιόν τι ἔχει. Εἰ γὰρ ὁ θυμὸς τῆς προθέσεως τῆς τῷ θυμῷ ἐλέγχοντος βουλομένης τὸν ἐλεγχόμενον διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπιστρέφειν· ἐλέγχει καὶ Λόγος, ὡς παιδεύει Λόγος. Οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ ἐλέγχου μὴ ὠφεληθέντες, δεήσονται ἐλέγχου τοῦ ἀπὸ τοῦ θυμοῦ.

Ἔλεγχον μέν τινα εἶναι καὶ μεταμέλειαν Θεοῦ αὐτόθεν ἀπεμφαίνουσαν ἀναγέγραπται. Μεταμέλημαι ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα. Ἀξίως δὲ ζητήσεις καὶ τὴν μεταμέλειαν. Καὶ μὴ νομίσῃς συγγένειάν τινα ἔχειν τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ τῇ μεταμελείᾳ τῶν μεταμελουμένων. Ὡς γὰρ ἐξαίρετόν τι εἶχεν ὁ Λόγος αὐτοῦ, ἐξαίρετον ἡ ὀργὴ αὐτοῦ, ὑπερεῖχέν τι ὁ θυμὸς αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν τούτοις συγγενὲς ἦν τοῖς ὁμωνύμοις· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ μεταμέλεια αὐτοῦ ὁμώνυμόν ἐστι τῇ ἡμετέρᾳ μεταμελείᾳ· (ὁμώνυμα γάρ ἐστιν ὧν

mirum quid habet verbum Dei præter omne cuiuscumque alterius verbum, etiam hoc habet mirandum, quòd sit Deus, & quòd sit Verbum, cùm sit viuum per se subsistens, subseruiens Patri. Eodem modo illa cùm semel nominata sit Dei, quæ vocatur eius ira, mirum quid obtinet, & alienum ab omni irascentis ira. Eodem modo furor eius proprium quid habet. Si enim furor sit propositi volentis furore reprehendentis per reprehensionem conuertere reprehensum; reprehendit quoque Verbum, sicut emendat Verbum. Nam qui simplici reprehēsione non sunt adiuti, opus habebunt reprehensione quæ sit à furore.

Reprehensionem quidem aliquam esse ac pœnitentiam Dei per se in speciem absonam scripto traditum reperitur. *Pœnitet me quòd vnxerim Saul in Regem.* 1.Reg. 15,11. Meritò etiam quæsieris de pœnitentia. Et noli putare ipsius pœnitentiam habere affinitatem aliquam cum pœnitentia pœnitentiam agentium. Sicut enim eximium quid habuit Verbum eius, eximiū quid ira eius, excellens quid furor eius, nec quidquā erat commune cum iis quæ hoc nomine appellantur; eodem modo etiam pœnitentia eius æquiuoca est nostræ pœnitentiæ: (siquidem æquiuoca sunt quorum

Pœnitentia quid in Deo.

nomen ſolum commune; ſed ſecundùm nomen ſubſtantiæ ratio eſt diuerſa:) ſolùm igitur nomen iræ commune cuiuſcumque tandem, etiam iræ Dei. Similiter etiam de pœnitentia cogitandum. Etiam quæret qui poteſt, quid operetur pœnitentia Dei? quid operata ſit? Saülem ſuſtulit iniquè imperantem, ſubſtituit Regem populo ſecundùm cor Dei. Dixit enim propter bonam illam pœnitentiam:

Act. 13,22. *Inueni virum ſecundùm cor meum Dauid filium Ieſſe.* Ceterùm hæc omnia prooemij loco mihi ſunt, quia principium ex Ieremia propoſitæ lectionis ſic habet:

Cap. 20,7. *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Quærimus enim, num ſicut omnium furor malum, Dei autem increpatorius eſt, & omnium quidem ira grauis; quæ autem Dei appellatur, correctrix eſt; & omnium quidem noſtrûm pœnitentia arguit imbecillitatem ratiocinationis pœnitentiam præcedentis: in Deo autem non hoc arguit eius pœnitentia, sed defectum rerum externarum, ſuper quibus ſumitur pœnitentia.

Deceptio quid in Deo. Sic etiam intelligere oportet deceptionem Dei, cùm ſit alterius generis à noſtra deceptione quâ decipimus. Quænam igitur eſt à Deo deceptio? quam intelligens Propheta, quando

ὄνομα μόνον κοινόν· ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα τῆς οὐσίας λόγος ἕτερος·) μόνον οὖν ὄνομα κοινὸν ὀργῆς οὑτινοσοῦν, καὶ ὀργῆς Θεοῦ. Οὕτως καὶ ἐπὶ μεταμελείας νοητέον. Καὶ ζητήσει ὁ δυνάμενος, τί μεταμέλεια ἐργάζεται Θεοῦ; τί εἰργάσατο; τὸν Σαοὺλ καθεῖλε βασιλεύοντα παρανόμως, ἀνέστειλε βασιλέα τῷ λαῷ τὸν κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Θεοῦ. Εἶπε γὰρ διὰ τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην μεταμέλειαν· Εὗρον ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου Δαβὶδ υἱὸν Ἰεσσαί. Ἀλλὰ ταῦτά μοι προοίμια πάντα ἐστί, διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου ἀναγνώσεως οὕτως ἔχειν·

Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Ζητοῦμεν γάρ, μήποτε ὡς ὁ πάντων θυμὸς κακόν, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐλεγκτικός, καὶ πάντων μὲν ἡ ὀργὴ χαλεπή· ἡ δὲ καλουμένη τοῦ Θεοῦ, παιδευτική· καὶ πάντων μὲν ἡμῶν μεταμέλεια κατηγορεῖ ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ τοῦ περὶ τῆς μεταμελείας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐ τοῦ Θεοῦ κατηγορεῖ ἡ μεταμέλεια αὐτοῦ, ἀλλὰ τῶν ἔξω πραγμάτων, ἐφ' οἷς ἡ μεταμέλεια λαμβάνεται. Οὕτω δεῖ νοῆσαι καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ Θεοῦ, ἑτερογενῆ τυγχάνουσαν παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀπάτην ἣν ἀπατῶμεν. Τίς οὖν ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπάτη; ἥντινα νοήσας ὁ προφήτης, ὅτε

ἐπαύ-

ἐπαύσατο, ἀπατώμενός φησι, γνοὺς τὴν ὠφέλειαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀπάτης τό· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Καὶ πρῶτόν γε χρήσομαι παραδόσει Ἑβραϊκῇ ἐληλυθυίᾳ εἰς ἡμᾶς διά τινος φυγόντος διὰ τὴν Χριστοῦ πίστιν· καὶ διὰ τὸ ἐπαναβεβηκέναι ἀπὸ τοῦ λόγου, καὶ ἐληλυθότος ἔνθα, διατρίβομεν· ἔλεγε δή τινα εἴτε μῦθον φαινόμενον, εἴτε λόγον δυνάμενον προσάγειν τοὺς ἀκούοντας τό· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἔλεγε δή τινα τοιαῦτα. Ὁ Θεὸς οὐ τυραννεῖ, ἀλλὰ βασιλεύει· καὶ βασιλεύων, οὐ βιάζεται, ἀλλὰ πείθει, καὶ βούλεται ἑκουσίως παρέχειν ἑαυτοὺς τοὺς ὑπ' αὐτῷ, τῇ οἰκονομίᾳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν τινος ᾖ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑκούσιον αὐτοῦ. Ὁ γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος, ἔλεγεν τῇ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῇ τῷ Φιλήμονι περὶ τοῦ Ὀνησίμου· Ἵνα μὴ κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον. Ἠδύνατο τοίνυν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ποιῆσαι νομιζόμενον ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἵνα ἐξ ἀνάγκης ἐλεημοσύνην δίδωμεν, καὶ ἐξ ἀνάγκης σωφρονῶμεν, ἀλλ' οὐ βεβούληται· διὸ μηδὲ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης προστάσσει ἡμῖν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, ἵνα ἑκούσιον ᾖ τὸ πρόμενον. γινό Ὁ δὲ οὖν, ἵνα οὕτως εἴπω, ζητεῖ, πῶς ἂν ἑκουσίως τι ποιήσαιμεν ἃ ὁ Θεὸς βούλεται.

deceptio cessabat, agnoscens vtilitatem exinde relatam ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Et primùm vtor Hebraicâ traditione, quæ peruenit ad nos per quemdam exulem propter Christi fidem; & quia ascenderat à verbo, & huc peruenit, eam ventilamus: retulit certè quamdam siue fabulam apparentem, siue rationem valentem adducere auditores: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*: dixit sanè quædam similia. Deus non agit tyrannum, sed Regem; & dum imperat, non cogit, sed suadet, & vult vt sponte semetipsos eius tradant gubernationi, ne cuiusquam bonum ex necessitate sit, sed secundùm liberam eius voluntatem. Quod cùm etiam Paulus sciret, in sua ad Philemonẽ Epistola ait Philemoni de Onesimo: *Vt ne ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* Poterat nimirũ Deus vniuersorũ facere putatum bonum in nobis, vt ex necessitate eleëmosynam daremus, & ex necessitate temperantes essemus, sed noluit: ideò non ex tristitia aut ex necessitate imperat nobis facere quę facimus, vt voluntarium sit quod penditur. Viam itaque, vt sic dicam, quærit, quâ voluntariè faciamus quæ vult Deus.

Deo voluntariè non coactè seruiendum.

Phile. vers. 14.

Traditio apocrypha de missione Ieremiæ.

Retulit igitur mihi etiam hæc traditio quid simile. Volebat Ieremiam mittere ad prophetandũ omnibus gentibus, & præ omnibus gentibus populo suo; quandoquidẽ prophetiæ tristius quid narrant: siquidem pœnas annuntiant, quibus vnusquisque pro merito suo punietur; & nouerat propositum Prophetæ nolentis deteriora vaticinari populo Israël; idcircò per dispensationem

Ierem. 25, 15.

dixit: *Sume calicem hunc: & potabis omnes gentes ad quas ego mittam te ad eas.* Præcepit igitur Deus Ieremiæ vt acciperet calicem: adhortatus est autem ipsum vt sumeret calicem vini meri: *Et mittam te*, inquit, *ad omnes gentes habentem hunc calicem vini meri.* Audiens autem Ieremias se mittendum ad omnes gentes, vt ipsis iræ calicem propinaret, calicem suppliciorum; minimè suspicatus Israëlẽ quoque de hoc calice supplicij bibiturum, deceptus sumpsit calicem vt potaret omnes gentes: vbi calicem acceperat audiuit: *Propinabis primùm Ierusalem.* Quoniam verò aliud quidem expectauerat, aliud verò ipsi occurrit: super hoc est quod ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Similem huic expositioni tradidit

Ἔλεγεν οὖν μοι καὶ ἡ παράδοσις τοιοῦτόν τι. Ἐβούλετο τὸν Ἱερεμίαν πέμψαι προφητεύοντα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐθνῶν τῷ λαῷ· ἐπειδὴ αἱ προφητεῖαι σκυθρωπότερόν τι εἶπον· ἀνήγγελλον γὰρ κολάσεις, ἃς ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν κολασθήσεται· καὶ ᾔδει τὴν προαίρεσιν τοῦ προφήτου μὴ βουλομένου τὰ χείρονα προφητεῦσαι τῷ λαῷ Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο ᾠκονόμησεν εἰπεῖν· Λάβε τὸ ποτήριον τοῦτο· καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς. Προσέταξεν οὖν ὁ Θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ λαβεῖν ποτήριον· προτρεπόμενος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου, φησί· Καὶ ἐξαποστελῶ σε πρὸς πάντα τὰ ἔθνη ἔχοντα τοῦτο τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἱερεμίας ὅτι ἀποστέλλεται πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι διακονίζων αὐτοῖς ποτήριον ὀργῆς, ποτήριον κολάσεων· μὴ ὑπονοήσας ὅτι Ἰσραὴλ μέλλει πίνειν ἀπὸ τοῦ τῆς κολάσεως ποτηρίου ἀπατηθεὶς ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ ποτίσαι πάντα τὰ ἔθνη· λαβὼν τὸ ποτήριον ἤκουσε· Καὶ ποτιεῖς πρῶτον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐπεὶ δὲ ἄλλο μὲν προσεδόκησεν, ἄλλο δὲ αὐτῷ ἀπήντησεν· ἐπὶ τούτῳ δέ φησιν· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Παραπλήσιον ταύτῃ τῇ διηγήσει ἀπεδίδου καὶ

ὃν

ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ· κἀκεῖνος γὰρ οὐκ εἰδὼς τί μέλλει προστάσσεσθαι, λέγειν τῷ λαῷ, ἀκούει τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ γεγραμμένα λέγοντος· Τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; ὁ δέ, φησιν, ἀπεκρίνατο· Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι· ἀπόστειλόν με. ἀκούει· Πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψητε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐπεὶ οὖν μὴ εἰδὼς ὃ μέλλει προφητεύειν, καὶ ὅτι μέλλει ἀπειλεῖν τῷ λαῷ, διὰ τοῦτό φησιν ἐν τοῖς ἑξῆς· Φωνὴ λέγοντος, Βόησον. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο, ὡς πρόθυμος ποιήσας τὸ ἐπιτασσόμενον, ἀλλ' εἶπε· Τί βοήσω; ἐδλαβεῖτο γάρ· μήποτε πάλιν ἀκούσῃ ὡς ἐπὶ τῆς προτέρας προφητείας· Πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. Τί οὖν βοήσω; Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐδὲν ἤκουσεν ἐν ταύταις κατὰ τοῦ Ἰσραήλ.

Ταῦτ' ἔλεγεν ἡμῖν ἐκεῖνος παραδοὺς τό· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Ἐγὼ δὲ εὔχομαι ἃ λαμβάνω ἀπὸ τῶν διδόντων μὴ τηρῆσαι μόνα, μηδὲ κατορύξαι τὸ τάλαντον τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν, μηδὲ τὴν μνᾶν τῶν διδασκόντων τί χρήσιμον ἀποδη-

in Isaia; nam & ille nescius quid sibi mandandum foret, vt diceret populo, audit Deum iuxta quæ scripta sunt dicentem: *Quem mittam, & quis ibit ad populum hunc?* ipse autem, inquit, respondit: *Ecce ego sum: mitte me.* & audit: *Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi huius,* &c. Cùm igitur nesciret quid esset vaticinaturus, & se minaturum populo, ideò ait in sequentibus: *Vox dicentis, Clama.* Ipse autem non respondit, vt promptus exequendi quod iussum erat, sed dixit: *Quid clamabo?* deterior enim effectus erat ne fortè iterùm audiret sicut in priori prophetia: *Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis.* Quid igitur clamabo? *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos fœni,* &c. Nihil audiuerat in his contra Israëlem.

Isaiæ 6,8.

Isaiæ 40,6.

ηὐλαβεῖτο verebatur enim

Hæc narrauit iste nobis ex traditione quoad illud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Ego autem quæ à dantibus sumpsi non custodiam solùm, neque defodiam talentum tradentium mihi in terram, neque mnam docentium quid vtile alligabo

εὔχομαι ut seq. pag.

ligabo in ſudario; ſed multiplicabo diſciplinas, quas per traditionem accepi ab eo qui vtilia tradere nouerat. Incumbit mihi mnam ſiue Euangelij, ſiue Apoſtoli, ſiue Prophetæ, ſiue legis multiplicare. Hæc igitur audiens conſideraui mecum iſtud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Et conſiderans opto veri quidpiam in hunc locum inuenire. Num forſitan ergo ſicut pater filium adhuc puerum decipere commodo ſuo cupit, cùm aliter ipſi prodeſſe non poſſit, niſi puer decipiatur. Sicut Medicus decipere laborantem conatur, cùm non poſſit aliter curari, niſi deceptionis verba ſuſceperit. Ita etiam agit vniuerſorum Deus, cùm ſibi propoſitum habeat prodeſſe generi humano. Dicat Medicus laboranti, Secari te oportet, cauterio tibi opus eſt, alia grauiora tibi patienda ſunt, nequaquam tradet ſemetipſum ille: ſed nonnumquam aliud dicit, & abſcondit ſub ſpongia ferrum quo ſecandus ſit. Et rurſum abſcondit, vt ita dicam, ſub placenta naturam rei amaræ, & ingratum medicamentum, volens minimè nocere, ſed ſanare illum qui curandus eſt. Iſtiuſmodi medicamentorũ plena eſt Scriptura diuina vniuer-

Deus nos decipit ad profectum.

Sicut Medicus ægrotis.

σαι ἐν σουδαρίῳ· ἀλλὰ πλεονασμὸν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων, ὧν λαμβάνω ὑπὸ τοῦ παραδιδόντος καὶ δυναμένου παραδοῦναι χρύσιμα. Εὔχομαι τὴν μνᾶν εἴτε Εὐαγγελίου, εἴτε Ἀποστόλου, εἴτε προφήτου, εἴτε νόμου ποιῆσαι πολλαπλασίονα. ταῦτ' οὖν ἀκούσας ἐσκόπουν κατ' ἐμαυτὸν περὶ τοῦ· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Καὶ σκοπῶν εὔχομαι εὑρίσκειν τι εἰς τὸν τόπον ἀληθές. Μήποτε οὖν ὡς πατὴρ υἱὸν ἔτι νήπιον ὄντα ἀπατᾶν ἐπὶ τῷ συμφέροντι βούλεται, οὐκ ἄλλως δυνάμενον ὠφεληθῆναι, ἐὰν μὴ ὁ παῖς ἀπατηθῇ. Ὡς ἰατρὸς ἀπατᾶν τὸν κάμνοντα πραγματεύεται, μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ ἀπάτης παραδέξηται λόγους. Οὕτω καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἐπεὶ προκείμενον ἔχει ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Λεγέτω ὁ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι, Τμηθῆναί σε δεῖ, καυτηριασθῆναί σε δεῖ, ἄλλα χαλεπώτερα παθεῖν σε δεῖ, οὐκ ἂν παράσχοιεν ἑαυτὸν ἐκεῖνος· ἀλλ' ἐνίοτε ἄλλο λέγει, καὶ ἔκρυψεν ὑπὸ τὸν σπόγγον ἐκεῖνο τὸ τέμνον τι διαιροῦν σιδήριον. Καὶ πάλιν κρύπτει, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑπὸ τὸ μελιτὸν τοῦ πικροῦ φύσιν, καὶ τὸ ἀηδὲς φάρμακον, βουλόμενος μὴ βλάψαι, ἀλλ' ἰάσασθαι τὸν θεραπευόμενον. Τοιούτων φαρμάκων πεπλήρωται ὅλη ἡ θεία γραφή·

φιὶ· καὶ τινὰ μέν ἐστι χρηστὰ κρυπτόμενα, τινὰ δὲ πικρὰ κρυπτόμενα. Ἐὰν ἴδῃς πατέρα ἀπειλοῦντα, ὡς μισοῦντα τὸν υἱόν, καὶ λέγοντα τῷ υἱῷ φοβερὰ, καὶ μὴ ἐπιδεικνύμενον τὴν φιλοστοργίαν, ἀλλὰ κρύπτοντα τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν υἱὸν, ὄψει ὅτι ἀπατᾶν βούλεται τὸ νήπιον· οὐ γὰρ συμφέρει τῷ υἱῷ τὸ ἐπίστασθαι τὴν ἀγάπην τοῦ πατρὸς τὴν προαίρεσιν τὴν φιλικήν· ἐκλυθήσεται γὰρ, καὶ οὐ παιδευθήσεται· διὰ τοῦτο κρύπτει μὲν τὸ γλυκὺ τῆς φιλοστοργίας, δείκνυσι δὲ τὸ πικρὸν τῆς ἀπειλῆς. Τοιοῦτόν τι ποιεῖ ἐκ τοῦ ἀναλόγου πατρὶ καὶ ἰατρῷ ὁ Θεός. Ἔστι πικρά τινα, ἃ καὶ τὸν δικαιότατον μὲν ἰᾶται καὶ τὸν σοφώτατον· πάντα γὰρ τὸν ἁμαρτήσαντα ἐπὶ τοῖς ἁμαρτίαις κολασθῆναι δεῖ. Μὴ πλανᾶσθε, Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται, εἴτε πόρνος, εἴτε μοιχὸς, εἴτε μαλακὸς, εἴτε ἀρσενοκοίτης, εἴτε κλέπτης, εἴτε μέθυσος, εἴτε λοίδορος, εἴτε ἅρπαξ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. Τοῦτο ἐὰν νοηθῇ καὶ ἀκριβωθῇ ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων ἰδεῖν τὸ ἰατρικὸν σιδήρειον ὑπὸ τὸν σπόγγον, ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων πιεῖν τὸ πικρὸν φάρμακον ὑπὸ τοῦ μέλιτος, ἐγκαλέσει τις. Τίς γὰρ ἡμῶν οὐ σύνοιδεν ἑαυτῷ ποιοῦντι οὐ μετὰ βουλῆς, καὶ μεθυσθέντι; Τίς ἡ-

sa: & nonnulla quidem suauia sunt abdita, quædam item amara sunt abscondita. Cùm videris *Sicut pater filium.* patrem minantem, ac si odisset filium, ac verba terribilia in filium euomentem, & non ostendentem vllum amorem filialem, sed suam erga filium dilectionem abscondentem, videbis ipsum decipere velle puerum: non enim expedit filio vt nouerit dilectionem patris & propositum amoris; dissolueretur enim, & non emendaretur; idcircò abscondit quidem dulcedinem amoris filialis, ostendit verò amaritudinem minarum. Istiusmodi quid facit respectu patris ac medici Deus. Sunt amara quædam, quæ etiam iustissimum quemque ac sapientissimum sanent: omnem enim qui peccauit pro peccatis puniri oportet. *Nolite errare,* Galat. 6,7. *Deus non irridetur, siue fornicator,* 1.Cor. 6,9. *siue adulter, siue mollis, siue masculorum concubitor, siue fur, siue ebriosus, siue maledicus, siue raptor, regnum Dei non possidebunt.* Hoc si cognitum & accuratè perspectum fuerit iis qui nequeunt videre medicinale ferrum sub spongia, qui nequeunt exhaurire amarulentum pharmacum sub melle, offendet aliquem. Quis enim nostrûm non sibi conscius fecisse quidpiam sine consilio, & inebriatum fuisse? Quis nostrûm

ſtrûm mala ſua expiat à furto, & quòd neceſſaria ſibi non debito modo compararit? Sed vide quid dicat ſermo: *Nolite errare, quia hi Regnum Dei non poßidebunt.*

Myſteria utiliter abſconduntur. Myſterium ſuo loco abſcondendum eſt, ne plurimus quiſque offendatur: ne dum res didicerit expectet exitum, non quaſi requietem, ſed tamquam ſupplicium. Vel quis reperietur Paulus qui poſſit dicere; *Quoniam diſſolui, & eſſe cum Chriſto multò magis meliùs.* (Philip. 1, 23.) Ego autem non poſſum hoc dicere; ſcio enim cùm emigrauero ligna mea in me comburi oportere: ligna porrò habeo maledictiones, ligna habeo ebrietates, ligna furta, & alia millena ligna ſuperædificaui ædificio meo. Viden' vt iſta omnia plurimos lateat fidelium, & rectè latent. Et quiſque noſtrûm putat, quia idola non coluit, quia non eſt fornicatus, ſiue ſi à ſimilibus purus ſit, ſe hac vitâ liberatum ſaluatum iri: non videmus, *quia omnes nos manifeſtari oportet ante Tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geßit, ſiue bonum, ſiue malum.* (2. Cor. 5, 10.) Non videmus eum qui dixit: Verumtamen vos noui ex omnibus tribubus terræ; ideò vltionem ſumam de vobis quoad omnia ſtudia veſtra;

μῶν κακὰ καθαρθῇ ἀπὸ κλοπῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ πεποριϰέναι τὰ ἐπιτήδεια δεόντως; Ἀλλ' ὅρα τί λέγει ὁ λόγος· Μὴ πλανᾶσθε, ὅτι οὗτοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.

Τὸ κατὰ τὸν τόπον μυστήριον κεκρύφθαι δεῖ, ἵνα μὴ ἐγκακήσῃ ὁ πολύς· ἵνα μὴ μαθὼν τὰ πράγματα προσδοκήσῃ τὴν ἔξοδον, οὐχ ὡς ἀνάπαυσιν, ἀλλ' ὡς κόλασιν. Ἢ τίς εὑρεθήσεται Παῦλος ὁ δυνάμενος λέγειν· Κάλλιον γὰρ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. Ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι τοῦτο λέγειν· οἶδα γὰρ ὅτι ἐὰν ἐξέλθω τὰ ἐμὰ ξύλα καυθῆναι ἐν ἐμοὶ δεῖ· ξύλα δὲ ἔχω τὰς λοιδορίας, ξύλα ἔχω τὰς μέθας, ξύλα τὰς κλοπὰς, καὶ ἄλλα μυρία ξύλα ἐπῳκοδόμησά μου τῇ οἰκοδομῇ. Ὁρᾷς ὅτι ταῦτα πάντα λανθάνει τοὺς πολλοὺς τῶν πεπιστευκότων, καὶ καλῶς λανθάνει. Καὶ ἕκαστος ἡμῶν οἴεται, ὅτι μὴ εἰδωλολάτρησεν, ἐπεὶ μὴ πεπόρνευκεν, εἴτε καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων καθαρός ἐστι, ὅτι ἀπαλλαγεὶς τοῦ βίου σωθήσεται· οὐ βλέπομεν, ὅτι τοὺς πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ ἴδια τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον. Οὐ βλέπομεν τὸν εἰρηκότα· Πλὴν ὑμᾶς ἔγνων ἐκ πάντων τῶν φυλῶν τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἐκδικήσω ἐφ' ὑμᾶς ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν·

οὐχὶ

οὐχὶ τινὰ μέν, τινὰ δὲ οὔ· ἐπεὶ τοίνυν ὁ ἰατρὸς ἐνίοτε ἀποκρύπτει τὸν ἰατρικὸν σίδηρον ὑπὸ τὸν ἁπαλὸν καὶ τρυφερὸν σπόγγον· κρύπτει δὲ καὶ ὁ πατὴρ τὴν φιλοστοργίαν διὰ τῆς ἐμφάσεως τῆς ἀπειλῆς. Καὶ αἱ ἀπάται αἱ μὲν ἀφαιροῦσι τὰ στεατώματα καὶ τοὺς κιρσούς, καὶ εἴ τι ἄλλο βλάπτει τὴν τοῦ σώματος παρασκευήν· ἡ δὲ περιαιρεῖ τὴν ἀπαιδευσίαν καὶ τὴν χαύνωσιν.

Τοιοῦτον δέ τι νενόηκε ποιεῖν τὸν Θεὸν ὁ προφήτης μυστικῶς, καὶ ἰδὼν ἃ ἠπάτηκε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ καλῷ λέγει· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τηλικαύτην ἔκστασιν, ὥστε καὶ εἰπεῖν τῷ Θεῷ· Ἀπάτησόν με, εἰ τοῦτο συμφέρει. Ἄλλη γὰρ ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἄλλη ἡ ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ ὄφεως. Ὅρα τί λέγει ἡ γυνὴ τῷ Θεῷ· Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. Καὶ ἡ μὲν ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ ὄφεως ἐξεῖλε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ· ἡ δὲ ἀπάτη ἡ γινομένη τῷ προφήτῃ εἰπόντι, Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην, ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ ταύτην τὴν τῆς προφητείας χάριν, ἐπὶ τῷ αὐξῆσαι ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν ἐπὶ τῷ τελειωθῆναι αὐτόν, καὶ δυνηθῆναι, ὑπηρετήσασθαι κατὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι ἄνθρωπον τῷ βουλήματι τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς

non quoad aliqua quidem, quoad aliqua verò non; quia nimirum Medicus quandoq; medicinale ferrum sub molli ac delicata spongia abscondit: quin & pater tegit amorem erga filium per minarum interminationem. Atque illæ quidem deceptiones auferunt seuosos tumores ac varices, & si quid aliud corporis structuræ noceat; hæc verò aufert indocilitatem atque oscitantiam.

Ceterùm istiusmodi quid mysticè Deum facere Propheta cogitauit, & videns se deceptum à Deo in bonum ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Adduxerat eum in talem ecstasim, vt etiã diceret Deo: Decipe me, si hoc expedit. Alia est enim deceptio quæ fit à Deo; & alia est deceptio quę fit à serpente. Vide quid dicat mulier Deo: *Serpens decepit me, & comedi.* Et deceptio quidem serpentis eiecit Adàmum & vxorem eius è paradiso Dei: sed deceptio quæ contigit Prophetæ dicenti, *Decepisti me Domine, & deceptus sum*, euexit ipsum ad tantam prophetiæ gratiam, eò quòd auxerit in eo virtutem ad ipsius perfectionem, & vt posset, postquam hominem non timeret, subseruire volũtati verbi Dei. Hæc igitur etiam nos intel-

Differentia deceptionis Dei & serpentis.

Gen. 3.

intelligentes in præsentiarum, etiam optemus decipi à Deo, dummodò tantùm serpens non decipiat nos. Etiam alibi huic simile scriptum reperitur esse dictum in Isaia: *Dominus enim miscuit eis spiritum seductionis*. Intelliges etiam ibi quid faciat spiritus seductionis mistus à Deo. Benè autem habet, quòd non merum dederit Deus spiritum seductionis, sed, vt Propheta nominauit, miscuit ipsum.

Isaiæ 19,14.

Exempla vtiliter deceptorũ.

Periculum facere volo, & exemplum dare vtiliter deceptorum. Sunt quidam, qui ideò colunt castitatem & puritatem, & alij qui idcircò colunt monogamiam, quia putabant perire illum qui nuptialiter coëat, perditum iri qui duas duxerit vxores. Comparamus eos secundùm seipsos; quia expedit magis monogamo deceptum fuisse, & putasse punitum iri, & æterno supplicio addicendum esse bigamum, vt maneat monogamus & purus, quàm nosse veritatem, & duas accepisse vxores. Arbitror omnem quicumque huiusmodi sequelam viderit dicturùm; Beatius quidẽ esse puritatem seruare, & non ad secundas transire nuptias minimè deceptam, & videre, illam quoque què bis nubit participem quidem esse salutis alicuius, non tamen

νοοῦντες καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ δεξώμεθα ἀπατᾶσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μόνον μὴ ὁ ὄφις ἀπατησάτω ἡμᾶς. Καὶ ἀλλαχοῦ τούτῳ συνεγγέγραπται ὅτι εἴρηται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· Κύριος γὰρ ἐκέρασεν αὐτοῖς πνεῦμα πλανήσεως. Ἐπιστήσεις κἀκεῖ τί ποιεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως κιρνάμενον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Καλῶς δὲ, ὅτι οὐκ ἄκρατον δέδωκεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως, ἀλλ', ὡς ὠνόμασεν ὁ προφήτης, ἐκέρασεν αὐτό.

Παρακινδυνεῦσαι θέλω, καὶ παράδειγμα δοῦναι ὠφελημένων ἠπατημένων. Εἰσί τινες, οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦντες ἁγνείαν καὶ τὴν καθαρότητα, καὶ ἄλλοι οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν μονογαμίαν, ἐπεὶ προσεδόκησαν ἀπολύεσθαι τὸν συνουσιάσαντα γαμικῶς, ἀπολύεσθαι τὸν διγαμήσαντα. Συγκρίνομεν καθ' ἑαυτοὺς· ὅτι λυσιτελεῖ τῷ μονογάμῳ ἠπατῆσθαι, καὶ οἴεσθαι κολάζεσθαι, καὶ αἰωνίῳ κολάσει παραδίδοσθαι τὴν δίγαμον, ἵνα μείνῃ μονόγαμος καὶ καθαρὸς, ἢ γνῶναι τὸ ἀληθὲς, καὶ διγαμῆσαι. Νομίζω παντὸς ὅτινος οὖν βλέποντος τὸ ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν· Ὅτι μακαριώτερον μὲν ἦν τὸ καθαρεύειν, καὶ μὴ διγαμεῖν μὴ ἠπατημένην, καὶ ἢ ὁρᾶν, ὅτι μετέχει μὲν σωτηρίας τινὸς καὶ ἡ δίγαμος, οὐ μὴν το-

ταύτης

σαύτης μακαριότητος, ὅσης ἡ καθαρεύουσα· εἰ δὲ μὴ δύναται τοῦτο, βέλτιον τὸ ἠπατῆσθαι, ὡς ἀπολλυμένων διγάμων. Τοιοῦτόν τι εὑρήσεις καὶ ἐπί τινων ἀσκούντων τὴν ἁγνείαν, καὶ τὴν καθαρότητα τὴν παντελῆ· πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα εὑρεθείη κατὰ τὴν ἀπάτην ἀφ' ἡμῶν γινόμενα, καὶ ὠφελοῦντα ἡμᾶς. Πόσοι δὲ νομιζόμενοι σοφοί, εὑρόντες τὸ περὶ κολάσεως ἀληθές, καὶ διελθόντες δήθεν τὰ τῆς ἀπάτης, ἐν χείρονι γεγόνασι βίῳ· ἐλυσιτέλει αὐτοὺς φρονεῖν ὡς ἐφρόνουν πρότερον, περὶ τοῦ· Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ ὅτι τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ὅτι ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί· καὶ ὅτι τὸ ἄχυρον κατακαυθήσεται πυρὶ ἀσβέστῳ. Ἐὰν δὲ ἄλλο τι φαντασθέντες παρὰ τὴν πρώτην αὐτῶν, ἐν οἷς μέλλουσι τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖν· ὅρα εἰ μὴ ἀληθῶς διὰ τοῦτο, ἐπεὶ μὴ ἔδοξαν ἠπατῆσθαι, ἐθησαύρισαν αὐτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἂν θησαυρίσαντες εἰ ἠπατήθησαν. Ταῦτα διὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἀπάτην, ἐπεὶ εἶπεν ὁ προφήτης· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην.

Παρέλθωμεν δὲ ἰδίᾳ καὶ τὸ ἠπατή-

tantæ beatitudinis, quantæ illa quæ colit puritatem; sin hoc non possit, præstat fuisse deceptam, ac si bis nubentes perirent. Istiusmodi quid etiam reperies in quibusdam qui colunt castitatem, & omnimodam puritatem: quin & alia quàm plurima reperiri possint ex deceptione à nobis facta, quæ etiam prosint nobis. Quot enim putati sapientes, cùm reperissent eam quæ de supplicio est veritatem, & identidem ea quæ deceptionis erant præteriissent, peiorem vitam exegerunt: *Origenem forte et alios notat, qui supplicii finem fore statuebant.* præstitisset ipsos sapere vti priùs sapiebant, quoad istud: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in visionem omni carni:* & quia paleæ comburentur igni inextinguibili. Isaiæ 66,24. Marci 9,45. Si autem aliud quidpiam imaginati fuerint præter primam suam imaginationem, in quibus diuitias bonitatis Dei, & patientiæ & longanimitatis despecturi sint; Rom. 2,4. vide vtrùm non verè idcircò, quia non visi sunt decipi, thesaurizauerint sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, non thesaurizaturi si fuissent decepti. Hæc propter eam, quæ à Deo est, deceptionem, quia dixit Propheta: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.*

Ceterùm excutiamus etiam separatim istud *deceptus sum.* Cur

Cur non dixit tantùm, *Decepisti me Domine*, sed addidit etiam istud, *deceptus sum*? Licet nonnumquam comminisci quempiam deceptionem aliquam operantem, alium verò sibi cauentem ne decipiatur, & non decipi. Quando autem adornauerit quis decipi hominem, alter verò non cauerit sibi à deceptione, sed inciderit in deceptionem, tunc dixerit vtique: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*. Ego autem incidens in hunc locum istiusmodi quædam dixero: Quod si dicat mihi serpens, licet vera mihi dicat, licet decipere me velit, sermones eius habeo suspectos; persuasum habens, quòd siue decipiat me, siue verum dicat, mihi tamen noceat: nam & veritas ipsius nocet: nihil quod prosit à serpente fit: quandoquidem *non potest arbor mala fructus bonos ferre*. Quodcumque autem dicat mihi Deus, etiam persuasum habeo, quia Deus est qui dicit, Paratus sum exhibere meipsum; verum dicit, admitto, decipere me vult, voluntariè decipior, dummodò solus Deus me decipiat: & quoniam præbeo memetipsum, persuasum habens Deum esse qui dicat, & decipiat, & non curiosè inquiro: volo deceptus non ab alio quàm à Deo decipi: ideò dico te non solùm

Deceptio Dei actiuè & passiuè locuta est.

Matth. 7,18.

θην. Διὰ τί οὐκ εἶπε μόνον, Ἠπάτησάς με κύριε, ἀλλὰ προστέθεικε καὶ τὸ, ἠπατήθην; Ἔστιν ἐνίοτε ἐπινοῆσαί τι ἐνεργοῦντά τινα τὴν ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσόμενον ἀπατηθῆναι, καὶ οὐκ ἀπατώμενον. Ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ τὸ ἀπατᾷν, ὁ δὲ μὴ φυλάξηται ἀπατηθῆναι, ἀλλ' ἐμπέσοι εἰς τὴν ἀπάτην, εἴποι ἄν· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Ἐγὼ δὲ γενόμενος κατὰ τὸν τόπον καὶ τοιαῦτά τινα εἴποιμι· Ὃ ἐὰν λέγῃ μοι ὁ ὄφις, κἂν ἀληθῆ μοι λέγῃ, κἂν ἀπατᾷν με θέλῃ, ὑφορῶμαι αὐτοῦ τοὺς λόγους· πεπεισμένος, ὅτι εἴτε ἀπατᾷ με, εἴτε ἀληθεύῃ, βλάπτει με· καὶ ἡ ἀλήθεια γὰρ αὐτοῦ βλάπτει· οὐδὲν ὠφέλιμον ἀπὸ τοῦ ὄφεως γίνεται· ἐπεὶ μὴ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ἐνεγκεῖν. Ὃ ἐὰν δὲ λέγῃ μοι ὁ Θεὸς, καὶ πείθωμαι, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ λέγων, Ἕτοιμός εἰμι παρέχειν ἐμαυτόν· ἀληθεύει, δέχομαι, ἀπατᾷν με βούλεται, ἑκὼν ἀπατῶμαι, Θεός με μόνος ἀπατάτω· καὶ ἐπεὶ παρέχω ἐμαυτὸν, πειθόμενος Θεὸν εἶναι τὸν λέγοντα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ οὐ περιεργάζομαι· θέλω ἀπατώμενος μὴ ὑπ' ἄλλου ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπατηθῆναι· διὰ τοῦτο λέγω ὅτι οὐ μόνον σὺ

ἐπίρ-

ἐνήργησας τὸ ἀπατᾷν, ἀλλ' ὅτι κἀγὼ πέπονθα τὸ ὑπό σου ἀπατᾶσθαι· καὶ κατὰ τοῦτο λέγω· Ὅτι ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην.

Τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ τὸν Θεὸν εἶναι ἀπατῶντα, καὶ ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἀπατώμενον; Ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης. Τότε με κρατεῖ, ἐὰν με κατ' ἀρχὰς ἔτι νήπιον ἐν Χριστῷ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δυνᾶται· ἐὰν δὲ μὴ κρατήσῃς, τότε μοι χρεία πόνων. Ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης. Ἑξῆς τούτοις λέγει· Ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. Καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόπον ταῦτα ἤκουον, ὅτι Ἱερεμίας γέγονε κατὰ χρόνους ἁμαρτωλοτάτων· ὑπ' αὐτοῦ γοῦν γέγονε ἡ αἰχμαλωσία· καὶ οὕτως ἦσαν ἁμαρτωλοί, ὥστε μυκτηρίζειν, καὶ γελᾷν, καὶ χλευάζειν, εἴποτε ὁ προφήτης τὸ προοίμιον ἔλεγε τὸ προφητικὸν· τὸ, Τάδε λέγει κύριος, ἐγέλων οἱ ἀκούοντες, καὶ ἐμυκτήριζον τὰ λεγόμενα. Ἐφυλάξατο εἰπεῖν τὸ, Τάδε λέγει κύριος, ὁ ἀπατηθεὶς, καὶ ὠφεληθεὶς ἐκ τοῦ ἀπατᾶσθαι· διὸ καὶ αὐτὸς βουλόμενος ἀπατᾷν, ἐπὶ τῷ ὠφελεῖσθαι ἐκ τοῦ ἀπατᾷν, ἔλεγεν· Ὅτι ἐμοὺς ὑμῖν λαλῶ· ἐπεὶ οὐκ ἀκούετε τοῦ κυρίου λόγους. Εἶτα ἐκεῖνοι παρεῖχον τὰς ἀκοὰς ὡς λόγοις

operatum esse deceptionem, sed me quoque passum vt à te deciperer; & iuxta hoc dico: Quoniam *decepisti me Domine, & deceptus sum.*

Quid porrò sequitur ex eo quòd Deus sit qui decipiat, & homo qui decipiatur? *Obtinuisti, & potuisti.* Tunc me obtinet, quando me in principio adhuc infantem in Christo deceperit, & obtinendo potest; cùm autem non obtinueris, tunc laboribus mihi opus est. *Obtinuisti, & potuisti.* Post hæc ait: *Factus sum in derisum, totâ die perseuerani subsannatus.* Et in hoc loco hæc audiui, nempe Ieremiam extitisse temporibus maximorum peccatorum: sub ipso igitur contigit captiuitas; & vsque adeò erant peccatores, vt subsannarent, & riderent, & illuderent, si quando Propheta procemium aliquod propheticum proferret: istud, *Hæc dicit Dominus*, irridebant audientes, & subsannabant ea quæ dicebantur. Cauerat pronuntiare istud, *Hæc dicit Dominus*, qui deceptus erat, & fructum retulerat ex deceptione; quamobrem etiam ipse volens decipere, vt fructũ reciperet ex deceptione, dixit: Ecce meos loquar vobis; quoniam non auditis sermones Domini. Deinde illi adhibuerunt aures tamquam verbis

Quis sit fructus deceptionis Dei.

Ieremiæ, & audiebant ſermones Dei. Hæc autem mihi dicebat, qui tradidit mihi locum examinandi procemia & principia prophetiarum.

Eſt igitur etiam principium prophetiæ Ieremiæ apud nos quidem, quemadmodum Septuaginta tradiderunt, neſcio quomodo ſpeculantes: *Verbum Dei, quod factum eſt ad Ieremiam filium Chelcia de ſacerdotibus*: ſed in Hebraico, & reliquis editionibus: *Verba Ieremia filij Chelcia*: & omnes conſentiunt dicendo, *Verba Ieremia filij Chelcia*. Ad quid igitur verba Ieremiæ, quandoquidem procemium ipſi in dicendo ad eos qui nolebant audire? Cùm auditis ſermones meos, etiam nos quandoque ſimilia (vbi commodum viſum fuerit) facimus: nonnumquam ſermones ab ethnicis adducimus, volentes illos adducere ad fidẽ; & cùm viderimus eos alienos & auerſos à chriſtianiſmo, & nomen ipſum execrari, atque odiſſe ſi vel audiant ſermonem hunc eſſe Chriſtianorum, non præ nobis ferimus Chriſtianum ſermonem vtilem proferre: ſed quando ſermo iſte pro virili à nobis fuerit ſtabilitus, & viderimus cupidum auditorem non vulgari modo id quod dicitur auſcultantem, tunc confi-

Ierem. 1,1.

Prudi-ter aliquando vtimur ſermonibus profanorum.

Ἰερεμίου, καὶ ἤκουον λόγων Θεοῦ. Ταῦτα δέ μοι ἔλεγεν, ὁ παραδιδοὺς μοι τὸν τόπον ἐξετάζειν τὰ προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν προφητειῶν.

Ἔστι τοίνυν καὶ ἀρχὴ τῆς προφητείας Ἰερεμίου παρὰ μὲν ἡμῖν, ὡς οἱ ἑβδομήκοντα παραδεδώκασιν, οὐκ οἶδ' ὡς σκοπήσαντες· Τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἰερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου ἐκ τῶν ἱερέων· ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι· Λόγοι Ἰερεμίου υἱοῦ Χελκίου· καὶ πάντες συνεφώνησαν τῷ εἰπεῖν, Λόγοι Ἰερεμίου υἱοῦ Χελκίου. Διὰ τί οὖν λόγοι Ἰερεμίου, ἐπειδήπερ τὸ προοίμιον αὐτῷ ἐν τῷ λέγειν πρὸς τοὺς μὴ βουλομένους ἀκοῦσαι; Ἂν ἀκούσατέ μου τοὺς λόγους, καὶ ἡμεῖς ἐσθότε τοιαῦτα (ὅταν λυσιτελὲς ἡμῖν φανῇ) ποιοῦμεν· ἐνίοτε λόγους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσάγομεν, βουλόμενοι αὐτοὺς προσαγαγεῖν τῇ πίστει· καὶ ἐὰν ἴδωμεν ὅτι διαβεβλημένοι εἰσὶ πρὸς Χριστιανισμόν, καὶ βδελύττονται τὸ ὄνομα, καὶ μισοῦσι τὸ ἀκοῦσαι ὅτι ἐστὶν ὁ λόγος Χριστιανῶν ἐστιν, οὐ προσποιούμεθα Χριστιανὸν λέγειν λόγον ὠφέλιμον· ἀλλ' ὅταν ὁ λόγος ἐκεῖνος κατασκευασθῇ κατὰ δύναμιν ὑφ' ἡμῶν, καὶ δοκοῦμεν ὁρᾶν τὸν ἀκροατὴν οὐχ ὡς ἔτυχε τοῦ λεγομένου ἀκούσαντα, τότε ὁμολογοῦ-

μεν

μὲν ὅτι ἐστὶν ὁ ἐπαινετὸς λόγος, Χριστιανῶν λόγος ἐστί· καὶ ποιοῦμεν τι παραπλήσιον τῷ εἰπόντι, Οὐκ ἔστι τάδε λέγει κύριος, ἀλλὰ ἀκούσατε λόγους ἐμοῦ Ἰερεμίου. Ταῦτα τά· Ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. Τί λέγω Ἰερεμίας, καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς ἐμυκτηρίζετο. Ἤκουον γάρ, φησι, ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐμυκτήριζον αὐτόν. Ἀλλ' ὁ κύριος ἐκμυκτηρίζει πάντας τοὺς ἐκμυκτηρίζοντας τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. Ἐγενόμην εἰς γέλωτα. Ὅρα ποταποὺς βίους ἐβίωσαν οἱ προφῆται, πῆ μὲν καταγελώμενοι, πῆ δὲ κινδυνεύοντες, καὶ καταβαλλόμενοι, καὶ λιθοβολούμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀναιρούμενοι, μισούμενοι, ἐκδιωκόμενοι, καὶ πάνυ ἔπασχον, καὶ ὑπέμενον, ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου ζητοῦντες, κηρύσσοντες τὸν Λόγον, τύχωσι τοῦ τέλους τοῦ παρὰ Θεοῦ.

Πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. Κατηγορία τῆς κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, ὅτι οὐδὲ ἡμέρας ὀλίγας τινὰς ἐποίησεν προφήτης ὁ μυκτηριζόμενος· ἀλλὰ πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσε μυκτηριζόμενος, ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι. Ἔστι τις ἐπαγγελία γέλωτος· ἧς ἐπαγγελίας ἐπώνυμός ἐστιν ὁ πατριάρχης

temur hunc laudabilem sermonem, Christianorum sermonem esse; & facimus quid simile dicenti, Non sunt hæc dicit Dominus, sed audite sermones mei Ieremiæ. Hæc ipsa: *Factus sum in derisum, totâ die perseueraui subsannatus.* Quid dico Ieremias, etiam meus Iesus subsannabatur. Audiebant enim, inquit, hæc omnia Pharisæi, pecuniarum amatores cùm essent, & subsannabant eum. Verumtamen Dominus subsannat omnes qui subsannant sermones Dei. *Factus sum in derisum.* Vide qualem vitam vixerint Prophetæ, partim quidem derisi, partim verò periculis expositi, & deiecti, & lapidibus impetiti à populo, è medio sublati, odio habiti, persecutionem passi, & plurimùm perpessi sunt, & sustinuerunt, vt secundùm voluntatem Dei gloriam ipsius solius quærentes, prædicantes Verbum, finem à Deo consequerentur.

Propheta ipseque Christus ludibrio habiti.

Totâ die perseueraui subsannatus. Accusatio est aduersus generationem istam, quia non paucos aliquot dies exegit Propheta subsannatus; sed omni die perseuerauit subsannatus, *quia amaro verbo meo ridebo.* Est quædam promissio risus; cuius promissionis cognomentum est patriarcha

Risus quis bonus vel malus.

Isaac: interpretatur enim risus. Porrò risum esse in promissione liquet ex eo: *Beati qui fletis nunc, quia ridebitis*: promissio autē, *quia ridebitis*; sicut etiam promissum, *Filij Dei vocabuntur, & Deum videbunt, & poßidebunt terram, & ipsorum eſt Regnum cælorū.* Eodem modo est promissio risus, vel è diuerso fletus qui beatus prædicatur. Petes autem an huic bono risui secundùm alium atq; alium sensum consonet quidem ille qui beatus prædicatur fletus, aduersetur autem miserandus ille qui aduersariis repositus est fletus alius. *Væ enim qui rident nunc, quia lugebunt, & flebunt.* Alius namque fletus qui beatus prædicatur, alius qui repositus est iis qui vixerunt malè. Vtrùm autem etiam ille finis quid vtile habeat nescio quid dicam. Audi Paulum quando docebat, hoc dicendo satagebat, vt contristarentur auditores; & confitetur se tum maximè lætari, quando contristabatur quis ex ipso. ait enim: *Et quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me?* Et si quis potens est mouere animum auditoris præsertim peccatoris, tales ~~solet~~ proferre sermones, qui ex virtute, & ordine, ac diuinitate, atque sacrorum sensuum pondere pronuntiati

Lucæ 6,21.

Matth. 5.

2. Cor. 2,2.

Bonum est tristari ad salutē.

optat / εὔχεται / omnino scribendum.

Ἰσαάκ· ἑρμηνεύεται γὰρ γέλως. Ὅτι δὲ ἐπαγγελία γέλως δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ· Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε· ἡ δὲ ἐπαγγελία, ὅτι γελάσετε· ὥσπερ ἐπαγγελία, Υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται, καὶ τὸν Θεὸν ὄψονται, καὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν, καὶ αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὕτως ἐστὶν ἐπαγγελία γέλως, ἡ ἐπαγγελία τὸ ἐναντίον ὁ μακαριζόμενός ἐστιν κλαυθμός. Ζητήσεις δὲ εἰ τούτῳ τῷ ἀγαθῷ γέλωτι καθ' ἑτέραν καὶ ἑτέραν ἐπίνοιαν συνᾴδει μὲν ὁ μακαριζόμενος κλαυθμός, ἐναντιοῦται δὲ ὁ τοῖς ἐναντίοις ταλανιζόμενος ἀποκείμενος κλαυθμὸς ἕτερος. Οὐαὶ γὰρ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσουσι, καὶ κλαύσονται. Ἄλλος γὰρ κλαυθμὸς ὁ μακαριζόμενος, ἄλλος ὁ ἀποκείμενος τοῖς κακῶς βεβιωκόσιν. Εἰ δέ τι κἀκεῖνος τέλος ἔχει ὠφέλιμον οὐκ οἶδα τί λέγω. Ἄκουε Παύλου ὅτε ἐδίδασκεν, ἐπραγματεύετο λέγων, λυπῆσαι τοὺς ἀκούοντας· καὶ ὁμολογεῖ ὅτι τότε μάλιστα εὐφραίνετο, ὅτε ἐλυπεῖτό τις ἐξ αὐτοῦ. φησὶ γάρ· Καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; Καὶ εἴ τίς τι ἱκανός ἐστι κινῆσαι ψυχὴν ἀκροατοῦ μάλιστα ἡμαρτηκότος, τοιούτοις ἔχεται λόγοις λέγειν, οἵτινες ἀπὸ δυνάμεως, καὶ παρατάξεως, καὶ θειότητος, καὶ νοημάτων ἀπαγγελλόμενοι ἱερῶν σείσου-

σείσουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, καὶ κινοῦσιν ἐπὶ πένθος, καὶ ἐπὶ κλαυθμὸν, καὶ ἐπὶ δάκρυα, ὡς χαίρειν τὸν λέγοντα, ὅτε ἤδη τὸ ἀκροατήριον τερπόμενον, καὶ γέμον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. Ὅταν μὲν γὰρ εἰς ἐπαγγελίας ἄγῃ ὡς διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τοῖς ἐν τῷ λυπεῖσθαι ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ διὰ τοῦ κλαυθμοῦ ἄγῃ ἐπὶ τὸν μακαριζόμενον γέλωτα· ὅτε δὲ οὐ τοῦτο ἀνύῃ, φοβοῦμαι μὴ τοιαῦτα λέγῃ, οἷα οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι πενθήσετε, καὶ κλαύσετε.

Πρὸς τί δέ μοι τοῦτο εἴρηται, ἢ βουλομένῳ ὑπαινίξασθαι ὅτι λέγεις, Πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι, καὶ παραστῆσαι γέλωτα κλαυθμοῦ, καὶ κλαυθμὸν ἐκεῖνον ὃν κλαύσονται οἱ ἐνταῦθα γελῶντες, τάχα τοῦ Θεοῦ πραγματευομένου ἐγγεννῆσαι αὐτοῖς κλαυθμόν· ἐκεῖ γὰρ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· καὶ τοῦτο πραγματεύεται ὁ Θεὸς ὁρῶν ὅτι ὁ κλαίων ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασιν· ὁ θρηνῶν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις παρανομήμασιν, ἤδη εἰς συναίσθησιν ἐλήλυθε τῶν ἰδίων κακῶν. Ὡς εἴθε ἕκαστος ἡμῶν καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα ἔλεγε· Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. Ὡς εἴθε ἕκαστος ἡμῶν ἔλεγεν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι κλαίων· Ἐγενήθη μοι τὰ δάκρυά μου ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός.

percellunt animum auditoris, & mouent ad luctum, & ad fletum, & ad lacrymas, ita vt is qui dicit gaudeat, cùm viderit auditorium delinitum, & plenum iis quæ dicta sunt. Vbi enim ad promissiones ducit quasi per angustam & arctam iis qui tristantur viam ad vitam, & per fletum ducit ad ter beatum prædicatum risum: quando autem non hoc perficit, vereor ne talia dicat, qualia qui nunc rident; quia lugebitis, & flebitis.

ἴδη πρὸ γέμον legerem γελᾶν, aut στένον.

Quorsum autem hæc à me dicta sunt, nisi quòd velim insinuare quid ait, *Amaro verbo meo ridebo*, & ostendere risum fletus, & fletum illum quo flebunt qui hîc rident, Deo fortè hoc agente vt oriatur ipsis fletus: ibi enim *erit fletus, & stridor dentium*: & Matth. 8,12.
hoc agit Deus videns eos qui super peccatis propriis flent: qui delicta sua lamentatur, iam in malorum suorum conscientiam venit. Atque vtinam vnusquisque nostrûm ad vnumquodque peccatum diceret: *Lauabo per* Psal. 6,7.
singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Sic vtinam vnusquisque nostrûm diceret de propriis peccatis flens: *Fuerunt mihi* Psal. 41,4.
lacrymæ meæ panis die ac nocte.

Bonus fletus in risum conuertitur.

Cùm ſermo meus acerbior hic ſit, amarior inquam, quia me affligit, vt & propter illum indignantur auditores increpiti, quando dicentem ægrè ferunt. Scio quia amaro verbo meo finis eſt riſus; riſus inquam qui beatus nuncupatur. Et hoc fortaſſe ſciens Propheta dicebat: *Quia amaro verbo meo ridebo.* Iam quidem amaro verbo, ſed non iam rideo; aſt *amaro verbo meo ridebo, præuaricationem & miſeriam inuocabo.* Deum inuocat iuſtus, ſapientiam inuocat etiam iniquus. Erit enim, inquit, cùm inuocaueritis me; ſed ego non exaudiam vos. Illic quidem tam iniuſti quàm iuſti manifeſtum eſt quòd inuocent quandoque ſapientiam: *Et omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit*; hîc autem Propheta dicit: *Præuaricationem & miſeriam inuocabo*: ſicut Deum, ſic præuaricationem, ſicut Dominum, ſic miſeriam. Vtique rem præclaram inuocat Ieremias, quando annuntiat dicens: *Præuaricationem & miſeriam inuocabo.*

Rom. 10, 13.

Pacta mala reſcindenda.

Ceterùm conſideranda ſunt pacta quæ ſtatuimus, & præuaricationes eorum: quia nonnumquam eſt malè fœdera ſancire; & poſt malè ſancita fœdera vtinam inuocaremus præ-

Ἐὰν μου ὁ λόγος πικρότερος, ἐνταῦθα ᾖ πικρότερος, διὰ τὸ θλίβεσθαί με, καὶ δι' αὐτὸν ἀηδίζονται οἱ ἀκούοντες οἱ ἐλεγχόμενοι, ὅταν βαρῶνται τὸν λέγοντα. Οἶδα ὅτι ἐπὶ τῷ πικρῷ λόγῳ μου τὸ τέλος ἐστὶ γελᾶν· γελᾶν δὲ τὸν τῶν μακαριζομένων γέλωτα. Καὶ τοῦτο τάχα εἰδὼς ὁ προφήτης ἔλεγεν· Ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι. Ἤδη μὲν πικρῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐκ ἤδη γελῶ· ἀλλὰ πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι, ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. Θεὸν ἐπικαλεῖται ὁ δίκαιος, τὴν σοφίαν ἐπικαλεῖται καὶ ὁ ἄδικος. Ἔστι γάρ, φησιν, ὅτι ἐπικαλέσησθέ με· ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Ἐκεῖ μὲν οἱ ἄδικοι καὶ οἱ δίκαιοι δὲ δῆλον ὅτι ἐπικαλοῦνταί ποτε τὴν σοφίαν· Καὶ πᾶς ὃς ἐὰν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται· ἔνθα δὲ ὁ προφήτης φησίν· Ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι· ὡς τὸν θεόν, οὕτω τὴν ἀθεσίαν, ὡς τὸν κύριον, οὕτω τὴν ταλαιπωρίαν. Ἆρα καλὸν πρᾶγμα ἐπικαλεῖ Ἱερεμίας, ὅτε ἐπαγγέλλει λέγων· Ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι.

Ἀλλὰ δεῖ κατανοῆσαι συνθήκας ἃς τιθέμεθα, καὶ τὰς ἀθεσίας αὐτῶν· ὅτι ἐστί ποτε συνθήκας θέσθαι κακῶς· καὶ μετὰ τὸ θέσθαι συνθήκας κακῶς εἴθε ἐπικαλοῖμεν τὴν ἀθεσίαν.

θεσίαν. Οὕτω δὲ καὶ ἐὰν κατανοήσω τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον, τὴν ἀπάγουσαν εἰς ἀπώλειαν, καὶ ὅτι ὁδεύων ἐν αὐτῇ οὐ ταλαιπωρῶ, μεταβαίνω ἀπὸ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ, καὶ ἔρχομαι ἐπὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, καὶ ταλαιπωρῶν λέγω· Ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι, ἀθετεῖν μέλλω τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἵνα ἀναλάβω οὐρανίας συνθήκας, ἀθεσίαν ἐπικαλέσομαι. Οὕτω δὲ καταλιπὼν τὸν βίον τὸν τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ, καὶ ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, ἵνα γένωμαι ταλαίπωρος ὡς Παῦλος, λέγων, Ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. Οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ἐρεῖ· Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; Ἀλλ' ὁ νοήσας τὸ σῶμα τοῦ θανάτου, ὁ ῥυσθῆναι βουλόμενος ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου, ἐρεῖ τό· Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· ὁ δὲ φιλοσωματῶν, ὁ πολύς, ὁ ἀπιστῶν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, οὐ λέγει, Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· ἀλλὰ μακαρίζει ἑαυτόν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ τὸ εἶναι ἐν τῷ τοῦ θανάτου σώματι. Ἐὰν οὐ δυνηθῶ νοῆσαι πῶς Παῦλος εἶπε, Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, μηδέπω ἐπικαλεσάμενος τὴν ταλαιπωρίαν, ἐπικαλέσομαι αὐτὴν ἐν τῷ ἀθετῆσαι τὰς πρὸς τὴν κακίαν συνθήκας, καὶ λέγω ὡς ὁ

τῷ

uaricationem. Sed & eodem modo si latam & spatiosam viam considerauero, quæ ducit ad perditionem, & quia incedens in ea sum expers miseriæ, transeo à lata & spatiosa via, & venio ad arctam & angustam, & miseriam tolerans dico: *Miseriam inuocabo*, infirmabo fœdera cum mundo & rebus humanis, vt diuina fœdera résumam, præuaricationem inuocabo. Ita porrò deserens vitam viæ latæ ac spatiosæ, & veniens ad angustam & arctam, vt euadam miser sicut Paulus, dicens, *Miseriam inuocabo*. Neque enim omnis homo dicet: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Sed qui intellexerit corpus mortis, qui liberari voluerit de corpore mortis huius, is dicet: *Infelix ego homo*: qui verò corpus amat, qui frequens est, qui non credit sæculum futurum, non dicit, *Infelix ego homo*; sed beatum prædicat semet ipse, quòd sit homo, & quòd in corpore mortis versetur. Si non potuero intelligere quomodo Paulus dixit, *Infelix ego homo*, cùm necdum inuocem miseriam, inuocabo eam fœdera cum malitia abrogando, & aio cum

Rom. 7.24.

Ieremia: *Præuaricationem & miseriam inuocabo*: neque enim dixit, Præuaricationem Dei inuocabo.

Exemplum Iudith mala fœdera rescindendi.

Volo exemplum dare à Scriptura iusti fœdera reuocantis, vt ostendam quomodo ille re ipsâ præuaricationem inuocauit. Iudith fœdera sanciuerat cum Holoferne, vt tot diebus egressa ad orandum Deum, post totidem dies sisteret semetipsam cubili Holofernis. Pacta hæc admiserat Holofernes; dimisit Iudith ad precandum foras extra castra. Quid facere debebat Iudith? seruaréne pacta, vel ea præuaricari? In confesso est, quia prçuaricari. Illa namque præuaricari quoad Holofernem, beatum erat in ordine ad Deum. Præuaricatura cum Holoferne pacta inita Iudith dixit: *Præuaricationem inuocabo*: & inuocauit præuaricationem. Vtinam & ego talis sim, vt dicam, Præuaricationem inuocabo, & inuocabo præuaricationem illam cum serpente, illā cum diabolo. Pacta quondam serpens cum Eua sanxerat, eratque ipsi amica, & serpens mulieri: sed Deus tamquam bonus pacta ista statuit dissoluenda, & amicitiam hanc prauam dissipandam, & tamquam bonus Deus ait: *Ini-*

Deus rescidit pacta Eua cum serpēte

Gen. 3, 15.

Ἱερεμίας· Ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἀθεσίαν Θεοῦ ἐπικαλέσομαι.

Θέλω παράδειγμα δοῦναι ἀπὸ τῆς γραφῆς δικαίου τὰς συνθήκας ἀθετοῦντος, ἵνα παραστήσω πῶς ἐκεῖνος τῷ ἔργῳ ἀθεσίαν ἐπεκαλέσατο. Ἰουδὴθ συνθήκας ἔθετο πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην, ὥστε τόσων τῶν ἡμερῶν ἐξερχομένη διὰ χεῖρας τῷ Θεῷ, καὶ μετὰ τόσας τὰς ἡμέρας ἑαυτὴν παρέξειν τῇ κοίτῃ τοῦ Ὀλοφέρνου. Ταύτας τὰς συνθήκας ὁ Ὀλοφέρνης ὑπεδέξατο· ἀπέλυσε τὴν Ἰουδὴθ ἐπὶ τὰς εὐχὰς ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Τί ἔχρην ποιῆσαι τὴν Ἰουδὴθ; τηρῆσαι τὰς συνθήκας, ἢ ἀθετῆσαι αὐτάς; Ὡμολόγηται, ὅτι ἀθετῆσαι. Τὰς γὰρ πρὸς Ὀλοφέρνην ἀθετῆσαι, μακάριον ἦν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ἔμελλεν ἀθετεῖν τὰς πρὸς Ὀλοφέρνην συνθήκας ἡ Ἰουδὴθ εἶπεν· Ἀθεσίαν ἐπικαλέσομαι· καὶ ἐπικαλέσατο τὴν ἀθεσίαν. Ὄφελον κἀγὼ τοιοῦτος γένωμαι, ἵνα εἴπω, Ἀθεσίαν ἐπικαλέσομαι, καὶ ἐπικαλέσομαι τὴν ἀθεσίαν τὴν ἐπὶ τῷ ὄφει, τὴν πρὸς τὸν διάβολον. Συνθήκας ποτὲ ὁ ὄφις πρὸς τὴν Εὔαν ἐποιήσατο, καὶ ἦν αὐτῷ φίλη, καὶ ὁ ὄφις τῇ γυναικί· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐπραγματεύσατο ὡς ἀγαθὸς τὰς συνθήκας ταύτας λυθῆναι, καὶ τὴν φιλίαν ταύτην τὴν καλὴν διασκεδάσαι, καὶ ὡς ἀγαθὸς Θεὸς λέγει· Ἔχ-

θραν

θραν ἀναμέσον σοῦ, καὶ ἀναμέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. Εὐγνωμόνως οὖν ἀκούεις μὲν, πῶς ὁ Θεὸς ἔχθραν ποιεῖ τὴν πρὸς τόνδε, ἵνα φιλίαν ποιήσῃ τὴν πρὸς τὸν Χριστόν. Ἀδύνατον γὰρ, ἅμα εἶναι φίλον τῶν ἐναντίων. Καὶ ὥσπερ οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, οὕτως οὐδεὶς δύναται εἶναι φίλος καὶ Θεῷ καὶ μαμωνᾷ, φίλος καὶ Χριστῷ, καὶ ὄφει· ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς Χριστὸν ἔχθραν ποιῆσαι πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν ἔχθραν γενῆσαι τὴν πρὸς τὸν Χριστόν. Ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι.

Ἵνα δὲ μᾶλλον νοήσῃς τὸ, Ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι, διαχαράξω ὅ τι γινόμενον ἀσκητικόν. Πολλάκις γὰρ προκειμένου τοῦ γῆμαι, τοῦ μὴ ἔχειν πρᾶγμα ἐπανισταμένης τῆς σαρκὸς τῷ πνεύματι, αἱρεῖταί τις οὐ καταχρήσασθαι τῇ τοῦ γαμεῖν ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ ταλαιπωρεῖν καὶ κάμνειν, ὑποπιάζειν τὸ σῶμα νηστείαις, καὶ δουλαγωγεῖν αὐτὸ ἀποχαῖς τοιῶνδε βρωμάτων, καὶ παντὶ τρόπῳ τῷ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦν. Ἆρ' ὁ τοιοῦτος οὐ τὴν ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο, παρὸν ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τρυφῇ καὶ ἡδονῇ, καὶ μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὴν ταλαιπωρίαν; Εἴ τις οὖν

micitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen eius. Bono animo igitur audis quidem, quomodo Deus inimicitiam facit inter hanc & illum, vt amicitiam faciat inter hanc & Christum. Fieri enim nequit, vt quis contrariorum simul amicus sit. Et sicut *nemo potest duobus dominis seruire*, ita nemo potest esse amicus Deo & mammonæ, amicus & Christo, & serpenti; sed necesse est & amicitiam cum Christo inimicitiam fieri cum serpente, & amicitiam cum serpente inimicitiam fieri cum Christo. *Præuaricationem & miseriam inuocabo.* Matth. 6,24.

Vt autem ampliùs intelligas istud, *Miseriam inuocabo*, adscribam gestum aliquod asceticum. Propositis nimirum frequenter nuptiis, ne haberet negotium insurgentis aduersus spiritum carnis, eligit quis non abuti nubendi potestate, sed affligere & laborare ad subigendum corpus ieiuniis, & in seruitutem redigere ipsum quorumdam abstinentiis ciborum, & omni modo spiritu facta carnis mortificare. An non talis miseriam inuocauit, cùm posset dedere semet ipse deliciis & voluptati, & non inuocare miseriam? Si quis igi- *Quomodo miseria sit inuocāda.*

tur possit imitari Prophetam, etiam præuaricationem, vti exposuimus, inuocet. Contigit autem hanc historiam esse veram etiam quoad Ieremiam; quoniam etiam in castimonia vitam transegit: dixit enim illi Deus, Non accipias mulierem, neque facias liberos, & in castitate vixit: præuaricationem namque & miseriam inuocauit.

Quia factus est sermo Domini in opprobrium mihi. Beatus Ieremias, cùm non haberet aliud opprobrium quàm verbum Domini; nos autem infelices habemus opprobria, non propter verbum Domini, sed propter nostra peccata, & opprobriis afficimur, pro quibus impegimus, & illusimus, & contumelias patimur pro malitiis nostris. Verùm Seruator istiusmodi opprobriis non vult nos onerari dicens: *Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos propter me. Gaudete in illa die, & exultate.* Sermo igitur, inquit, Domini factus est mihi in opprobrium & in derisum omni die. Deinde considera quàm sint Prophetæ candidi homines, & non occultantes peccata propria sicut nos, & dicentes non ad eos qui tunc erant tantùm, sed ad omnes generationes, si peccauerint.

Matth. 5,11.

Prophetæ candidè peccata confitentur.

δύναται μιμεῖσθαι τὸν προφήτην, καὶ ἀθεσίαν ὡς διηγησάμεθα, ἐπικαλείσθω. Ἔτυχε δὲ τὴν ἱστορίαν εἶναι ἀληθῆ καὶ περὶ Ἱερεμίου· ὅτι καὶ ἐν ἁγνείᾳ ἔζησεν· εἶπε γὰρ αὐτῷ ὁ κύριος, Οὐ μὴ λάβῃς γυναῖκα, οὐδὲ οὐ μὴ ποιήσῃς τέκνα, καὶ ἐν ἁγιείᾳ ἔζησεν· ἀθεσίαν γὰρ καὶ ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο.

Ὅτι ἐγενήθη λόγος κυρίου ἐμοὶ εἰς ὀνειδισμόν. Μακάριος Ἱερεμίας, μὴ ἔχων ἄλλον ὀνειδισμὸν ἢ τὸν λόγον τοῦ κυρίου· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες ἔχομεν ὀνειδισμοὺς, οὐ διὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἀλλὰ διὰ τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα, καὶ ὀνειδιζόμεθα, ἐφ' οἷς πταίαμεν, καὶ ἐπταίσαμεν, καὶ λοιδορούμεθα ἐπὶ ταῖς κακίαις ἡμῶν. Ὁ δὲ σωτὴρ οὐ τοιούτοις ἡμᾶς ὀνειδισμοὺς θέλει ὀνειδίζεσθαι λέγων. Μακάριοι ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμᾶς ἕνεκέν μου. Χαίρετε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ σκιρτήσατε. Ὁ λόγος οὖν, φησὶ, τοῦ κυρίου ἐγενήθη ἐμοὶ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν. Εἶτα κατανόησον ὡς εἰσὶν οἱ προφῆται εὐγνώμονες ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἀποκρυπτόμενοι τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ὡς ἡμεῖς, καὶ λέγοντες οὐκ ἐπὶ τῶν τότε μόνον, ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν γενεῶν, εἰ ἡμαρτήκασι.

τήκασι. Κἀγὼ μὲν ὀκνῶ ἐξομολογήσασθαι τὰ ἁμαρτήματά μου ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐνταῦθα, ἐπεὶ μέλλουσί μου καταγινώσκειν οἱ ἀκούοντες. Ὁ δὲ Ἱερεμίας τι παθὼν ἁμαρτητικὸν οὐκ ᾐδέσθη, ἀλλὰ ἀνέγραψεν αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν. Ἁμαρτία γὰρ ἦν τὸ ἐπιφερόμενον ἐν τῷ· Καὶ εἶπα· Οὐ μὴ ὀνομάζω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Ἐδιδάχθη πάντα ποιεῖν ἐν ὀνόματι κυρίου, ἐν ὀνόματι Θεοῦ πράττειν· σὺ δὲ λέγεις· Μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου.

Ἀλλὰ ποῖον ὄνομα μέλλεις ὀνομάζειν; ὄνομα θεῶν ἑτέρων; Οὐκ ἂν ἀμνήσθητε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Καὶ λέγεις· Οὐκ ὀνομάσω ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Λέγει οὖν πεπονθώς τι ἀνθρώπινον· ὃ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πολλάκις πεπονθέναι, καὶ μάλιστα εἴ τις συνοίδεν ἑαυτῷ διὰ τὴν διδασκαλίαν ποτὲ καὶ τὸν λόγον ταλαιπωρήσαντι καὶ παθόντι καὶ μισηθέντι. Πολλάκις λέγει· Ἀναχωρῶ, τί μοι καὶ πράγμασιν, εἰ ἐκ τούτου μισητός εἰμι, ἐκ τοῦ διδάσκειν, ἐκ τοῦ προΐεσθαι τῶν λόγων, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀναχωρῶ ἐπὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἡσυχίαν. Τοιοῦτόν τι πέπονθε καὶ ὁ προφήτης λέγων· καὶ εἶπα, Οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

cassent. Equidem me piget confiteri peccata mea vel coram paucis hîc, quia me damnaturi sunt audientes. Ast Ieremias peccati quid passus non erubuit, sed peccatum suum descripsit. Peccatum enim erat quod inferebatur in isto: *Et dixi: Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius.* Edoctus fuerat omnia facere in nomine Domini, in nomine Dei operari; tu autem dicis: *Non nominabo nomen Domini.*

Ceterùm quale nomen cunctaris nominare? noménne deorum aliorum? Nolite obliuisci in cordibus vêstris. Et ais: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius.* Dicit hoc itaque humani quidpiam passus; cuiusmodi quidpiam patiendi & nos sæpenumerò periculum incurrimus, & maximè si consciscat quis sibi ob doctrinam vel sermonem aliquid ærumnæ atque afflictionis & odij irrogatum fuisse. Frequenter ait: Secedo, quid mihi & negotiis, si exinde odiosus sim, ex eo quòd doceam, quòd prodigam sermones, vt quid non potiùs secedo ad eremum & quietem. Istiusmodi perpessus est Propheta dicens: *Et dixi, Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius.*

Ieremias humanū quid passus à metu.

Sed

Sed in hoc bonus Dominus qui prohibet talia talium peccata, non permisit vt istiusmodi, cùm hæc diceret Propheta, verificaret, sed in hoc præuaricationem inuocaret, & effecit vt Ieremias dictum suum redderet irritum. Dixerat enim: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius.*

Et factus est, inquit, *in corde meo quasi ignis ardens, vrens in ossibus meis.* Obiecit peccatum quod fecerat dicendo: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius*: & abiecit peccatum Ieremias simul ac diceret:

Bonum est compungi post peccatum.

Vtinam & ego simul atque peccaui, ac dixi verbum peccans, sentirem ignem factum in corde meo ardentem, & vrentem sic, vt non possim ferre. Nescio sanè num vtile quidpiam tali ac tanto auditorio dicere possim, scilicet adhuc esse speciem ignis minimè sub sensum cadentis, qui dolore suo cruciet eum qui pœnâ dignus sit, quo minus ferat ipsum. dixit enim: *Factus est in corde meo quasi ignis ardens & vrens:* nec in corde meo solùm, verùm etiam *in ossibus meis; & dissolutus sum vndique, & non possum ferre.* Vereor ego vt vtilis istiusmodi in nobis ignis existat,

Ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ ἀγαθὸς κύριος ὁ κωλύων τὰς τοιαύτας ἁμαρτίας τῶν τηλικούτων, οὐκ ἀφῆκε τὸν προφήτην ἀληθεῦσαι εἰπόντα τὰ προκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀθεσίαν ἐπικαλέσασθαι, καὶ ἀθετῆσαι τὸ εἰρημένον πεποίηκεν Ἱερεμίαν. Εἶπε μὲν γάρ· Οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Ἐγένετο δὲ, φησὶν, ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. Ὑπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν ἣν πεποίηκεν εἰπών· Οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔτι· καὶ ἀπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν Ἱερεμίας ἅμα τῷ εἰπεῖν· Εἴθε κἀγὼ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι, καὶ εἰπεῖν λόγον ἁμαρτητικὸν, ᾐσθανόμην ὅτι γέγονε πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καιόμενον, καὶ φλεγόμενον, ὥστε με μὴ δύνασθαι φέρειν. Μέλλει τι ὁ λόγος τολμᾶν· οὐκ οἶδα δὲ εἰ συμφέρον τῷ τοιούτῳ ἀκροατηρίῳ, καὶ τοιούτῳ εἰρηκα ἔτι εἶναι εἶδος πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ κολάζοντος τὸν κολαζόμενον τοῦ πόνου, εἰς τὸ μὴ φέρειν αὐτόν. εἶπε γάρ· Ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον καὶ καιόμενον· οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. Ἐγὼ φοβοῦμαι τοιοῦτα τοιοῦτό ἐστι τὸ ἀποκείμενον ἡμῖν πῦρ γινόμενον,

μενον, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ γέγονεν Ἱερεμίου· οὐ πεπόνθαμεν δὲ αὐτό· εἰ ἐπεπόνθαμεν τοῦτο, καὶ προέκειτο τὰ δύο πυρὰ, τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἔξωθεν πῦρ ὃ βλέπομεν ἐπὶ τῶν καιομένων ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῶν ἐθνῶν, εἱλόμεθα ἂν ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ πῦρ ἢ τοῦτο· ἐκεῖνο μὲν γὰρ καίει τὴν ἐπιφάνειαν, τοῦτο δὲ καίει τὴν καρδίαν, καὶ ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς καρδίας διικνεῖται ἐπὶ πάντα τὰ ὀστᾶ, καὶ ἱκνούμενον ἐπὶ τὰ ὀστᾶ, ἔρχεται ἐπὶ ὅλον τὸ καιόμενον, καὶ οὕτως ἔρχεται, ὡς μὴ δύνασθαι τὸ καιόμενον φέρειν. Οἶδα καὶ λῃστὰς τοῦτο τὸ πῦρ μὴ δυνηθέντας ὑπομεῖναι, διὰ τὸν πόνον ἀπὸ τούτου τοῦ πυρός. Ἄλλος ἐστὶν ὁ πόνος ὃν ἀπὸ τοῦ πυρὸς διέγραψεν Ἱερεμίας λέγων· Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν.

Ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ ὁ εἰπών· Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ, διὰ τοῦτο τοῖς ἀρχομένοις ἀκούειν αὐτὸ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυρὸς, καὶ πρῶτον πῦρ βάλλει αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν· ὅπερ ὁμολογοῦσι Σίμων καὶ Κλεόπας λέγοντες ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ· Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; Ἐνθάδε ἡ καρδία καίεται πυρὶ καὶ

sicut in corde factus est Ieremiæ: verùm non sumus illum perpessi; si ipsum perpessi fuissemus, & duo ignes proponerentur, scilicet hic ignis, & externus ille quem cernimus in iis qui à gentium ducibus comburuntur, hunc vtique præ illo potiùs eligeremus: siquidem ille adurit superficiem, hic verò cor adurit, & incipiens à corde ad omnia ossa penetrat, ipsaque vbi peruaserit, transit ad totum comburendum, atque ita ingruit, vt is qui comburitur sustinere non possit. Noui etiam latrones hunc ignem non potuisse sustinere, propter dolorem ab hoc igne manantem. Alius est dolor quem ab hoc igne descripsit Ieremias dicens: *Et factus est in corde meo* Ver. 9.
sicut ignis ardens, vrens in oßibus meis, & dißolutus sum vndique, & non poßum ferre.

Compunctio cor adurit.

Hunc ignem accendit Seruator cùm dixit: *Ignem veni mittere in terram.* Et cùm illum ignem accendit Seruator, idcircò incipientibus audire ipsum exordium facit ab igne, & primùm mittit ignem in cor eorum: id quod confitentur Simon & Cleophas dicentes de sermonibus eius: *Nónne cor nostrũ ardens erat in via, dum aperiret nobis Scripturas?* Hîc cor vritur igni cùm

Lucæ 12,49. Ignem hunc accẽdit Christus.

Lucæ 24,32.

Simo-

Simonis tum Cleophæ. audi dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat?* Quis modo dignus est accipere istum ignem in corde? Ne frustrà illum accipiat, volo describere quis sit qui ignem istum in corde habet. Depinge mihi duos qui eodem genere peccati turpitudinis & impuræ fornicationis peccauerint, & ex his duobus fornicatoribus, alterum quidem minimè dolentem, neque contristatum, neque compunctum, sed id quod in Prouerbiis de muliere meretrice dictum est patientem, quæ opere patrato abluta, nihil ait absurdi se perpetrasse. Vide etiam mihi alterum post haustum peccati non valentem id sustinere, sed à conscientia punitum, corde vexatum, comedere ac bibere non valentem, neque iudicio, sed præ dolore pœnitentiæ ieiunantem. Depinge mihi talem totâ die tristem, & afflictum incedentem, rugientem à gemitu cordis sui, cùm videat peccatum suum in conspectu suo, coram se iugiter reprehendens: & vide talem non ad vnum diem, neque ad vnam noctem, sed longo tempore vapulantem. Quem ex his duobus præfers? quem dicis esse spei melioris apud Deum? an

Lucæ 24.32.

Exemplum duri & compuncti.

Σίμωνος καὶ Κλεώπα. ἄκουε λεγόντων· Οὐχ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν; Τίς ἄξιος ἤδη λαβεῖν ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ; Ἵνα μὴ εἰκῇ ἐκεῖνο λάβῃ, θέλω διαγράψαι τίς ἐστιν ὁ ἔχων τοῦτο πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ. Διάγραψόν μοι δύο ἡμαρτηκότας τὴν αὐτὴν τοῦ γένους ἁμαρτίαν τὴν μιαρὰν καὶ τὴν ἀκάθαρτον πορνείαν, καὶ ἐν τούτοις τοῖς δύο τοῖς πεπορνευκόσι, τὸν μὲν ἕτερον μὴ λυπούμενον, μηδὲ ὀδυνώμενον, μηδὲ δακνόμενον, ἀλλὰ τὸ εἰρημένον ἐν Παροιμίαις περὶ τῆς πόρνης γυναικὸς πάσχοντα, ἥτις ἐὰν πράξῃ ἀπονιψαμένη, οὐδέν φησι πεπραχέναι ἄτοπον. Ἴδε μοι τὸν ἕτερον μετὰ τὸ πῶμα μὴ δυνάμενον στέγειν, ἀλλὰ κολαζόμενον τὴν συνείδησιν, βασανιζόμενον τὴν καρδίαν, φαγεῖν καὶ πιεῖν οὐ δυνάμενον, οὐ κρίσει νηστεύοντα, ἀλλὰ ἀλγηδόνι τῆς μετανοίας. Διάγραψόν μοι τὴν τοιοῦτον ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζοντα, καὶ καταπονούμενον, καὶ πορευόμενον, ὠρυόμενον ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, βλέποντα αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ παντὸς ἔμπροσθεν ἐλέγχουσαν· καὶ ἴδε τῶν τοιούτων οὐκ ἐπὶ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ ἐπὶ μίαν νύκτα, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον πολὺν κολαζόμενον. Τίνα τῶν δύο προκρίνεις; τίνα λέγεις ἐλπίδας ἔχειν παρὰ Θεῷ; ἆρ' ἐκεῖ-

ἐκεῖνον τὸν πορνεύσαντα, καὶ μὴ φροντίσαντα, ἀλλ' ἀπαλγοῦντα, ὡς καὶ παραδόντα αὐτὸν τῇ ἀσελγείᾳ; ἢ τοῦτον τὸν μετὰ τὴν μίαν ἁμαρτίαν πενθοῦντα, θρηνοῦντα; Οὗτος δῆλον ὅτι ἐλπίδων κρειττόνων ἐστὶν· ὅσον γὰρ πλείω καίεται ὑπὸ τῆς λύπης τοῦ πυρὸς, τοσοῦτον μᾶλλον ἐλεεῖται, καὶ ἐστὶν αὐτῷ χρόνος αὐτάρκης τῆς κολάσεως, ἔστι ὅσος ἐκείνῳ δίδοται χρόνος κολάσεως τῷ πορνεύσαντι καὶ λυπηθέντι· καὶ ἐπεὶ χρόνος ἐστὶ τούτῳ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως λυσιτελοῦς, διὰ τοῦτο ἐπραγματεύσατο κολάσαι τὸν πεπορνευκότα, καὶ ἡνίκα ἐκόλασεν αὐτὸν λύπῃ, καὶ εἶδε τὴν λύπην αὐτάρκη, φησὶ, μήποτε τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος, κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην. Ἕκαστος ὑμῶν ἐξετασάτω τὴν συνείδησιν ἑαυτοῦ, καὶ ἰδέτω τί ἥμαρτεν· ὅτι δεῖ αὐτὸν κολασθῆναι· εὐχέσθω τῷ Θεῷ τοῦτο τὸ πῦρ τὸ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ, εἴκειν ἐπ' αὐτὸν· εἶτα τὸ ἐπὶ Σίμωνα καὶ Κλεώπαν ἐληλυθὸς, ἵνα μὴ θησαυρισθῇ τῷ ἄλλῳ πυρί. Εἰ γὰρ μὴ ἔλαβεν ἐνθάδε τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἥμαρτε, καὶ οὐ πεφρόντικε, τηρηθήσεται ἐκείνῳ τῷ πυρί.

Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν· ὅτι

illum qui fornicatus fuit, & non curauit, sed doloris expers mansit, ita vt etiam lasciuiæ sese dederet? vel illum qui post vnicum peccatum luget, lamentatur? Hunc vtiq; manifestum est spebus niti melioribus: quantò enim ampliùs igne doloris vritur, tantò maiorem misericordiam adipiscitur, estque illi tempus punitionis sufficiens, hoc quidquid isti fornicario & lugenti conceditur ad supplicium: cumque præsens tempus huic sit proficuæ punitionis, ideò hunc fornicarium ordinauit hîc puniendum, & quando luctu ipsum afflixit, & vidit luctum esse abundantem, ne fortè, inquit, abundantiori luctu talis absorbeatur, confirmate super illum charitatem. Vnusquisque nostrûm conscientiam ipse suam discutiat, & videat quid peccauerit; quia oportet ipsum puniri: optet à Deo hunc ignem, qui in Ieremia fuit, super se venire; deinde illum qui super Simonem & Cleopham venit, ne alteri igni reseruetur. Nisi enim hîc ignem sumpserit, sed peccauerit, & non curauerit, isti igni reseruabitur.

Et factus est in corde meo quasi ignis ardens, vrens in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & non possum ferre; quia Ver. 9.

audiui

audiui vituperationem multorum Bonum est à malis probrū & odiū pati. *congregatorum vndique.* Inculpatus beatus Ieremias, excepto inquam hoc exiguo peccato, & si quod aliud leue commiserit, à plurimis vituperabatur; sed multitudinis vituperium laus erat ei apud Deum. Dicebant nimirum vituperatores isti: *Insultate, & insultemus in eum omnes viri amici eius: obseruate mentem eius, si decipietur.* Aliâ deceptione noxiâ volebant eum decipi, quæ esset contraria deceptioni, de

Ierem. 20,7. qua dixerat: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Hi autem dicunt insultantes ei; *Et praeualebimus ei, & sumemus vindictam nostram ex eo.* Putant se iniquè egisse qui fuerant reprehensi de peccatis suis; & idcircò quòd putarent se deliquisse, aiunt: *Sumamus vindictam nostram ex eo.* Istiusmodi quid fecerant, qui etiam Isaiam dissecuerunt: siquidem tamquam iniuriam passi (quoniam prophetiæ ipsius conuertebant, & puniebant eos) accusabant, increpabant, secabant eum, & mortis sententiâ damnabant.

Vers. 11. Dominus adest suis iniuriā passis. Sed his omnibus insultantibus Ieremias ait: *Dominus autem mecum quasi bellator fortis.* Si fuerimus quales nos esse oportet, & ignem istum acce-

ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροιζομένων κυκλόθεν. Ὁ ἄμεμπτος ὁ μακάριος Ἱερεμίας, καθ᾿ ὑπεξαίρεσιν λέγω τοῦ τούτου μικροῦ ἁμαρτήματος, καὶ εἴ τι ἄλλο βραχὺ πεποίηκεν, ἐψέγετο ὑπὸ πολλῶν· ἀλλ᾿ ὁ ἐπὶ τῶν πολλῶν ψόγος αὐτῷ ἐγκώμιον παρὰ Θεῷ ἦν. Ἔλεγον γὰρ οἱ ψέγοντες· Ἐπισύστητε, καὶ ἐπισυστῶμεν αὐτῷ πάντες ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀπατηθήσεται. Ἄλλην ἀπάτην ἐβούλοντο αὐτὸν ἀπατῆσαι ὀλέθριον, ἐναντίαν τῇ ἀπάτῃ, περὶ ἧς εἶπεν· Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. Λέγουσι δὲ οὗτοι ἐπισυστάμενοι αὐτῷ· Καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ, καὶ ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ. Οἴονται ἠδικηκέναι οἱ ἐλεγχθέντες ἐπὶ ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις· καὶ διὰ τοῦτο οἰηθέντες ἠδικηκέναι, λέγουσι· Ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ. Τοιοῦτόν τι πεποιήκασιν, οἱ καὶ τὸν Ἡσαΐαν πρίσαντες· ὡς ἀδικηθέντες γὰρ (ἐπειδήπερ αἱ προφητεῖαι ἐπέστρεφον αὐτοὺς, καὶ ἐκόλαζον αὐτοὺς) ἤλεγχον, ἐπετίμων, ἔπρισαν αὐτὸν, καὶ κατεδίκασαν αὐτοῦ ψῆφον θανατικήν.

Ἀλλά φησιν ὁ Ἱερεμίας ἐπὶ τούτοις τοῖς ἐπισυστᾶσιν· Ὁ δὲ κύριος μετ᾿ ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων. Ἐὰν γινώμεθα ὁποίους ἡμᾶς εἶναι χρὴ, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο παραδεξό-

διεξόμεθα, ἐπὶ τῶν ἡμετέραις ἁμαρτίαις ἀρχόμενον ὡς τῷ Ἱερεμίᾳ καὶ τοῖς ὁμοίοις, κύριος γίνεται μετὰ ταῦτα μεθ' ἡμῶν καθὼς μαχητὴς ἰσχύων· καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ διανοῆσαι οὐκ ἠδύναντο· οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι, ἠσχύνθησαν σφόδρα, καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν· ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀτιμαζόμενοι οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας· ὅτι κύριος ἦν μετὰ τοῦ διωκομένου, καὶ οὐ δύναται ὑποχείριος αὐτοῖς γενέσθαι διωκόμενος. Μήποτε οὖν ὡς πολλὰ τοῦ Ἱερεμίου ἀναφέρεται εἰς τὸν σωτῆρα, καὶ τοῦτο δύναται τοιοῦτον εἶναι. Ἐπισύστητε γὰρ, καὶ ἐπισυστῶμεν αὐτῷ, εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος· καὶ κύριος ἦν μεθ' αὐτοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων. Διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι· ἠσχύνθησαν σφόδρα, καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν· ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀτιμαζόμενοι οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, αἱ δι' αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται. Ἀλλ' οἴονται ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐπιλησθήσονται αὐτῶν αἱ ἀνομίαι· ἡμεῖς δὲ ὁρῶμεν ὅτι δι' αἰῶνος αὐτῶν αἱ ἀνομίαι οὐκ ἐπιλησθήσονται. Καὶ ὁρῶντες μελήμεθα τοῦ· Μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ μᾶλλον τῶν παρὰ φύσιν οὐ φείσεται;

perimus, peccatis nostris non secùs ac Ieremiæ eiusque similibus dominãtem, Dominus post hæc nobiscum est quasi bellator fortis: & *idcircò persecuti sunt, & intelligere non potuerunt:* persequentes eum Iudæi, *confortati sunt valdè, & non intellexerunt ignominias suas*: tanto tempore inhonorati non imputant peccatis suis; quia Dominus erat cum illo qui persecutionem sustinebat, nec poterat ab iis subiugari. Num fortè igitur vt plura Ieremiæ referuntur ad Seruatorem, hoc etiam possit esse istiusmodi. Insultate enim, & insultemus ei, dictum etiam in Seruatorem: & Dominus erat cum eo quasi bellator fortis. Idcircò persecuti sunt, & intelligere non potuerunt persequentes eum Iudæi; præualuerunt valdè, & non intellexerunt ignominias suas: tanto tempore inhonorati non referunt peccata sua, quæ per sæculum non tradentur obliuioni. Verumtamen putant in hoc sæculo tradendas obliuioni iniquitates suas; nos autem videmus quia per sæculum non tradentur obliuioni. Et videntes curam habeamus istius: *Noli altum sapere,* Rom. 11, 20.
sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, quantò magis prẹter naturã insertis nõ parcet?

Vers. 12. Deus cognitor cordium & scrutator.

Dominus igitur virtutum nobiscum, *probans iusta, intelligens renes & corda*. Dominus probat quidem iusta, reprobat autem iniqua; & est, vt ita dicam, trapezita iustorum & iniquorum. Hic porrò Dominus est intelligens renes & corda: hîc quidem scriptum est ipsum intelligere renes & corda. At fortaßis aliud sit intelligere renes & corda, aliud scrutari corda & renes. Non omnium scrutatur corda & renes, sed peccatorum. Insisto enim significato istius scrutari, quod dicitur in hac vita de iis qui torquentur in tribunalibus: vbi alij quidem examinant, alij verò examinantur, hi autem etiam in doloribus grauissimis versantur. Tortores itaque scrutantur latera, scrutantur corpora; Dominus autem solus nouum habet scrutandi modum: scrutatur enim corda; & in solius Domini potestate est scrutari corda & renes. Latronum hîc latera ex præscripto præsidis fodicantur; ibi autem non ex præscripto Dei, sed ab ipsomet Domino renes & corda cuiusque examinantur. Nisi fortè hîc dixero, eum quidem cui hoc iniungitur esse Filium, eum verò qui præcipit esse Patrem, & Verbum esse quod scrutatur cor-

Κύριος οὖν τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, δοκιμάζων δίκαια, συνιῶν νεφροὺς καὶ καρδίας. Ὁ κύριος δοκιμάζει μὲν δίκαια, ἀποδοκιμάζει δὲ ἄδικα· καί ἐστιν, ἵνα οὕτως ὀνομάσω, τραπεζίτης δικαίων καὶ ἀδίκων. Οὗτος δὲ ὁ κύριος καὶ συνιῶν ἐστι νεφροὺς καὶ καρδίας· ἐνθάδε μὲν οὖν γέγραπται ὅτι συνιῶν ἐστι νεφροὺς καὶ καρδίας. Καὶ μήποτε ἄλλο ἐστὶ τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας, ἄλλο τὸ ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφρούς. Οὐ πάντων ἐτάζει καρδίας καὶ νεφροὺς, ἀλλὰ τῶν ἡμαρτηκότων. Ἐφίστημι γὰρ τῷ σημαινομένῳ τοῦ ἐτάζειν, ὅπερ λέγεται τῷ βίῳ τούτῳ ἐπὶ τῶν βασανιζομένων ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις· ὅπου οἱ μὲν ἐτάζουσιν, οἱ δὲ ἐτάζονται, οὗτοι δέ εἰσι καὶ ἐν πόνοις βαρυτάτοις. Οἱ μὲν οὖν κολασταὶ ἐτάζουσι πλευρὰς, ἐτάζουσι σώματα· κύριος δὲ μόνος καινὸν ἔχει τρόπον ἐτασμῶν· ἐτάζων γάρ ἐστι καρδίας· καὶ μόνῳ τῷ κυρίῳ πρόσεστι τὸ ἐξετάζειν καρδίας καὶ νεφρούς. Λῃσταὶ ἐνταῦθα ἐτάζονται κατὰ πρόσταξιν ἡγουμένου πλευρά· ἐκεῖ δὲ οὐκ ἐκ προστάξεως Θεοῦ, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐτάζεταί τις νεφροὺς καὶ καρδίας. Εἰ μὴ ἄρα ἐνταῦθα λέγω, τὸν μὲν προστασσόμενον εἶναι τὸν Υἱὸν, τὸν δὲ προστάσσοντα εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Λόγον εἶναι τὸν ἐτάζοντα καρδίας

δίας καὶ νεφροὺς, καὶ πασῶν γε νομίζω βασάνων, πάντων τῶν πόνων βαρύτερα τὰ ἀπὸ τοῦ Λόγου, ὅταν ἐτάζηται καρδίας καὶ νεφρούς. Διὸ πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ παραδοθῶμεν ἐκείνῳ τῷ ἐτασμῷ· οὐ ἐτασμοῦ οἴομαι ἔλαττον πάσχειν τοὺς παραδιδομένους τοῖς λεγομένοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ βασανισταῖς· πολλοῖς γὰρ παραδίδονται, τάχα πλείοσι βασανισταῖς κατὰ τὴν ἀρχὴν, οὐδέπω ἄξιοι γενόμενοι, παραδίδοσθαι ἑνὶ Λόγῳ τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς. Ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐδέπω ἄξιος ἦν, παραδοθῆναι τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς· διὰ τοῦτο ἐπὶ πλειόνων ἐβασανίζετο· ὕστερον δὲ καὶ ἐκεῖνος τοῦτο πάσχει, εἰ μὴ ὀδυνώμενος ἐξετάζετο. Πλὴν τὰ περιμένοντα ἡμᾶς εἰσι βασανισταὶ, καὶ ἐτάζων τὰς καρδίας καὶ νεφροὺς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡμῶν· ὧν ἁμαρτημάτων εἰ μὴ τάχεον ἀπαλλαγῶμεν, ἐν τούτοις ἐσόμεθα· διὸ ἀναστάντες τὴν ἀπὸ Θεοῦ βοήθειαν αἰτήσωμεν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαρισθῶμεν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

da & renes, & omnibus torturis omnibusque doloribus grauiora esse tormenta Verbi, cùm corda renesque scrutatur. Quamobrem agamus omnia, ne isti inquisitioni tradamur; quâ inquisitione minus quid arbitror pati eos qui traduntur dictis in Euangelio exactoribus: multis enim traduntur, fortasse pluribus exactoribus sub initium, cùm necdum digni euaserint, vt vni Verbo corda renesque scrutanti tradantur. Diues ille necdum dignus erat, qui corda renesque scrutanti traderetur; idcircò à pluribus torquebatur: postmodum autem etiam ille hoc patitur, nisi dolore excruciatus scrutinium sustinuerit. Verumtamen ea quæ nos manent sunt exactores, & scrutans corda & renes de peccatis nostris: à quibus peccatis nisi statim liberemur, in iis hærebimus: ideò resurgentes à Deo auxilium postulemus, vt in Christo Iesu beatificemur; cui honor in sæcula sæculorum. Amen.

INDEX RERVM IN HOC OPVSCVLO CONTENTARVM.

A.

B.

C.

Calix

D.

E.

F.

G.

Gentes

H.

I.

Ma-

N.

O

P.

Pati

Prophe-

R.

S.

Sup-

FINIS.

APPROBATIO CENSORIS.

SAncti CYRILLI Archiepiſcopi Alexandrini Homiliæ XIX. in Ieremiam Prophetam, fideliter Latinitate donatæ à R. P. Balthaſare Corderio Societatis IESV Doctore Theologo, cum Eccleſiæ vtilitate lucem aſpicient. Actum XXVII. Februarij M. DC. XLVIII.

Guilielmus Bolognino S. Th. L. Can. & Lib. Cenſor Antuerp.

